

politički
ZATVORENIK

GODINA X. - OŽUJAK 2000. - CIJENA 15 KN

BROJ

96

BIBLIOGRAFIJA ZA 1999. GODINU

KRŠĆANSKI MORAL I OBRANA MALIH NARODA

TRAGEDIJA PROMETEJSKOG VUKOVARA

KAKO JE KRIVOTVOREN HRVATSKI GRB

DOKUMENTI, SJEĆANJA, SVJEDOČENJA

Stipe Mesić, drugi predsjednik Republike Hrvatske

Ne moramo ga voljeti kao čovjeka,
ali kao Predsjednika Republike Hrvatske treba ga poštivati

Kad su, na ponovljenim izborima, građani Republike Hrvatske pod znatnim utjecajem zavodljivih i slatkoricnih obećanja, ali i pod jakim utjecajem "moćnih", izabrali novo predsjednika Hrvatske, mnogi su osjetili srsni koje su potresle živcima, a bogme i zapitali s "Kuda idu divlje svinje?", što je asocijacija na nedavno prikazani film. Ali, što je -tu je!

Gospodin Mesić od 18. veljače inauguriranje, uz veliku pompu i nazočnost velikog broj gostiju što su na ustoličenje pristigli s čitave kugle zemaljske, velikim dijelom državnici bivši socijalističkih zemalja. Dakako sve je to već odavno bilo pripremano, jer su oni željeli "promjene", tobože duboko zabrinuti za siromašnu Hrvatsku, koju moraju povesti putem (diktirane) demokracije i globalizacije.

Kako to da su ti isti škrugutati Zubima prema Hrvatskoj koju je do smrti i ovih izbornih promjena vodio prvi, demokratski i plebiscitarno izabrani predsjednik, dr. Franjo Tuđman, jer si u njemu osjetili snagu (vele oni) autokrata, a mi osjećamo da je bio stup i stožer neovisnosti branitelj nacionalnih interesa hrvatskoga naroda. Takvo stanovište bolesnog Predsjednik mrsilo je račune onih koji su tražili da se Hrvatska prikloni planovima velikih. A tražili su da se odrekнемo postignutog uspjeha u oslobođanju ovih, od Boga nam danih, prostora. No, iako već davno odgriženog dijela Srijema i Boke Kotorske, oni koji su planirali Z-4 i htjeli otgnuti jedni trećinu od ove preostale "kifle", što je milošću Tita i budalaštinom hrvatskih komunista ostale kao područje SRH, a sada Republike Hrvatske, još uvijek je meta napadaja i naraslih ambicija velikosrpskih posezana za postignuće ideje o velikoj Srbiji.

Zahvalni smo stoje bivši predsjednik, dr. Franjo Tuđman, bio povjestničar, a i vojnik, i što je znao reći NE svima koji su planirali drugačije.

Čudno je što smo do *Bljeska* i *Oluje* bar donekle, iako uz velike napore, imali zaštitu bar nekih moćnih i uglednih prijatelja, ali nakon toga sve su više sjevale strijele na Hrvatsku, Svjetski moćnici, raznim načinima prisiljavaju Hrvatsku na koljena. U to teško vrijeme umire ministar Šušak koji je imao osobnog prijatelja u ministru obrane SAD. Predsjednik ozbiljne poboljeva, pa i psihički nije kadar odbiti sve pritiske svjetskih moćnika. Njegova smrt i odpraćaj u krilo ove hrvatske grude, neupitno potvrđuju ljubav hrvatskih ljudi. Nitko, baš nitko od veledržavnika, osim predsjednika Turske, nije došao na pogreb. Znamo zašto.

Onda dolaze izbori. Narod je birao "promjene". HDZ-u se osvetilo što su čelnici ljudi svojim postupcima razočarali i izgubili podršku naroda. Ali, najviše su sustavno rušili HDZ oni bivši komunisti koji su ušli u HDZ da ga iznutra ruše. Dobro je daje u tom razdoblju razodkrivena lažna privrženost i prema predsjedniku Tuđmanu. Žalostno je što se Predsjednik još nije ni ohladio, a već ga se njegovi najbliži suradnici odriču. Canjuga najavljuje promjenu imena Croatia u Dinamo, prof. Domljan veli da se s Tuđmanom nije moglo, jer je bio svojeglavi autokrat. Istu priču pjeva i donedavni ministar vanjskih poslova, dr. Mate Granić, kao i mnogi, mnogi drugi. Žalostno i sramotno!

Svi su oni bezkičmenjaci koji su Tuđmanu laskali, a zobali su s punih jasala. Ako su sve to znali, trebali su puno, puno ranije zahvaliti na svom položaju. Narod bi to prihvatio. Svaka čast dru Andriji Hebrangu, onje sasvim ljudski govorio o pokojniku.

Što sada? Zar ti isti mogu očekivati privrženost naroda? Kako ne misliti da su oni karjeristi koji traže nove gospodare. Mi, koji smo bili politički zatvorenici, znamo kako su prolazili puzavci i cinkeri. Dok ih je "vlast" trebala, svašta se obećavalo, a onda su odbačeni s prezirom i od naredbodavaca. Osobno želim da se tako dogodi svakom tko brzopletno mijenja kaput.

Za čestitati je Račanu koji nije mijenjao stanovište. Zbog toga bi se moglo dogoditi da on ispuni dano obećanje. Ali, sigurno će izgubiti naklonost naroda ako se počne cjenjati hrvatskim interesima. Zašto ne biti iskren i tražiti da i ova vlast čvrsto ostane na poziciji nezavisne i slobodne Hrvatske? Nema te cijene i novca koji bi mogli ponuditi svjetski mešetari da Hrvatsku podlože za svoju koloniju. Cijena slobode je previsoko isplaćena, krvlju i životima. I to mora ostati sveti zavjet svakoj vlasti jer, vlast se mijenja, a hrvatska država mora ostati samostalna i neovisna.

Očekujemo podporu u tom pogledu i predsjednika Hrvatskoga državnog sabora, kojem je posebno povjerenja dužnost da se brine o očuvanju državne neovisnosti. Od njega očekujemo razumijevanje za HDPZ. Vjerujem da su njegovi korijeni duboko usadeni u biće hrvatskog naroda, jer je gosp. Tomčić izrastao iz obitelji koja je bila pod udarcima velikosrpskih moćnika. I sami su morali pobjeći na područje Republike Hrvatske. Gospodin Mesić je obećao da će biti predsjednik svih građana Hrvatske. Unatoč toga što je dao neukusnu primjedbu o Kaji Pereković (citiram Jutarnji list od 15.XII. 1999.: "Ja sam bivši premijer, predsjednik Sabora i ne mogu doći na počasnu stražu, ada ne znam s kime ću biti. Ne mogu ja tamo stajati s Kajom Pereković").

Možda se i tada gosp. Mesić samo šalio?! Čudi me, jer to ne dokazuje toleranciju, već upućuje na sasvim neko drugo razmišljanje. Budući da je g. Mesić i sam bio osuđenik u St. Gradiški, nadamo se da će se u svojem razmišljanju, pa i u vezi s bivšim političkim zatvorenicima, zauzeti kao poglavari hrvatske države.

Istina, sa zebnjom prihvaćamo njegovo obećanje za povratak svih Srba (zar i onih zločinaca koji su ubijali i palili po Hrvatskoj?). Zar on otvara vrata i onima koji i sad, na ovim zadnjim izborima nisu htjeli glasovati, jer im još uvijek smeta hrvatski grb, odnosno, kako oni vele, "Šahovnica"? Čuli smo da se npr. u Beogradu na izbore odazvalo tek oko 2.000 ljudi... Živi bili, pa vidjeli kamo Hrvatsku vodi ova nova vlast.

politički
ZATVORENIK
GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA
PREDsjEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar, Zorka Zane, Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masaryková 22/I.V.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

LEKTOR
Mario Bilić

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju,
list ureduje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika,

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglašnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo: 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

Slika na naslovnicu:
Inauguracija novog predsjednika
Republike Stjepana Mesića
(preuzeto iz Globusa)

Slika na trećoj stranici korica:
Ante Starčević

Slika na posljednjoj stranici:
Sebastian Münter: Descriptio totius
Illyridis (Basel, 1552.)

Vaša predsjednica, Kaja Pereković

1971.-1990.- 2000.: USTAV NADE ILI USTAV ZEBNJE?

Zanimljivo je oduševljenje, koje glavnina hrvatskih medija pokazuje nakon najave da će u sklopu predstojećih ustavnih promjena Republika Hrvatska izgubiti definiciju "nacionalne države hrvatskoga naroda i države pripadnika inih naroda i manjina, koji su njezini državljanji". Već je potrebitost ustavne preambule "Tuđmanova ustava" iz 1990. bila krajnje upitnom, dok je niz njezinih kvazipovjesnih odrednica doista zasluživao kritike, jer nije imao ni povijesnoga ni političkog opravdanja. Međutim, novim vlastodršcima i njihovim medijskim zaštitnicima nijedna od tih odrednica ne smeta, osim one, da je hrvatska država prije svega nacionalna država hrvatskoga naroda.

Treba li reći, da se talambasi kojima se prati pretvaranje Hrvatske kao države Hrvata u državu njezinih građana, kite tobožnjim europskim nadahnucima?

Njemački je narod u ovome stoljeću opterećen hipotekama neusporedivo težim od hrvatskih. Unatoč tomu, njemački je parlament 1949. donio ustav (*Grundgesetz*, Temeljni zakon), u preambuli kojega se kaže kako ga, na temelju svoje ustavotvorne vlasti, donosi njemački narod, svjestan svoje odgovornosti pred Bogom i ljudima, te ispunjen željom da kao ravnopravan član ujedinjene Europe služi miru u svijetu. Taj ustav donose Nijemci u njemačkim saveznim zemljama, koji su temeljem slobodnog samoodređenja ostvarili slobodu i jedinstvo Njemačke, pa on vrijedi za čitav njemački narod.

U normativnom dijelu ustava posebno se spominju samo Nijemci: Svi Nijemci imaju pravo mirno i bez oružja okupljati se bez prethodne najave ili dopuštenja (čl. 8.); svi Nijemci imaju pravo osnivati udruge i društva (čl. 9. st. 1.); svi Nijemci uživaju slobodu kretanja na čitavom području savezne države (čl. 11. st. 1.); svi Nijemci imaju pravo slobodno birati zanimanje, radno mjesto, te mjesto stjecanja izobrazbe (čl. 12. st. 1.); nijedan Nijemac ne smije biti izručen drugoj državi (čl. 16. st. 2.); svaki Nijemac ima u svakoj zemlji (*Land*) jednaka državljanska prava i dužnosti (čl. 33. st. 1.); svaki Nijemac ima, ovisno o svojim sklonostima, profesionalnoj ospobljenosti i uspjesimau struci, jednak pristup svakoj službi (čl. 33. st. 2.)...

Jednoj drugoj europskoj saveznoj državi, tijekom sedam stoljeća svog postojanja neizbrisivo obilježenoj multietničnošću, multikonfesionalnošću i multilingvalnošću, Švicarskoj Konfederaciji, ni na kraj pameti nije dirati nacionalnu odrednicu ustava. A *Bundesverfassung*, Savezni ustav, u uvodnoj rečenici naglašava kako je Konfederacija ustav donijela u ime Svemogućega Boga, te u nakani održanja i jačanja jedinstva, snage i časti švicarske nacije (*die Einheit, Kraft und Ehre der schweizerischen Nation zu erhalten und zuforderri*).

Pred zakonom su jednaki svi Švicarci (čl. 4.); svaki Švicarac ima pravo nastaniti se na švicarskom području (čl. 45. st. 1.); Nacionalno vijeće tvori 200 predstavnika švicarskog naroda (čl. 72.); na saveznim glasovanjima i izborima Švicarci i Švicarke imaju jednaka politička prava i dužnosti (čl. 74. st. 1.); pravo birati i biti birani na takvim izborima imaju svi Švicarci i Švicarke, koji su navršili 20. godinu života, a koji prema saveznim propisima ili propisima kantona u kojemu imaju prebivalište, nisu isključeni od aktivnih građanskih prava (čl. 74. st. 2.)...

Tako, dakle, narodi koji znaju što je nacionalna država, što je sloboda, što je demokracija, što je tolerancija i što je Europa. Narodi koji znaju kako se u njihovoj nacionalnoj državi ostvaruje i jamči sloboda i jednakost svih građana, bez obzira na rasu, narodnosnu pripadnost ili vjeroispovijed. Narodi koji poštuju svoju povijest, svoju tradiciju i svoje predke, narodi koji vode računa o svojim potomcima. A balkanski bi se primitivci, patološki opterećeni kompleksom manje vrijednosti, svega preko noći odrekli, očekujući pritom pljesak ponižene nacije...

Tomislav JONJIĆ •

IZ SADRŽAJA:

KRŠĆANSKI MORAL I OBRANA MALIH NARODA	2
<i>Ljudevit RUPČIĆ</i>	
IZBORNA - 2005. GODINA	7
<i>Mijat TOMIĆ</i>	
PISMA IZ ISTRE	8
<i>Blaž PILJUH</i>	
TRAGEDIJA PROMETEJSKOG VUKOVARA	9
<i>Ljubica ŠTEFAN</i>	
KAKO JE KRIVOTVOREN HRVATSKI GRB	12
KAKO JE RASTAKANO HRVATSTVO	
SRIJEMA	15
<i>Ivan BONUS</i>	
HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA	
GRGUR VII. (16.)	16
<i>Tomislav HERES</i>	
KOMUNISTI IZ HRVATSKE	
I HRVATSKA DRŽAVA (IX.)	19
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
JOŠ MALO O "ČETVEROREDU" ILI "POBJEDI" 1945.	22
<i>Kaja PEREKOVIĆ</i>	
ČETVERORED	24
<i>Vladimir VRAŽIĆ</i>	
BUDIMO SVJEDOCI: TRORED - ČETVERORED - JEDNORED - ŠUTNJA - ZABORAV	25
<i>Stjepan BRAJDIC</i>	
DOPRINOS ZAJEDNIČKOJ I JEDINSTVENOJ KULTURI	35
<i>Mirsad BAKŠIĆ, dr. iur.</i>	
PODSJETNIK NA ZBIVANJA 1941.-1943.	38
<i>Vladimir NAGLIĆ</i>	
STRADANJA HRVATA U VIROVITIČKO- PODRAVSKOJ ŽUPANIJI	40
<i>Dragutin PELIKAN</i>	
SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE	43
<i>Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ</i>	
POPIS ŽRTAVA S PODRUČJA OZLJA I OKOLNIH NASELJA	45
<i>Mladen ŠOMEK</i>	
OD ŠEZDESETORICE PREŽIVJELA SU SAMO TROJICA	48
<i>Stanko PERIĆ</i>	
OD NOVIGRADA PODRAVSKOG DO BLEIBURGA I NATRAG (I.)	51
<i>Stjepan DOLENEC</i>	
OD STARE GRADIŠKE DO SLAVONSKE POŽEGE	53
<i>Adelka NIKOLIĆ</i>	

KRŠĆANSKI MORAL I OBRANA MALIH NARODA

Uvod

Polazeći od latinske riječi *mos, moris* (običaj), moral je uobičajen način ljudskog ponašanja koje izvire iz čovjekove naravi i biti. Različiti, a ponekad i suprotni, pogledi na čovjeka, posebno na njegovu bit, radaju različitim i suprotnim realizacijama i oblicima moralu u životu i povijesti. O opravdanosti određenog pogleda na čovjeka ovisi opravданost njegova ponašanja.

Gовор о моралу не може ignorirati чинjenicu да у данашnjem svijetu postoji - i у теорији i у практици - nejasnoća i nesuglasje oko njegova shvaćanja. То упућује на različite i suprotne temelje i kriterije mora i rada najrazličitijim i najsuprotnijim oblicima njegove realizacije. Posljedica је тога nesređena situacija u samom čovjeku, njegovim odnosima s drugim i vrlo kaotično stanje u društvu i povijesti.

Postoji osobni, društveni, gospodarski, državni, nacionalni, politički, klasni, rasni moral. Sto više, postoji također i mnoštvo iznijansiranih religijskih oblika mora koji se zasnivaju na temeljnim postavkama pojedinih religija. To nužno izaziva pitanje njihova međusobnog odnosa i povezanosti, a prije svega, pitanje opravdanosti njihovih postavki i posebnosti.

I bez ikakva provjeravanja jasno je da od dvaju suprostavljenih oblika mora oba ne mogu imati pravo. Isto je tako sigurno da nije dan moral koji je usmjeren protiv najvećih vrijednosti, Boga i čovjeka, nije uopće moral, nego nemoral.

Različiti pogledi na te temeljne vrijednosti uzroče različite vrste mora, a one, pogotovo, ako su suprotne jedna drugoj, stvaraju sukobe s manje ili više teškim posljedicama po čovjeku, društvo, red, mir, napredak, kulturu i njihovu sadašnjost i budućnost.

Kršćanski je moral određen Isusom Kristom. On počiva na činjenici Božjem učovječenju u njemu. Krist je izvorna objava pravoga Boga i pravoga čovjeka. Po njoj je čovjek živa slika Božja (Post 1,26). Isključivanje Boga bilo samo teoretski, a posebno još i praktički, odbacuje njegovo učovječenje i tim ruši osnovu svakom ljudskom moralu. Jer, ako nema Boga, nema ni njegove žive slike. Tad je svaki moral ne samo ateistički, nego i antihumanički, koji se onda u stotine varijacija i oblika sručuje na čovjeka i dovodi njega i njegov okoliš, živi i mrtvi, u apokaliptičnu situaciju.

Vukovar je dokaz da je ta situacija već prisutna. U njemu se odvijaju posljednji događaji kojima su protagonisti Zmaj sa Zvijeri i Jaganjac sa Ženom. Ta situacija nije još nipošto potpuno istovjetna s neminovnim svršetkom svijeta, ali ga bezuvjetno ubrzava i vodi k njemu. Kakav će i kada taj kraj doći ovisi o Kristu koji kormilari događajima i ljudima,

Piše:

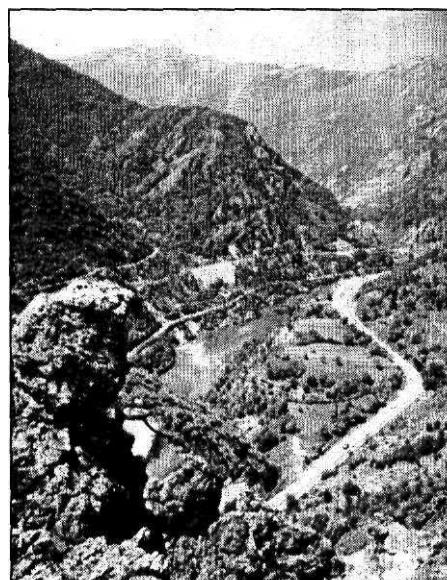
Ljudevit RUPČIĆ

tako da će kraj biti pobjeda nad zlom i spasenje ljudi kojima na čelima bude napisano Kristovo ime (Otk 14,1). A ime je isto što i osoba.

Prema tome, srž kršćanskog mora nije u nekim teoretskim postavkama, pa ni Božjim zapovjedima. Ne ostvaruje se primarno njihovom poslušnošću, nego ostvarivanjem Božjeg učovječenja i njegovim bivstvovanjem u svakom čovjeku. Taj se moral sastoji u *biti*, a ne u imati ili moći.

Čovjekova struktura

0 čovjeku se mnogo govori, ali još uvijek malo zna. To je neznanje vrlo opasno. Ponekad se ne priznaju ni osnovni čovjekovi elementi ili se u praktičnom životu ne uzimaju u obzir.

Rijeka Neretva nadomak Mostara

Tako, umjesto znanja o njemu stvara sliku neznanja. I kao što se ono naravi i stupnjom razlikuje jedno od drugoga, tako se jedna kriva slika čovjekova razlikuje od druge. Iz tog slijede posljedice koje su više manje štetne i pogubne po samoga čovjeka.

Čovjek je tajna koju je sam Bog otkrio svojim učovječenjem. Ono je istodobno objava Boga i čovjeka. Bog je ostao i dalje Bog, samo je još u Isusu Kristu postao i čovjekom. Ta objava otkriva da je čovjek veći od sebe, jer je strukturalno i egzistencijalno vezan za Boga. On se mjeri Kristom, a ne ni sobom, ni nečim drugim. Što se god učini njemu učinilo se Kristu ili što se nije učinilo njemu nije ni Kristu (Mt 25,17-46) i tko prima čovjeka prima Krista

(Mt 10,40). Zato bi se rastavom od njega čovjek onemogućio i vratio u ništa.

Povezan s Bogom, "čovjek beskonačno nadmašuje čovjeka" (B. Pascal). Zato je razumljiv njegov metafizički nemir, kojim se nipošto ne miri s granicama koje mu nameću svijet i povijest.

Tjeran tim nemirom, nipošto se ne može zaustaviti na ponudama radija, filma, seksa, niti na posjedovanju materijalnih stvari i vremenitim užicima, jer ga ne mogu zadovoljiti. Neprekidna potjera za većim, boljim i savršenijim usmjeruje ga prema Savršenom i Beskonačnom.

Čovjek nije vremenski ni pojavnog fiksiranog veličina. On nastaje, raste i tek bude. To znači da "čovjek biti znači čovjek postati" (Merleau Ponty). On nije ono što jest, on će tek doći. On dolazi. On je suvremenik budućnosti, a stranac u sadašnjosti. Stoga Fr. Pouget kaže: "Čovjek je budućnost čovjeka". To očituje da "je čovjek prirodna čežnja za nadprirodnim" (W. Kasper). Stoga nikad i nigdje neće ni kraja ni granica. Iako živi u uvjetima vremena i prostora, ne da se njima zarobiti. Budući da je sobom nemoćan prijeći njihove granice, a istodobno ih se odriće, upućen je na drugoga.

Već je skolastička filozofija ustvrdila da *agere sequitur esse*. Ako čovjek makar željama i težnjama prelazi prirodne granice i kuša se nadoživjeti u povijesti, u najmanju ruku dokazuje da on nije toliko prirodno, koliko povijesno i kulturno biće. To istodobno znači da on nije ono što jest, nego što će biti. I njegove neugasive i neispunjene želje na svoj način potvrđuju da on još nije on..

Prema tome, njegovo biti još nije dovršeno i gotovo. Na nj spada i ono što čovjek može biti i što po svojoj konstituciji treba da bude. U sadašnjem stanju on je obećanje koje se tek u budućnosti ili vječnosti ima ispuniti. Zato je njegovo povijesno življenje zamršen i trajan proces njegova radanja. Svaki je domet u tom pogledu u vremenu i prostoru nužan, ali nipošto nije potpun oblik njegove egzistencije. On je odveć velik da bi se u povijesno-vremenskim granicama mogao potpuno ostvariti. S druge strane, on je istodobno od već malen da bi to sam sobom mogao postići. Zbog toga je po svojoj konstituciji nezadovoljno biće. Osjeća se kao u okovima. Nije još on, a htio bi biti. Htjeti je u njemu, ali nije i ostvariti. Ta činjenica postaje to nepodnošljivijom zbog spoznaje daje svim svojim bićem upućen na Puninu, a da je sam, prema svome vlastitom iskustvu, ne može postići.

Osim toga, njegov mu plač kaže daje nešto izgubio i da, prema tome, nije potpun. On, dakle, nije samo nemoćan nego i bijedan. Ali, upravo "spoznaja njegove bijede ujedno je spoznaja čovjekove veličine" (B. Pascal). Ako sam sebe ne može ostvariti, može to učiniti Bog. Što više, čovjekova struktura sa svim svojim svojstvima, težnjama i sposobnostima koja, kao i sve stvoreno, potječe od Boga, već

je Božje proročanstvo koje će Bog zbog vjernosti sebi sigurno ispuniti, pa makar to bilo s čovjekovom suradnjom.

Čovjek je individualno, ali isto tako i društveno biće (*zoon politikon*). Na njegovu strukturu spada i društvenost, kojom je upućen na drugoga i o njemu ovisan. Najveći je drugi, prema Božjem učovječenju, sam Bog. Bez drugoga se ne može ni roditi ni ostvariti. Odbacivanjem te društvene dimenzije od čovjeka se pravi karikatura koja nije ni čovjek niti se može ponašati kao čovjek. Njegova društvenost traži prikladne oblike zajedništva, počev od obitelji do najrazličitijih plemenskih, gospodarskih, državnih i kulturnih zajednica. One moraju biti takve da služe čovjeku. Ne smiju nikad zaboraviti da su one radi njega, a ne on radi njih. Svrha im je roditi cijela, zdrava i savršena čovjeka i otkloniti sve što ga u tom ometa i one mogućava.

Budući da je čovjek slika Božja i dijete Božje, izlazi daje čovjek čovjeku brat. Na tom i ostalim bitnim čovjekovim svojstvima zasnovana su sva ljudska prava. S njima stoje i padaju. Sve ljudske zajednice, počev od obitelji, ukoliko će biti uistinu u čovjekovoj službi, moraju u sebi štititi bratstvo i biti neki njegov oblik, jer je ono zahtjev čovjekove biti.

Čovjekova razgradnja

Marx je tvrdio daje pravi čovjek samo onaj tko pripada "pravoj" klasi, rasizam je priznavao samo onoga čovjekom tko je pripadao "pravoj" rasi, nacijsi i narodu. Fundamentalizmu je čovjek onaj tko pripada "pravoj" vjeri. Ostale ideologije imaju svoje posebne modele čovjeka. Sve što se u to ne uklapa uporno nijeće i odbacuju. U skladu s tim još misle da su im dopuštena sva sredstva da svoj model ostvare, a svaki drugi onemoguće.

Inzistiranje na krivoj slici čovjeka rodilo je, posebice u ovom stoljeću, užasne ratove, ubojstva, koncentracijske logore, Gulage, Hirošimu, Nagasaki s golemlim hekatombama stotinljunskih žrtava.

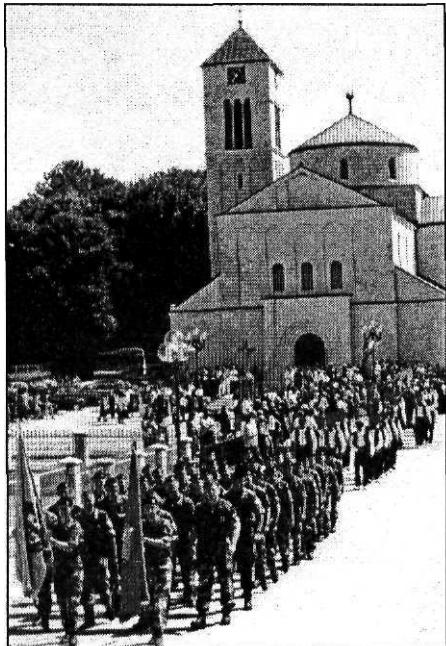
Osporavanjem i oduzimanjem čovjeku, bilo u teoriji bilo i praksi, elemenata i svojstava, pogotovo bitnih, ili njegovim prekvalificiranjem u nešto drugo, nego jest, on se razara i svodi na karikaturu. Njegova povezanost s Bogom, kako se očitovala u Božjem učovječenju u Kristu, egzistencijalne je naravi. Bez Бога i životne povezanosti s njim jednostavno nema pravoga čovjeka. Stoga je ateizam u bilo kojem obliku antihumanistički. On je i antiznanstven, iako se uporno poziva na znanost. Bog po svojoj naravi nije objekt znanosti. Stoga je znanstveno osporavanje Boga i čovjekove povezanosti s njim ideološka, a ne znanost.

Unatoč tome, ateizam je stalni pratitelj života i povijesti. Ima ga više vrsta i oblika, ali se svi svode na teoretsko ili samo praktičko nijeće Boga, već prema tome nijeće li se njegova egzistencija, ili se u njemu ne priznaje najveća vrijednost, iako se teoretski ne nijeće njegovo postojanje. I jednim i drugim ateizmom bilo je osobito XX. st. snažno obilježeno.

Posebno se u posljednje vrijeme brutalno nametao marksistički ateizam, koji je ruku pod

ruk u praktičkim ateizmom poharao svjet, obesmislio život, poremetio odnose među ljudima, ugrozio kulturu, napredak i mir, pa i sam ljudski život.

Nijekanjem i nepriznavanjem Boga kao najveće vrijednosti, nužno se nijeće i odbacuje čovjeka, koji je Božja slika. Ateizam je stvorio nerješive probleme i poteškoće. Postajući u nekim društвima općim i isključivim nazorom na svijet nije riješio nijedan glavni problem koji se tiče čovjeka. Pitanja njegova podrijetla, svrhe njegova života, smisla patnje i smrti ateizam je ostavio bez pravog odgovora. Slika čovjeka koji je stvorio o njemu nije mu to ni mogla omogućiti, nego je umjesto pravih odgovora na legitimna pitanja stvorio nove probleme, kojih bez njega ne bi bilo. To je dovodilo i stalno dovodi do strašnih i ubitačnih posljedica po čovjeka i njegov okoliš.

Mimohod hrvatskih vojnika pred tomislavogradskom bazilikom

Svi su ateizmi zbog svoje zajedničke idejne podloge srodnici i u saveznju jedan s drugim ne samo protiv Boga nego i protiv čovjeka. Trenutačno ili ponekad trajnije neslaganje i sukobi među njima nisu i ne mogu biti načelnici. Naprotiv, ateizmi se međusobno dopunjaju i pomažu. To pokazuje i iskustvo iz drugoga svjetskog rata. Najprije su predstavnici nacionalsocijalizma i komunizma Hitler i Staljin sklopili međusobno savez, iako su međusobno bili ljuti politički protivnici. I jedan i drugi bili su jednak protiv Boga i čovjeka. Domalo su predstavnici tako zvane zapadne demokracije i komunizma sklopili međusobno savez protiv fašizma, iako su dobro znali da Staljin nije ništa manje krvoločan od Hitlera.

Prema knjizi "Zločin, teror, represija - Crna knjiga komunizma", koju su napisali ugledni francuski povjesničari, a god. 1997. izdalo francuski bivši maoist Stephane Courtois, komunističke su partie po svijetu, posebno u zemljama u kojima su se nasilno domogle vlasti, pobile oko 100 milijuna ljudi,

žena, djece i staraca. Sam je staljinistički režim u bivšem Sovjetskom Savezu pobjio na desetke milijuna svojih nevinih građana. Ali, to zapadnim demokracijama nije smetalo da stupe sa Staljinom u savez i da na svršetku rata zajedno s njime sude njemačkim ratnim zločincima, koji su četiri puta manje pobili ljudi nego Staljin i njegovi komunistički ortaci. Tu je, što se tiče Staljina, veći zločinac sudio manjem, i to uz puni pristanak predstavnika zapadne demokracije. Kriterij je bio politički i materijalni interes i sila, a ne moralna načela.

U Nijernbergu su bili suci jači, a ne pravedniji. Pravedniji nije ni bilo. Zločinstva su se činila ne samo na jednoj strani, u Auschwitzu, Mathausenu i Dachau, nego i na drugoj. Ako se za mjerilo uzme čovjek, što je jedino opravданo, a ne nešto drugo, onda je ubijanje nevinih, bilo u ime kojih ideologija ili načela, jednako zločin protiv Čovječnosti.

A na obje je strane brutalno stradao čovjek. Ubijali su ga i pobednici i ratni gubitnici. Način je ubijanja manje važan, a pošteno rečeno, jedva se i razlikovalo onaj u pobednika od onoga u pobijedenih. Nemilosrdno i bezobzirno bombardiranje njemačkih gradova Dresdena, Hanovera, Stuttgarta i Muenchena "tepih" bombama i ubijanje samo u jednoj noći preko sto tisuća nevinih ljudi, žena, djece i staraca je nesumnjivo zločin protiv čovječanstva. Međutim, na pobedničkoj strani koji su sijali smrt dobivali su odlikovanja, a koji su na drugoj strani ginuli bili su krvici.

Nema razlike između američkog spaljivanja nevnih ljudi atomskim bombama u Hirošimi i Nagasaki i nacističkoga u plinskim komorama, osim u imenu i prezimenu onih koji su to činili i nazivu gradova u kojima se to činilo. Zločinstva se, s obzirom na razne ideologije, jedna od drugih ponešto razlikuju, ali nipošto bitno. Sva su utemeljena na krivoj slici čovjeka i postupku prema njoj i sva su protiv čovječnosti.

Razgrađen čovjek svuda nosi sa sobom sebe i s neredom u sebi stvara nered u obitelji, državi i cijelom svijetu. Danas polovica srušenih brakova i razorenih obitelji u svijetu potvrđuje koliko je čovjek postao nečovjekom. Postupak prema drugom postao je nečovječan. Ženidbene rastave, milijunski pobačaji - oko pedeset milijuna godišnje - pokazuje koliko je strašna čovjekova slika i karikatura.

Kakvu sliku čovjek nosi u sebi takvu primjenjuje i na drugoga. Drugi mu nije čovjek nego stvar, sredstvo, sladak zalogaj ili nešto što se jednokratnom ili višekratnom upotrebotom potroši. Stoga su njegove zajednice samo interesne naravi, odnosi čoporski, a postupci zvrski.

Čovjekovi su kućni ljubimci životinje, a djeca teret kojeg se najnehumanijim načinom želi oslobođiti. Zato ima sretnije djece koja nemaju roditelja od one koja ih imaju.

Svjetski tisak donosi kako se od pobačene djece prave kozmetički preparati za pomlađivanje starijih bogatijih osoba. Istodobno se javlja da se u klinici jedne europske zemlje vrše pobačaji kako bi se opskrbljivalo djecu bogatijih zemalja rezervnim dijelovima. Kakvu vezu s tim imaju ljudska prava, pravda, napredak, humanizam, kultura? Što je to drugo nego ciničam, parola i žvakača gumica u ustima poli-

tičara, tako zvanih humanista, zagovornika neograničene slobode, predstavnika Europe i Ujedinjenih naroda?

Zagovornici i promicatelji demokracije u Bruxellesu, primjerice, ustaju protiv datuma izbora u suverenoj državi Hrvatskoj, a šute na zločine koje se vrše pobačajima i u njemu, i u EU, i u cijelom svijetu. Ljudi nisu samo izgubili orijentaciju, nego i kriterij djelovanja i podlogu na kojoj mogu opstati.

Ovoga časa ženidbene rastave, pobačaji, droga, AIDS, prostitucija, homoseksualnost, pedofilia i opća nezaposlenost pišu svjetsku povijest. Zapravo pišu Apokalipsu u svrremenoj verziji, u kojoj nebeski Andeo viče: "Tko je dostojan otvoriti knjigu i razlomiti njezine pečate?" A vidjelac kostatira da "nitko na nebu ni na zemlji, ni pod zemljom ne moguće otvoriti knjige i njezinih sedam pečata!" Otk 5,5. Ali, s radošću upire na Lava iz Judina plemena, Davidova Izdanka, Isusa Krista, pravoga Boga i pravog čovjeka, i kaže da to samo on "može" (isto).

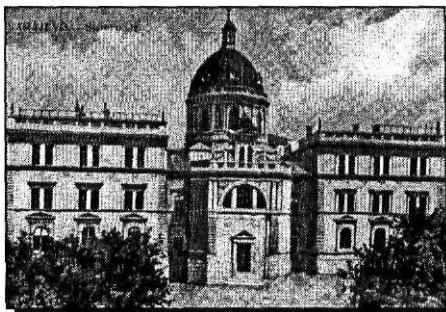
Ujedinjeni su narodi nakon žalosnog iskustva iz drugoga svjetskog rata već god. 1945. tvrdo i svečano odlučili: "Nikad više rata!" Radi toga su izglasali Deklaraciju o ljudskim pravima, stavili joj na raspolaganje brojne i snažne ustanove, poduprli je golemin novcem, njezino kršenje sankcionirali velikim kaznama i zaštitali je moćnim vojnim savezima. Facit je toga svega zamjena Ujedinjenih naroda razjedinjenim narodima, nastanak epidemija ratnih sukoba, svakodnevnih hladnih i vrućih ratova, ustoličenje ljudske nejednakosti, društvene i socijalne nepravde, povećanje nezaposlenosti, ozakonjenje ženidbenih rastava, pobačaja i homoseksualnosti, divljanje liberalizma, promicanje narkomanije i ubrzavanje čovjekove razgradnje.

Nitko pametan neće reći daje to doista i program Ujedinjenih naroda ili logična posljedica Deklaracije o ljudskim pravima. Također nitko razborit neće zanjekati da bez Ujedinjenih naroda i njihova kakva-takva dosadašnjeg napora ne bi bilo kudikamo gore u svakom pogledu. Međutim, dobri poznavatelji današnjih prilika u svijetu i njihovi trijezni analitičari ustanovili su da je danas više nego ikada prije ženidbenih rastava, pobačaja, narkomanije, nezaposlenosti, gladi, društvene nejednakosti i samoubojstava. To upućuje na pogrešan stav prema osnovnim vrijednostima i pristupu k njima.

Prijegled i raščlamba teoretske i praktičke aktivnosti Ujedinjenih naroda počiva na neuđednačenu pogledu na čovjeka, njegovoj krivoj slici i neadekvatnu odnosu s Bogom. Najprije je Bog omalovažen i otjeran u privatnost. Zatim je logikom povezanost čovjeka s Bogom kao njegovom živom slikom i sam čovjek postao sporedna i nikakva vrijednost. Različiti i suprotni stavovi i prema jednom i drugom razorili su podlogu svemu ostalom, a na prvome mjestu životu, redu, miru i pravom napretku. Stoga nije čudo što su današnji Ujedinjeni narodi razjedinjeni narodi i pravi konglomerat svega i svačega. Bez čvrstog i trajnog temelja u sebi osuđeni su na sudbinu nekadašnje Lige naroda, jednaku sudbini Babilonske kule. Jedinstvo se razbilo na blokove, prvi, drugi i treći Svet, a jednakost na velike i male, društ-

vena pravda na bogate i siromašne, bogati Sjever i siromašni Jug. Tu je nestalo mjesto čovjeku. Umjesto sebe postao je žrtva, ne samo u potlačenim nego najprije u tlačiteljima, ne samo u izrabljivanim, siromašnim i obdaćenim nego najprije u onima koji su ga u taj status prebacili.

Osnovne dogme, na kojima počivaju Ujedinjeni narodi, demokracija, slobodno tržište i globalizacija, malo ili nimalo vode računa o Bogu i čovjeku i njihovoj povezanosti. Kvaliteta svake zajednice ovisi o kvaliteti onoga od čega je sastavljena. Primjerice, zajednica je ptica jato, ovaca stado, vukova čopor, zvijeri zvjerinjak. Što je zajednica ljudi? Ono od čega je ona sastavljena. Njezina kvaliteta ovisi o kvaliteti čovjeka, a čovjek o ostvarenoj ili neostvarenoj slici Božjoj u njemu. Pa, ukoliko Boga nema ili se ne uzima u obzir, onda nema ni čovjeka, njezove žive slike. Tada svakog ljudskog zajednici, pa i najdemokratskijoj ne ostaje ništa drugo da bude nego neljudska, čime može biti po čovjeka gora od bilo koje zvijerske zajednice.

Sarajevsko sjemenište

Jer, demokracija je vlast naroda, a narod je ono što je u njemu čovjek. Ako taj čovjek nije pravi, izvorni čovjek, kakav se objavio u Isusu Kristu, onda je u demokraciji moguće sve najgore. U njoj bi trebao biti kriterij Božja slika u čovjeku, a ne demokratska većina. Samo to osigurava čovjeku, bio u manjini ili u većini, pripadao ovome ili onome civilizacijskom krugu, jednako neotuđiva ljudska prava. Inače je demokracija vladavina rulje i tiranija koja zatire čovjeka. Zato je Winston Churchill izjavio: "Demokracija je najgori oblik vladanja, ali boljega nema." Rekao je to, valjda, zato što je mislio da, po njegovoj koncepciji svijeta, boljega ne može ni biti. Nema ga, ako se isključi utjelovljeni Bog. Ali, ako se ta činjenica uzme ozbiljno u obzir, otkriva se u samom čovjeku neka misteriozna numinoznost i bratska dimenzija, koja se bratstvom izdiže iznad demokracije i postaje vladavinom braće umjesto vladavinom sumnjiće konkretne demokratske većine.

Nekoć, a negdje i danas, razvijana Francuska revolucija, nadahnuta deističkim i ateističkim idejama enciklopedista, krvavo se obračunavala s Bogom i čovjekom. Pa, ako se prihvati načelo da je zločin protiv samo jednog čovjeka zločin protiv cijelog čovječanstva, onda se zna ljudska i moralna vrijednost Francuske i svake druge demokratske revolucije, koja čovjeka čini sredstvom umjesto ciljem. A upravo to čine i današnje demokracije, koje su, usput rečeno, ponekad potpuno jedna drugoj

suprotne, iako sve sebi svojataju demokratsko ime.

Danas je na cijeni tip zapadne demokracije koja se liberalnom tržišnom ekonomijom, slobodnom konkurenčijom i ekonomskom globalizacijom predstavlja uzornom i jedino sposobnom osigurati ljudska prava, slobode i najbolju budućnost svim ljudima. Njezina je temeljna zabluda kriva slika čovjeka i postupak prema njemu.

Nositeljima zapadne demokracije nije isto njihov čovjek i čovjek ostalih naroda. SAD, Rusija, Francuska, Velika Britanija i Kina imaju stalno mjesto u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda i pravo veta. To im omogućava da se svojim stavom i postupkom suprotstave svim drugim narodima i njihovu čovjeku. Tim se drugi narodi stavljaju u podređeni položaj, stvara se nejednakost i ruši jedinstvo koje se inače pretpostavlja i koje bi trebalo zaštititi i promicati. Jer, ako je u temeljima demokracije različita mjera vrijednosti i trula neravnopravnost, onda je uzrok, nereda, nepravdi i općeg kaosa, koje bi Ujedinjeni demokratski narodi tobože željeli sprječiti.

Načelo slobodne konkurenčije koju pretostavlja globalizacija ne vodi ni slobodi, ni napretku, ni boljoj budućnosti čovjeka i svijeta. Ta sloboda terorizira i ubija slabijega. Dati jednako pravo jakom i slabom da svaki slobodno radi što hoće, nije za slaboga nikakva sloboda, nego propast. Istina, ova su jednaki na startu, ali nemaju jednake uvjete za konkurenčiju; nisu jednako zdravi, uvježbani i vješti. Provedba slobodne konkurenčije uništava male privrede malih naroda i u njima čovjeka. To je najbrži put i najuspješniji način stvaranja od malih zajednica i država novih kolonija, a od njihovih ljudi modernih robova. To opet dovodi do smrtnih neprijateljstava, krvavih revolucija, bezobzirnih ratova i općeg kaosa. I to će se nastaviti sve dotle dok jaki ne budu moralni, a moralni jaci.

Tko je jači pobjeduje i počinje misliti daje tim pravedniji i bolji od pobijedenih i svih drugih. Tako se "s pravom" nameće za suca i učitelja morala, zaštitnika slobode i čovjeka. Gospodarska globalizacija, koju posebno zagovaraju i nameću jači, sa svojom bezobzirnom slobodnom konkurenčijom stvara nepravdu i potiče ratove. Male zemlje svodi na prosački štap, a čovjeka na stvar. Sve su njezine pobjede zapravo pobjede nad čovjekom, kojeg se ne ubija samo u potlačenim i pobijednim nego i u tlačiteljima i pobjednicima. Jer, tko u sebi ubija čovječnost, ubija i čovjeka.

Postupci su jačih ekonomija prema slabim i velikim naroda prema manjim svojevrstan kanibalizam koji se razlikuje od onoga među nekim primitivnim ljudskim grupacijama što se služi nožem i viljuškom. On se oglasio iz dna svoga srca u Vukovaru pjesmom: "Slobodane, šalji nam salate! Bit će mesa, klat ćemo Hrvate!" I onaj tko je to mirno gledao, porekao je u sebi čovjeka s ljudskim srcem i bratstvom. Jer, u kojem društvu nije mjerilo čovjek, nije ni ljudsko, niti se može ponašati ljudski.

Svjetska literatura to stanje duha i situaciju koju stvara u svijetu promatra kao borbu Svjetla i Tame, Dobra i Zla. Kršćanstvo tu istu situaciju naziva Apokalipsem, koju je Ivan apostol opisao vrlo jarkim bojama. Pogrešno je

njezin sadržaj odgadati za na kraj svijeta i svoditi isključivo na njegovu katastrofu. Ona govori o suvremenim i budućim događajima. Na prvi mah se čini sumornom, fatalističkom i katastrofalom. Ona to na prvi pogled i jest, ali to nije ni sve ni posljednje. Apokalipsa je Radostna vijest. Jer, nakon borbe glavnih protagonista događaja, najednoj strani *Zmaja* i *Zvijeri*, a na drugoj *Jaganjca* i *Žene*, slijedi veličanstvena pobjeda nad *Zmajom* i *Zvijeri*, oslobođenje čovjeka i nastup nove zemlje i novoga neba, koje će naseliti oni što će im na čelima biti ispisano *Jaganjčevo Ime* (Otk 14,1).

Zla koja prethodno raznose viloviti jahači na Bijelu, Riđanu, Vrancu i Zelenu: strah, nemir, glad i smrt, a nadopunjaju druga zla kozmičkih razmjera kojima sedam trublja javljaju urnebesan nastup i koja su već na svjetskoj pozornici ili joj neminovno pristizu. Više od stotinu milijuna ubijenih, milijarde gladnih i druge milijarde degradiranih neljudskim odnosima i postupcima do roba, stvari i sredstva za nemoralne ciljeve te stravična prijetnja da se posvemašnjim zagodenjem okoliša uništi svaki život na zemlji, dokazuje apokaliptične stvarnosti.

Usred nje se pokazuje "Žena obučena u sunce... Na glavi joj dvanaest zvijezda... trudna... u bolovima i mukama rađanja" (Otk 12,1-2). Pred nju, "koja je imala roditi", stade *Zmaj* "dajoj proždrije Dijete čim se rodii. I ona rodii sina... Dijete joj bi doneseno k Bogu i njegovu prijestolju, a Žena pobijeće u pustinju, gdje joj Bog pripravi sklonište" (Otk 12,6). To je po svim zakonima Medugorje, gdje se sa svojim djetetom na rukama pokaza vj erodostojnjim svjedocima i očitova da je ona BI. Djevica Marija, Majka svih ljudi, te da je došla što vidi da su ljudi, njezina djeca, u velikim nevoljama, iz kojih sami ne mogu izići, a ona im želi u tom pomoći. Nije spomenula koje su te velike nevolje, ali je lako spoznati, da su to upravo one koje danas najviše tište čovječanstvo.

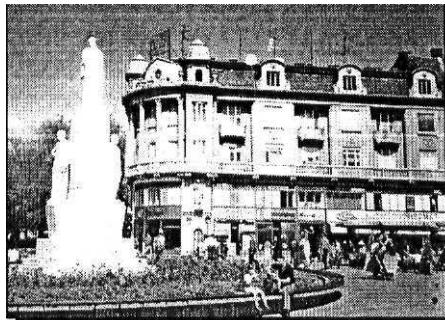
Dobri analitičari i poznavatelji današnje situacije u svijetu kažu daje uzrok svim tim velikim nevoljama odsutnost Boga iz čovjekova srca, a s Bogom i čovjekom. Ako su oni odsutni u čovjekovu srcu, onda su i u obitelji, društvu, državi i cijelom svijetu. Logično bi tim istim nevoljama bio lijek u prisutnosti Boga, pa s njim i čovjeka u čovjekovu srcu, obitelji, društvu, državi i cijelom svijetu.

Dijete Isus, pravi Bog i pravi čovjek, koga je prigodom već prvoga ukazanja Gospa držala na svojim rukama, izravno pokazuje na lijek, a istodobno i na nevolju kojoj lijek odgovara. Odsutnost Boga zbog potcenjivanja prezira i odbacivanja povlači za sobom prezir i odbacivanje čovjeka, jer je on živa slika Božja. Zbog toga su u cijelom svijetu nastali toliko veliki nerješivi problemi i brojne nesnosne nevolje. Jer, izgubivši životnu vezu i uredan odnos s učovječenim Bogom u Isusu Kristu, čovjek je ugrozio sebe i ostao bez podloge za opstanak. Tako je zapao pod udar stravičnih posljedica kojih se sam nije znao ni mogao osloboediti.

U Isusu Kristu, kojeg je Gospa pokazala i ponudila svijetu, ljudi mogu prepoznati pravoga Boga i pravoga čovjeka i spoznati da je čovjekovo biti i postojati vezano za Boga, tako da bi se bez njega morao vratiti u ništa, odakle je i došao.

Sve su današnje ljudske zajednice, počev od obitelji do Organizacije Ujedinjenih naroda, deficitarne čovjekom. Umjesto da mu budu rođilištem i krilom postale su mu tamnicom i grobištem. Nedavno je *Amnesty international* konstatirala kršenje ljudskih prava u svim zemljama svijeta. Među deset najgorih ubrojenja i Jugoslavija. SAD su u tom pogledu 65. po redu. Ali, to ne smeta ni njoj ni drugim velikim silama, koje imaju pravo veta u Vijeću sigurnosti, da sude i osuduju i one zemlje koje su u gaženju ljudskih prava iza njih kao primjerice Hrvatska koja je, prema spomenutom izješču, 73.

Godine 1997. u Kyotu je izdan dokument sa zahtjevom smanjenja ispuštanja ugljičnog dioksida u atmosferu, kojim se opasno probija spasonosni ozonski omotač. Kako je poznato, on štiti zemlju od spaljivanja. Samo je 14 zemalja potpisalo taj dokument. Posebno su se tome usprotivile Rusija, Japan i SAD koje prednjače u zagađivanju atmosfere. I ne samo da nisu potpisale spomenuti dokument, nego iz godine u godinu sve više zagađuju atmosferu.

Prizor iz nekad hrvatske Subotice

Iste te zemlje vrlo su se usprotivile zabrani proizvodnje i uporabe nagaznih pješačkih mina, jer bi im se smanjila materijalna dobit od njihove prodaje.

Prije neko vrijeme rodila se u krilu Ujedinjenih naroda inicijativa da se osnuje svjetski međunarodni sud koji bi sudio svim zločincima čovječanstva bez obzira kojoj državi pripadali. SAD su odbile mogućnost da njezinim građanima sudi itko drugi nego one. Ali te iste SAD uspostavile su međunarodni sud za ratne zločince u Den Haagu da se sudi eventualnim zločincima iz drugih zemalja, koji su ponekad manji od njihovih.

Osim toga, sve velike demokratske zemlje proizvode golemu količinu najubođitijeg oružja i prodaju ga nedemokratskim režimima, koje ga upotrebljavaju za zatiranje sloboda, gaženje ljudskih prava i ubijanje nepočudnih ljudi.

Više manje sve su današnje državne, političke, kulturne, znanstvene i gospodarske zajednice, uključujući najdemokratskije, zameribile ili sasvim odbacile pravu sliku čovjeka, koja im jedinamači humanost. Izgubile su je najprije u sebi. Odatle tolike razlike i suprotnosti među njima u svijetu. Bez čovjeka u sebi same se pretvaraju u ruševinu i balast.

Povijest je puna dokaza kako su se nekад veliki i glomazni društveni i državni organizmi pretvorili u velike ruševine i gomile. Tu su sudbinu doživjela nekad golema carstva: babilon-

sko, egipatsko, perzijsko, tatarsko, grčko, rimsko, otomansko, a u najnovije vrijeme i sovjetsko. Nijedno od njih nije palo udarom izvana, nego jednostavno unutarnjim urušavanjem. Bez čovjeka ni prošlost, ni neki materijalni i tehnički napredak ne obećavaju ikakvu budućnost, osim ništavila. Interesi koji su se nametnuli za kriterij moralnosti, humanosti i napretka suprotstavljaju ljudi jedne drugima, potiču na ratove, koji svojom rušilačkom logikom dovode do uništavanja i čovjeka i svega što je on stvorio.

Isto tako jednostrano inzistiranje na ljudskoj horizontalnoj i materijalnoj dimenziji, a zanemarivanje vertikalne, ne vodi ničemu boljemu. Na tom su pali mnogi inače veliki narodi. Već su stari Rimljani morali priznati: "*Balnea, vina, venus faciunt vitam nostram; balnea, vina, venus corrumpunt vitam nostram*". Nijedan se organizam ne može održati, ako mu je osnovna stanica kancerozna. Ne postoji, niti može postojati, nikakva društvena, kulturna, vjerska i državna veličina, ako u njoj nije čovjek velik. Bez njega u sebi sve su samo velike i opasne gromade problema, prijetnji i brda ruševina.

Čovjekova ponovna izgradnja

U vezi s tim treba istaknuti da je prema kršćanskom moralu, čovjek tako povezan s Bogom, da ga bez njega jednostavno nema. To što bi bilo je njegova karikatura, torso, žalosna uspomena i opasno ništa. On je tako s Bogom povezan da s njim čini neusporedivo čvrsto jedinstvo, u kojem oba ostaju različiti, ali nerastavljeni. Nijedna društvena ustanova, počev od države do UNO, koja odbacuje Boga ili ga rastavlja od čovjeka, nema ništa s čovjekom. Isto tako nijedna vjerska zajednica koja žrtvuje čovjeka, nema ništa s Bogom. Prema Bibliji, vrhovni je zakon morala čovjeku: *Budi što jes!* A on je živa slika Božja.

Treba odlučno upozoriti i alarmirati svijet da je ateističkoantiljudski virus inficirao cje-lokupno ljudsko društvo i ugrozio ne samo red, mir i budućnost čovjeka nego i njegov goli biološki opstanak.

Budući da je sve zatajilo i onemočalo da se sprječi finale toga, ustala je Gospa, "Majka svih ljudi" (Drugi vatikanski sabor) i došla u Medugorje noseći učovječenog Boga na svojim rukama i na njemu pokazujući pravoga čovjeka, čija je slika u današnjem svijetu tragično unakažena, pogažena i odbačena. Gospa snagom svoga bogomajčinstva s bolima, ali i uspjehom, u Sinu rađa sinove, novoga čovjeka, komu je Krist Glava, a ljudi udovi (Rim 12,5; Gal 3,28), koji s Kristom ima zajednički život, sudbinu i budućnost.

Gospina su pojava i djelovanje u Medugorju upitni samo onima koji ne znaju da je ona Majka. Zato bi pravi veliki problem bio da se u ovim sudbonosnim opasnostima po čovjeku, komu je ona Majka, nije pojавila, a ne što se pojavila. Njezino je ukazanje poseban izraz majčinske ljubavi i brige za svoju djecu. Da to nije učinila, trebalo bi sumnjati u njezinu majčinstvo, ljubav i moć. A, sad, njezina pojava sve to afirmira i pokazuje.

Novi čovjek koga Gospa danas s bolima rada već odrasta i jača (Lk 2,40), prema njezi-

noj uputi, vjerom i obraćenjem. Tako postaje sposoban stvoriti novi svijet i nove Ujedinjene narode koji se u Međugorju već regrutiraju od svakog naroda, plemena, jezika i puka (Otk 14,6). Samo su ti pravi Ujedinjeni narodi, koji su dostojni svoga imena. Oni su jedinstveni izvornom slikom čovjeka u sebi, koji je jedan drugome brat. Međusobno se ravnaju životnim zakonima bratstva, a ne papirnatim deklaracijama gnjile demokracije. Postoje samo ti Ujedinjeni narodi. Drugi su, koji se tako samo nazivaju, razjedinjeni narodi. Stoga, akoje itko zaslužio Nobelovu nagradu za mir, onda je to prije svih zaslužila Gospa u Međugorju. Ili, ako netko, iako neobrazloženo, odbija priznati njezinu ukazanje i djeloavnu u Međugorju i svijetu, onda su je, što bi bilo još veće čudo od Gospina ukazanja, zaslužila međugorska polupismena ili, bolje reći, nepismena djeca, jer su bolje od najpametnijih otkrili podmuklu smrtnu opasnost po čovječanstvo i našli joj jedino pravi i uspješni lijek.

Gospa je svojim ukazanjem izašla pred cijeli svijet da spriječi seobu naroda u ništa i spasi svoju djecu od propasti. Ako bi pao samo jedan čovjek, s njim bi palo cijelo čovječanstvo. Budućnost mora biti zajednička, ili će biti strašna.

Prema *The Observeru*, dvadeseto je stoljeće "stoljeće krvi". Ono, onakvo kakvo jest, može samo predati idućem stoljeću sve razloge i uvjete da bude od njega gore, ako ozbiljno ne shvati kruz čovjeka i odgovorno ne prihvati pomoć koju mu pruža Majka.

Ja ne vidim crno, ja samo vidim.

Ako se čovjek ne obrati i u sebi ne ostvari svoju autentičnu sliku koju je njegov Stvoritelj utisnuo u njega, svijet je tek na početku nevolja i uništenja, koje dobiva svakim danom na ubrzaju do Velikog praska.

U vezi s tim rješava se i pitanje obrane cijelog čovječanstva, a ne samo pojedinih naroda, posebice obrane malih od velikih. Veliki narodi, nisu veliki po velikoj gospodarskoj, političkoj ili tehničkoj snazi. Njihova se veličina mjeri veličinom čovjeka u njima, priznanjem i provedbom njegovih ljudskih prava i pružanjem najboljih šansa za njegovo puno ostvarenje. I mali su narodi veliki, ako je u njima čovjek velik.

I najnovija povijest svjedoči da je bilo mnogo tako zvanih velikih naroda s prestižnim državnim tvorevinama u kojima je čovjek bio malen, prezren i pogražen. Prije ili poslije uspostavilo se da su to bile zapravo velike društvene gromade nerješivih problema i na kraju velike ruševine, jer su društvene zgrade tih velikih naroda bile sagradene od loša ljudska materijala. Organizam je zdrav, snažan i trajan, ako je u njemu osnovna stanica zdrava. Veći je i jači mali narod koji nadoživi sve katolicizme od velikoga koji im podlegne. Povijesno iskustvo jamči da propadaju i veliki i mali narodi, ako nisu sagrađeni od pravoga čovjeka.

Kad su Staljinu predlagali da uspostavi diplomatske odnose s papom, odbio je prijedlog zajedljivim upitom: "Koliko taj papa ima divizija?". Danas nema ni Staljina ni njegovih pobijedonosnih divizija, a eno pape bez ijedne divizije, ali s čovjekom u sebi i u svojoj Crkvi. Onje nedavno pohodio Gruziju, dio nekadašnjeg Staljinova imperija, a Staljina nigdje.

Ivanova Apokalipsa potvrđuje da pobijeđuje Čovjek, a ne Zvijer. Ne može ga u tom omesti ni udar fizičke smrti. Jaganic je bio zaklan (Otk 5,9), ali je konačno pobijedio i s njim oni koji su na svojim čelima imali napisano njegovo Ime, ime teandričnog Čovjeka (Otk 14,1), koje je definicija njegove osobe i ekspresija njegove biti. I u vukovarskoj su apokalipsi pobijedili mrtvi, mrtvi Čovjek, a ne živa Zvijer.

Problem obrane malih naroda od velikih s pravom se proširuje u problem obrane velikih naroda od njih samih, jer svojom krivom slikom čovjeka u sebi ugrožavaju i sebe i cijeli svijet. Zato jedino uspješna obrana i jednih i drugih u njima ostvaren čovjek. Opasnost koja dolazi od neostvarenog čovjeka u velikim narodima, bez sumnje, je veća, jer oni raspolažu razornijim i masovnijim sredstvima razgradivanja čovjeka i u sebi i u drugim, manjim, narodima. Ali, i mali narodi mogu biti - i to su uvijek - saveznici velikim protiv sebe, ako po njihovu uzoru i modelu izgrađuju u sebi krivu sliku čovjeka.

Praktičke su posljedice toga stvorile goleme napetosti i sukobe i prijete još gorim. U njihovu se rješavanju obično svi narodi najvole služiti ratom, koji nikad ništa ne rješava, nego stvara nove probleme. Treba iskorijeniti uzrok, i to najprije u sebi. A to se obavlja unutra, u srcu svakoga čovjeka, promjenom krive slike čovjeka ili obraćenjem. Tim nije isključena vanjska obrana na ljudski način i ljudskim sredstvima (*servato moderamine legitimae tutellae*). Tada to nije rat, nego samoobraza, koju opravdava zakonita ljubav prema sebi.

Izgradnja svijeta od prekvalificiranog čovjekaunešto drugo, negojest, vodi izravno u propast. Ako se čovjek postvari ili poživotinji mora, htio ne htio, prihvati logiku koja iz toga slijedi: velika riba jede malu, veća zvjerka tamani manju; veliki kamen mrvi mali, veći narod uništava manji. To je moral koji vlada izvan čovjeka. Naprotiv, veliki čovjek ne jede maloga čovjeka, nego ga radi, podiže i čuva.

Ovoga časa mali narodi strastveno žude ući u EU i atlantske asocijacije misleći da će ih samo članstvo u njima poštedjeti od teških problema i osigurati im, osim opstanka, gospodarski procvat i svestran napredak. Pri tom zabrinjava nedostatak trijezne raščlambe opće društvene situacije i odgovornosti za budućnost. Ako je riječ o današnjoj Europi, treba znati da je ona prostor dvadeset milijunske nezaposlenosti, rekordnih ženidbenih rastava, milijunske pobačaja, teoretskog, a još više praktičkog ateizma, prostitucije, pedofilije, narkomanije, globalizacije i AIDSa. Ući u tu Europu znači sunovratiti se u nju poput Panurge stada.

Zaključak

Ljudskim nevoljama i potrebama na osnovi prave raščlambe društvenog stanja treba tražiti lijeka u smjeru Gospinih poruka u Međugorju, vjere i obraćenja, i riječi filozofa i obraćenika Andre Malreauxa: "Dvadeset i prvo stoljeće bit će religiozno ili ga neće biti." Srećom, kardinal je Benardino Echeveria Ruiz već konkretniji i optimističniji izjavljujući usred Međugorja: "Ovo je božanski trenutak za

svijet. Osim poruke i nazočnosti Marijine važan je sav rad koji se ovdje obavlja. Osobno osjećam da je ovdje početak obraćenja cijele Europe." (Glas mira 5/Zagreb 1999/23).

Brutalno rušenje i krvavo zatiranje Vukovara je samo jedna od metastaza Zla, koje već izbijaju po cijelom svijetu. Vukovarski su događaji dio opće Apokalipse u hrvatskoj verziji i na hrvatskom tlu, a vukovarske ruševine miljokazi koji pokazuju kuda je prošla apokaliptična Zvijer koja je najprije u agresoru ubila čovjeka, a potom nečovjek, druga Zvijer sa žigom prve na čelu, stupio u njezinu službu i s njom nastavio ubijanje čovjeka u dragima.

Vukovar je također dobivena bitka za čovjeka i mjesto njegova oslobođenja. On je istodobno spomenik pobjede Žene s dvanaest zvijezda na glavi (Otk 12,1). Ona kojaje Majka svih ljudi, a odredbom Hrvatskoga državnog sabora u *Advocata Croatae*, nije se htjela maknuti s poprišta borbe za svoje Dijete, kojemu je Glava Krist, a udovi svi ljudi (Rim 12,5; Gal 3,28), jer gaje Zmaj htio progutati. Sada to isto Dijete podiže na noge i upućuje ga u slobodu da se njome, kroz borbu, smrt i uskršnje, domogne svoje punine u vječnosti, kojobje, po svojoj autentičnoj, od Boga darovanoj, strukturi i pravu, suvremenik i baštinik.

Vukovar opominje i obvezuje svakoga: biti čovjek i brat. Ako to, u pravom i dubokom smislu riječi, ne bude mjeru svim narodima, svi će, veliki i mali, ostati bez budućnosti. A to nije usud, nego slobodan izbor, koji mora biti potpuno odgovoran da bi bio pravi, a tim i da bi budućnost sviju ljudi bila budućnost pravoga čovjeka, objavljena u Isusu Kristu. •

Supatnici iz KPD-a Požega

Višnji Sever

Vrijeme leti bez krila,
mijenja životnu traku.

Vrijeme je jesenja svila,
bjela koprena mraku.

Vrijeme je Božanska muza,
što srcem umiva boli.

Vrijeme je biserna suza,
kada se prijatelj voli.

Ljubica DOŠEN •

IZBORNA - 2005. GODINA

Godina je 2005. Počela je kampanja u drugom krugu izbora za predsjednika Socijalističke Republike Hrvatske, jedne od šest skoro ravнопravnih federalnih jedinica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Kao što je poznato, u drugi krug plasirala su se dvojica kandidata koji su dobili najviše glasova u prvom krugu. Dakle, nasljednik Stjepana Mesića bit će Ivan Herak ili Miroslav Kutle, obojica bivših političkih zatvorenika. Tako se stara hrvatska tradicija, prema kojoj predsjednik države mora biti bivši politički zatvorenik, neće prekinuti.

U prvom krugu izbora najneugodnije iznenadenje bio je Dražen Budiša, koji je, ako proglašavan favoritom, bio tek treći po broju glasova. Politički analitičari tvrde da je najveći razlog Budišina izbornog debakla potpun promašaj kampanje vođene pod motom: "Na kavi s Draženom Budišom". Naime, populistički pristup šarmantnog i vickastog Dražena Budiše nije se previše dopao ozbilnjim hrvatskim biračima. Odmah nakon proglašenja neslužbenih rezultata prvoga kruga predsjedničkih izbora Budiša je izjavio da se nikad više neće kandidirati za predsjednika do raspisivanja sljedećih predsjedničkih izbora. Treba mu vjerovati, unatoč njegovoj izrazitoj sklonosti pošaljicama i doskočicama.

Inače, aktualni predsjednik SRH Stjepan Mesić već je dao svoju potporu Miroslavu Kutli jer ga, kako je kazao, ovaj kandidat najviše podsjeća na njega iz mlađih dana, a uz to, nije manje bitno daje Kutle rođen u Širokom Brijegu, poslije rodne Orahovice najdražem gradu Stjepana Mesića. Predsjednik Mesić najavio je da će njegovo posljednje državničko putovanje biti posjet prijateljskoj nesvrstanoj Libiji, koju već, tko zna otkad i tko zna dokad, ka prosperitetu vodi veliki, u svjetskim okvirima poznati i poštovani demokrat, i najbolji prijatelj hrvatskog predsjednika pukovnik Moamer el Gadafi. U povratku iz Libije Mesić će, kako je najavio, predstojnik Ureda Predsjednika dr. Ivić Pašalić, svratiti i u Bruxelles, gdje će razgovarati s predsjednikom Europeke Unije, omiljenim Europljaninom, Jorgom Heiderom.

No vratimo se dvojici kandidata od kojih će jedan za nepun mjesec dana useliti u predsjednički ured na Pantovčaku. Miroslav Kutle obećao je da će, ako bude izabran, predsjedničke ovlasti smanjiti na razinu onih koje je imao prvi predsjednik RH, dr. Franjo Tuđman, a koje je Stjepan Mesić povećao do razine srednjovjekovnog suverena. Kao glavni adut u kampanji Kutle nudi reviziju pretvorbe i obećava da će hrvatski zatvori biti puni crvenih tajkuna koji su se obogatili preko noći zahvaljujući lošim zakonima i zaobilazeњu zakonskih propisa. Ako je

Piše:

Mijat TOMIĆ

vjerovati najozbiljnijem hrvatskom političkom tjedniku, splitskom **Feralu**, ova izjava najviše je zabrinula bivšeg ministra Radimira Čačića, vlasnika Tiska i još oko tri tisuće drugih tvrtki.

Drugi predsjednički kandidat Ivan Herak obećava da će, postane li predsjednik, hrvatski turizam procvjetati budući da će sva sredstva državne potpore ići preko njegove supruge, a što će sigurnije od toga. Osim toga Pantovčak se može pretvoriti u botanički park, jer će njegov ured biti na Brijunima. Kažu da njega neće čuvati policija, nego će ga tјelohranitelji čuvati od policije. Herak je dobio potporu predsjednika Saveznog izvršnog vijeća SFRJ, druga Stipe Šuvara, prigodom nedavnog ponovnog otvorenja Visoke škole "Josip Broz Tito" u Kumrovcu. Direktor ove najznačajnije odgojno-obrazovne ustanove na teritoriju cijele nesvrstane, samoupravne, socijalističke, suverene... nam Države, drug Ivica Račan, svečano se obvezao da se više neće ženiti dok se ne rastavi od svoje šeste zakonite supruge.

Pred kraj svoga petogodišnjeg predsjedničkog mandata Stjepan Mesić je pomilovao poznatu reakcionarku Kaju Pereković, nakon samo četiri godine odslužene stroge zatvorske kazne, iako je dotična osuđena na šest godina strogog zatvora zbog ilegalnog tiskanja kontrarevolucionarne, antikomunističke, antijugoslavenske i kleronacionalističke tiskovine Politički zatvorenik.

Predsjednik Predsjedništva SFRJ Vojislav Šešelj, poznat kao najžeći protivnik četništva, ponovno je u intervjuu Tanjugu žestoko osudio proustaške kroatofilske izjave nekih zabludjelih Hrvata koji se izruguju srpskoj većini u najvećoj srpskoj luci Rijeci, govoreći po kavanama kako ne znaju plivati, a dobro je poznato da su Srbi uglavnom kapetani brodova, a kapetani ionako tonu zajedno s brodovima te i ne moraju znati plivati. Spontane, masovne demonstracije kapetana-neplivača održat će se na dan izborne šutnje u Ulici Slavka Linića, bivšem Korzu, a ako bude padala kiša u dvorani na Trsatu u kojoj se inače izvode vježbe pod nazivom "Ništa nas ne smije iznenaditi". Svoje sudjelovanje na prosjedu najavio je i narodni heroj, načelnik Glavnog stožera HV-a stožerni general Marijan Čad, poznat kao spasitelj Rijeke za vrijeme antidomovinskog rata.

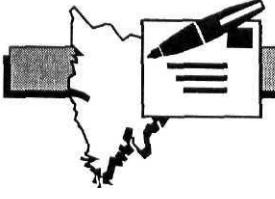
S Golog otoka stigla je vijest da će negdje na kraju petogodišnjeg mandata budućeg predsjednika Socijalističke Republike Hrvatske na slobodu izaći prvi pet od

pedesetak hrvatskih generala koji su činove zaradili u antidomovinskom ratu 1990. - 1995., proganjajući goloruku prekodrinsku nejač. Radi se o onima koji su nakon manje od deset godina boravka na ovome prekrasnem jadranskom otoku **prevaspitani** i spremni za život na obali. Nažalost, preostalih 45 hrvatskih generala uglavnom su nepopravljivi te će na Golom otoku besplatno ljetovati još mnogo, mnogo ljeta. Preostali hrvatski generali osuđeni od Međunarodnog suda u Den Haagu nisu odslužili ni četvrtinu zasluzene kazne.

Radosna vijest stiže iz Narodne banke SRH. Guverner Gucić priopćava da je u posljednjih trideset dana vrijednost srpsko-hrvatskog ili hrvatsko-srpskog dinara u odnosu na EURO porasla za cijeli 0,2 posto pa je sada službeni tečaj jedan EURO za šezdeset šest milijardi osamsto pedeset milijuna i tristo četrdeset pet tisuća dinara. I ovaj skok domaće valute dokazuje trulosti kapitalizma koji samo što nije otišao na smetlište povijesti gdje mu je i mjesto. Dokaz za to su i razdragane mase radničke klase, radnih ljudi i građana te poštene inteligencije koje spontano sve češće uz Internacionalu pjevaju popularnu popijevku: "Amerika i Engleska bit će zemlja proleterska."

A što reći o onima koji zagovaraju povratak spomenika banu Jelačiću na Trgu Republike u Zagrebu? Takvi bi ponovno imenovali ulice po imenu pokojnog Franje Tuđmana, a možda su spremni i na gore zločine. Neprijatelj nikad ne spava, ali podočnjaci naših političara nisu od nespavanja nego od bdijenja. Uostalom svi su oni ovih dana do duboko u noć gledali dokumentarni film Obrada Kosovca o poznatom kleronacionalističkom vodi Stepinu. Nakon svoga trećeg dokumentarnog filma o najpoznatijem zagrebačkom nadbiskupu, glavni urednik Hrvatske televizije izjavio je da je svoj drugi film u kojem je o Stepinu govorio pozitivno kao o blaženiku samo predeo (nije bio autor) u vrijeme hadezeove strahovlade. Istodobno Kosovac je najavio da će HTV uskoro prerasti u javnu televiziju.

I na koncu treba reći da voda BBB prof Zlatko Canjuga najavljuje bojkot utakmice **Dinama** protiv bukureštanske Rumunjske sve dok se Rumunjima ne vrati njihovo sveto originalno ime Dinamo. Poznavajući Canjuginu principijelost, preimenovanje rumunjskog prvaka gotova je stvar, to prije što je za tu opciju i Ćiro Blažević, koji je inače javno izjavio da će emigrirati iz zemlje ukočko ponovno na vlast u Hrvatskoj dođu hadezeovci jer mu je, kaže bilo dosta njihove strahovlade u kojoj sa stotinjak pišljivih tisuća njemačkih maraka mjesечно nije mogao sastaviti kraj s krajem. •

PISMA IZ ISTRE

Nasmiješite se, molin!

Ča ste tako namrgodili? Di vanje optimizam? Nasmiješite se malo! Ča ste rekli? Da van ni do smiha! O Bože, kakov ste vi to narod! Prije ste imali namrgodenoga predsjednika. Da ni duhovit, ste govorili. Sad kad ste dobili nasmiješenega predsjednika...ste se vi počeli mrgoditi. Da će radnici na ulice? Koja štupideca! Ča ne vidite da poduzeća gredu na stecaj? Prema temu, tako i tako ćete...na ulicu. Da će seljaci jopet z traktorima na ceste! Ma ča van je, ste stvarno popizdili? A imate vlast kakova ste želili. I oporbu kakova se samo poželiti more! Ste vidili kako sad uni koji su si bili plaće do neba dibli, sad najglasnije viču da triba ute iste plaće smanjiti! Samo suci se bune proti tega da njin se plaće kalivaju. Jer da suci moraju imati...pristojne plaće. I sad kad imaju poštene plaće, da će nan...pošteno suditi! Inšoma ako želiš imati poštenu vlast, daj joj sve ča misli dajoj pripada. Ako ne želiš da si uzme i...uno ča joj ne pripada!

I tako, sad su nan na vlasti sve sami pristojni ljudi, koji žive sasvin pristojno, ud pristojnih plaćah. A vi ste nepristojni. Pa hi sada nepristojno podsjećate na niku tam...predizborna obećanja. Ma dajte, vas molin! Jedan pametan čovik je nikad bija reka: Pristojan čovik postaje nepristojan, kad se u nepristojnjem društvu...ponaša pristojno!

Uostalen, kako morete biti tako ozbiljni u vrime karnevala, kad se svi smiju, zajebavaju i vesele? Smije se naš novi predsjednik, smiju se novi ministri, smiju se i novi i stari saborski zastupnici. Ha, ha, ha...ča ste stvarno mislili da ćemo tek tako pustiti Banske dvore? Da ćemo tek tako pustiti Brijune? A lenta? Jebeš lenu, ona stvarno ni važna! I ča ste stvarno povirovali da ćemo si smanjiti plaće za 40%? Ha, ha, ha, kako je to duhovito! I ča ste stvarno povirovali da ćemo van dignuti vaše plaće i mirovine? Ha, ha, ha, ha! I da će prestati otkazi, da će se nova radna mista otvarati! Ha, ha, ha...hi, hi, hi...da pukneš ud smiha!

Maja van rečen da smo mi Hrvati jako duhovit narod, vero smo. A kako nan je samo uspilo čilu Europu nasmijati! Ča ste stvarno povirovali da ćete ...u Europu? Ha, ha, ha, hihih, hohoho! Ala, šu, nasmiješite se!

Kako je istrijanska koza postala...sanska koza

I tako, sad je Mesić predsjednik. Budija je reka da se više nikad neće kandidirati. A ja

Piše:

Blaž PILJUH

san reka da više nikad neće glasovati. Vero neću! Ča ču vraga glasovati kad vajk krivo glasujen. Najprije san svoj glas da krivoj stranki. Koja neće u Sabor ni prisrditi. Pak san glasova za kandidata koji ni ni doša do drugega kruga. Sad san jopet glasova za gubitnika. Ma dajte, vas molin. Ja san definitivno antitalent za politiku.

Inšoma, ispada da su i nova vlast i novi predsjednik čiloj Hrvačkoj i cilen svitu po volji, osim meni naravno. E, a zašto su njin baš tako po volji, ni mi baš jasno. Ne laje brek radi sela, pak ni ta stara kučka Europa ne maše z repon radi nas.

Stara HDZ-ovska vlast je na odlasku demonstrativno vodila kriminalce u pržun. Se sjećate unega prizora kako za vrime kulturne revolucije u Kini? Su hi vukli, posili po ulicah z glavon savijenon prema zemljii, prid milijunskin TV-auditorijen. Nova vlast je počela tamo di je stara stala. Sad ćemo viditi di će stati, di će se frmati. Da njin se ne dogodi kako unen ribaru iz Medulina. Koji je dviga dvi tone ribe u mriži. Ma je ima strah mrižu povući van, da mu se...brod ne privrne! Pak je mora razrzlati mrižu i pustiti u more sve ulovljene kadele. Jestive morske pse! "Morski psi i male ribe"!? Ča je to niki film, roman? A, ma, ni važno. Ma je važno ki će na kraju na gradelah finiti. Ča se mene tiče, ja niman pretenzijah (a vero ni nikakovih izgleda) da ikad postanen tajkun ni ministar. Pak zato priželjkivan da to budu..."kapitalci"! Da na gradelah cvrče "brancini", "orade", "zubatci"! A ne da nan na kraju voči zamažu z nikin srdelicami! Eli z...burekom! Durom Burekom!!! I Bažonon, Plenkovićem, Radotićem, Petrovićem. E, a Herak? Ministar! Je, figu! Bivši ministar! U redu, u redu, imate pravo. Nismo mi ni Balkan ni Srbija. Tamo političare, tajkune, ministre...ubijaju! Pa sad, hm., to forši i ni humano, ma morate priznati da je...efikasno!

Nego, pustimo s vragon i morske pse i male ribe i breke i kučke. Da vidimo ča je z našon kozon. Izgleda da to više ni istrijanska nego...sanska koza! Una prez rogi! Ča se čudite? Kad kozi u zamjenu za roge ponude ministarsku fotelju, koza izabere fotelju. Ter ni valjda ovca! A rogi? He, he! Drž'te si hi!

Zivila glijotina!!!

Ča san van ja bija reka? Da stojite dalje ud vlasti! I? Ste vidili sad? Lipo je biti ministar, vero je! Kad se odmaraš na Brijunima. I kad u lov greš u državnim lovištima. Ma kad počme lov na ministre, kad lovac postane lovina, to je ništo drugo. I zato ja nanke malo ne zavidin Jakovčiću na ministarskoj fotelji. Dosad je uglavnen svaki ministar iz Istre grdo finija. Baren kad su u pitanju ministri turizma. A Jakovčić je ministar za...za...hrvacke dezintegracije. A, ne, ne, škužajte, san se zabunija. Za europske integracije? A, ma, u svaken slučaju je...kandidat za pržun, zatvor, rešt, kako ćete. A ča ni tako udvajk bilo poli nas?

Za vrime une stare Jugoslavije, a u Istri stare Italije, komunisti su bili u pržunu. Pak kad je doša komunizam, su zašli van, a u pržunu su finili "narodni neprijatelji", "kulaci", "sluge okupatora", "domaći izdajice"! Svi uni koji nisu glave zgubili u kakoven "četverored" nakrižen putu. Potle njih su Gole otoke, Stare Gradiške, Lepoglave, punili...unutrašnji neprijatelji". A za "vanjske neprijatelje" su bili zaduženi Vinko Sindičić i kumpanija! Kad je propa komunizam u svitu i poli nas, jopet su na vlast došli bivši robijaši. Ne svi i ne uni najpošteniji, se razumi. Pak su tako vladali jeno deset lit. A kad je narodu bila puna pipa njihovega "višestranačja", su došli na vlast jopet komunisti. Ki će sad sve pojti u pržun, još ne znamo. Inšoma, dokle je uva vlast još bila oporba, svi su grmili proti lopova i lopovluka i svih unih koji su Lipu našu pokreli. A akoje Hrvačka temeljito "opelješena", znači da je bilo puno malih, sridnjih i velikih lopova. Pak bi sad tribalo početi z velikim Iovon na njih. A krajnji rezultat bi triba biti...puni pržuni velikih, sridnjih i malih lopovi. E, ma to ni kraj priče. Jer kad se vlast promjeni, jopet će u fotelje sisti...bivši robijaši! To jest...bivši lopovi! To jest...budući lopovi! I za to, da se mene pita, ja bin uveja...glijotinu!!! Vero bin, van ja rečen! A kad bin ja lopove potrpa u pržune, bin hi brzo van puštja. Zapravo...propuštja! Kroz glijotinu! Glijotina je prava stvar, van ja rečen. I jedini način da se sprječi da lopovi postanu ministri...pak ministri lopovi. I zato ću vikati, kako nikada uni sankiloti za vrime Robespjera: "Živila glijotina!" Jer., .ud glave riba smrdi!

Vaš Blaž Piljuh •

TRAGEDIJA PROMETEJSKOG VUKOVARA

Hrvatski državni sabor je 1999. proglašio 18. studenog Danom sjećanja na Vukovar, kada je strašne 1991. stoglava, moćna aždaja s istoka slomila gotovo tromjesečni, nadčovječanski, herojski odpor golorukoga i samog sebi ostavljenoga - prometejskog grada koji je, ginući na mrtvoj straži, na hrvatskom Dunavu, spasio - priznajmo to glasno - Lijepu našu.

Tragedija Vukovara traje već osam godina: od kolovoza 1991. bjesomučni napadaji agresora, patnje, krv, život u ruševinama, gorčina poraza, prognaničke godine jednih u 500 mjesta diljem Hrvatske (za neke, nažalost, do danas), za druge masakri, jugo-srbo-četnički teror u zatvorima, logorima; pa farsa s ciničnom zaštitom od strane UNTAES-a i, na koncu, ponižavajuća za sve Hrvate, "mirna reintegracija" koja je herojske, preživjele branitelje i druge povratnike na svoja ognjišta, pretvorila u građane drugog reda. Istinaje to, i nitko nema prava prekrivati je prljavom paučinom zaborava u ime nekih dugoročnih, "viših" političkih ciljeva, da bi se udovoljilo diktatu nezasitnoga, "demokratskog" inozemnog Moloha. Maja Freundlich s pravom piše: "Mi sami ne znamo cijeniti vlastito junaštvo, vlastitu žrtvu, ne znamo u sebi čuvati uspomenu koja nam je poslana kroz Vukovar, mi sami gazimo po svojoj prošlosti".

Znanstveni skup o Vukovaru

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar u suradnji sa zajednicom udruga iz Domovinskog rata, organizirao je 2. stručno-znanstveni skup "VUKOVAR-HRVATSKA-SVIJET" - "Vukovar osam godina poslije". Prvi dio je održan 16. studenog 1999. u Zagrebu, a drugi u Vukovaru 17. studenog. U uvodu "Knjige sažetaka" izlaganja poznatih teologa i znanstvenika čitamo: "Uz tisuće prevažnih pitanja ide i tisuće strahova i, nažalost, tek poneka nada. Tračak nade dolazi od ljudi poput Blage Zadre. Od ljudi koji su imali hrabrosti stati između "Hrvatske i zla", kako je Bog zapovijedio. I bili sve što imamo. (...) U tamo nekoj zajednici ljudi, koja je s toliko krvi platila da joj dopuste zvati se pravim imenom i biti Hrvatskom, Blagina moralna braća pret-

Piše:

Ljubica ŠTEFAN

vorila su energiju ljubavi i domoljublja u "čudo" stodnevne obrane grada. Usprkos svim racionalnim argumentima, razlozi srca i duha ipak su izdržali neočekivano dugo. Neočekivano? Da, ali samo za one

Vukovara. U čemu je onda bio smisao žrtve tih divnih ljudi? (...)

Hrvatska vrijedi truda. Zbog njih, zbog nas, zbog naše djece. Drugi stručno-znanstveni skup 'Vukovar-Hrvatska-Svijet' ima barem dvije skromne nakane:

1. Istину o herojstvu tih časnih ljudi pokušati sačuvati od iskrivljavanja i zaborava;

Ostatci vukovarskoga dvorca grofova Eltz

koji nepopravljivo podcjenjuju moć psihoškog i duhovnog. Mali narod (po broju) održao se, ponajprije, svojom veličinom (po duhu). To mu je tada bio jedini resurs. (...) Hrvatski Domovinski rat nije slučajni fenomen. Koji su povijesni, vojni, međunarodni, politički, sociološki, psihoški, kulturološki i inni čimbenici utjecali na njegov tijek? Što iz njega možemo naučiti? (...) Nije li dug nas, ljudi 'od riječi i pera', prema poginulima za ideju o boljoj i poštenijoj Hrvatskoj, barem pokušati trajnije zabilježiti činjenice o prometejskom herojstvu vukovarske Hrvatske? Valja nam prepoznati etičku supstancu naše novije povijesti i ugraditi to zdravo tkivo u tijelo nove hrvatske proeuropejske demokracije. Postane li Hrvatska zemlja u kojoj se moralnim ljudima masovno podsmjeju i koje zaboravljaju, hoće li to tada uopće i biti Hrvatska ili nešto posve drugo. Bezbojna i bezlična tvorevina, kilometrima daleko od

2. Činjenicama nastojati braniti i promicati moralna načela Vukovara i cijelog hrvatskog Domovinskog rata.

Uloga Vukovara u obrani Hrvatske

Jedini vojnik po profesiji na skupu, bio je jedan od dragovoljaca Domovinskog rata koji je 1991. došao iz mirnog, udobnog života u inozemstvu i svoje znanje, iskustvo (i život ako treba) stavio u službu Domovine, general Ante Roso, koji ukazuje: "Vukovarska obrana 1991. ima i cijeli niz vojnih i geopolitičkih posebnosti, koje su odlučujuće utjecale na stvaranje hrvatske države i na vojne rezultate hrvatskog Domovinskog rata, te na tijek, način i trajanje same obrane grada. Odnos vojnih snaga 1991. u Hrvatskoj je općenito bio izuzetno nepovoljan za branitelje, a naročito u istočnim dijelovima države,

gdje je srbijanski agresor koncentrirao veliki broj vojnih snaga".

Prikazujući vojnu kartu, koju je sam izradio, objašnjavajući položaj i teškoće obrane mučeničkog grada, on daje podatak: svega 1.800 branitelja, samo s lakiom oružjem i s malo streljiva, zadržavali su tri mjeseca 84.000 agresorskih vojnika s njihovim tenkovima, teškim topništвom, raketama, zrakoplovima. On zaključuje: "Na taj su se način branitelji Vukovara 1991. godine našli u drastično nepovoljnem položaju, jer su, u odnosu na naprijatelja, bili malobrojniji, vojnički neuvježbani i neustrojeni, bez izgleda za dotok učinkovite pomoći itd.. U takvim okolnostima ogromni vojni rezultati, koje su ostvarili branitelji Vukovara, predstavljaju gotovo nevjerojatno vojno postignuće".

Nu, ovakav skup, s ovakvom tematikom i s eminentnim izlagачima nije, po običaju, bio zanimljiv za naše novinare iz dnevnih listova, a razumije se već, ni za Hrvatsku televiziju. Takav je slučaj bio i s prvim u našoj povijesti, znanstvenim skupom u istom Institutu koncem listopada o osamdeset godina prešućivanom našem velikanu **Ivi Pilaru**, kao i s nedavnjim skupom održanim u Lepoglavi, o **Milanu pl. Šufflavu...**

Opća rasprava prvog dana skupa, vrlo zanimljiva i informativna, bilje i strašno bolna za one od nas koji i nismo mnogo toga još znali. Zgroženi, slušali smo stravičnu priču generalnog vikara Vojnog ordinarijata, **msgr. Josipa Šantića**, župnika u Hvaru. Vukovar je mnogo svoje djece evakuirao početkom rata i u Hvar, Makarsku i druga dalmatinska mjesta. No jednog dana stigao mu je iz Vukovara telefax, kojim se naređuje upućivanje te djece u Split, odakle će autobusima biti vraćena u Vukovar. Ipak nije mogao odoljeti molbama uplakanih majki male djece da ih ne vraća tamo, u smrt, pa je prekršio naredbu i, na svoju odgovornost, ostavio u Hvaru četrdesetoro djece. Uskoro je doznao užasnu vijest: 32 djeteta od onih koje je vratio u Vukovar, agresor je ubio. Odjednom ustaje jedan vukovarac i kaže: "Ja sam poslao telefax, jer mi je to naređeno bilo faxom iz Zagreba." Ledeni muk zavladao je dvoranom. I svatko se od nazočnih pita u sebi: "Bože, kada ćemo napokon saznati sve istine i imena svih naših Juda koji, od prvih dana do danas, sjede na visokim položajima i sprovode svoj sotonski plan protiv Hrvatske?" Narod mora,

narod ima pravo znati sve, pa ma o kome se radi!

Dana 17. studenog, rano ujutro, polazimo u Vukovar. Prva postaja su Bogdanovići. Predstavnici lokalnih vlasti, nekadanji zapovjednici obrane toga, skoro podpuno razrušenog i u ratu opljačkanoga slavonskog mjesta, pričaju o strahotama agresije, o svim pojedinostima neravno-pravne borbe. Ispraćaju nas tužni: "Hvala što ste nam došli jer već odavno nitko ne dolazi, svi su nas zaboravili". Kako boli ta strašna riječ - zaborav...

U Vukovaru nas čekaju Oni: obični ljudi, nekadanji branitelji do posljednje minute, svog, ostavljenog samog sebi 1991., već ubijenog, grada, stjecajem ratnih okolnosti i zapovjednici (bez ikakva vojnog znanja) pojedinih dijelova mjesta. Danas su to povratnici očajni, dezorientirani, obeshrabreni položajem u koje je stavila Hrvate "mirna reintegracija" koja traži od njih pognute glave, šutnju na sve da se ne bi oni drugi, miljenici "Žike" Kleina i "demokratske" međunarodne zajednice, osjetili povrijeđeni. Jer, trebaju se ponašati tako da dojučerašnji okupatori i zločinci steknu povjerenje u njih, hrvatske branitelje, preživjele žrtve najgorih mučenja u njihovim "pobjedničkim" zatvorima i logorima u Podunavlju i preko, u majci im Srbiji.

Voze nas kroz Vukovar, a mi iz svake riječi upijamo njihove osjećaje. Pokazuju nam Mitnicu, Borovo Naselje, Sajmište, Velepromet, Borovocommerce, Trpinjsku cestu... Na svakom pedlju zemlje razrušenog grada oni vide u svojem sjećanju i herojske podvige i smrt poznatih im i nepoznatih boraca, krv. Istina o Vukovaru - tada i danas - ne može se saznati i shvatiti čitanjem samo i gledanjem naše (?) TV. Treba biti u Vukovaru s Vukovarcima. Otići ćete iz njega do boli zadivljeni sitnim pojedinostima veličanstvenog otpora u, realno nemogućim uvjetima, bez oružja i streljiva; otići ćete očajni zbog svoje bespomoćnosti učiniti i danas nešto za njih, da im se vrati dignitet, njima koji trebaju biti ponos i prva briga ove zemlje.

Stravične ruševine koje gledamo za naše vodiče su, u njihovom sjećanju, lijepi, hrvatske obiteljske kuće tih i tih Vukovaraca, s imenom i prezimenom od kojih mnogi, možda i danas, leže još pod njihovim ruševinama. Pokazuju: "Ovo, ovo, ovo su hrvatske kuće u koje su se usečili Srbi i vlasnici im ne mogu ništa, iako nemaju gdje stanovati, a vlasti ih tjeraju na

povratak." Nema zaposlenja za Hrvate, za Srbe da. Kad Hrvat ne plaća struju, jer nema od čega - bez posla je, ona mu se isključuje i gotovo, priziva nema. Nu, ako zaposlenom Srbinu, koji odbija plaćati struju, nadležni je organi isključe, na njegovu žalbu OEŠ-u dolazi naredba: uključiti odmah struju. A dotični je, i poslije toga, ne plaća!

U Gradskom vijeću ima 14 Hrvata i čak 11 Srbra. OEŠ (a hrvatske vlasti pokorno slušaju) traži da se sve odluke donose konsenzusom. Pa je tako, do jučer skoro, jedna ulica nosila naziv: Ulica JNA. Ulica Stjepana Radića, u predratno vrijeme, preimenovana je u Ulicu Puniše Račića, njegova ubojice u beogradskom parlamentu 1928. Mnogo, mnogo toga smo čuli i vidjeli. Na tornju pravoslavne crkve u središtu grada, na pozlaćenom križu četiri slova: SSSS, cirilicom, razumije se. To je, vjerojatno, jedinstven slučaj, jer ni u Srbiji nema toga. Naš poznati znanstvenik glasno komentira: "Ta slova znače: Srbijo, speri sramotu svoju".

Poslije *Oluje*, a osobito pred početak reintegracije, Srb - bojeći se odgovornosti za ratno vrijeme - bježali su u Srbiju prodajući vrlo jeftino kuće, odnoseći i svoje i opljačkane, tuđe stvari, Vukovarci se pitaju zašto država Hrvatska nije onda pokupovala te kuće i dala ih Hrvatima povratnicima. Danas je, znamo, sve kasno. Oni se, ohrabreni stanjem u Podunavlju, vraćaju, zahtijevajući sva svoja "prava" i imovinu, hrvatske dokumente, mirovine, posao, stanove (namještene) useljavajući se, bez bojazni, bespravno u hrvatske kuće, svjesni da im nitko ništa ne može jer, po međunarodnom su zaštitom kao "žrtve genocidnih Hrvata".

Na Sajmištu groblje poginulih "srpskih boraca", tzv. "groblje šajkača": bijele kamene ploče, a umjesto križa - srbjanske šajkače. I nitko ih ne dira...ostat će tu, iako su na privatnom zemljištu, gdje je porušen niz kuća, većinom u vlasništvu Hrvata. A naši branitelji, pričaju nam, kad su 1991. rijetko uspjeli dobiti neku humanitarnu pomoć, dijelili su je ravnopravno s tamošnjim Srbima. Sve je to zaboravljeno. Mračno, bez ikakva tračka nade u neku promjenu njihova statusa u hrvatskom Podunavlju, naši vodići kroz svoj grad kažu: "Srbi se ponašaju tako kao da nam žele reći: "Ovo je završeno tek prvo poluvrijeme".

Ne potvrđuje li to i **Rade Leskovac**, predsjednik Partije podunavskih Srba? Na Groblju hrvatskih branitelja položio je vijenac s uvredljivim, pitjiskim nadpisom: "Partija podunavskih Srba - za sve ove godine." A u svadi preko novina sa **Stanimirovićem** on, poslije nekoliko dana, mirno izjavljuje: "Točno je da sam 1994. bio kandidat za predsjednika republike srpske krajine. Točno je da sam se borio (!) za srpsku opciju (?) u Podunavlju i da sam hodao rame uz rame s **Vojislavom Šešeljom**. Zašto ne bih priznao, ono što se događalo od 1991. do danas, kad u svemu tome nije bilo ništa lošega. Volio bih da sam pobijedio, a s obzirom da nisam, spremam sam priznati da sam gubitnik, kao što je to cijelokupni srpski narod u Hrvatskoj."

Ništa nije znao, eto, ni o masakrima, o logorima, o Ovčari. Zato ni on nije mogao ni javno ni preko onog besplatnog telefona, kojeg je postavilo Povjerenstvo za povjerenje (u kojem je i "nevini" Vojislav Stanićević, zvan, kažu, "Voja vampir") čak ni anonimno javiti gdje su sve grobne pobjenih Hrvata. Nije nam poznato da se itko uopće javio na taj telefon. Jer, ni "komšije" Srbi ništa do danas "ne znaju".

Jedan od naših vodiča odlučan je: "U suživot ne vjerujem". Rezignirano dodaje: "Još nismo svi dobili ni Spomenice Domovinskog rata." I pita sebe i nas: "Kako je Hrvatima živjeti u Vukovaru kad košara hrane stoji 30% skuplje nego, recimo, u Vinkovcima, a prihode nemamo?"

Prolazeći pored jednog mjesta, lednim glasom, pokazujući rukom, izgovara riječi koje otvaraju krvavu ranu: "Ovdje smo polagali oružje". Vidjeli smo to kasnije na snimkama TV Beograda, no to su bile slike, a ovo je izgovorio jedan od onih koji će do smrti nositi uspomenu na to poniženje, na predaju. Jer, oružje tada ni od kuda nisu dobijali, a sada, kao povratnici, skoro svakodnevno moraju prolaziti pored toga, ničim obilježenog, mjesta....

U Washingtonu, na vojnom groblju Arlington, na velikom mramornom, crnom zidu zlatnim slovima upisana su imena svih poginulih Amerikanaca u Vijetnamu - agresora, ratnih zločinaca, suboraca našeg, ovdašnjeg **Willya od Zrinjevca**, kako ga lucidno naziva u "Slobodnoj Dalmaciji" **A. Milardović**.

A naša Ovčara je bezimena. Šturi nadpisi na dva kamena ne govore, priznajmo, ništa. Nigdje imena tih 200 pobjenih koji leže u njoj, a identificirani su. Zar ova

zemlja nema novaca za zid s njihovim imenima? Da bi nesretne obitelji mogle poljubiti bar ime svojih najdražih u toj, zajedničkoj grobnici. Svi su ubijeni metkom u zatiljak. Nijemi svjedoci onoga što se događalo su samo ona četiri visoka drva. Bilo je to smetlište za odpad sa obližnje farme *Ovčara* u kojoj i danas rade većinom Srbi. No, nitko ništa "ne zna" - pa vidimo, ni Šešeljev suradnik, spomenuti Rade Leskovac, punopravni (i čiste svjesti) građanin Republike Hrvatske. Ni saborski zastupnik, liječnik, dr. Stanićević, ne zna ništa. Inače ne bi šutio, zar ne?

Poznat je, navodni, problem Prevlake. A za dvije vukovarske adice (riječne otočice) tik uz rt s Velikim križem na ušću Vuke, ne zna se istina: vlast nad njima, iako su u katastarskim knjigama upisane kao hrvatski teritorij, ima ne Hrvatska, nego SRJ. Kakav je njihov strategijski značaj, ne treba ni naglasiti. Tu su, na dohvativ ruke, uz Lijepu našu.

Navečer, u gradskoj vijećnici, održan je okrugli stol. Penjući se stepenicama na prvi kat, čitamo na velikoj ploči latinicom i cirilicom isti nadpis, na srpskom jeziku: "Zajedničko veće opština". Hrvatski jezik, očito, u Vukovaru se ne priznaje.

Sva izlaganja sa Skupa u Zagrebu, kao i Okruglog stola u Vukovaru, bit će tiskana. Zato sada samo par rečenica. Pored Vukovaraca govore i gosti - branitelji Dubrovnika, Splita, Zadra. Dubrovčanin odaje priznanje: "Da Vukovar nije učinio ono što je učinio, Dubrovnik bi pao. Slo-mili su zube Srbi na Vukovaru i bojali su se ući u grad, nego su nas tukli sa zemlje, s mora, iz zraka".

U završnom izlaganju na zagrebačkom dijelu skupa, skupina auktora kaže: "Pojam 'Vukovarac' sažeto možemo odrediti kao simbol za dragovoljačku sastavnicu djelatnog sudioništva u Hrvatskom domovinskom ratui", koja bi "ponajbolje mogla biti opisana poput ljudi kojima je 'domovina daleko ispred imovine', (...) koji su spremni žrtvovati i živote za državu, ali NE svoju savjest".

Šest dana prije zarobljavanja od JNA i četnika, **Siniša Glavašević**, jedan od simbola grada-heroja, šalje 12. studenog 1991., faxom u Zagreb, **Mladenu Kušecu** (i) svoju "Priču o gradu".

S prostrijenjem glavom, mrtav, iz grobnice bezimene Ovčare, on nam i danas poručuje: "Odustajem od svih traženja pravde, istine, od svega što sam

jučer smatrao nužnim. Vjerojatno bih odustao i od sebe sama, ali ne mogu. Jer, tko će ostati ako se svi odrekнемo sebe i pobegnemo u svoj strah? Kome ostaviti grad? Tko će čuvati moj grad, moje prijatelje, tko će Vukovar iznijeti iz mraka?"

Tragedij a Vukovara traje osam godina. Mrak pokriva grad i danas. Dokle? •

Led se cakli...

Led se cakli
na putu i stazi.
Mudro hodaj
i dobro pripazi
da ti kompas
ne padne iz ruke.
Mislite li
da su prošle muke?
Nitko se neće
odreći sebe.
Svatko bježi
nestvarnomu cilju.
Okreće se
da ne vidi zbilju.
A ona nije
u zemaljskoj trci.
Život teče
u jadu i zbrici
Ako su srca
prekrita ledom
svi se tuže
besparom i bijedom.
A bijeda je samo
ona prava
kad u pijesak
zarine se glava.
Pružaš ruke
u prostore prazne.
Drhćeš dnevno
i bojiš se kazne.
A sve je tako
na dohvativ ruke,
samo s Bogom
stići ćeš do luke.

Višnja Sever •

KAKO JE KRIVOTVOREN HRVATSKI GRB

Qvaj prilog nastao je u povodu rasprave koju je u dnevnim novinama potaknula izjava dr. Slavena Letice, iznesena tijekom predsjedničke izborne kampanje, daje današnji grb Republike Hrvatske protuustavan i da ga zbog toga treba mijenjati, dodajući u prilog tome ocjenu da je grb loše dizajniran i heraldički netočan.

Osobno smatram da sad nije vrijeme za iscrpljivanje u raspravama o sadržaju i obliku novog državnog grba. U ovom trenutku pred hrvatskom javnosti stoe mnogo ozbiljniji problemi. Nadalje, ovaj grb ima i sam već za sobom tradiciju od jednog desetljeća, pod njim je vođen i uspešno okončan Domovinski rat, o njemu sam u privatnim razgovorima čuo više poхvalnih nego negativnih izjava, a nisam siguran da je korisno svako deset godina mijenjati državno znakovlje.

Nikša Stančić

Ipak, pitanje je pokrenuto i o njemu valja razgovarati. Prigodu treba iskoristiti prije svega za raščišćavanje pojmove. Na samom početku može se konstatirati da oblik sadašnjeg državnog grba nije protuustavan, čime ne želim reći da se grb, jednom u budućnosti, ne bi mogao mijenjati, premda bih volio da se i stabilnošću grba Hrvatska pokaže kao stabilna država.

Dogovor s dr. Domljanom

Priča o nastanku današnjeg grba Republike Hrvatske počinje nedugo nakon prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj, u svibnju 1990., na primantu nakon otvorenja izložbe o Ivanu Mažuraniću u Povijesnom muzeju Hrvatske (danas Hrvatski povijesni muzej).

Izložbu je otvorio dr. Franjo Tuđman, novoizabrani predsjednik Predsjedništva tada još Socijalističke Republike Hrvatske, a nakon otvorenja uprava je priredila skromno primanje za uži krug uzvanika.

Bio sam među uzvanicima kao recenzent kataloga izložbe, kao profesor koji na Filozofskom fakultetu predaje razdoblje Mažuranićeva djelovanja i kao tadašnji predstojnik Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a prije svega kao osoba "domaća" u Muzeju: to je bila ustanova moga prvog zaposlenja.

Dr. Tuđmana, dakako, poznavao sam otprije, a sjećam se kako je nakon pozdrava sa mnom upitao moga tada desetogodišnjeg sina je li on "mladi hadezevac".

Sina sam oslobođio odgovora na sugestivno izrečeno pitanje uskočivši izjavom da je on "umjereni iz 1970.", aludirajući na njegovo ime (Hrvoje), koje je, valjda, najučestalije muško ime generacije rođenih 1970. i 1971. godine.

Tijekom razgovora upitao sam tadašnjeg predsjednika Sabora dr. Žarka Domljana razmišlja li se negde u političkim krugovima o novom grbu.

Tadašnji je, još važeći, grb Socijalističke Republike Hrvatske uz središnji povijesni hrvatski grb sadržavao elemente karakteristične za grbove novih zemalja bez heraldičke tradicije, kao što su elementi pejzaža (more i sunce). Obilježja grbova socijalističkih zemalja davali su mu elementi koji su simbolizirali "savez radnika i seljaka" (snopovi žita i nakovanj), a bio je opskrbljen i "socijalističkim obilježjima", tj. crvenom zvijezdom na vrhu. Već uoči izbora pojavljivale su se, na javnim mjestima i na stranačkim skupovima, zastave s grbom bez "socijalističkih obilježja", kako one iz tradicije Hrvatske seljačke stranke tako i one donesene iz krugova političke emigracije, te se nakon sloma dotadašnjeg političkog sustava na izborima samo čekao čas kad će se i formalno postaviti pitanje promjene grba.

Godine 1985., kao suradnik i jedan od koordinatora velike izložbe o 150. obljetnici početka hrvatskog preporodnog pokreta (održane u Muzeju za umjetnost i obrt), te kao urednik kataloga i autor uvodne studije, utvrdio sam da je Jelačićeva banska zastava, koja je nošena kad je on na otvorenju Sabora 5. lipnja 1848. bio uveden u bansku čast, prva hrvatska trobojnica upotrijebljena kao simbol vrhovne vlasti u Hrvatskoj. Ona je na jednoj strani imala grbove Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, povezane krunom, a na drugoj Jelačićev obiteljski grb.

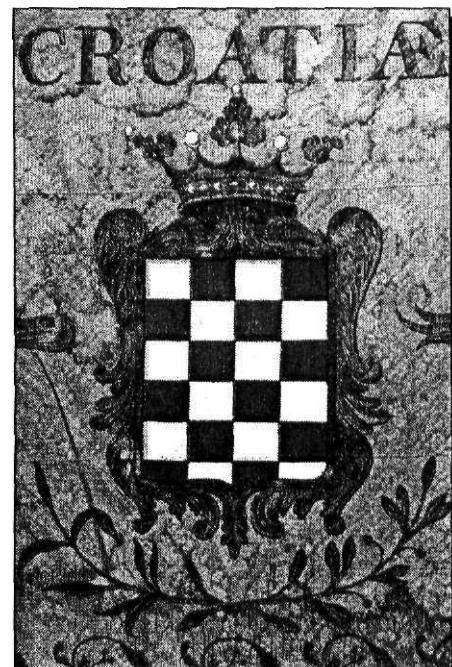
Pet godina kasnije, 1990., prije izbora, kao član neovisnog, nestračnog gradanskog odbora za povratak Jelačićeva spomenika, predložio sam da se kopija te zastave izvjesi na tadašnjem Trgu Republike.

Nakon mitinga koji smo 7. travnja 1990. predsjednik odbora književnik Pero Budak i ja održali na tadašnjem Trgu Republike doista su i izvešene dvije desetmetarske kopije te zastave, sa zahtjevom da tu ostanu izvješene dok se ne obnovi Jelačićev spomenik.

Rad stručnog povjerenstva

Dr. Domljan na moje je pitanje razmišlja li se u krugovima nove vlasti o novom grbu, dođuše, odgovorio potvrđno, ali i to da još ništa konkretno nije pokrenuto, te me - ne pitajući me o stranačkoj pripadnosti, možda i znajući da ne pripadam nijednoj stranci - zamolio da organiziram stručnu skupinu koja bi izradila podlogu za raspravu o novom grbu.

Kao predstojnik Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, nisam imao problema s "tehničkom osnovicom" za rad povjerenstva.

Zastava Kraljevine Hrvatske izrađena za ceremonijal krunidbe Ferdinanda V. Habsburga za hrvatsko-ugarskog kralja u Požunu (Bratislava) 28. rujna 1830.

Nažalost, u Hrvatskoj, nakon smrti gosp. Bartola Zmajića, 1984., nije bilo stručnjaka koji bi se sustavno bavio heraldikom. Zbog toga sam u povjerenstvo pozvao osobe koje su na različite načine bile u dodiru s heraldikom - kao arhivist, kustosi u muzejima ili kao istraživači drugih područja pomoćnih povijesnih znanosti.

S obzirom na to da nisam mogao računati na zasebna sredstva za putne troškove, bili su to istraživači isključivo iz Zagreba.

U povjerenstvo sam, nakon konzultacija, pozvao istraživače iz sljedećih ustanova (s tadašnjim nazivima): Arhiv Hrvatske (dr. Josip Kolanić, mr. Miljenko Pandžić), Arhiv grada Zagreba (prof. Antun Abramović), Zavod za hrvatsku povijest (stručnjak na području pomoćnih povijesnih znanosti pok. dr. Josip Lučić), Zavod za povijesne znanosti JAZU (stručnjak na području sfragistike, tj. pečata, dr. Ante Gulin), Povijesni muzej Hrvatske

(pok. prof. Vlasta Brajković, prof. Jelena Borošak-Marijanović).

U završnoj fazi rada povjerenstva nisu sudjelovali prof. Vlasta Brajković zbog bolesti i dr. Gulin zbog izbjivanja iz Zagreba, a - koliko se sjećam - tajnica Zavoda imala je problema oko pronalaženja adrese publicista gosp. Marijana Grakalića, autora knjige "Hrvatski grb" (tiskane 1990.).

Na prvom sastanku bilo je dogovoren da će povjerenstvo raditi na osnovi pismenih elaborata koje će izraditi njegovi članovi, te sam već na početku lipnja, osim svoga elaborata, u rukama imao elaborat dr. Kolanovića, a kasnije i dr. Lučića (premda nije bio član povjerenstva) elaborat tadašnjeg tajnika Arhiva Hrvatske dr. Frane Glavine.

Elaborate i izvješća o raspravama u povjerenstvu poslao sam 13. lipnja i 16. srpnja dr. Žarku Domljanu kao radne materijale, s tim što sam završnu sjednicu povjerenstva predviđao za vrijeme po završetku godišnjih odmora. Sjednica je održana 28. kolovoza, a elaborat koji sam sastavio kao sažetak svih rasprava dostavio sam dr. Domljanu 7. rujna 1990.

Smatrao sam da povjerenstvo nema zadat ponudit prijedlog izgleda novog grba nego da treba prirediti stručnu podlogu za donošenje odluke o novom grbu. Sam je prijedlog o izgledu grba, po mome mišljenju, politički čin koji je, zbog toga, trebao poteci iz javne rasprave i. u konačnici, iz političkih krugova.

Premda povjerenstvo nije željelo dati konkretni prijedlog o izgledu grba, moglo se vidjeti što ono preferira. Kroz elaborat se provlačila misao da je najprihvatljiviji jednostavni grb, tj. grb ograničen na štit s crvenim i bijelim četvorinama, možda s nekim od obveznih dijelova iznad štita, svedenih na oznaku čina (ranga).

U završnom elaboratu načelno je konstatirano: "Hrvatski povijesni grb simbolizira Republiku Hrvatsku i hrvatsku naciju kao nosioca državnog suvereniteta. Iznad grba, kao oznaka 'ranga', mogu se staviti simboli koji označavaju osnovne društvene vrijednosti ili republikansko uređenje. Kruna za grb republike nije pogodna, te bi u obzir došli drugi simboli iz hrvatske i evropske tradicije."

Zbog toga su, "kao poticaj za daljnje razmišljanje", navedeni primjeri grba s oznakama republikanskog uređenja (republikanski dijametar ili vrpca, grad s tri kule).

Osobno sam preferirao simbol zlatne zvijezde (jednu ili tri iznad štita) kao jedan od motiva hrvatske i europske heraldičke tradicije, koja je, "kao Marsova zvijezda, ili kao Venera, tj. Danica, jedan od najčešćih motiva u hrvatskoj heraldici", te se nalazi u grbu Slavonije, u grbu grada Zagreba i drugdje.

Elaborati povjerenstva poslužili su kao osnovica za izradu prijedloga o izgledu grba.

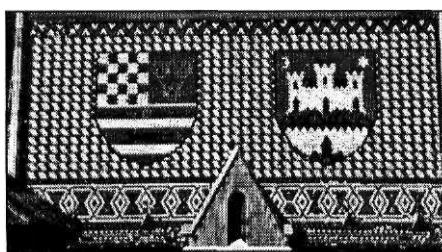
Dr. Žarko Domljan kao likovnog suradnika angažirao je slikara Miroslava Šuteja, koji je dao maha svojoj imaginaciji te izradio desetke prijedloga u različitim tehnikama, kombinirajući, u bezbrojnim varijantama, grbove s obveznim i neobvezatnim dijelovima. Možda je upravo zbog te slikarske imaginativnosti bio

manje discipliniran u oblikovanju svojih prijedloga nego što bi to zahtijevala pravila dizajniranja i zakoni heraldike.

Tuđmanova dilema

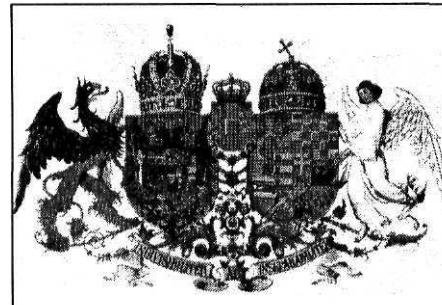
Potkraj studenog i početkom prosinca 1990. ubrzanje rad na pripremanju zakonskog prijedloga.

Nekoliko sam puta sudjelovao u sastancima kod dr. Tuđmana u Visokoj ulici, gdje se tada još nalazila predsjednička rezidencija. Sastancima je, uz mene, redovito prisustvovao dr. Domljan, katkad i slikar Miroslav Šutej, jednom nakratko, i tadašnji predsjednik Vlade, gospodin Stipe Mesić, koji, međutim, nije sudjelovao u raspravi.

Krov crkve Sv. Marka u Zagrebu

Dr. Tuđmana napose je zaokupljalo pitanje treba li početno polje grba biti bijele ili crvene boje. Očito je bilo da ga muči dilema: zadržati raspored s početnim crvenim poljem iz dostašnjeg grba Socijalističke Republike Hrvatske ili prihvatiti grb kakav se vijorio na zastavama koje su donijeli politički emigranti, a koji je zadržao raspored iz grba Nezavisne Države Hrvatske s početnim bijelim poljem.

Na austrougarskom hrvatski grb počinje bijelim (srebrnim) poljem

U elaboratima povjerenstva konstatirano je da, po strogim heraldičkim pravilima, početnom polju pripada boja metala (tj. bijela boja, kojaje, ustvari, zamjena za izvorno srebrnu boju, dok je crvena, zapravo, bojakrvi), te bi po njima hrvatski grb trebao započinjati s bijelim poljem.

Međutim, heraldika u provedbi nikada nije bila sasvim dosljedna, te se tijekom stoljeća u prikazima hrvatskog grba neprestano izmjenjivalo crveno i bijelo početno polje, dok se konačno nije, u praksi, ustalilo crveno početno polje, uključivši u 20. st. i u praksi Radićeve Hrvatske seljačke stranke, koja je, faktički, funkcionirala kao hrvatski nacionalni pokret.

Povjerenstvo je bilo jedinstveno u podržavanju te tradicije.

Dr. Tuđman vrlo je pažljivo slušao ta moja objašnjenja. U argumentaciji, jednakom kao i u elaboratima, tumačeći tu tradiciju, pozivao sam se na najstariji sačuvani hrvatski grb, koji je nastao u samoj Hrvatskoj (svi raniji sačuvani nastali su izvan Hrvatske), tj. na grb s pečata isprave Hrvatskog sabora od 1. siječnja 1527. o izboru Ferdinanda I. Habsburškog za hrvatskog kralja.

Taj grb sadrži 64 polja raspoređena u štitu s osam puta osam polja. Konstatirao sam da je na tom grbu prvo polje s lijeve strane ispušćeno, što u heraldici označava tamniju boju, tj., u ovom slučaju, crvenu.

S obzirom na parni broj polja u vodoravnom nizu, zadnje polje s desne strane prvegrupe jest udubljeno, tj. u ovom slučaju označava bijelu boju.

Dr. Tuđman nakon toga me ozbiljno pogledao i upitao: "Stančiću, je li to točno?" Bio je to, očigledno, trenutak kad se morao konačno odlučiti. Vidio sam da ga i dr. Domljan napeto promatra. Nakon moga potvrdnog odgovora, malo oklijevajući, ne sasvim odlučnim glasom, rekao je: "Dobro, neka početno polje bude crveno."

Poslije sam sebi postavljao pitanje jesam li, svjesno ili nesvesno, u elaboratima, i zatim u odlučnom trenutku, interpretirajući grb iz 1527., dr. Tuđmanu zatajio jedno od heraldičkih pravila koje bi, možda, pretegnulo u odluci o početnom polju današnjeg grba.

Naime, točno je da je na tom grbu lijevo početno polje ispušćeno, odnosno crveno. Ali to je tako po uobičajenom načinu kako se određuje što je lijeva, a što desna strana kad se piše ili kad se gleda slika koja je pred nama.

U heraldici se, naprotiv, lijeva i desna strana štita određuje onako kako on stoji na grudima, dakle sa stajališta onoga koji štit nosi.

U tom slučaju ono što je promatraču štita lijeva strana, to je onome koji štit nosi desna strana.

Prema tome, početno, lijevo polje na grbu iz 1527. jest ono koje je, sa stajališta promatrača, desno, tj. ono udubljeno, odnosno bijelo!

Moja osobna svjesna razmatranja išla su u prilog crvenog početnog polja.

Prvi razlog bila je nesumnjiva tradicija, a, činjenica da je s vremenom prevladalo crveno početno polje. To je crvenom početnom polju davalо povijesni legitimitet.

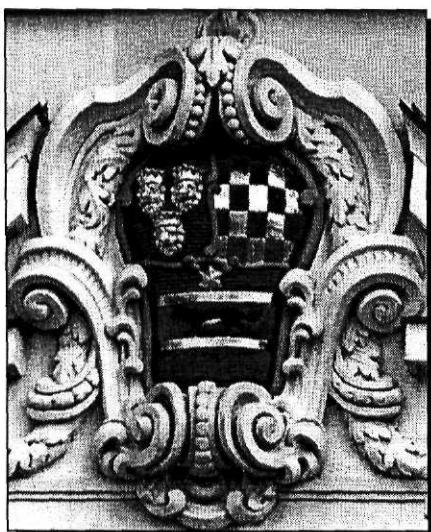
S druge strane, smatrao sam da bi u tom osjetljivom prijelomnom vremenu, na kraju 1990., kad je trebalo dobro mjeriti svaki korak kako se ničim ne bi omeo proces osamostaljivanja i stvaranja demokratske Hrvatske, ozakonjivanje državnog grba s početnim bijelim poljem bio znak nadovezivanja te države na kratkotrajnu tradiciju NDH, što bi neizbjegljivo imalo unutarnje i vanjske političke implikacije.

Vjerojatno sam zbog toga dr. Tuđmanu, u odlučnom trenutku, više nesvesno nego svjesno, dao, doduše, točnu, ali ne sasvim potpunu, informaciju o početnom polju grba iz 1527.

Šutejeva krupa

Šutejeve smo brojne crteže dr. Domljan i ja postupno reducirali na stanovit broj manje ili više prihvatljivih rješenja i o njima raspravljali s dr. Tuđmanom.

Konačno je u tim razgovorima, kao likovno najuspješniji, izdvojen nacrt grba kakav je kasnije u Saboru i usvojen. Ocenjivao sam da hrvatski povijesni grbovi, nanizani iznad središnjeg štita s grbom koji se povijesnim tijekom izdvojio kao hrvatski nacionalni i državni grb, sjedne strane kao svojevrsni repetitorij govore o povijesti procesa hrvatske nacionalne integracije.

Grb Trojedine Kraljevine na zgradici Hrvatskoga državnog sabora

S druge strane, u tako oblikovanom grbu, kao cjelini, video sam, istodobno, formulaciju programa koji, kao svoj postulat, ima očuvanje postignutog nacionalnog i državnog jedinstva hrvatskih povijesnih pokrajina.

Dok smo u predsjedničkoj rezidenciji, u Visokoj, listajući Šutejeve crteže, došli do tog prijedloga, dr. Tuđman upitao je dr. Domljana i mene što o njemu mislimo.

Dr. Domljan povoljno ga je ocijenio, a moje je stajalište bilo da je najbolji od predloženih.

"Mislite?" - pitao je dr. Tuđman provjeravajući pogledom jednog i drugog. Pritom se napose zanimalo za najstariji hrvatski grb, s motivom polumjeseca i zvijezde.

Nakon našeg ponovljenog povoljnog izjašnjavanja zaključio je da treba za sljedeći sastanak izraditi konačnu verziju. Na kraju je, pokazujući na najstariji grb s polumjesecom i zvijezdom, primjetio: "Ovo će nam privući bosanske muslimane."

Oko 10. prosinca održan je sastanak kod dr. Tuđmana, koji se pokazao kao zadnji.

Za taj je sastanak slikar Šutej priredio konačnu verziju, tehnički izvedenu onako kako je bila zatim priložena uz zakonski prijedlog Saboru, s krunom i s grbovima na kruni bez ovalnih štitova.

Bila je izvedena u velikom formatu (A4), te se moglo uočiti da su grbovi izvedeni bez detalja.

Napose sam uočio, i tražio, da se izmijeni prikaz grba Dubrovačke Republike.

On je trebao sadržavati naizmjenične usporedne vodoravne četiri plave i četiri crvene pruge ("grede"), a u predočenom prikazu sadržavao je tri plave i dvije crvene pruge. Međutim, dobio sam odgovor da je već izliven zlatni privjesak za predsjedničku lenu. Praktički: da se više ne može ništa mijenjati!

Tako je konačni prijedlog grba prošao bez heraldičke verifikacije.

Prijedlog grba brzo je prošao zakonsku proceduru. Prihvatali ga je Vlada i 18. prosinca, u sklopu "Prijedloga za donošenje zakona o grbu, zastavi, i himni Republike Hrvatske, te o zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske", proslijedila nadležnim saborškim odborima.

Prijedlog su 21. prosinca, uz manje amandmane, prihvatali Odbor za pitanja političkog sistema (predsjednica Gordana Grbić) i Zakonodavno-pravna komisija (predsjednik Vice Vukojičić).

Sjednicama sam prisustvovao i ja kao voditelj stručnog povjerenstva, kad sam heraldičke nepreciznosti grba ublažio prijedlogom da se u tekstu "U kruni je smješteno pet manjih štitova s povijesnim hrvatskim grbovima" precizira da je riječ o "stiliziranim" grbovima.

Prisustvovao sam i zasjedanju Sabora s tradan, 22. prosinca, kad je Zakon o grbu prihvaćen bez rasprave, kao točka dnevnog reda prije prihvatanja novog, tzv. božićnog. Us-tava.

Vrijednosti i nedostaci

Zaključujući, moram napomenuti da ne znam jesu li, i ako jesu, s kim su još, dr. Tuđman i dr. Domljan kontaktirali i savjetovali se u vezi s prijedlogom novog hrvatskog grba.

U svakom slučaju, bila su odlučujuća politička opredjeljenja dr. Tuđmana i njegove procjene političkog trenutka.

Polupredsjednički sustav već je funkcionirao, te je - za razliku od mojih očekivanja - dr. Tuđman bio glavni politički čimbenik pri oblikovanju prijedloga novog hrvatskog grba.

Grb je ipak nastao kombinacijom političkih, umjetničkih i stručnih čimbenika, koji su u procesu donošenja prijedloga različito sudjelovali.

Svakako moram konstatirati da današnji grb Republike Hrvatske ima sasvim određenu programatsku vrijednost.

Ima i nedostataka u svom dizajnerskom i heraldičkom sloju koje je korisno u raspravi utvrditi. Ovaj pogled u meni poznati dio povijesti nastajanja današnjeg grba Republike Hrvatske ima tu svrhu.

(Preneseno iz Globusa, br. 478, 4. 2. 2000.)

JA NISAM REKAO, ONI SU REKLI

I nisam rekao niti ču reći što oni nisu rekli
a rekli su kako će opet crvena krv poteci
to su rekli a ja nisam rekao
slušao sam
i nisam rekao

i rekli su kako su smrti blizu i ponovo klanja
i ubijanja vlastite djece a tek smo ustali iz
stoljetnog mraka
i pakla
na svome svoji
oni su rekli i ja sam rekao da neću više biti
rob

i ja sam rekao više mi nitko nikada neće
slobodu moju uzeti
ja sam rekao a oni nisu rekli što sam ja rekao
0 slobodi

bez mraka bez suza bez боли

bez pakla rekao sam

bez pakla

vaših umova

bez zvijeri vaših ruku

1 dosta ste klali rekao sam

i dosta ste hrvatskih majki u crminu zavili

rekao sam a oni nisu rekli

šutjeli su i nisu rekli da bi poreklí

sva ta zla

jer Hrvatska je moja u svakoj mojoj misli
rekao sam

jer Hrvatska je moja u svakoj mojoj žili
rekao sam,

jer Hrvatska je moja i dok sanjam i dok živim,
rekao sam

a oni nisu rekli

i Hrvatsku gledam i ona je u meni ja sam rekao
a oni nisu rekli

Hrvatska je u mojim koracima, rekao sam,
Hrvatska je u mojim riječima, na usnama,
rekao sam.

Hrvatska je u meni i izvan mene, svugdje gdje
moje

srce doseže, rekao sam

A oni nisu rekli što sam rekao

A oni sve su rekli što nisam rekao

I oni kao zvijeri gledaju

I meni nedaju

da kažem što sam rekao

Hrvatsku sam rekao nositi u grudima

dok budem hodao

dok budem mislio

dok budem ljubio

Hrvatsku sam rekao voljeti kao majku

I za nju patiti i za nju trpjeti i za nju ginuti

Rekao sam hrvatski

Za svoju Hrvatsku

A oni nisu rekli

Što sam ja rekao.

Bruno ZORIĆ

KAKO JE RASTAKANO HRVATSTVO SRIJEMA

(Iz mozaika suvremenog Srijema)

Honome dijelu Srijema koji danas ne pripada Hrvatskoj, odvijao se svoj jedobno bogat kulturno-zabavni život Hrvata. Kroz KUD-ove po selima i gradovima: Zemunu, Rumi, Mitrovici, Šidu, Slankamenu, Petrovaradinu, Golubincima i drugdje, do najzabitijih sela i zaseoka. Preko pudarskih koliba, u jesenja predvečerja, orila se srijemska pjesma uz cik tamburice i razdragane mladosti, s fruškogorskog vinogorja i Dunava, pa do onoga posavskog, stocarskog, pod hrastovim šumama, koga su u pučkoj šali podijelili na vinski i svinjski Srijem.

U Rumi je bio velebni *Hrvatski dom* kojeg je Titova Jugoslavija oduzela Hrvatima i pretvorila ga u vojarnu. Ali su Rumljani svoj *KUD Matija Gubec* opet uzdigli marljivim radom, te njihov tamburaški orkestar postade prvakom Jugoslavije. Makar i u skromnijem domu, oni su svoj nacionalni identitet, kroz svoj folklor i kulturu, nezadrživo prostirali na daleko, kroz vrijeme i prostor.

Golubinčani su imali svoj *KUD Vladimir Nazor* sa skromnom čitaonicom i izvrstnim amatersko-dramskim ansamblom, te nenadmašno maštotivim maškarama, koje su ponekad graničile sa ludilom. Ali, u maškarama što luđe, to bolje, golubinačkim Šokcima je to bio ponos i dika, pa ih je po tome znalo polak Srijema.

Slankamenci su imali *KUD Stjepan Radić* s nekoliko sekcija: dramском, folklornom, tamburaškom, šahovskom, te staru, tradicionalnu čitaonicu koja je osnovana još daleke 1878., ali je registrirana 1902., čiju je pismohranu i fundus od 5.000 knjiga sačuvala sve do 1990., kad su dio Hrvata četnici, na čelu sa Vojislavom Šešeljom, protjerali iz Slankamena, a *KUD Stjepan Radić* demolirali, te knjige, narodne nošnje, tamburice i ostalu skupocjenu inventuru, koju su Hrvati, vlastitim novcem, kupovali, potrpše u traktorske prikolice i prenesoše u školu koju prekrstje iz "Vladimir Nazor" u "Vuk Stefanović Karadžić", pa tamo ovo kulturno blago baciše na hrpu jedne učionice da se, navodno, sačuva od propadanja.

Svaka od takovih ustanova amaterske kulture, nosila je i svoj nacionalni predznak. Tako je *KUD Stjepan Radić* u Novome Slankamenu na fasadi svoje kuće imao markantan nadpis: "HRVATSKI SELJAČKI DOM", pa je u novije doba svoga postojanja bio najžešći trn u oku ve-

Piše:

Ivan BONUS

likosrpskim ideoložima koji su tuda prolazili u svoje vikendice po Fruškoj gori. Svima je bilo poznato da su u Slankamenu živjeli radišni, veseli i pitomi Hrvati, pa su ti bahati vikendaši, dakako ne svi, jer svuda ima i ljudi i neljudi, navraćali na čašu vina i poneku uslugu kod darežljivih Hrvata, te su tako i kupovali najbolje, čuveno vino. Ostarjela domaćinstva su prodavala svoje vinograde, kad ih nisu starci mogli obradivati, nažalost onima koji su imali (državne) i ovce i novce - pretežito Srbinima. Tako su hrvatska imanja prelazila u srpske ruke. Na tim parcelama nicale su velebne katnice u kojima su bahato pirovali jugooficiri i često rasfalima iz vatrenog oružja stavljali do znanja Hrvatima tko je sada ovdje gazda. Za samo dvadesetak go-

lavnom Srbi, tempirani da podignu stupanj bratstva i jedinstva (na srpski način). Čitanice, koje su KUD-ovi posjedovali, morale su (dragovoljno) biti pripojene općinskim bibliotekama, a ove bi se skrbile o njima kao o svojim ograncima. I tako centralizirana, politička kultura, uništila je većinu hrvatskih KUD-ova i njihovih knjižnica po Srijemu.

Ova kulturno-umj etnička društva su međusobno surađivala kroz razna gostovanja, uzajamno se pomagala u promicanju nacionalnog identiteta, a iz ovakve suradnje stvarala su se nova poznanstva među mladima. Iz tih veza nicahu brakovi koji su sačuvali nacionalni čistoću. Gotovo da i nema Slankamena koji nije bio rodbinski vezan za Golubince, Rumu, Hrtkovce i obrnuto. Kada su se KUD-ovi počeli osipati iz nacionalnog monolita upapajući se u SIŽ-ove, naglo su porasli mješoviti brakovi iz kojih su nicala djeca, po nacionalnosti Jugoslaveni.

Gibarčani na 32. međunarodnoj smotri folklora u Zagrebu

dina na području slankameničkog hatara, sagrađeno je preko tri tisuće vikend-kuća dok je u Starome i Novom Slankamenu bilo oko tisuću i pol domaćinstava starosjeditelja, koja su sve više gurana na marginu u političkom, pa i u kulturnom životu. Ovakva politika se je vodila smisljeno i vrlo učinkovito, poglavito poslije donošenja Ustava iz 1974., kad su Srbi shvatili daje Vojvodina dobila status republike.

KUD-ovi, koji su bili ne samo čuvari folklorno-nacionalnog blaga, nego i nositelji nacionalne svijesti, postadoše plijen novoformiranih SIŽ-ova u čija su rukovodeća tijela postavljeni podobni, ug-

Da ne bude zabune, nisu ovi KUD-ovi bili nacionalne busije. I u njima je živjelo bratstvo i jedinstvo još za vrijeme stare Jugoslavije, dok su i Njemci živjeli s nama u suživotu. I bilo je mješanih brakova, ali su ti brakovi bili naravni, bez primjese politike, koja kroz njih tendenciozno želi manipulirati ljudima. No, kulturna društva bila su čuvari nacionalne kulture koju je u Srijemu trebalo razbiti i to naročito u Hrvata gdje je tinjala iskra još hrvatske državotvornosti. Švabe su davno protjerali, a Hrvate je trebalo, kroz mješovite brakove, neutralizirati. •

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (16.)

Želeći pronaći prvobitnu narodnu skupinu, koja je nosila ime **Horvati**, Sakač ju je potražio na području unutrašnjega Irana. Tamo je Horvate našao u najstarijim poznatim popisima iranskih naroda - staroperzijskim klinovim nadpisima kralja kraljeva Darija I., koji je vladao golemlim iranskim savezom država na prijelomu šestoga i petoga stoljeća prije Krista. Darijevi popisi - nadpisi usjećeni su u živi kamen u gori **BAGASTANA**(Bagistan, Behistun, Bisutun) u gorju Zagros, na putu iz nekadašnje medijske prijestolnice EGBATANE u Babilonu.

Bagastana je bila sveta staroiranska gora, Bogostan, Božji stan. U njoj je Darije god. 520.-519. pr. Kr., druge godine svoga vladanja, slikom i riječju prikazao svoje pobjede nad devet buntovnih kraljeva. U živoj stijeni uklesana je velika slika kako Darije zahvaljuje Bogu Ahura Mazdi za pobjedu nad nasilnim posvajateljem prava na prijestolje lažnim Bardijom (Grci ga zvali Smerdis) i nad drugih osam buntovnika. U nadpisima pod slikom i sa strane Darije nabraja narode i zemlje nad kojima vlada. Na prvi pogled privlači pozornost ime naroda i zemlje **HARAHVATIŠ** napisano staroperzijskim jezikom čak četiri puta. Odbaci li se završni nastavak -iš, koji podsjeća na grčki -os, dobivamo ime **HARAHVAT**, koje je tako slično hrvatskomu narodnomu imenu, da se izpitivatelj mora kod njega zaustaviti. Pratimo li to iransko narodno ime u njegovu glasovnom razvoju od Darija I. do početka kršćanskoga razdoblja, pa dalje do tanaiških mramornih ploča, uvjerit ćemo se, da je ime **Harahvatiš** prastari pisani oblik imena **Horvat** - **Hrvat**.

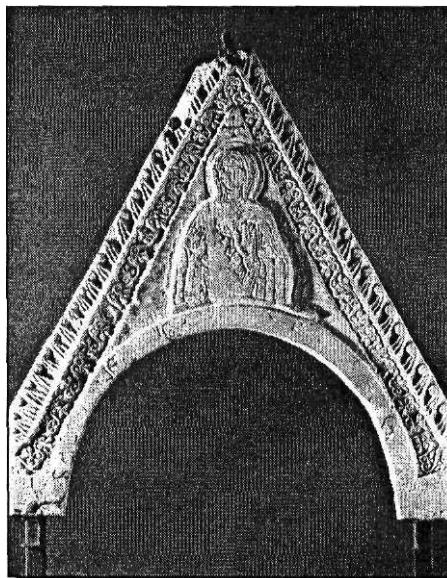
U Iranu je odkriveno još mnogo drugih staroperzijskih klinovih nadpisa. Osim popisa iranskih navoda na Darijevu pobjedničkomu spomeniku u gori Bagastana, sačuvao se i popis iz godine 516. prije Krista. Taj se drugi popis nalazi na nutarnjoj strani veličanstvenih stuba, što su vodile na tvrđavu u Darijevoj prijestolnici Parsi (grčki: Persepolis), sjevernoiztočno od današnjega Shiraza. Treći popis uklesan je na nadgrobnom Darijevu spomeniku, koji je izklesan na gorskim stijenama blizu Parse (Perzepola); danas se te stijene zovu Nakš-i-Rustam. Spomenik je dovršen prije

Piše:

Tomislav HERES

godine 486.-485. prije Krista, kad je Darije umro. I u ovim popisima navedena je **Harahvatiš**.

Ime **Harahvatiš** našao je Sakač i u **Avesti**, zbirki svetih staroiranskih knjiga, ali u nešto promijenjenom obliku **HARAH-**

Zabat s likom Bogorodice iz Biskupije kod Knina

VAITI. Ne može se točno ustanoviti iz kojega doba potječe taj oblik hrvatskoga imena, jer **Avesta** kako je do nas došla nije sva iz istoga doba. Za vladanja Darijeva i njegovih nasljednika sastojala se **Avesta** iz dvadeset i jedne knjige (NASKS). U doba nereda prouzročenih provalom Aleksandra Velikoga i kasnije zbog nazadovanja Zaratustrine vjerske baštine pod grčkim i vjerskim utjecajem veliki je dio prvobitne **Aveste** propao. Dolazkom na vlas u Iranu perzijske kraljevske kuće Sasanida u III. st. po Kristu (godine 212.) oživjele su zaratustrovske predaje. Šahanšah (šah in šah, šah nad šahovima) Šapur II. (309.-379.) uzpostavio je opet **Avestu** u dvadeset i jedan Nasks (Knjigu).

Nakon propasti sasanidske perzijske države oko polovice VII. st. u Iranu je prevladao islam, pa je opet propao veliki dio iranskih svetih knjiga. Od nekadašnje Av-

este sačuvali su Parsi u Indiji, kamo su pobegli pred Arapima, samo pet dijelova. Ti se dijelovi zovu: 1. **JASNA** (= Žrtva), bogoslužni obrednik u kojemu se iztiče sedamnaest svetih himana zvanih **Gatha**; to su jezikom i stilom najstariji dijelovi **Aveste** (riječ **avesta** znači **tekst**) - 2. **VISPERED** (visperatovo = svata gospoda), molitve nižim božanstvima ili anđelima. - 3. **VENDIDAD** ili **VIDEVDAT** (vi - daeva - data = zakon protiv vragova); to je najbolje sačuvani dio nekadašnje Aveste, a obuhvaća različite obredne propise i obiluje podatcima o staroiranskom životu - u tomu dijelu spominje se i **Harahvarti**. - 4. **JAST** (jesti = slavospjev); to su prastare pjesme u čast pučkim božanstvima i ostaci starih mitova i epova, u njima ima podataka važnih za povijest hrvatskoga narodnoga imena. - 5. **KHORDA** (= kratka) **AVESTA**, neka vrsta molitvenika za svjetovnjake. Težko je reći kada je koji od tih dijelova nastao, jer se Avesta od vremena Zaratustre pa do Šapura (Šahpura) II., dakle kroz veoma veliko vremensko razdoblje, sad smanjivala sad opet popunjivala. Svakako je veoma star **Videvdat**, u kojemu se govori o Harahvaiti.

U idealni nadzemaljski svijet Ahura - Maude ulazi šest "besmrtnih vrlina" (**amaša**, **spanta**), koje zajedno s njim stvaraju vrhovno jedinstvo od sedam članova, odakle se u kasnijoj teologiji razvija sedam božanskih likova. Jedna od tih besmrtnih vrlina odnosno božanskih likova zove se **harvatas** (ili **harvat**) - dobrobit; prevodi se često kao integritet = čestitost ili latinskom riječju **salus** (zdravlje; dobro, čuvanje života; spas, spasitelj). Čestiti duh Harvat (Hrvat) bori se na strani dobrog Ahura - Mazde protiv zloduha Aliromana i njegovih dæeve - demona. Poštenjak Hrvat u mitologiji postao zaštitnik vode i bilja.

Nakon smrti Darija I. Velikoga počeo se kvariti staroperzijski jezik, što se već opaža u nadpisima njegova sina i nasljednika Kserksa I. U jednom Kserksou nadpisu, što ga je odkrio i godine 1937. objavio E. Herzfeld, ime **Harahvatiš** pisanoje doduše u perzijskom jeziku još onako kako ga nalazimo u Darijevim nadpisima, ali u dodanu akadskomu i babilonskomu prijevodu već manjka završni nastavak -iš - ime glasi **Arrahut**. Iz oblika kako su ime **Harahvatiš**

pisali kasniji grčki pisci razabire se, daje to ime izgubilo završni nastavak -š, -i, a kod izgovoraje počeo prevladavati -o umjesto -a: **HARAHVAT - HOROHVAT**. Grci su upoznali ime **Harahvatiš** (**Harahvat**) tek za osvajačkih ratova Aleksandra Velikoga (365. - 323. pr. Kr.). Na putu u Indiju podvrgao je on godine 330. i Harahvatiš. Njezine stanovnike helenogovorni Macedonci zvalu **ARAHOTOI**, s naglaskom na zadnjemu slogu (Arahoti). To je ime nastalo prema babilonskomu izgovoru, kako smo ga upoznali u Kserksovom nadpisu (**Arrahut**). Razlog će tomu biti u tom, što su Aleksandar i njegovi nasljednici osvojenom perzijskom državom upravljali iz staroga Babilona te bili pod utjecajem upravnoga babilonskoga nazivlja. Tijekom vremena Grci su **Harahvatiš** počeli nazivati **ARAHOSIA**, a narod **ARAHOSIOI**. Ti su onda oblici prodrli u međunarodno znanstveno nazivlje za označavanje nekadašnje Harahvatiš. U grčkim oblicima neko značenje ima jedino naglasak, koji je u starijem makedonsko - grčkomu obliku na zadnjemu slogu, a u mlađem helenističkomu na predzadnjemu. U tomu grčkomu naglasku odražuje se domaći naglasak.

Najvažnije svjedočenje za promjenu staroga oblika **Harahvatiš**, **Harahvati** i **Harahvat** u **HOROHVAT** nalazimo u grčkoga zemljopisca Isidora iz Charaza u Perzijskomu zaljevu. U njegovu djelcu **STATHMOI PARTHIKOI** (*Mansiones Parthicae, Perzijske postaje*) naći ćemo ključ za razumijevanje tanaiskih nadpisa i kasnijega oblika hrvatskoga narodnoga imena. Isidor Haraški živio je u doba Kristova rođenja, kada se Julije Cezar spremao, da po primjeru Aleksandra Velikoga osvoji tadašnje Partsко ili Perzijsko carstvo. Car August naredio je tom Isidoru neka potanko opiše prastaru vojničku cestu, kojom je Aleksandar Veliki od Babilona preko cijelog Irana bio prodro sve do rijeke Inda. Isidor je proputovao tom cestom, označio sva važnija mjesta na njoj i izmjerio udaljenosti. Dopro je i do **Arahozije**, stare **Harahvatiš**. Isidor piše:.... 19. Arahhosia: sehnoi 36 (= oko 162 km): Nju Parthi nazivaju **Bijela Indija**. U njoj su grad Biyt i grad Farsana i grad **HOROHOAD** i grad **Demetrias**; zatim Aleksandropolis, glavni grad Arahozije. Taj je grčki, a protječe ga rijeka **ARAHOTOS**. Dotle seže država Partha." U tomu Isidorovu opisu nalazimo tir naziva, koji odgovaraju staromu ahemenidskom imenu **Harahvatiš** (Harahvat), naime babilonsko - macedonski **Arahotos**, helenistički **Arachosia** i domaći koji je grk Isidor razumio i zabilježio kao

HOROHOAD. Imamo li na umu starije domaće oblike moramo zaključiti, da su tada domaći Iranci rijeku **Arahot-6s** i grad **Horohead** sami zapravo zvali: **HOROHVAT**. Staro se ime tijekom pet stoljeća morfoložki (oblikoslovno) i fonetski (glasovno, zvukovno, izgovomo) izmijenilo, kao što se je na primjer **Ahuramazda** izgovaralo kasnije **Oramazda**, **Ohormizd**, **Hormuzd** i t.d. Staroiransko baga putujući prema zapadu postalo je bog. No u imenu svete gore **Bagastana** ipakje u samom Iranu prevladala ikavština: **Bagistan**, **Behistun**, **Bisutun**. Današnji Hrvati bi još uvijek tu riječ izgovorili: Bogostan. Prevladalo bi ne -i nego -o, kako je prevladalo i u imenu **Harahvat**.

Isidor između ostalog veli, da Parthi nazivaju Arahoziju **Bijela Indija** Arahozija se tada zvala Indijom, jer je obuh-

Uломak oltarne pregrade iz Padna kod Knina

vačala i jedan dio Indije. Bijelom se nazivala za razliku od Crne, koja se prostirala oko toga gornjega Inda. Drugim riječima: **bijela** je bila **zapadna**, a crna je značila isto što i **sjeverna**. Tu imamo dva primjera za staroiransko označivanje strana svijeta po bojama, a ne po odnosu k suncu: **bijela** je značilo **zapad, crno: sjever, crveno: jug, a zeleno** ili prema predmetu **plavo: izzok** Porfirogenet zove karpatsko - vislansku Hrvatsku Bijelom ni ne znajući, da su Hrvati pod tim mislili na zapadnu Hrvatsku, razlikujući je od crvene koja je bila ili kasnije crvena Rusija oko Lavova ili - kako misli Mladen Zorković u knjizi **Narod i zemlja Hrvata** (MH, Zagreb 1939.) - još južnija Hrvatska oko Azovskoga mora. More, koje je bilo daleko od Bijele Hrvatske nazivali su Hrvati po propovijedanju Porfirogenetovu **tammim**. To je bilo Baltičko more a tamnim su ga nazivali, jer je bilo na sjeveru. Kad su X. st. Rusi osvojili cijeli iztočni dio nekadašnje Bijele ili Velike Hrvatske, tamošnje bivše hrvatsko pučanstvo i dalje je mislilo staroiranski i one krajeve sve do XII. - XIII. st. dijelilo na Crvenu, Crnu i Bijelu Rusiju. Dolje najugu

dijelio je pop Dukljanin u isto doba Hrvatsku na Bijelu (to jest zapadnu) i Crvenu (to jest južnu). U zapadnim Karpatima, današnjoj Slovačkoj, koje je u II. st. Ptolomej zvao **Sarmatskim** gorama, a kasnije staroiranska HERVARARSAGA **Hrvatskim** gorama (**HARVAĐA FJOLUM**), do dana današnjega ostali su tragovi staroiranskoga nazivlja: cijeli taj dio Karpata zove se **Beskidi**, što u iranskomu znači **stijene**, gore. Na njihovu **zapadu** imamo **Bijele** Karpate, **najugu** Rudave ili Rudaste (to jest **crvene**), na izтокu pak **zelene** (šumovite) Kaipate, a na **sjeveru** su **Tatre**, iransko ime sa značenjem **tamne, tumurne, crne**. Slovački nazivi karpatskih visova Tatra, Fatra, Matra, Maguri slovakizirani su iranski nazivi: Fatra =? Otac (Vater, Pater), Matra = Majka (madar), Magura = Maglovita (magh -) gora. Babja gora (Porfirogenetova **BAGIBAREIA**) bila je sveta gora Bijelih Hrvata - **BAGIBARIA**, Bogenosna gora (Baga = Bog, bar = nositi, bairva = nošenje). Oko te gore **gorali** su plesali oko vatre neki tajnoviti ples - ostatak staroga kulta Vatre, čeda Ahuramzdina. **Gorali** su u Karpatima jedini organj zvali **vatra**, a to je staroiranska riječ **atar, atra** za organj (latinski: ignis).

Isidorov opis prilika u Arahoziji dopušta uzporedbu s Tanaisom i današnjom Hrvatskom. U Arahoziji su nakon Aleksandra Velikog stanovali Grci i Iranci jedni uz druge, ali pod posebnim upravama. Aleksandropolis ili Aleksandreia (Arahoton) bio je galvni grad s grčkom autonomijom, a Horohvat s domaćom iranskom. Slično je bilo i u Tanisu. Narodnim se imenom u Isidora imenuje: 1. zemlja; 2. domaći glavni grad; 3. rijeka, što je protjecala kroz oba glavna grada. Sličnu pojavu imamo u današnjoj Hrvatskoj, u okolini glavnoga grada Zagreba, gdje se naziva : zemlja u domaćem naruječju **Horvatska**; 2. jedno naselje u zagrebačkom predgrađu **Horvati**; 3. jedna rječica u Zagorju, pritok Krapine, **Horvatska**. Sličnost je i u naglasku. Isidor stavlja u **Horohead** naglasak na zadnji slog, što znači, da je domaće pučanstvo svoje rodno ime izgovaralo i naglašivalo **Horohvat**. A i današnji Hrvati naglašuju svoje ime na zadnjem slogu: kajkavski podpuno - **Horvat**, a štokavci djelomično - Hrvat. Upravo naglasak na zadnjemu slogu razjašnjuje nam zagonetku kako je iz staroiranskoga **Horohvat** nastalo grčko **Horoat** i **Horuat** u Tanisu i kasnije ime **Horvat, Hrvat**. Onaj -h u sredini bio je slab i kad se iransko ime brže izgovaralo a naglasak pao na zadnji slog, prečuo ga je onaj koji nije znao značenje iranske riječi. Tada se srednji -o slio ujedno sa srodnim -v idućega sloga u **Horvat**. Isidor je kao perzijski državljanin

znao perzijski i stoga je zabilježio ne samo naglasak nego i srednji -h. Nu već u Tanaisu vidimo kako je grčki pisar bio u neprilici, kad je trebalo grčkim slovima izraziti tuđe iransko ime: na istoj ploči najprije ga je napisao - dodavši grčki završetak -os - **Horvath-os**, a nešto niže Horouath-os. Na drugoj kasnijoj ploči ime dolazi samo jedanput i to kao **Horoth-os**. U sva tri slučaja pisar je prečuo srednji -h. Naglasci tu nisu označeni, jer su obje ploče izpisane velikim grčkim slovima, te nije bilo mesta za naglasak. U iranskim je imenima **Horohvat** - **Horohvati** srednji slog -oh kasnije izpao. Umjesto staroga **Horohvat** jezikoslovima je ostalo tako zagonetno ime **Horvat** - **Hrvat**.

Iz ovoga svoga genetičkoga povijestničkoga prikaza povijestnoga razvoja hrvatskoga narodnoga imena Sakač izvlači dva konačna i za daljnje izpitivanje hrvatske prošlosti i žive sadašnjosti osobito važna zaključka: 1. Nепrekidna stoljetna živa uporaba imenâ **Horvat** i **Hrvat** u samih Hrvata, Porfirogenetova etimologija hrvatskoga imena, tanaiski nadpisi i svjedočenja Isidora Haraškoga pokazuju, da su ta dva oblika jedini pravi domaći nazivi, a svi drugi su tuđe prilagodbe i izobličbe. 2. O iranskom podrijetlu hrvatskoga narodnoga imena, njegovih nositelja i glavne jezgre kasnjega naroda Bijelih Hrvata i sadašnjih Hrvata ne može se više sumnjati. **HRVAT** - **HORVAT** - **HOROAT** - **HORUAT** - **HOROHVAT** - **HARAHVAT** - **HARAHVAITI** - **HARAHVATIŠ** - evo karika zlatnoga lanca, koji od Jardrana vodi na Vislu, od Visle na Don, od Dona dalje niz nekadjanje iranske rijeke Amu -darju i Syr -darju do svete staroiranske gore Bogostana, do slavnoga Persepolsa, do porječja bajslovnoga Inda i do obale sadašnjega Indijskoga Oceana, toga nekadašnjega iranskoga Crvenoga (južnoga)m ora.

O smislu hrvatskoga narodnoga imena i njegovu prvobitnu značenju Sakač je također iznio svoje mišljenje, koje ukratko prenosimo. Najstariji **pisani** oblik hrvatskoga imena je staroiranski naziv **Harahvatiš**. To je ime izprva bilo samo zemljopisna oznaka Glasilo je **Harahvati** ili **Harahvaiti**; a to je pridjev ženskoga roda od **harahvant** i znači "bogata jezerima". **Harahvat** je dakle bila iranska pokrajina, koja je obilovala jezerima. Ime odgovara indoarijskomu izrazu **sarasvati**. Pogledamo li na zemljovidu današnji južni Afganistan, gdje je nekada bilo središte perzijske satrapije **Harahvatiš**, lako ćemo se uvjeriti, da je taj kraj u uzporedbi s obližnjim pustinjama i s drugim predjelima

iranske visoravni uistinu obiluje vodama - jezerima, rijekama, potocima i vodenim kanalima. Tijekom vremena ime Harahvati počelo je označavati i one arijske ili iranske rodove i plemena, koji su zaposjeli te plodne krajeve. Već u nadpisima Darijevim ime Harahvatiš označuje i satrapiju i njezine stanovnike. Isto tako i kasniji grčki pisci izkrivljenim nazivima **Arahotoi**, **Arahosfoi** zovu i zemlju i stanovništvo.

Grčki povjestnik Herodot u svojim izveštima o Perziji ne spominje Harahvatiš. Iranist J. Markwart tvrdi, da Herodot stanovnike pokrajine Harahvatiš dva puta spominje pod njihovim pravim plemenjskim imenom **THAMANAICI**, koje je nekada obuhvačalo Arahozijce, i da to ime odgovara staroperzijskomu **THAMANA** i avestiskomu **SAMA**. Markwartovo mišljenje prihvatio je iranist E. Herzfeld. On smatra, da su **Sama** ili **Samana** bili stanovnici satrapije **Harahvati** pod svojim narodnostnim imenom već prije VII.-VIII. st. prije Krista. S pouzdanjem se može ustvrditi samo to - veli Sakač -, da se onaj dio Iranaca, koji se za razliku od Medijaca, Perzijanaca, Partha i drugih zvao **Sama** ili **Samana** i osvojio plodne i vodom obilate krajeve između Hindukuša i Indijskoga oceana, počeo po svojoj novoj domovini nazivati i **Harahvatiš**, **Horohvat** S vremenom je to zemljopisno ime prevladalo i posve potisnulo u zaborav prijašnje plemenjsko ime i postalo njihovim izključivim narodnostnim (etničkim) imenom. Jedan od razloga te promjene bit će vrijednost, važnost i izvrstnoća satrapije Harahvatiš i njezina imena u okviru staroga ahemenidsko - perzijskoga imperija.

Najnovija odkrića i arheoložki nalazi upućuju na to, da je iranska **Harahvatiš** (Katičićeva **Harauvatiš** odnosno **Harahvatiš**), lijepa **HARAHVAITI** kako je naziva Ahura Mazda u Avesti (Videvdat 1,12), dobila ime po **Sarasvatima** - **Harahvatišima**, koji su na Iransku visoravan došli iz sjeverne Indije.

Ranoazijski Sarasvati u pravopisesti su živjeli u sjevernoj Indiji (danas pustinja Thar), uglavnom uzduž velike rijeke koja se po njima također nazivala Sarasvati. Kada je ta rijeka presušila, Sarasvati - pod izmjenjenim imenom Harahvati - odselili su se na Iransku visoravan, gdje su utemeljili državu nazvanu po njima Harahvaiti - kasnije Harahvatiš.

Prvobitni oblik današnjega narodnoga imena **Hrvat(i)** bilo je ranoazijsko ime Sarasvat(i). To je prvobitno hrvatsko narodno ime oko godine 2.000 prije Krista preoblikovano u **Harahvaiti** - **Harahvati**.

Pod tim preoblikovanim imenom većina se Sarasvata odselila na Iransku visoravan.

Jedna skupina Sarasvata odvojila se od svoje matice i preko Kavkaza došla do Crnoga mora prije no što je ime **Sarasvati** preoblikованo u **Harahvati**. Iranski Skiti te su Sarasvate nazivali **Sarmati**. Od njih su taj oblik hrvatskoga imena preuzeли Grci (**Sauromat**) i Rimljani (**Sarmat**). Od istočnokavkaskog **Sar(as)vat** - **Sarmat** nastalo je **Harvat**. Katičić potvrđuje, da u iranskomu s- na početku riječi pred samoglasnikom prelazi u h-, a u indijskomu ostaje nepromijenjeno, dok se dočetci -mat i -vat u indoiranskomu slobodno izmjenjuju. Nu za Katičića je sve to "vrlo smiono, pa se ne može uzimati sigurno". Njemu ej to "konstrukcija kojoj je jedina svrha da poveže i etimološki protumači imena Sarmata i Hrvata", pa mu to pitanje "ostaje otvoreno".

Dokazavši da prvobitni oblik hrvatskoga imena nije **H'r'vate** nego **H'r'vate**, srušili smo Katičićevu konstrukciju po kojoj "od staroga perzijskoga imena zemlje **Harauvatiš**, bar koliko danas razabiremo, hrvatsko ime nikako ne potječe".

(nastavit će se)

OBAVIJEŠT

Ne obavještavajući Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, Grad Zagreb je udruzi HDPZ-ŽK dao u zakup poslovne prostorije HDPZ-a, smještene u Zagrebu, Trg kralja Petra Krešimira IV. br. 3.

Pozivom na tu odluku, "žrtve komunizma" su 3. ožujka 2000. izbacile HDPZ na ulicu. HDPZ je poduzeo sve pravne korake za poništenje ove odluke.

Molimo članove, suradnike i prijatelje, da nam se do daljnje obavijesti javljaju na privremenu adresu Masarykova 22/TV., tel/fax.: bl/48 72 433, 48 72 466. •

KOMUNISTI IZ HRVATSKE I HRVATSKA DRŽAVA (IX.)

KOMUNISTI I PRIZNANJE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Zvonko Ivanković-Vonta tvrdi da su se nakon njemačkog napada na Jugoslaviju komunisti u prvi mah kanili uključiti u jugoslavensku vojsku, preuzeti zapovjedništvo i braniti zemlju. Kad je proglašena NDH, povukli su se i odlučili prikupljati oružje, te biti na oprezu.¹ U svakom slučaju, žalili su zbog propasti Jugoslavije, a svaku su oružanu akciju odgađali do predpostavljenoga njemačkog napada na SSSR,² pokazujući tako da im je ideološki interes (bliskost s "prvom zemljom socijalizma") neusporedivo važniji od ikakvoga nacionalnog osjećaja.³

Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju, navodno 10. travnja, objavio proglašenje NDH. U tom se proglašenju optužuje Mačeka i "frankovačke plaćenike" da su zajednički i dogovorno pozvali njemačke postrojbe te, prethodno sustavno oslabivši obrambenu moć zemlje, proglašili tzv. neovisnu državu, koja je samo instrument okupacijskih sila. Proglas nadalje najavljuje da će u Hrvatskoj zavladati glad, bijeda i bolest, da će se rasplamsati rat, da će biti otvoreni koncentracijski logori, a da će hrvatski radnici biti poslati na rad u Njemačku itd. Stoga treba ići "u borbu za slobodu i nezavisnost hrvatskog naroda", pri čemu se kliče "zajedničkoj borbi svih naroda Jugoslavije protiv njemačkih osvajača", SSSR-u, Komunističkoj partiji i poziva na

Piše:

Tomislav JONJIĆ

povezivanje borbe "s borbom svih naroda Jugoslavije".⁴

KPJ protiv uspostave Nezavisne Države Hrvatske

Kad je uspostavljena Nezavisna Država Hrvatska, CK KPJ se sastao u

Jugoslavija je obnovljena zaslugom komunista

Zagrebu (navodno baš 10. travnja),⁵ a 15. travnja upućen je proglašenje "narodima Jugoslavije". U njemu se oštroti ustaje protiv napada na Jugoslaviju, a posebno žestoko protiv uspostave NDH, koja da

predstavlja ne samo izdaju ostalih jugoslavenskih naroda, nego napose izdaju hrvatskoga naroda. Događaji u Zagrebu "bit će najtamnija ljaga u tvojoj povijesti (!), hrvatski narode". Današnja Hrvatska okupirana. Narod se poziva da ne klone duhom, nego da oslonjen na simpatije 200 milijuna žitelja SSSR-a, ne smetne s umu kako će se "na istinskoj nezavisnosti svih naroda Jugoslavije" stvoriti "slobodna, bratska zajednica". Na kraju proglaša kliče se "bratstvu i slozi naroda Jugoslavije u borbi za svoju slobodu i nacionalnu nezavisnost", bratstvu i slozi svih balkanskih naroda, te Sovjetskom Savezu, kao "nadi svih ugnjetenih i porobljenih".⁶

Iz zaključaka već spomenutoga Aprilskog savjetovanju dadu se izvući prilično zanimljivi podatci o stajalištu KPJ prema hrvatskome pitanju. Tako se govori da su na skupu bili nazočni "rukovodeći drugovi iz Srbije, Crne Gore, Hrvatske, Slovenije, Vojvodine, Bosne i Hercegovine", dok zbog tehničkih razloga nisu došli "drugovi iz Makedonije i Dalmacije". Jugoslavija se, dakle, i dalje tretira kao državno-pravna cjelina, a ne samo BiH, nego i Dalmacija smatraju se odvojenima i različitim od Hrvatske.⁷ U nastavku se jasno govori o zemlji koja je "rasparčana, a narodi Jugoslavije opljačkani i porobljeni". Među uzroke današnjeg stanja ubraja se, doduše, "zločinačka nacionalna politika", koju je provodila

1 Davor Krile, *Razgovor sa Zvonkom Ivankovićem-Vontom. Tvrdnje o Hebrangovim pregovorima s ustašama o stvaranju KP NDH jesu - laž!* Slobodna Dalmacija, Split, 21. travnja 1998., 10.

2 Usp. P. Gregorić, *Narodnooslobodilačka borba u Zapadnoj Slavoniji...*, 33-36., 85., 114.

3 Ilustracije radi, vrijedi istaknuti Gizićevu priznanje da su partizani na biokovsko-nerervanskom području najmanje do listopada 1942. nosili "samo crvene zastave", te "izjutra prilikom dizanja zastave, prilikom ručka i večere, kao i prilikom spuštanja zastave" pjevali *Internacionalu*. (Usp. Drago Gizić, *Dalmacija 1942. Prilozi historiji Narodnooslobodilačke borbe*, Izdavačko odjeljenje Glavnog odbora Saveza boraca Hrvatske, Zagreb, 1959., 603-604) Tada im je - očito iz taktičkih razloga - skrenuta pozornost na to, da je ubuduće potrebno "voditi računa" i o nacionalnim simbolima.

4 AR 1941., II., dok. 181, s. 534-535. Usp. *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945*. Zbornik dokumenata (dalje: NOBD), Izd. Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, 1981., knjiga 1, 1941. godina, dok. 2, s. 13-15. U izvorniku proglašenje potpisuje *Oblasni komitet KPH za Dalmaciju*, a uredništvo potonje zbirke dokumenata preuzima Gizićevu tvrdnju, daje sastavljen 12. travnja 1941.

5 Prema Pavlu Gregoriću, "dan ili dva prije dojaska Pavelića" u Solovjevoj ulici u Zagrebu održanje sastanak CK KPH, na kojem su, uz Josipa Broza Tita i Radu Končara, bili nazočni: Pavle Papp, Antun Rob, Josip Kras, Andrija Žaja, Stipe Ugarković, Vlado Janjić, Pavle Gregorić i još neki. Glavni je govornik bio Tito, koji je "naglasio potrebu jačanja organizacija SKOJ-a, potrebu primanja u Partiju novog članstva iz redova antifašista i simpatizera našeg pokreta". Treba prikupljati oružje i "što prije" započeti s vršenjem sabotažama i diverzijama". KPJ ne će pozvati na ustanak dok Njemačka ne napadne SSSR. Dao je nalog da se u tom smislu izradi proglašenje narodu, a tu je zadaća na sebe preuzeo Papp. (P. Gregorić, n. dj., 33-36.) Usp. I. Jelić, n. dj., 17. i.d.

6 ZNOR, V/1, dok. 1, s. 5-7. NOBD, 1., dok. 1, s. 9-12. S obzirom na ovaj dokument i kontinuitet partitske politike, nije logično vjerovati u postojanje vjerodostojnog dokumenta koji se naziva *Povjerenja okružnica KPJ, april 1941.*, a u kojem se tobože komuniste poziva da radi svrgavanja monarhijskog režima poduprve sve njegove protivnike, uključujući i ustaše, makedonske, albanske i druge nacionaliste. O trom je dokumentu u *Nedjeljnoj borbi* od 26. i 27. svibnja 1990. pisao Darko Bekić.

7 BiH će nakon rata biti odvojena od Hrvatske, a umalo se to dogodilo i s Dalmacijom.

"velikosrpska vladajuća klika". Ova je "pod firmom jugoslavenstva" htjela zadržati svoju pljačkašku hegemoniju, a kad joj to nije uspjevalo, pravila je sporazum s hrvatskom, slovenskom i drugim buržoazijama.¹ Samo najsvjesniji dio naroda, njegova radnička klasa, predvođena Komunističkom partijom Jugoslavije, borila se da se ta država "pretvori u istinsku bratsku zajednicu naroda Jugoslavije, slobodnih i ravno-pravnih". KPJ je i u odsudnim trenutcima tražila da se u interesu neovisnosti naroda Jugoslavije tim narodima dadu nacionalna i socijalna prava, a da se zemlja u vanjskoj politici osloni na "jedinu miroljubivu i moćnu zemlju - Sovjetski Savez", ali su to neodgovorni upravljači zemlje odbili, oslanjajući se na ugovore o vječnom priateljstvu sa "susjednim imperialističkim razbojnicima". Stoga nisu samo "frankovci i slična bratija" izdajice zemlje, nego se izdajice nalaze i u vlasti odnosno u najvišim vojnim vrhovima, koji nepravedno hoće optužiti Hrivate za brzi slom Kraljevine Jugoslavije.

"Hrvatski narod", kaže se dalje, zadesila je ne samo ta nesreća da bude okupiran, nego je pala na njega i ljaga koju je prouzrokovala šaćica izdajničke gospode pod imenom ustaša na čelu sa zloglasnim Pavelićem, oruđem Mussolinija. Za cijenu da bi se dočepali vlasti, ovi izdajnici prodali su već davno prije rata najhrvatskiye pokrajine imperijalističkim razbojnicima. Dalmacija je pripojena Italiji, a za uzvrat je takozvana Nezavisna Država Hrvatska dobila jednog talijanskog princa za kralja i talijanske vojниke kao žandare. Ova komedija sa 'nezavisnom hrvatskom državom'², koju je priredio Pavelić uz pomoć Mussolinija i Hitlera, toliko je sramotna, da

se čitav narod stidi i smatra to najvećom sramotom koju je ikad hrvatski narod doživio u svojoj povijesti. Hrvatska je rasparčana i osramoćena..."

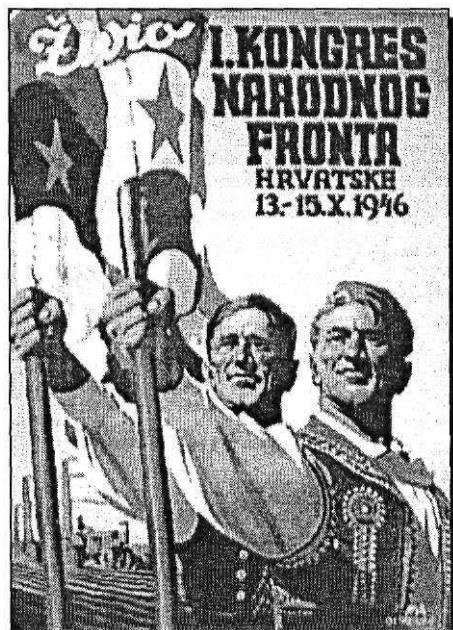
U nastavku se odbacuju tvrdnje da je Partija protiv hrvatske neovisnosti. Ona jest protiv ovakve "nezavisnosti", jer je Hrvatska danas u biti talijanska provincija, pa je protiv takve "nezavisnosti" zapravo 99% hrvatskog naroda. Pred KPJ je "velika i časna zadaća", da organ-

"dalmatinskih komunista", da "stanu na čelo oslobođilačke borbe dalmatinskog naroda (sic!) protiv porobljivača..."³

Šešir Vlade Dedijera Gangstera

Iz ovoga je bjelodano, da je KPJ najkasnije početkom svibnja 1941. raskrstila sa svakom mogućnošću cijepanja na samostalne Partije, kao i sa svakom mogućnošću "priznanja" NDH,⁴ ako je takva ikad ozbiljno i dolazila u obzir.⁴ Proglas Oblasnoga komiteta KPH za Dalmaciju 1. svibnja proglašenje NDH naziva izdajom hrvatskoga i ostalih jugoslavenskih naroda, te kliče Jugoslaviju, Komunističkoj partiji Jugoslavije i Hrvatske, Staljinu, SSSR-u i Komunističkoj internacionali.⁵

Zasad nisu objavljeni dokazi, da je nakon 1935. u KPJ odnosno u KPH (nakon 1937.) ikad prevladalo uvjerenje o potrebi razbijanja Jugoslavije. Na to upućuje i politika Kominterne, koju su komunisti u Jugoslaviji slijepo slijedili. Tvrđnje da je SSSR bio spremna priznati NDH sasvim su neuvjerljive, a u jugoslavenskoj ih je publicistici osobito promicao krajnje nepouzdani Vladimir Dedijer. Nekoliko dana poslije smrti poznatoga sovjetskog obaveštajca Josipa Kopinića, njegov biograf Vjenceslav Cenčić u hrvatskom je tisku ponovio tvrdnju kako je Pavelić odmah po dolasku u Zagreb poduzeo korake za odvajanjem KPH od KPJ. Važnu ulogu u tim pregovorima pripisuje se Andriji Hebrangu. I u hrvatskoj se emigrantskoj publicistici ponavljala tvrdnja kako je Staljin već 10. travnja 1941. u ime SSSR-a dao nalog hrvatskim komunistima da priznaju

Srpska zastava u prvom planu: plakat Andrije Maurovića iz 1946.

izira i vodi "najodlučniju borbu protiv raspirivanja nacionalne mržnje između Srba i Hrvata i Slovenaca, da radi neu-morno na bratstvu i slozi hrvatskog i srpskog naroda, da ujedinjuje u borbi protiv okupatora i šake uzurpatora...". U toj borbi "komunisti Hrvatske treba da budu ona spona koja će povezivati borbu hrvatskog naroda sa borbom ostalih ugnjetenih naroda Jugoslavije za njihovo oslobođenje." Posebna je *zadaća*

1 Jasna aluzija na sporazum Cvetković-Maček!

2 ZNOR, II/2, dok. 1.s, 7-23. To je vijeće ("savjetovanje"), prema komunističkim tvrdnjama, održano krajem travnja 1941. u Zagrebu, ali je "zbog konspiracije" u njemu naznačen "početak maja". Piscu ove rasprave nije pošlo za rukom dokučiti logiku tih "konspirativnih" razloga, pa je sklon vjerovati da je riječ o kasnijem domišljanju, motiviranom političkim razlozima, možda i kolebanjima među dijelom hrvatskih komunista nakon proglašenja NDH. Da je riječ o krivom datiranju od strane komunista, svjedoči i odlomak o "talijanskome prinцу za kralja" Hrvatske. To krajem travnja 1941. nije bilo poznato ni Mussoliniju ili Paveliću, pa je još manje moglo biti poznato komunističkom vodstvu.

3 Dakako, da riječ "priznanje" ovde valja uzeti samo figurativno, jer svakako nije uobičajeno da neka politička stranka (pa i moćnija od KPJ) ima pravo pridržano samo subjektima međunarodnog prava: pravo na priznanje države.

4 Uporaba sintagma "dalmatinski narod" i "dalmatinski komuništi" nipošto nije slučajna. U poratnim desetljećima (a poglavito nakon uspostave suverene Republike Hrvatske), partizani i njihovi sljedbenici prešćivali su daje sve do uoči II. zasjedanja AVNOJ-a Dalmacija bila tretirana odvojeno od Hrvatske, i to kao posebna pokrajina. Kad se u partizanskim redovima shvatilo da nakon pada Italije ne će biti moguće privući dalmatinske Hrivate u partizane promicanjem dalmatinstva (što je imalo jasne korijene u autonomaštvu i orjunaškom unitarizmu), oko čega su se posebno sporili Vicko Krstulović sjedne, i Andrija Hebrang s druge strane, iz pragmatičnih je razloga u listopadu 1943. donesena odluka o ukidanju Dalmacije kao posebne pokrajine, te o njezinu podređivanju ZAVNOH-u, stoje trebalo značiti njezino "pričapanje" partizanskoj Hrvatskoj.

5 NOBD, I., dok. 3, s. 16-19. Daje bar u dijelu komunista bilo kolebanja, potvrđuje činjenice da se Tito očutio ponukanim u svibnju 1941. napisati članak *Zašto su komunisti Hrvatske još u sastavu KPH*

NDH. U duhu tog naputka su, navodno, 17. travnja M. Lorković i M. Budak s hrvatske, te A. Hebrang i "drug X" (po jednima Antun Rob, a po drugima Ante Ciliga) polučili sporazum o priznanju NDH.¹ Nedavno je kao dokaz toj tvrdnji, objavljen i faksimil stranice iz dnevnika Dide Kvaternika. Udovica Dide Kvaternika, gospođa Marija Kvaternik, međutim, poriče da je riječ o Didinu rukopisu, domećući kako joj nije poznato da je njezin suprug uopće vodio dnevnik.

Iako se u ovoj samo naizgled ozbiljnoj raspravi nitko nije upitao, poznaje li povijest primjera da je ikada igdje jedna (objektivno marginalna) politička stranka priznavala državu i zašto bi Staljin izdavao kakav nalog u tom smjeru svojim pristašama u Hrvatskoj, a ne bi izravno i javno priznao NDH, nema ni jednoga ozbiljnog argumenta u prilog istinitosti te tvrdnje, koja je u vrijeme izricanja imala jasne dnevropolitičke konotacije, kako s hrvatske, tako i sa srpske strane. Jedan od prvaka jugoslavenskoga partizanskog pokreta, Vladimir Velebit, drži nemogućim da bi se Hebrang odlučio na pregovore s ustaškim vlastima bez Titove suglasnosti. Kako se ovaj tada nalazio u Zagrebu, a KPJ se od ranije odredila za očuvanje Jugoslavije, Velebit ne ostavlja nikakva mjesta dvojbi: riječ je o izmišljotini. Osim toga, nemoguće je da bi se Hebrang u tim pregovorima poslužio posredništvom Ante Cilige, kad je Ciliga zbog svoje knjige o SSSR-u u to doba za komunističko vodstvo bio "najluči neprijatelj", te su ga "svi smatrali većim neprijateljem od Ante Pavelića", jer je "za Hebranga, kao i za sve tadašnje komuniste, SSSR (...) bio najveća svetinja".² Uz općepoznatu činjenicu, da su malo nakon njemačkog

napada na SSSR ustaške vlasti raspisale tjeralice za vodećim komunistima u Hrvatskoj (pa i za Hebrangom), u novije vrijeme otkriveni sovjetski izvori potvrđuju kako je Hebrang kao "nepokolebljiv boljševik", bio apsolutno odan Titu, a preko njega i skupa s njim, Staljinu i Moskvi.³

Tvrđnje Luke Fertilija i Ante Cilige

Povremeno se u hrvatskoj emigrantskoj publicistici tvrdilo da je SSSR bio spremjan priznati Nezavisnu Državu Hrvatsku još 1941.⁴ Osim slabo uvjerljivih svjedočenja manje istaknutih hrvatskih predstavnika, koji su svoje konstrukcije nesumnjivo gradili i na lažnoj slici koju je Beograd stvorio o Hebrangu, u pravilu je potezan argument da je SSSR 9. svibnja 1941. prekinuo diplomatske odnose s jugoslavenskom izbjegličkom vladom, te zamolio jugoslavenskog poslanika Milana Gavrilovića da napusti Moskvu. Fertilij je tvrdio kako mu je na jednoj konferenciji za tisk u njemačkome ministarstvu vanjskih poslova pristupio "mlad, pomalo plah gospodin", koji se predstavio kao Filipov (Novikov), novinski izaslanik pri sovjetskom veleposlanstvu u Berlinu, te mu priopćio "da ga je poslao njegov poklisar sa slijedećom porukom: 'Vlada Sovjetskog Saveza uvijek je s velikim interesom pratila borbu hrvatskoga naroda za državnu samostalnost, te je sa zadovoljstvom primila vijest o proglašenju Nezavisne Države Hrvatske'. Sovjeti novinski izaslanik je nakon toga rekao, daje vlada Sovjetskog Saveza otpustila dosadašnjeg jugo-

slavenskog poslanika i da NDH nema svojih diplomatskih predstavnika u Sovjetskom Savezu". Fertilij je, međutim, to prešutio, ne rekavši ništa ni poslaniku Benzonu, ni komu drugome, navodno zbog protukomunističkog raspoloženja u hrvatskoj vladi.⁵

Cilagine pisao kako je Staljin "preko sovjetskog poslanstva u Berlinu predložio preko Pavelićevog hrvatskog poslanstva u Berlinu 'priznanje' NDH i uspostavu normalnih diplomatskih odnosa između SSSR-a i NDH, u to ime izagnao jugoslavensko poslanstvo iz Rusije, 'jer da Jugoslavija više ne postoji' i poslao posebnog emisara u Zagreb da osigura novu taktiku priznanja NDH i kod partije". Tito, Lola Ribar i Đilas su bili odlučno protiv toga, a i sam je Pavelić odbio prijedlog, pa se stvar izjalovila, da bi je definitivno onemogućio njemačko-sovjetski rat.⁶ Staljinov "posebni emisar" u Zagrebu imao bi, tvrdi se, biti Ivan-Antonov Srebrenjak.

I kad se ima na umu da slovački primjer pokazuje kako sovjetsko priznanje ne bi nuždno značilo poratni opstanak NDH, valja kazati da dostupni podatci ove Fertilijeve i Cilagine tvrdnje ne čine uvjerljivima. Na prvi se pogled doista stječe dojam kako bi se sovjetski postupak prema jugoslavenskom poslaniku mogao tumačiti kao priznanje podjele Jugoslavije i činjenice njezina nestanka. Potanje razmatranje, međutim, ne potvrđuje prvi dojam.

(nastavit će se) •

¹ Tu će tvrdnju, uz Vladimira Dedijera, najčešće varirati sovjetski obavještajac J. Kopinić odnosno njegov biograf V. Cenčić. Po njima su Lorković i Dido Kvaternik kao predstavnici hrvatske vlasti. Ciliginim posredovanjem, već u travnju 1941. sklopili sporazum s Bakarićem i Hebrangom. (Usp. Vjenceslav Cenčić, *Zabranjene leme dana povijesti - slučaj Andrije Hebranga*, (1-3), STEkskluziv, br. 70-72, Zagreb, 19. lipnja-3. srpnja 1996. Edi Jurković: *Razgovor s Vjenceslavom Cenčićem: Kopinić - čovjek koji je preduhitrio Hitlera*, Slobodna Dalmacija, br. 16673/LIV, Split, 29. i 30. svibnja 1997. Zdravko Milinović, *Razgovor s Vjenceslavom Cenčićem: Tajna povijest hrvatskih komunista - Enigma Kopinić ponovno medu Hrvatima*, Globus, br. 339, Zagreb, 6. lipnja 1997).

² Vlado Vurušić, *Razgovor s Vladimirom Velebitom*. Čovjek kojem je Tito povjeravao tajne, Globus, br. 386, Zagreb, 1. svibnja 1998., 100.

³ Dušan Bilandžić, *Hebrang je htio stvoriti Veliku Jugoslaviju*, Ultra, br. 3, Zagreb, 19. siječnja 1998., 6-9. Banac piše: "Kolikogod postojale bitne 'zemaljske' razlike u razvoju NOP-a (jer to je povjesno ime za frontovski pojam 'antifašističkog pokreta'), nesumnjivo je daje tim pokretom preko jugoslavenske kompartije (daleke ne preko podređene KPH ili frontovskog ZAVNOH-a) upravljao sovjetski centar u Moskvi, Sva novija istraživanja koja su rađena uz pomoć novootvorenih ruskih arhiva (posebno je pri tom važna nedavno obranjena doktorska dizertacija Paula Jukića na sveučilištu Yale) zorno govore o tim činjenicama. Kolikogod nije dobro širiti iluzije o NDH, jednako je loše sijati nove mitove o nekakvom 'hebrangovskom antifašizmu'. Komunisti ranih 40-ih godina nisu bili 'hebrangovci' ili 'dobri stari radićeveci' (kako bi htio Ivan Šupek) nego aktivni staljinisti. Naravno, to se ne odnosi na sve pripadnike NOP-a, ali važno je ustvrditi da djelatne ideološke alternative komunizma unutar NOP-a nije bilo." (Ivo Banac, *Bespuća povijesne zbiljnosti i putovi diplomatske realnosti*, Tjednik, br. 27/1., Zagreb, 29. kolovoza 1997., 14-15)

⁴ O kasnijim sovjetskim dodirima s vrhom NDH, pa i navodnim ponudama priznanja (1944.), postoji više izvora, među njima i Pavelićovo svjedočenje. Opš. Jere Jareb, *Sovjetski dodiri s dr. Antonom Pavelićem od rujna 1944. do veljače 1945.*, ČSP, god. 27, br. 1, Zagreb, 1995., 7-31. Usp. I. Mužić, *Maček u Luburićevu zatočeništvu*, n. d., 246.). Pitani je, međutim, jesu li tadašnji koraci Moskve, ako su doista postojali, bili ozbiljni, ili su predstavljali samo ispitivanje raspoloženja hrvatske vlade za slučaj ozbiljnijega sovjetskog razilaženja sa zapadnim Saveznicima.

⁵ Nav. prema Ivo Omrčanin, *Hrvatsku 1941.-1945.*, vi. naklada, Zagreb, 1990., 156., 176-177.

⁶ Nav. prema Kazimir Katalinić, *Radanje države: NDH, Tito, "hrvatskoproljeće" i 1991.* Izdanje časopisa Republika Hrvatska, II. izd., Zagreb, 1995., 79-80.

JOŠ MALO O "ČETVEROREDU" ILI "POBJEDI" 1945.

Rad je prije Izbora prikazan prvi dio ovog filma, svakako je pobudio znatiželju jer je izazovno privukao kritiku premnogih sudionika Bleiburga i križnih puteva. Nije mi nakana kritički se osvrnuti na umjetničku vrijednost filma, jer za to nemam potrebnog znanja, ali imam pravo reći svoje mišljenje u čemu film nije uspio i koji su promašaji.

Zahvalni smo redatelju Jakovu Sedlaru što je razbudio znatiželju hrvatskog puka koji je uporno tražio da se, iako je vrijeme izborne šutnje, odmah prikaže i drugi dio u predviđenom terminu. Šteta što je zaustavljanju prikazivanja, prema našem saznanju, drugog dijela pridonio osobno akademik Vlatko Pavletić, koji je obnašao dužnost Predsjednika Republike. Kako mi, hrvatski politički zatvorenici, ostasmo vrlo iznenađeni zbog te odluke, a mislili smo daje to odluka HTV-a, uputili smo pismo direktoru HTV-a, gosp. Vrkiću, da to ne učini. Sazvali smo tiskovnu konferenciju u znak prosvjeda, izričući želju da se drugi dio prikaže u navedenom terminu. Nažalost, uza sve naše opravdane zahtjeve, to se nije dogodilo.

Film je probudio znatiželju

No, ipak film su prikazali u subotu i nedjelju, 8. i 9. siječnja. Koliko se može prigovoriti stručnoj obradi i velikim propustima, jer se kamera kreće između malog broja statista koji su glumom neuvjerljivi, ipak je redatelj Sedlar izazvao interes mnogih koji su zvali drhtavim glasom i s grčem u grlu: "Molim vas, recite, je li moguće, da je to zaista tako bilo?" Iako pisac scenarija, književnik Ivan Aralica, nije mogao vjerno opisati punu istinu, jer u tome nije sudjelovao, a i sam je bio na suprotnoj strani, on je kao književnik imao priliku nečiju priču prilagoditi, ili bolje reći, zaintrigirati u odkrivanje pune istine. Hvala mu jer je pokrenuo lavinu i pitanje što je zapravo istina?!

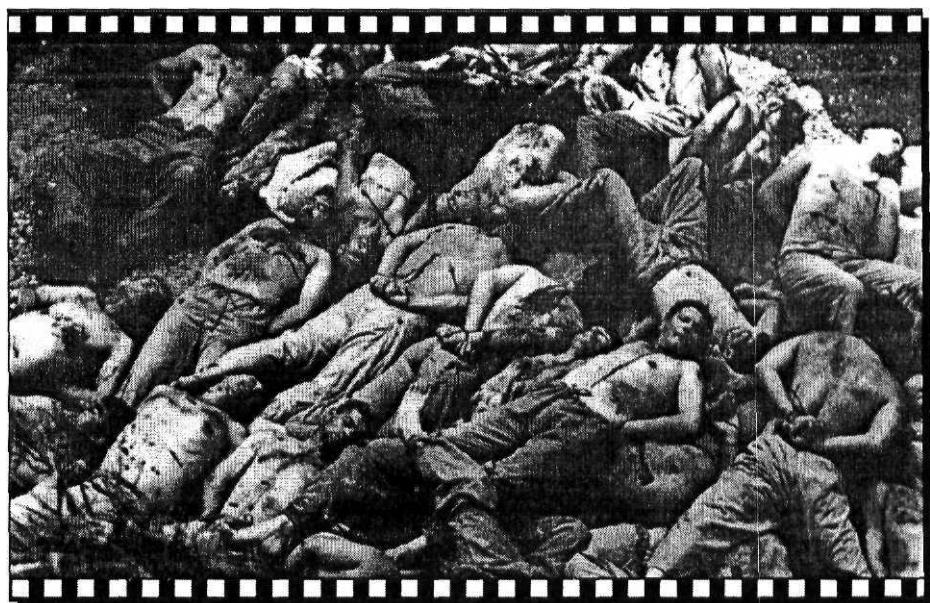
A istina je puno, puno oštira, bolnija i teža. Svaki hrvatski vojnik ima puno prigovora na pojedine sekvence, npr. kad u povlačenje idu domobrani bez opasača, ili kad se vide samo "žuti ustaše", ili kad se "crni ustaše" ponašaju onako bahato i

Piše:

Kaja PEREKOVIC

Mi znamo: istina je puno teža!

Pokolj je počeo odmah po prelasku granice iz Austrije u Jugoslaviju. Što je Maribor? Što je Kočevski Rog? Što su grobnice na tlu Slovenije? Zar je to Ženevska konvencija? Zna se da je Tito u Ljubljani javno potvrdio da su pobijeni i da treba likvidirati sve neprijatelje. A rat je završio, kako to slave antifašisti, 8. svibnja 1945. Basta, doduše, piše u svojim memoarima da je rat završio sedam dana kasnije, tj. 15. svibnja. A istina je da su

Prizor iz filma Četverored

taj nasilnik. Dakle, pijanica i sebičnjak, koji u teškom času meteža pijan i sam skida pripadničko znamenje i dalje ide u bezizvjestnost.

Jedina je istina, koju smo mi mnogi iz kolone proživjeli, da povlačenje nije bilo organizirano, ali i ta, da na taj čin nitko nije bio tjeran. Narod je sam krenuo. Sve tamo od Crne Gore i Srijema, iz Bosne, Slavonije, Like i Međimurja. Puk je bježao ispred partizana. Vojska je išla staviti se na raspolaganje engleskim i američkim snagama, u nadi da će ti pobednici poštivati Ženevsku konvenciju o ratnim zarobljenicima. Što se dogodilo? Englezzi su pogazili te Konvencije i pomogli nezapamćeni zločin. Vjerovali su Titu, Basti i Kosti Nađu.

Ijudi ubijani još i prije toga datuma od "pobjednika" - partizana i komunističkih komesara.

Da spomenem samo neke događaje. Gvozdansko je stradalo 1941., Španovica ubijena i raseljena 1942. (i tu je kumovao Rade Bulat). Zatim Daksa i Krašić 1943. odnosno 1944. Za zločin u Krašiću nedvojbeno, jer postoje njihova hvalisava svjedočanstva koja terete Radu Bulata, Milku Kufrin, koja je nedavno umrla, pa neće moći odgovarati za počinjene zločine, zatim Marko Belinić i drugi. Gnusno je gledati kako se taj Marko, bez grižnje savjesti, nametljivo ponaša da bude zapažen na prvim mjestima (vidjela sam ga pred vratima Sabora kad je želio ući na svečanu inauguraciju novog Predsjednika, ali ga nisu pustili, pa je odšetao dalje).

I sad, kad je prikazan film "Četverored", s punom odgovornošću tvrdim da je ovaj film vjerojatno urađen u dobroj namjeri, sa znanjem ili dosegom priče iz romana gosp. Aralice. Tvrdim da je ovo tek dječić istine, jer je istina daleko, daleko teža, bolnija i tragičnija. Mislim da bi neki novi (ili ovaj isti) režiser trebao iskoristiti još žive sudionike Bleiburga i križnih puteva i uraditi istinit (ne izmišljen) film "Križni put hrvatskog naroda". Vremena nema jer je protek vremena ubrao svoj danak. Mnogi su umrli, a drugi ostvarjeli. Povjestnici i filmski radnici, požurite, da se ne bi stvarala "istina" po nekoj priči koja zvuči kao istina, koja izaziva suze i upitnik, ali je tek blijeda sjena istine. O tome svjedoče mnogi sudionici, koji su svoja svjedočanstva dali u "Političkom zatvoreniku". Uostalom, valja ponovo pročitati "Otvoreni dossier" u Startu, koji je priredio Marko Grčić ili "Križni put: Svjedočanstva i dokumenti" koje su pribrali Boris Vlašić i Aleksandar Vojinović 1991.

Upravo istražitelj Bleiburga, pa i križnih puteva je čestni borac za istinu, grof Tolstoj. On je stranac, a istražuje istinu i odgovornost Engleza u tim strašnim pokoljima. A što tek reći o svjedočanstvu Jazovke koju su razodkrili speleolozi, a opisao je 1990. Vjesnik, kao posebno izdanje. Knjigaje izdanau 30-tak tisuća primjeraka. Govorilo se daje po nalogu bivšega visokog djelatnika UDB-e, Josipa Manolića, povučena iz prodaje i spaljena. Ali pamćenje ostaje, ostaje i saznanje o tim strašnim događajima za koje je odgovoran Tito i komunisti.

Treba otkriti istinu

Kako cinično zvuči kad nekadašnji vojni sudac, gosp. Fumić, govori da to nije istina! Da nitko nije naredio likvidaciju, ali, eto, kao moglo je biti pojedinačnih ispadova. A označeni grobovi širom Slovenije govore da je, samo na tlu Slovenije, ubijeno više od 300.000 Hrvata. Nažalost, u Hrvatskoj je to još uvijek tabu tema. Kako se olako prešlo i preko prošlogodišnjeg novinskog odkrića - da su djeca, uz potok Trnavu našli 4 lubanje. Dva dana pisanja, pa muk. Zar to ne zaslužuje da se odkrije istina, ima li na tom mjestu još ljudskih kostiju, da se utvrdi vrijeme zločina? A Saborska komisija radi tek samo na prikupljanju pismenih prijava obitelji, čiji su članovi nestali.

U novinama, nakon prikazanog filma, pokrenuta je o njemu polemika. Javio se Nikola Babić i reagira na nedostatke filma. Veli da je on ponudio scenarij Ministarstvu kulture još dok je Zlatko Vitez bio ministar, ali uza sve što je ministar bio oduševljen, film nije bio realiziran. Zašto? Možda je scenarij bio previše realan, pa je to nekome smetalo, jer, kako reče gosp. Babić, on je kao dijete i sam bio putnik Križnog puta.

I, dok jedni osporavaju svaku vrijednost filma, dok se predbacuje visoka cijena utrošena zanj, s druge strane čitamo razne napise i mišljenja u rubrici "Reagiranja", npr. "Film Četverored opomena je za poslijetudmansko vrijeme da se ne stavaraju novi raskoli među Hrvatima." - piše Mate Ćavar. Ili: "Tko se ne kaje za Bleiburg", Živko Kustić. Antun Lukačević piše svoje razmišljanje pod naslovom:

Ratni zločini ne zastarijevaju - "Slažem se da se u istraživanje i popis uključe i znanstvene ustanove.", dok Antonio Pehar piše: "Mislim da je politička potreba razodkriti zlodjela nastala u vrijeme Titova režima."

A Fumić razmišlja suprotno dokazima što ih Vjesnik u "Gledištima" prenosi: "**Tvrđnjom da partizani nisu nikad nigdje činili zločine.**" I. Fumić, predsjednik Saveza antifašističkih boraca (SAB), pokazao je posvemašnji prezir, ne samo prema povijestnim činjenicama, nego i prema svim nevinim žrtvama partizanskih postrojbi. U stvari, teško je vjerovati da nakon izlaska na vidjelo istine o brojnim masovnim grobnicama u Hrvatskoj, pogotovo u zadnje vrijeme u Sloveniji, tako nešto može izjaviti osoba zdravog razuma".

Čudno je što mladi režiser, Tomislav Fiket obtužuje gosp. Sedlara da "Četveroredom" širi mržnju i nacionalnu netrpeljivost. Rado bismo čuli po čemu on to zaključuje. On je premlad, a možda i ne potječe iz obitelji iz koje su članovi ginuli na križnim putovima. Molili bismo tog mladca da dođe u Društvo bivših političkih zatvorenika, koji su, eto, božjim čudom, ostali živi sa tih strašnih putova smrti, gladi i patnje. Od nas može čuti što se dogodilo nakon sloma NDH u danima opijene pobjede partizana i sve dalje do naših dana. Među hrvatskim političkim zatvorenicima još ima onih koji su obilježeni Bleiburgom i Križnim putevima. Pitajte nas, mi ćemo reći istinu! D

Svjeća i cvijet za Predsjednika

Na drugoj sjednici Vijeća HDPZ-a, održanoj 5. veljače o.g., nakon usvajanja završnog računa za proteklu godinu i prihvaćanja smjernica rada u 2000., odlučeno je da zajedno idemo na Mirogoj odati počast čovjeku koji je ostvario nadu naše mladosti i obnovio Državu Hrvatsku.

Svi predsjednici HDPZ iz 22 županije i ostali vijećnici, do groba su donijeli zapaljenu svjeću i ružu. Ganutljivo je bilo vidjeti sjetna i ozbiljna lica, jer ovo je posjet prijatelju i bratu po robiji. Dr. Franjo Tuđman je do smrti bio redoviti član HDPZ-a. Kao poglavatar Hrvatske štitio je naše interese. Na grobu smo izmolili Oče naš i izrekli želju da mirno počiva u njedrima Hrvatske koju je volio i za nju se borio.

Kaja PEREKOVIĆ

Članovi vijeća HDPZ-a na grobu predsjednika Tuđmana

ČETVERORED

Prošle godine u prosincu mjesecu u Zagrebu bila je premijera filma ČETVERORED, zatim je film prikazan u dva dijela na Hrvatskoj televiziji. Film obrađuje tragediju Hrvatske vojske i civila 1945., koja je započela povlačenjem prema Austriji, predajom (prevarom) na Bleiburškom polju i povratkom u dugim kolonama smrti ili kako su ih zvali Križnim putovima. Scenarij je napravljen prema romanu Četverored gosp. Aralice, a film je režirao gosp. Jakov Sedlar. Tema veoma intrigantna i osjetljiva. Događaji su se odvijali prije 50 i nešto više godina, a do 1990., bila je to tabu tema. Nakon osamostaljivanja Hrvatske tema je postala aktualna. Napisano je i nekoliko knjiga, ali se nitko do sada nije prihvatio da ju prenese na film, osim nekih marginalnih pokušaja kao što je Šovagovićev Sokol ga nije volio i slično.

Ovo je prviigrani cjelovečernji film na tu temu, nadam se da nije i posljednji. Budući filmovi vjerojatno će imati i drugačije umjetničke pristupe, ali činjenice i istinitost događaja će morati uvažavati, bez obzira svidjelo se to nekima ili ne. Vjerojatno onih koji bi to najradije zaboravili ili u najboljem slučaju marginalizirali imajoš uvijek u Hrvatskoj, a i u inozemstvu, pogotovo onih koji su sukrivci te tragedije.

Pročitao sam većinu članaka u dosta novina, dnevnih i tjednih. Ne tvrdim da sam pročitao sve, ali dovoljno da se uvjerim kako su kritike Četveroreda negativne. Nekoje mi i ne liče na filmske kritike već na obične pamflete. Nisu birane ni riječi kao što su fašistoidnost, nacionalistička propaganda i slično, što kod domaćih čitatelja, a i inozemnih pogotovo, asocira na teške optužbe. Kad se kritike pročitaju, dobiva se dojam da se Bleiburg i sve što je slijedilo iza njega nije ni dogodilo, te da je to nekakva fikcija gosp. Aralice i Sedlara.

Piše:

Vladimir VRAŽIĆ

Gospodo, Bleiburg i stotine četveroreda se dogodilo. To je najveća tragedija hrvatskog naroda i drugih nacionalnih manjina državljana tadašnje države Hrvatske, koje su vjetrovi drugog svjetskog rata nasukali na plićake pobijedenih.

Gospodo, drukčije se piše kritika o filmu koji obrađuje jednu povjesnu tragediju, nego kritika filma "Kad se Pipin ženi". Valjda postoji i nekakva etika koja se predaje i na studiju novinarstva koja pretpostavlja i nekakav pjetjet u takvim slučajevima prema desecima tisuća nevinih žrtava.

Kažem nevinih, da većinu nevinih, jer oni kojima je trebalo suditi na vrijeme su umakli.

Svjedok sam, a i pročitao sam dosta toga što se odnosi na tu tematiku "Otvoreni dossier Bleiburg", "50 godina Bleiburga", "Od Bleiburga do naših dana", "Kalvarija Hrvatskog vojnika" itd., pa se pitam kome još danas smeta istina ili bolje rečeno što nije istina, a prikazano je u Četveroredu. Na primjer; ubijanje iznemoglih i zaostalih iza kolone, poneki otpor i bijegovi koji su obično završavali tragično, ubacivanje kruha u kolonu, udaranje i izvođenje iz kolone u srpskim selima, padavica partizanke realistički odglumljena, takovih je slučajeva bilo među partizanima na stotine konkretna imena i prezimena poraženih i pobednika, sve je to istina. Netko će reći, da u filozofiji ima nekoliko desetaka različitih definicija istine, ali pred tisućama masakriranih i pogubljenih nedužnih ljudi mora ustuknuti svaka teorija, jer su oni sami po sebi nepobitna istina. Radi istine slažem se da je Četverored trebao prikazati i masovna smaknuća kod Maribora, navesti konkretna imena Hrvata, sudionika u

likvidacijama, a na žalost bilo ih je. Trebalо je navesti, da je poneki partizan pratilec dao i komad kruha nekom poznatom u koloni, trebalo je prikazati, da je bilo partizana (znam za jednog) iznemoglo i zaostalom iza kolone pucao pokraj glave, koji se poslije digao i spasio se. Bože moj pa nisu svi ni među njima bili životinje, a to što se tom zlu nisu oduprli je problem njihove savjesti. Činjenica je da su preko noći u gradovima kolene bile obično stjerane na sajmišta i do jutra ih je dosta nedostajalo. Možda bi se u vezi s tim i neki viđeniji ljudi, danas uzorni građani, morali postidjeti. U povlačenju je bilo i mnogo civila, cijelih porodica sa ženama i djecom. Ta djeca su danas stariji ljudi i ima ih još dosta živih. Povlačenje takvih obitelji je bilo najčešće u zaprežnim kolima. Interesantno bi bilo čuti kakav je njihov bio povratak, jer oni nisu bili viđeni u četveroredu. Znam da su pojedine cijele porodice završile u logorima po godinu dana bez ikakvih sudskih rješenja, jer im se i nije imalo na osnovu čega suditi.

Ono što me potaklo na ovaj dopis je što se nitko nije barem ja nisam pročitao u kritici Četveroreda našao, da u ime istine i pijateta prema takvoj tragediji i tolikim nevinim žrtvama kaže i nešto pozitivno ma koliko film imao eventualno umjetničkih i drugih nedostataka.

Završit ću riječima onog predratnog oficira jugoslavenske vojske, ime sam mu zaboravio, a po činu mislim da je bio major, a koji je jednu etapu pratio četverored, "Vi Hrvati srušili ste staru Jugoslaviju, kakvi ste srušit ćete i ovu komunističku, ma kakvi ste vi bi srušili i svoju državu" ja dodajem ne daj Bože, da je kod ovog zadnjeg bio u pravu. •

BUDIMO SVJEDOČI: TRORED - CETVERORED - JEDNORED - ŠUTNJA - ZABORAV

A edavno smo imali prilike vidjeti film "Četverored" - istinu o Bleiburgu.

Imali smo prilike čuti i pročitati različita mišljenja i komentare o tom filmu, od pozitivnih, pa do onih krajnje negativnih.

Mi, koji smo božjom voljom preživjeli svu tu tragediju, imamo poneke primjedbe na autentičnost prikaza nekih situacija, ali smo zadovoljni što je desetljećima prešućivana tema, bez obzira na nedostatke, na velika vrata ugledala svjetlo dana.

Oni koji o tome nisu ništa čuli niti znali, ostali su zatečeni s probuđenom željom da o tome još više saznaju.

Oni, i inače indiferentni prema svemu što se oko njih u životu zbiva, mahnuli su rukom i pitali se čemu tolika buka, pa to je samo još jedan bezvezan film.

Oni pak, sa suprotne strane, koji su te zločine i nedjela izravno ili posredno učinili, vrlo su "povrijedjeni". Kao, to uopće nije istina, ili, možda je bilo nekih pojedinačnih pogubljenja (Basta), ali ovo je pretjerivanje; ili "imali smo pravo, jer su i nakon kapitulacije, 9. svibnja 1945., nastavili borbu; ili "poubijali su se međusobno, na smjenu", pa do konačnog "ta mi smo bili pobjednici i to je bilo naše pravo". Činili su to U IME NARODA, pa tko im što može!

Sve me je to potaklo na razmišljanje.

Što smo mi, koji smo pri samom kraju življena, učinili da bi svjedočenjem istine oprali obraz i iskazali poštovanje bezbrojnim tisućama naših pogubljenih, pa tako i samima sebi i našoj djeci i svom narodu kojeg i danas, a zbog nas, svjetski moćnici i naši Jude, vrijeđaju, ponižavaju i optužuju zbog tobožnjih zločina i genocida?

Ne čini li Vam se da se povijest ponavlja i u ovo današnje vrijeme? Isti neprijatelji, isti grobovi, ista spaljena i po-

Piše:

Stjepan BRAJDIĆ

rušena sela i gradovi, isti progonitelji naših majki, žena i djece, ista poniženja, pa i isti "Bleiburg", ne tako stravično krvav, ali po posljedicama itekako opasan za opstanak nas kao naroda, pretjerujem li? Otvorite oči i pogledajte oko sebe: Prema svim poveljama o ljudskim pravima i slobodama o jednakom pravu svakog naroda i pojedinca na bogatstva planete Zemlje, prema svim konvencijama o zaštiti prirode i okoliša, zaštiti vrsta, mora, zraka i atmosfere i svega što nam je Stvoritelj dao na uživanje (ovdje valja spomenuti i Ženevsku konvenciju o

mladih odlazi u potragu za opstankom. Nabrojite siigrane filmove koje uvozimo iz "civilizacije", a koji imaju pozitivan učinak na formiranje osobe. Pogledajte na kioscima što nam se nudi. Zbrojite sve to i ono što sami uočite, pa si odgovorite.

Hrvatima u BiH zabranjuje se govoriti svojim jezikom, zabranjuje se himnu "Lijepa naša", zabranjuje se učiti djecu što govori Baščanska ploča, u ime "slobode" zabranjuje se Gundulićeva "Himna slobodi". Žele nam izbrisati povijest, a svaka rodoljubna pjesma, koja u nama budi patriotizam, krunica oko vrata naših bojovnika, javno svjedočenje vjere i sli., sve to uznemiruje druge i opasno je po novi svjetski poredak.

Hrvatska kolona u povlačenju snimljena u blizini austrijske granice.

postupku sa zarobljenima i Međunarodnu konvenciju o vojničkim grobljima, ratnom pravu, itd.) trebao bi biti pravi raj već i tu, na Zemlj! A naličje? Nema nitijedne povelje, niti jedne konvencije, koja se poštuje.

Droga, alkohol i drugi poroci uništavaju nam djecu i čine ih nesposobnima da stvaraju obitelji i rađaju potomstvo (ali to nije genocid?), sve je manje novih brakova, sve više raspadnutih, sve više

Na HTV nema više listova "Hrvatskog spomenara", jer i to je opasno.

A što tek reći o našim ubijenima. Kakva smo mi to legija prokletih da niti danas - nakon pola stoljeća naši mrtvi nemaju pravo na grob i znamen?

Nije čudo da im to pravo uskraćuju drugi, kad svoj mir i spokoj nisu dobili ni u svojoj domovini, od svog naroda. Davno porušeni i uništeni grobovi

nikomu ne uznemiruju savijest, jer je, baš kao i ti grobovi, i ona zarašla šikarom.

Kakav smo mi to narod? Kakva je budućnost naroda koji ne štuje grobove onih, koji su pali u borbi za njegovu slobodu? TUŽNO!!

Zašto sve to pišem? Možda sam lud? Ako me ne razumijete, onda svakako jesam. PA ŠTO NAM JE ČINITI?

Počnite vašim predstavljanjem - ime, prezime, godina rođenja, gdje živite (adresa i telefon), s kime živite...

Ako ste bili vojnik ili ste pripadali bilo kojoj postrojbi u Oružanim snagama NDH, opišite to što detaljnije: koja postrojba, u kom činu, tko su bili zapovjednici, još živi prijatelji, poginuli u borbama ili pogubljeni na Križnom putu,

ova 22/IV, 10000 ZAGREB, s naslovom "Svjedočim istinu" i naznakom vašeg imena i adrese.

Želja nam je prikupiti što više vaših svjedočanstava, neka se vaš glas istine čuje i onda kad vas više ne bude među živima. Nama, u Hrvatskom domobranu, prijavljenih je živih još oko 4.000, a bilo je na povlačenju više od 250.000 pripadnika različitih rodova Hrvatske vojske.

Također molimo sve koji su od 1945. god. bili žrtve komunističko-jugoslavenskog sustava, još su malobrojni živi, dajte i vi svoje svjedočanstvo - iznesite istinu i posvjedočite strahote koje ste proživjeti na robiji samo zato što ste voljeli svoju Hrvatsku. Pisana svjedočanstva postoje da je kroz komunističke pritvore, saslušavanja i logore prošlo više od 250.000 ljudi, od toga je više od 100.000 ljudi osuđeno na teške tamnice i dugogodišnje robije. A koliko je bez suda ubijeno???

Treba istražiti - to je naša obveza zbog istine i pravde koju mora prihvati svaka demokratska vlast (ako je demokratska i čovjekoljubiva) jer je svaki zločin - zločin, pa provodio se on nad Židovima ili Ciganima ili nad Hrvatima i drugim narodima koji su stradali od nasačnika. Potrudite se! Svaka vaša riječ i svjedočanstvo bit će jedan kamenić u velikom mozaiku naše hrvatske - bleiburške tragedije. Što bude više naših svjedočanstava ugrađeno u taj mozaik, slika će biti jasnija.

Nadamo se i vjerujemo da će se naći ljudi koji će sve to znati i htjeti proučiti, doraditi i uobličiti na način koji će moći izazvati zanimanje budućih naraštaja. Bio bi to podhvat vrijedan truda, pa onome ili onima koji će u knjigu naše povijesti upisati tu krvavu stranicu, unaprijed hvala. Molimo vas, dragi prijatelji, odazovite se! (Zamisao u cijelosti pozdravlja i podupire predsjednica Hrvatskoga društva političkih zatvorenika, Kaja Pereković.) •

Zarobljeni vojnici i civili u dugim su kolonama prelazili most u Mariboru, u svibnju 1945.

Ništa posebno, ništa što je nemoguće, ništa visokoumno. Samo ZAPIŠIMO ILI IZGOVORIMO ČISTU ISTINU! Izgovorimo je bez ikakvih ograda ili ustručavanja, ali i bez ikakvih dodavanja ili izmišljanja. Naša je istina toliko strašna da joj nije potrebno ništa dodavati, jer i onakva kakvu smo je preživjeli, današnjoj je generaciji gotovo neshvatljiva.

Ako ne možete ili ne volite pisati, jednostavno uzmite kazetofon, ubacite najdužu kazetu, uzmite si mali apaurinček, poslužite se kavicom i jednostavno pustite uspomenama da poteku, a vi ih lijepo ispričajte, baš onako kako to pričate sa svojim prijateljima ili kako to pričate svojim najbližima. Ne trudite se naći veleučene ili knjiške izraze, već govorite jezikom kojim govorite u svome domu. Ako se ne znate služiti tehnikom, neka vas pouče vaša djeca ili unuci, oni su pravi majstori i time se odlično služe.

kretanje vaše postrojbe sve do kraja rata (15. svibnja 1945.).

Ako ste bili građanska osoba ili dijete, recite o svojoj obitelji: zašto ste pošli na taj put smrti i s. Isto tako, po etapama, opišite događaje u kojima ste bili osobni sudionik - zarobljavanje, put povratka - križni put, opis događaja, ljudi koje ste u tim okolnostima upoznali i njihove sudbine (onoliko koliko činjenično znadete). Kakve su bile posljedice po vas i vašu obitelj, jeste li kasnije kažnjavani, zašto, koliko, gdje i s kime ste bili zatvoreni.

Jednom riječu ispričajte vaš život i sudbinu, sve do danas, pa i vaša današnja razmišljanja. Proklinjete li svoju sudbinu ili se ipak ponosite sobom? Sve to možete snimiti i zajedno s vašim prijateljima u obliku razgovora. Na kraju presnimite kazetu, da kopiju ostavite u baštinu svojih djeci. Jednu kazetu pošaljite na adresu: **HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA, Masarvk-**

KAZALO ČASOPISA "POLITIČKI ZATVORENIK" ZA GODIŠTE IX /1999

BROJEVI: 82 - 93

Sadrži: KAZALO AUTORA
I PREDMETNO KAZALO
Označuje se: prvo stranica u časopisu od-do i
u zagradi broj časopisa

KAZALO AUTORA

Ajduković, Ivan 49(88/89)
Akrap, Mate 26(85), 41(85), 35(86), 35(87),
47(88/89), 52(92)
Antunović, Jure 58(92)

B.D. 23(90)
B.Z. 41(82)
Bajan, Zvonko 5(84)
Bakšić, Mirsad 38(82), 50(84), 53(84),
42(85), 46(86), 42(88/89), 24(90),
25(91), 9(92)

Banaš, Leopoldina 51(92)
Barić, Marko 32(88/89), 27(91)
Barlek, Jasenka 32(88/89)
Bezina, Petar 49(90)
Bičanić, Nikola 36(82), 43(83), 37(84),
34(85), 39(86), 29(87), 37(88/89),
52(88/89), 26(90)

Bilić, Mario 31(82), 18(84), 17(85), 11(86),
15(86), 14(88/89), 52(90), 9(91)
Blažetić, Antun 53(83)

Božić, Mario 29(90)
Božić, Zoran 8(88/89)
Brajdić, Stjepan 18(88/89), 55(88/89),
37(90), 39(91), 36(92)
Brdar, Josip Ljubomir 4(83), 6(87)
Burić, Josip 40(82)

Cindrić, Marko 36(84)
Cukrov, Anica 28(91)

Čamba, Slavko 26(82), 37(82), 54(82),
40(85), 43(86), 32(90), 4(92)

Čičak, Bozo 47(90)
Čubaković, Zlatko 53(91)

Čvrljak, Krešimir 27(88/89), 21(90)

Ćavar, Mate 50(87), 26(90)

Dolnec, Stjepan 32(82), 39(83), 40(83),
41(83), 31(84), 24(85), 33(86), 37(87),
45(87), 45(88/89), 32(90), 37(91),
34(92),

Dugački, Vladimir 22(91)
Dugandžić, Ivan 33(84)
Dujmović, Tihomir 3(83)
Dulić, Marija 47(87), 60(88/89)

Pripredila:***Zorka ZANE***

- Džalto, Stjepan 44(84), 53(82)
Đurđevčan 31(91)
Elblinger, Zdenka 28(91)
Erić, Ilija 55(84)
Filajdić, Martin 44(82)
Filips, Đuro 49(85)
Foretić, Davorka 76(88/89)
Franić, Augustin 14(83), 30(83), 47(85),
33(88/89), 67(88/89), 75(88/89)
Franolić, Ana 36(90)
Gabriel, Nevenka 4(85)
Gašparović, Darko 12(82), 25(83), 2(85),
6(86), 3(88/89), 7(91), 3(92)
Grabarević, Martin 44(90), 41(91)
Gradečak, Stjepan 29(90)
Grgac, Mladen 34(83)
Grgeč, Radovan 46(85)
Grgurev, Ive 50(90)
Grgurić, Zvonimir 27(87)
Hajnić, Vlado 21(85), 48(91), 43(92)
Heres, Tomislav 19(82), 28(83), 19(84),
14(85), 19(86), 20(87), 24(88/89),
16(90), 20(91), 10(92)
Holderlin, Friedrich 19(88/89)
Horvat, Stjepan 3(87)
Hrčko, Neda 49(86)
Ivas-Toni, Ante 38(83), 23(88/89)
Ivezić, Dane 10(88/89)
Ivičević, Jozo 7(90)
J.H. 32(92)
J.O. 2(92)
J.S. 27(91)
Jonjić, Dinko 5(92)
Jonjić, Tomislav 1(82), 15(82), 53(82), 1(83),
23(83), 1(84), 16(84), 16a(84), 1(85),
11(85), 1(86), 16(86), 1(87), 17(87),
1(88/89), 20(88/89), 1(90), 13(90),
1(91), 17(91), 1(92), 12(92)
Jurcan, Vlado 4(84)
Jurčević, Josip 15(87)
Jurišić, Marija 53(85)
Juzbašić, Josip 40(82), 35(84), 23(85)
K.P. 33(91)
Kalmeta, Ratimir 56(90)
Kapović, Z. 57(82)
Karlović, Đuro 38(87)
Kaurloto, Stjepan 28(85)
Knezović, Jure 4(82), 6(84), 24(84), 19(85),
28(86), 26(87), 36(88/89), 29(91),
34(91), 23(92)
Kocijan-Nikšić, Marija 37(82), 30(87),
31(87)
Kolar, Mile 31(83)
Komar, Nedeljko 40(82)
Korsky, Ivan 2(84)
Kostanjevac, Marija 53(86), 43(87)
Krmptotić, Marijan
Latković, Radovan 29(84)
Lauš, Miro 30(83)
Lazzari, S. 48(90)
Leško, Stjepan 53(83)
Lozo, Zdenko 52(84), 6(92)
M.N. 2(92)
M.N. 35(88/89)
M.P. 10(85)
M.P. 2(82)
M.P. 26(84)
M.P. 26(88/89)
M.P. 28(82)
M.P. 3(91)
M.P. 8(90)
Majsak, Mijo 42(84), 33(85)
Mandić, M. Josipović 30(90)
Marčinko, Mato 13(82), 24(82), 21(83),
36(83), 14(84), 14a(84), 21(84), 9(85),
16(85), 13(86), 22(87), 30(88/89),
23(90), 53(92)
Mesarić, Zlatko 48(86)
Meštrović, Ivan 44(88/89)
Mikac, Marija 27(90)
Mikolčić, Krešimir 12(91)
Milardović, Andelko 2(90)
Mintas Hodak, Ljerka 26(92)
Musap, Mario 29(85), 28(87), 28(90)
Mužić, Ivan 29(82), 17(83), 11(84), 27(87),
10(90), 14(91), 7(92)
N.D. 3(90)
Nikolić, T. 46(91)
Nilkolić, T. 46(92)
Novak, Marija 27(84),
Obranić, Alfred 24(86)

BIBLIOGRAFIJA

- Očić-Veliki, Vera 41(85)
Osmanović, Katica 29(85)
- Pandol, Ivan 30(83)
Pavičić, Ivana 66(88/89)
Pavuna, Stanka 47(84)
Pavunić, Ivan 49(88/89)
- Pećarina, Tomislav 39(82), 19(85), 43(86), 21(87), 46(87), 41(88/89), 9(90), 35(90), 21(91), 48(92)
- Pejković, Stanislav 27(82), 32(83), 31(85), 77(88/89)
- Pelikan, Dragutin 29(85), 30(85), 33(88/89)
- Pereković, Kaja 1(82), 7, (82), 8(82), 46(82), 1(83), 10(83), 46(83), 1(84), 27(84), 30(84), 39(84), 49(84), 1(85), 20(85), 48(85), 1(86), 2(86), 26(86), 1(87), 24(87), 25(87), 1(88/89), 15(88/89), 34(88/89), 1(90), 4(90), 57(90), 1(91), 10(91), 11(91), 1(92), 4(92)
- Perić, Damjan 61(88/89)
- Peršić, Mira 52(86)
- Pezer, Drago 40(82)
- Piljuh, Blaž 20(83), 10(84), 8(85), 10(86), 8(87), 7(88/89), 26(91), 31(92)
- Plešnik-Sever, Ruža 11(88/89)
- Posavac, Zlatko 40(92)
- Posedel, V. 55(88/89), 37(90), 39(91), 36(92)
- Puhlovskv, Boris 49(84)
- R.A. 27(87)
- Radić-Ilas, Milan 44(84), 39(85), 44(86)
- Radočaj, Ivan 33(88/89), 27(91)
- Rađa, Tihomil 7(87)
- Ramljak, Frane-Mate 30(83)
- Rudec, Ivan 35(88/89)
- Rumin, Ursula 42(87)
- Rupnik, Mila 18(88/89)
- Sagrak, Darko 26(83), 5(85), 29(86), 38(88/89)
- Sečen, Josip 41(86)
- Sekulić, Ante 17(82), 45(83)
- Sekulić, Danijel-Dane 29(90)
- Senjan, Branka 22(85)
- Sertić, Stjepan 59(88/89), 29(90)
- Sever, Plešnik Ruža 54(85)
- Sever, Višnja 23(82)
- Stipšić, Antun 52(85)
- Strohm, Carl Gustav 15(92)
- Suton, Josip-Jozo 31(86), 41(87)
- Sviben, Kazimir 13(88/89)
- Šarić, Ferdo 21(82), 7(86), 4(88/89), 20(90)
- Šćurić, Kata 65(88/89), 45(90), 44(91)
- Šic, Rudolf 52(91)
- Šiljeg, Nikola 45(84), 53(84)
- Šimić, Josip 63(88/89), 42(90), 43(91), 38(92)
- Šimundić, Ivan 4(85), 8(91)
- Šimundić, Mate 34(82), 42(83)
- Škrinjar, Darko 34(83)
- Šomek, Mladen 37(86)
- Štedimlija, Savić Marković 22(86)
- Štefan, Ljubica 9(84)
- Šubert, Velimir 33(88/89)
- T.J. 8(84), 8(90), 2(91), 2(92)
- Tadić, Pero 5(90)
- Tanodi-Kukolja, Barbara 27(88/89), 21(90)
- Tkalec, Josip 46(88/89)
- Tomlinović-Samac, Augustin 45(82), 41(83), 43(84), 36(85), 51(86), 49(87), 57(88/89), 53(90), 45(92)
- Topalović, Vjenceslav 37(85), 52(86), 39(87), 78(88/89)
- Tuškan, Ivica 27(90), 33(91)
- Udovičić, Martin 52(92)
- Ujević, S. Petar 35(82), 49(83), 13(84), 13a(84), 21(86), 29(88/89)
- Varjačić, Ljudevit 5(84)
- Veršić, Vjekoslava 57(92)
- Vražić, Vladimir 51(85)
- Vrpoljac-Kranjčević, Ivan 75(88/89)
- Vučemil, Andrija 6(83), 9(87), 9(87), 40(90), 4(91) 17(92), 23(92), 33(92)
- Vulić, Petar 13(91), 16(92)
- Zane, Zorka 35(83) 69(88/89), 73(88/89)
- Zerec, Stjepan 54(83), 40(87)
- Zoretić, Ivan 40(87)
- Zorić, Bruno 10(82), 39(82), 42(82), 19(83), 48(83), 45(84), 48(84), 32(85), 24(86), 28(87), 50(88/89), 71(88/89), 53(90), 47(91), 51(92)
- Zovko, Jure 26(90)
- ## PREDMETNO KAZALO
- ### APELI I PROTESTI
- HDPZ se obratio Vijeću sigurnosti OUN i drugim međunarodnim tijelima. 8(83)
- M.P. Sin Dinka Šakića uputio otvoreno pismo dr. Effraimu Zuroffu. 28(82)
- Nedopustivi položaj pritvorenika u Den Haagu. : (Priopćenja Hrvatskog društva političkih zatvorenika). 9(83)
- Pereković, Kaja. Masovna grobišta: Apel Visokom komesariju za ljudska prava. 11(91)
- Protest i apel hrvatskih književnika, umjetnika i drugih javnih radnika povodom atentata na život Mile Budaka. 13(87)
- Protiv proganjanja hrvatskih emigranata. 35(90)
- ### AFORIZMI
- Lazzari, S. Aforizmi. 48(90)
- ### BIOGRAFIJE
- Bakšić, Mirsad. Dr. Mehmed Alajbegović (1906.-1947.) 38-39(82)
- Bakšić, Mirsad. Safvet-beg Bašagić - Mirza Safvet/1870.-1934./ 42-43(85)
- Bakšić, Mirsad. Džemaludin Čaušević /1879.-1938./ 46-47(86)
- Bakšić, Mirsad. Edhem Mulabdić. /1864. - 1954/742-44(88/89)
- Bakšić, Mirsad. Prof. Hamdija Kreševljaković/1888-1959./24-25(90)
- Bakšić, Mirsad. Ahmed Muradbegović /1898-1972./25(91)
- Bakšić, Mirsad. A. Hivzi Bjelevac /1886.- 1972/749-50(92)
- Bakšić, Mirsad. Enver Čolaković /1913.- 1976 32-33(93)
- Čvrljak, Krešimir. Dr. Zlatko Tanodi. 27- ' 29(88/89)
- Čvrljak, Krešimir. Dr. Zlatko Tanodi. (2.) 21- 22(90)
- Franić, Augustin. Blaženi kardinal dr. Alojzije Stepinac, lepoglavski uznik.: (Povodom obljetnice preminuća). 14(83)
- Meštrović, Ivana. Dr. Ivan Merz. 44(88/89)
- Sagrak, Darko. Dr. Milan pl. Sufflay u svom i našem vremenu. 26-27(83)
- Suton, Josip-Jozo. Tko je Manda Devčić? 31- 32(86)
- Suton, Josip-Jozo. Tko je Manda Devčić?(2.) 41-42
- ### DOGADAJI
- B.Z. Svečano proslavljen svršetak 1998. 41(82)
- Bičanić, Nikola. Održana misa za Senjske žrtve. 37(88/89)
- Dogodilo se u lipnju 1999. 2(88/89)
- Dogodilo se u ožujku 1999. 2(85)
- Dogodilo se u prosincu 1998. 2(82)
- Dogodilo se u siječnju 1999. 2(83)
- Dogodilo se u srpnju i kolovozu 1999, 2(88/89)
- Dogodilo se u svibnju 1999. 2(87)
- Dogodilo se u travnju 1999. 2(86)
- Dogodilo se u veljači 1999. 2(84)
- Obnova i uređenje vojnog groblja Hrvatske vojske 1941.-1945. na Mirogoju u Zagrebu. 34(83)
- Sviben, Kazimir. Govor predsjednika Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava II. svjetskog rata, na spomen svečanosti u Mačlju, 6.lipnja 1999. 13- 14(88/89)
- ### DOKUMENTI, POPISI
- Adaković, Ivan, Pavunić, Ivan. Popis ratnih i poratnih žrtava II. svjetskog rata iz Virja. 49-50(88/89)
- Akrap, Mate. Popis ratnih i poratnih žrtava II. svjetskog rata sa područja Biska, Split-sko-dalmatinska županija. 26-27(85)

BIBLIOGRAFIJA

- Akrap, Mate. Popis ratnih i poratnih žrtava II. svjetskog rata sa područja Biska, Split-sko-dalmatinska županija. 35-36(86)
- Akrap, Mate. popis ratnih i poratnih žrtava II.svjetskog rata s područja Biska, Split-sko-dalmatinska županija. 35-36(87)
- Akrap, Mate. Popis ratnih i poratnih žrtava II. svjetskog rata s područja Biska, Split-sko-dalmatinska županija. 47-48(88/89)
- Brajdić, Stjepan. Posedet, V. Popis palih za Hrvatsku 1941.-1945. (Općine Žepče, Zavidovići i Maglaj.) 55-59(88/89)
- Brajdić, Stjepan, Posedel, V. Popis palih za Hrvatsku 1941.-1945. (II.) 37-39(90)
- Brajdić, Stjepan, Posedel, V.Popis palih za Hrvatsku 1941.-1945.(III.) 39-40(91)
- Brajdić, Stjepan, Posedel, V. Popis palih za Hrvatsku 1941.- 1945.(IV.) 36-37(92)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja Hrvata u koprivničko-križevačkoj županiji (X.) 32-33(82)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja Hrvata u koprivničko-križevačkoj županij i(XI.) 39(83)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja Hrvata u koprivničko-križevačkoj županiji. (XII.) 31-32(84)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja Hrvata u koprivničko-križevačkoj županiji (XIII.) 24-25(85)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja koprivničko-križevačkoj županiji.(XIV) 33-34(86)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja koprivničko-križevačkoj županiji. (XV.) 37-38(87)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja koprivničko-križevačkoj (XVI.) 45-46(88/89)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja koprivničko-križevačkoj (XVII.)32-33(90)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja koprivničko-križevačkoj (XVIII.) 37-38(91)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja koprivničko-križevačkoj (XVIII.) 34-35(92)
- Dolenec, Stjepan. Stradanja koprivničko-križevačkoj (XIX.) 28-29 (93)
- Dominis, Josip-Bepo. U Kočevskom rogu pobijeno je preko 40 tisuća ljudi, a ne 14 tisuća." 10.11(93)
- Dugandžić, Ivan. Žrtve rata i poraća župe Rasno(u občini Široki brijeg).33-34(84)
- Filajdić, Martin. Kako je desetkovani brodski varoš(IL) 44(82)
- HDPZ, Podružnica Gospic. Partizanski ples smrti u Gospicu(L) 32-34(87)
- HDPZ Podružnica Gospic. Partizanski ples smrti u Gospicu(IL) 51(88/89)
- HDPZ Podružnica Gospic. Partizanski ples smrti u Gospicu(III.(ispr)
- Statistički upisnik za krivične predmete(STUP). 34(90)
- HDPZ Podružnica Gospic. Partizanski ples smrti u Gospicu(IV) 50-51(91)
- Juzbašić, Josip. Popis žrtava koje su u Bošnjacima pobili partizani 1945. 23(85)
- Pereković, Kaja. Dokumenti o hrvatskoj osloboditelj skoj borbi nakon Drugog svjetskog rata (XI.): Drakonske kazne pred varaždinskim okružnim sudom. 10-13(8)
- Popis osoba kojima je isplaćena naknada (nastavak). 48-49(82)
- Popis osoba kojima je isplaćena naknada (nastavak). 50(83)
- Popis osoba kojima je izplaćena naknada (nastavak). 44(85)
- Popis osoba kojima je izplaćena naknada (nastavak.)51-52(87)
- Popis osoba kojima je isplaćena naknada(nastavak). 80(88/89)
- Popis osoba kojima je izplaćena naknada(nastavak). 55(90)
- Popis osoba kojima je izplaćena naknada(nastavak). 49(91)
- Popis osoba kojima je izplaćena naknada(nastavak). 56-57(92)
- Popis osoba kojima je izplaćena naknada (nastavak). 48-49(93)
- Popis žrtava Drugog svjetskog rata u Sunji. 54(88/87)
- Svibanj 1945. u britanskim dokumentima (III.) 50-52(82)
- Svibanj 1945. u britanskim dokumentima (IV.) 51-52(83)
- Svibanj 1945. u britanskim dokumentima (V.) 56-57(84)
- Svibanj 1945. u britanskim dokumentima(VI.) 45(85)
- Svibanj 1945. u britanskim dokumentima.(VIL) 55(86)
- Svibanj 1945. u britanskim dokumentima. (VIII.) 53(87)
- Svibanj 1945. u britanskim dokumentima. (IX.) 79(88/89)
- Svibanj 1945. u britanskim dokumentima. (X.) 54(90)
- Šimić, Josip. Stradanja Hrvata plehanskog kraja 1941.-1947.38-40(92)
- Šomek, Mladen. Popis žrtava s područja Ozlja i okolnih naselja. 37-38(86)
- Tkalec, Josip. Još dvije žrtve iz Femandovca. 46(88/89)
- Topalović, Vjenceslav. Srednja Bosna u doba Nezavisne države Hrvatske. 30-31(93)
- GUBILIŠTA, JAME, LOGORI**
- Brajdić, Stjepan, Rupnik, Mila. Zaboravljeni grobovi 240.000 Hrvata. 18-19(88/89)
- Knezović, Jure. Specijalni logor br.2 - Buchenwald. 34-35(91)
- Pelikan, Dragutin. Posjet Slatinskom Dre-novcu. 24(93)
- Pereković, Kaja. Macelj - Šajferov gaj - Kočevski rog - Jazovka
- Plešnik-Sever, Ruža. Macelj. 11-12(88/89)
- HDPZ**
- Deklaracija o kaznenom progonu počinitelja kaznenih djela počinjenih nad hrvatskom vojskom i civilima. 17(88/89)
- Financijsko izvješće za 1998. 22-23(84)
- Izvješće Nadzornog odbora. 23(84)
- Knezović, Jure. Napokon izmjene zakona! 4-7(82)
- Pereković, Kaja. Dan poslije - Bleiburg u Bugoju. 24(87)
- Pereković, Kaja. Gvozdansko, gdje je to?! 26-27(86)
- Pereković, Kaja. Nastupila je Nova Godina - treba položiti račun za proteklu. 8-10(82)
- Pereković, Kaja. Vidi vraga, tko je to zaslužan za zakon. 7(82)
- Vučemil, Andrija. Kratki izlet u... Den Haag. 6-8(83)
- HDPZ PODRUŽNICA POŽEGA**
- Proslava Dana HDPZ-a u Požegi. 37(88/89)
- HDPZ PODRUŽNICA SLAVONSKI BROD**
- Rudec, Ivan. Izborna skupština Podružnice Slavonski Brod. 35(88/89)
- HDPZ PODRUŽNICA ZAGREB.**
- Knezović, Jure. Treća izborna skupština Zagreb. 29-31(91)
- HRVATSKI JEZIK**
- Krmpotić, Marijan. HRT se mora javno očitovati kojim će jezikom ubuduće zboriti. 11-12(86)Lit.
- Katičić, Radoslav. Hrvatski jezik jednako podnosi i fonološki i morfološki pravopis samo ako je umjeren. 12(86)
- M.P. "Korienski" se pisalo i u partizanima! 26(88/89)
- Sever-Plešnik, Ruža. Dragi naš jezik hrvatski. 39(93)
- OSMRTNICE**
- Baković dr. Vladimir. 81(88/89)
- Bakula Slavko. 82(88/89)
- Balin Vjekoslav. 54(91)
- Balog Margita. 58(92)
- Bandalo Ivo. 50(93)
- Barbiš Vinko. 54(91)
- Baričević Ivan. 50(93)
- Barin Turica Janko. 58(90)
- Barišić Branko. 50(93)
- Batur Nikola 54(83)

BIBLIOGRAFIJA

- Bilić Ivana. 58(90)
Bilić Marijan. 81(88/89)
Blažeković dr.Milan. 54(82)
Bogdanović Stjepan. 58(84)
Boraš Franjo. 81(88/89)
Boro Rafo. 54(83)
Bošnjak Pavo. 82(88/89)
Brajković Ivica. 81(88/89)
Britvar Stjepan. 81(88/89)
Brkić Ivan. 54(87)
Brkić Ivan. 81(88/89)
Brodić Rudolf. 58(86)
Brodić Zvonko. 50(93)
Brozović Kata. 58(90)
Bubalo Nikola. 82(88/89)
Buček Jozo. 50(93)
Cerovečki Franjo. 58(92)
Cimerman Josip. 54(91)
Čiček Stjepan. 58(86)
Čižmešija Ivan. 58(84)
Čolaković Nikola. 58(86)
Ćorić, Juraj. 58(84)
Ćutuk Franjo. 81(88/89)
Delafabro Ivan. 58(90)
Deronjić Mirko. 82(88/89)
Dodig Danica. 82(88/89)
Dukić Josip. 58(86)
Fabijanović Antun. 58(86)
Felja Martin. 50(93)
Ferderber Josip. 54(87)
Fleisch Branko. 50(93)
Franjić Ivan. 50(93)
Fugina Stjepan. 81(88/89)
Gabaj Franjo. 54(87)
Gabud Franjo. 50(93)
Gavran Augustin-Jago. 54(87)
Gdjilas Matija 54(83)
Gereč Slavko. 50(93)
Gojević Bozo. 58(92)
Grafovac Ignac Nacek. 54(82)
Hanžeković Milan. 58(92)
Henč Ivan. 50(93)
Horvat Josip. 50(93)
Hranilović Marko. 54(91)
Igre Tihomil. 54(87)
Ilić, Ivan. 58(84)
Imbriša Jurica 58(84)
Ivanović Ljubica. 58(90)
Jugović Ivan. 54(82)
Jukić Jakov. 82(88/89)
Jurić Vinko. 58(92)
Jurišić Branko 58(84)
Jurišić Petar. 54(91)
Jurković Frane. 58(86)
Kajić Ivan 54(82)
Kamenar Branimir. 58(86)
Kanape Petar. 58886
Kevo Anica. 82(88/89)
Košec Vili. 81(88/89)
- Kovačević Josip. 58(86)
Ković Ivan. 54(82)
Krajša Simon. 58(86)
Kraljević Luka. 81(88/89)
Kravar Stjepan. 54(82)
Križ Romano Ivan. 50(93)
Kršulja Mirko. 58(90)
Kučan Ana. 58(90)
Kupčerić Imro. 50(93)
Kuzmić rod. Glumac Danica. 58(84)
Kvakić Ana. 54(91)
Lačić Barica. 50(93)
Laktašić, Luka. 58(84)
Lang Boženka. 58(86)
Lovrić Mara. 82(88/89)
Lukčin Franjo. 54(91)
Ljubić Ivan. 54(83)
Mahić Ibrahim. 82(88/89)
Mandić Milan. 82(88/89)
Markić Jole. 82(88/89)
Martinović Stana. 82(88/89)
Maslac Jozo. 57(90)
Mataić-Mišo Mijo. 50(93)
Matić Milka. 82(88/89)
Matijević Mirko. 54(91)
Medjugorac Marko. 82(88/89)
Međimorec Milka. 81(88/89)
Metković, Mato. 58(84)
Mičija Ivan. 58(84)
Mikolčić Krešimir. 54(91)
Miljanović Marija. 58(86)
Nalbani Antun. 58(92)
Novosel Ivan. 58(86)
Odić Jozefa. 58(86)
Paljević Slavko. 50(93)
Pašalić Kata. 58(86)
Peer Josip. 54(87)
Perićić Nediljko. 58(90)
Perinić Mile. 54(91)
Petričušić Jerko. 82(88/89)
Pintarić Mara. 58(92)
Polić Petar. 82(88/89)
Pribilović Ivica.. 81(88/89)
Primorac Marijan. 81(88/89)
Prtenjača Tadija 54(83)
Puhalo Ivo. 82(88/89)
Puhlovský Boris. 58(84)
Rašić Nikola. 54(82)
Rebić Josip. 58(86)
Rezo Vladimir. 82(88/89)
Roščić Marko. 58(86)
Rukavina Danilo. 58(84)
Rukavina Eugen 54(83)
Rupić Ana. 58(90)
Sobota Ivan. 58(90)
Soldin Matija. 54(91)
Stipić Šime. 54(87)
Sulimanec Tomo. 58(90)
Šantić Jure. 82(88/89)
- Šarić Mijo. 58(86)
Šilović Nikola. 58(92)
Šimić Nikola. 58(90)
Škunca Ivica. 58(86)
Šmit Franjo. 58(86)
Šnajder Rudolf. 50(93)
Šnidarić Branimir. 58(84)
Šober Klaudije. 81(88/89)
Štefančić Ivan. 54(87)
Šušnjar Ruža. 82(88/89)
Tambulaš Rudolf. 58(84)
Tavzec Boris. 81(88/89)
Tavzes Boro. 58(84)
Testen-Tonči Antun. 81(88/89)
Tkalčević Marija. 50(93)
Tonči Crnjak Antun. 58(90)
Topljak-Mika Mijo. 54(87)
Tozon Ivan. 54(91)
Trlin Rafael. 81(88/89)
Tropšek Josip. 58(90)
Visković Zdravko. 81(88/89)
Vitić Augustin. 58(84)
Vizler Rudolf. 54(82)
Vlaičević Ivan. 82(88/89)
Vrban Ana. 50(93)
Vrekalić Josip. 58(92)
Vrhovec Josip. 58(86)
Vukelić Milan. 58(86)
Vukojević Šimun. 81(88/89)
Zanetti Vladimir. 54(87)
Zelenika Stjepan. 82(88/89)
Žilić Ilija. 81(88/89)
- PISMA**
- Barić, Marko. Samo akademske rasprave ne će pomoći hrvatskim nacionalistima. 32(88/89)
Barlek, Jasenka. Barlek, a ne Brlek! 32(88/89)
Bičanić, Nikola. Prije predbacivanja i kritiziranja valja upoznati činjenice! 26(90)
Božić, Marijan. Koja je namjena imovine bivših "Društveno-političkih organizacija". 29(90)
Brajdić, Stjepan. Nisu sam katolici hrvatske žrtve. 32(92)
Burić, Stjepan. Neke netočnosti u svezi s opisom lepoglavske tragedije. 40(82)
Cukrov, Anica. Zdravko Blažević, pogreške u oglasu. 28(91)
Ćavar, Mate. Neprilično o (ne)slozi hrvatskih nacionalista. 26(90)
Ćavar, Mate. ja sam uzor - pravaš. 32(92)
Den Haag, veljače, 99.g. Dragi hrvatski politički zatvorenici. 24(84)
Elblinger, Zdenka. Zašto ste prešutjeli mog oca.
Franić, Augustin. Što je točno, što netočno, a što nepoznato u mom članku o lepoglavskoj tragediji. 5. srpnja 1948.g? 30(83)

BIBLIOGRAFIJA

- Franić, Augustin. Ponovno o lepoglavskom zločinu. 33(88/89)
- Gradečak, Stjepan. Kako je poginuo Mate Jonić. 29(90)
- Grgurić, Zvonimir. Još o lepoglavskoj tragediji. 27(87)
- J.H. Još jedno krivotvorene povijesti. 32(92)
- J.S. Zar su samo katolici hrvatske žrtve. 27(91)
- Juzbašić, Josip. Što nam je činiti. 40(82)
- Kaurloto, Stjepan. Neistine u prikazu zadar-skog slučaja. 28-29(85)
- Kolar, Mile. S Mačekovom oružničkom pratinjom prebačen sam u Italiju. 31(83)
- Komar, N. Neutemeljena kritika predsjednika. 40(82)
- Lauš, Miro. Izkrivljavanje istine oko Hebranga. 30(83)
- Mikac, Marija. Je li Pavelić i meni kriv? 27(00)
- Musap, Mario. Problem obeštećenja. 29(85)
- Musap, Mario. Zatvorenik ne smije prestati izlaziti. 28(87)
- Musap, Marta. Pismo ibeovcima. 28-29(90)
- Mužić, Ivan. Viktoru Ivančiću, njegovim is-tomišljenicima i financijerima različi-tih Ferala.
- Osmanović, Katica. Kako doći do Ante Prlića? 29(85)
- Pandol, Ivan. Neka mi se jave supatnici. 30(83)
- Pelikan, Dragutin. Ne ometajte miran san ubojicama! 33(88/89)
- Pelikan, Dragutin. Slatinski Drenovac - najveće poznato gubilište u Slavoniji. 29-30(85)
- Pezer, D. Kolo udabaške družine na sudu. 40(82)
- R.A. Travnik je branilo 800 domobrana. 27-28(87)
- Radočaj, Ivan. Zašto se prednost daje bosan-cina i hercegovecima. 33(88/89)
- Ramljak, Frane-Mate. Kako sam ja zapamio kardinala Stepinca. 30-31(83)
- Sekulić, Danijel-Dane. Molim gospodina Perića da mi se javi. 29(90)
- Sertić, Stjepan. Ispravak uz popis žrtava u Sunji. 29(90)
- Šubert, Velimir. Nešto o osmrtnicama. 33(88/89)
- Tuškan, Ivica. Istina će ugledati svjetlost dana! 27-28(90)
- Ur. Isprika gospodinu Kaurlotu. 29(85)
- Zorić, Bruno. Nečuveno licemjerstvo. 46(93)
- Zorić, Bruno. Talijani o napadu na Srbiju. 28(87)
- Zovko, Jure. Obračun boljševika i nacionalista na trgu Hrvatskih velikana. 26-27(90)
- Akrap, Mate Bisko. Vapaj nerođenog djeteta. 52(92)
- Akrap, Mato. Napušteni dom. 41(85)
- Bilić, Mario. Opustjelo ognjište. 17(85)
- Bilić, Mario. Suha filozofija. 9(91)
- Bilić, Mario. Poruka. 7(93)
- Bilić, Mario. Promišljam noć. 15(86)
- Bilić, Mario. Silina riječi. 6(90)
- Bilić, Mario. U crkvi. 18(84)
- Bilić, Mario. Za pokoj duši (R.R.) 31(83)
- Bubalo, Janko. Da se varka ne ponovi. 24(87)
- Čamba, Slavko. Izbori 2000. 46(93)
- Čamba, Slavko. Linbuš. 26(82)
- Čamba, Slavko. Mučeniku Bruni Bušiću. 4(92)
- Čamba, Slavko. Sretan Božić. 37(82)
- Džalto, Stjepan. Na pustoj cesti. 53(83)
- Džalto, Stjepan. Što ti je u oku. 44(84)
- Džalto, Stjepan. Ubij uši u duši. 21(82)
- Fabek, Berislav. Razmišljam nad oskvrn-jenim cvatom. 24(87)
- Gabriel, Nevenka. Vitezima svibnja 1945. 4(86)
- Gradečak, Stjepan. Epitaf neznanim. 13(93)
- Grgurev, Ivo. Moj djed. 51(90)
- Hoelderlin, Friedrich. Smrt za domovinu. 19(88/89)
- Hrvoje. 46(85)
- Ivas-Toni, Ante. Da se nikad ne zaboravi! 38(83)
- Kocijan-Nikšić, Marija. Kada ti zatru mla-dost, nikada više radost neće doći na tvoj prag. 31(87)
- Kocijan-Nikšić, Marija. Poslušaj zvona. 37(82)
- Kostanjevac, Marija. Zrin-Zrin! 27(85)
- Marčinko, Mato. Težko je biti Hrvat. 23(90)
- Matolnik, Rudolf. Svjedok Kočevskog roga Pavao Šimunić. 48(88/89)
- Nikolić, Vinko. Grobovi mladosti. 24(87)
- Pećarina, Tomislav. 13(93)
- Pećarina, Tomislav. 21(91)
- Pećarina, Tomislav. Kap. 42(83)
- Pećarina, Tomislav. Mrak. 41(88/89)
- Pećarina, Tomislav. Osjećaj tebe. 9(90)
- Pećarina, Tomislav. Pan. 35(90)
- Pećarina, Tomislav. Pisanički korzo. 19(85)
- Pećarina, Tomislav. Poraz. 39(82)
- Pećarina, Tomislav. Poslije filma. 48(92)
- Pećarina, Tomislav. Pred zimu. 46(87)
- Pećarina, Tomislav. Sanjari. 43(86)
- Pećarina, Tomislav. Uspomena. 21(87)
- Sever, Višnja. Badnjak Waka. 47(93)
- Sever, Višnja. Tri Kralja 1998. 23(82)
- Skračić-Bodul, Ivan. Križevi. 24(87)
- Stojić, Miljenko. Ja ne bih htio. 24(87)
- Šiljeg, Nikola. Epigrami. 45(84)
- Šiljeg, Nikola. Epigrami. 53(84)
- Tadić, Pero. Bosna koja nestaje. 5(90)
- Tomičić, Zlatko. Hrvatska ljubavi moja. 27886)
- Ujević, Petar S. Abeceda klanca. 49(83)
- Ujević, Petar S. 20436. 13(84)
- Ujević, Petar S. busola srca. 21(86)
- Ujević, Petar S. kao da si Majka, 35(82)
- Ujević, Petar S. Stranputnik. 29(88/89)
- Varjačić, Ljudevit. Hrvatulje. VIII. 5(84)
- Vida, Viktor. Razbijena vojska. 24(87)
- Vučemil, Andrija. Poslije i opet Polje du-vnjasko : Franji Tuđmanu. 2(93)
- Vulić, Petar. A.D.1945. 13(91)
- Vulić, Petar. Vukovarska: prof. Vladi Lozicu. 16(92)
- Zoretić, Ivan. Molitva. 41(84)
- Zoretić, Ivan. Ruke. 40(87)
- Zorić, Bruno. Masline. 39(82)
- Zorić, Bruno. Mauzolej. 50(88/89)
- Zorić, Bruno. Moji snovi. 32(85)
- Zorić, Bruno. Razmišljanje. 47(91)
- Zorić, Bruno. Suze. 51(92)
- Zorić, Bruno. Ti, Hrvatsko, suzo moja neis-plakana. 19(83)

POVIJESNE TEME

- Dugački, Vladimir. Prvi Medicinski fakultet u Sarajevu (1944.-1945.) 22(91)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII.(4). 28-29(83)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII. (3). 19-20(82)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII.(5). 19-20(84)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII.(6.). 14-15(85)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII.(7.) 19-21(86)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII.(8) 20-21(87)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII. (9). 24-26(88/89)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII. (10). 16-19(90)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII. (11.) 20-21(91)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII. (12.) 10-11(92)
- Heres, Tomislav. Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII. (13) 18-20(93)
- Horvat, Stjepan. O filima : Pisma hrvatskim intelektualcima (1944.) 2-5(87)
- Marčinko, Mato. Veliki hrvatski memorandum nazvan Deklaracija (17). 13-14(82)
- Marčinko, Mato. Novi velikosrbski memo-randum nazvan Deklaracija(18). 21-22(83)
- Marčinko, Mato. Novi velikosrbski memo-randum nazvan Deklaracija (19). 14-15(84)

BIBLIOGRAFIJA

- Marčinko, Mato. Novi velikosrbski memorandum nazvan Deklaracija(20). 9-10(85)
- Marčinko, Mato. Novi velikosrbski memorandum nazvan Deklaracija (21). 13-15(86)
- Marčinko, Mato. I bi grad Šibenik. 36-37(83)
- Marčinko, Mato. I bi grad Šibenik. (II.). 21(84)
- Marčinko, Mato. Ninska čuda i čarolije. 22-23(87)
- Marčinko, Mato. Ninska čuda i čarolije (2.). 30-32(88/89)
- Marčinko, Mato. Priča o gradu Jajcu. 24-26(82)
- Sagrak, Darko. Navršile su 63 godine od mučeničke smrti hrvatskog junaka Stipe Javora. 5-7(85)
- Sagrak, Darko. Hrvatski junak i legenda II. svjetskog rata, Jure vitez Francetić. 29-30(86)
- Sekulić, Ante. Podunavski (bački) Hrvati u zbijanjima 1848-1850. 17-18(82)
- Sekulić, Ante. Podunavski (bački) Hrvati u zbijanjima 1848-1850.(11.) 45(83) Lit. Štedimlija, Savić Marković. Uzori Draže Mihajlovića i partizana. 22(86)
- Štefan, Ljubica. SUBNOR-ova "zlatna afera". 9(84)
- PRENOSIMO**
- "Čišćenje" i u Poljskoj. (Vjesnik 13.rujna 1999.) 3(90)
- (preneseno iz Slobodne Dalmacije). 3(83)
- Dujmović, Tihomir. JUTEL na ekranu : Preuzima li Goran Milić čelnu funkciju na HTV-u.
- Dva umorstva. (Grkokatolički kalendar, 1942). 9(84)
- Francetićev pobočnik - Srbin. (Hrvatski narod, 30. ožujka 1943.) 39(88/89)
- Goni štenad! (Narodni vojnika, g.II., br. 34.11.V. 1945, str.2. 5(83)
- Iz govora generallajtnanta Ivana Gošnjaka (Vjesnik, g.V.,br.19, 12. svibnja 1945, str. 1), 5(83)
- Iz govora generallajtnanta Koče Popovića, II.V. 1945.5(83)
- Jedini zakon je - kuršum! (Iz govora Marka Belinića 18.V.1945.)
- Jurčević, Josip. Jasenovac: istina, mitovi i laži... (Globus). 15-16(87)
- M.N. Priznanje Sime Dubajića u beogradskom tisku. (Prema M.Lopušina. Ubij bližnjega svoga). 31(93)
- Matoš, Antun Gustav. Mi nismo šovinisti. (Hrvatsko pravo 3178/XII). 3(90)
- Milardović, Andelko. "Demokrati"i "neodvišnjaci":jučer na briefingu u Centralnom komitetu danas na konzultacijama kod Willyla Montgomerya.(Nedjeljna Dalmacija, 20.kolovoza 1999. 2(90)
- Prilog povijesti tzv. antifašizma. (S. Curtois et al., PiperVerlag, 1998,str.383),9(84)
- Rađa, Tihomil. Iseljenici plaćaju hrvatske poreze.(Hrvatski obzor). 7(87)
- Starčević, Ante. Slavoserbi: Da bi ih platjali Hrvati, oni bi bili i Hrvati! (A.Starčević. Stranke u Hrvatskoj, Djela III.str.107-8). 3(90)
- Ujević, Dunja. O čudorednom liku naših "javnih radnika".(Večernji list). 7(87)
- Zagrebačka HIDRA traži ispriku Canjuge (Hina). 5(83)
- Zanić, Nardini, Jasna. Britanci zarobljenike s Bleiburga izručivali za — zlato! (Vjesnik br.18630)
- PRIČE**
- Čamba, Slavko. Posečena hrvačka šuma. 27(93)
- Pejković, Stanislav. Titova ukazanja. 27-28(82)
- Pejković, Stanislav. Krležina ispovijed. 32-34(83)
- Pejković, Stanislav. Zbog kolinja u Haag. 31-32(85)
- Pejković, Stanislav. Partizansko asfaltiranje Bijakove. 77(88/89)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz Istre. 20(83)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz Istre. 10(84)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz Istre. 8(85)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz Istre. 10(86)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz Istre. 8(87)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz istre. 7(88/89)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz Istre. 9(90)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz Istre. 26(91)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz Istre. 31(92)
- Piljuh, Blaž. Pisma iz Istre. 8(93)
- Zorić, Bruno. Naš Stipe Brkonja na prvoj cesti zadarske fronte. 26(93)
- PRIKAZI**
- B.D. Mr. Zorka Zane: Bibliografija Političkog zatvorenika 1990-1998. 23(90)
- Bajan, Zvonko. Država hrvatskog naroda. 5(86)
- Bilić, Mario. Mirko Marjanović:"Treći svjetski rat". 52(90)
- Dominis, Josip-Bepo. Slovo o svjedočenju Ive Grgureva. 51-52(90)
- Franić, Augustin. Partizanska krvološtva u Dubrovniku (knjiga koja mnogo govori.)67- 69(88/89)
- Grgurev, Ivo. Svjedočanstvo: (jednog i mnogih stradanja) MH,Split,1999.49-50(90)
- M.P. Bogu božje, a caru carevo. 10(85)
- Marčinko, Mato. Kraljeva sutiska. 16-17(85)
- Pavuna, Stanka. Dobrotvorne ženske udruge u provedbi projekta "Pružimo podporu povratnicima". 47(84)
- Pereković, Kaja. Odsjev duše Zorke Sever. 30(84) '
- Pereković, Kaja. "Za slobodu i pravicu". 34(88/89)
- Pereković, Kaja. U svojoj Hrvatskoj još živi u samici. 20(85)
- Plešnik-Sever, Ruža. Macelj. 11-12(88/89)
- Zane, Zorka. Bibliografija časopisa "Politički zatvorenik". 35(83)
- Zane, Zorka. Crveni teror u Dubrovniku. 69-70(88/89)
- Zane, Zorka. Susret s društvom "Hrvatska žena". 72-73(88/89)
- Zorić, Bruno. Osrt na knjigu Josipa Bilušića: HORA, Zadar 1974. 71-72
- Zorić, Bruno. Satnik Ante Portas. 53(90)
- PROSUDBE**
- Brdar, Josip Ljubomir. Hrvatska nogometna liga - uvod u podjelu Hrvata? 6(87)
- Gašparović, Darko. Dva vida slobode modernog čovjeka. 3(88/89)
- Gašparović, Darko. Lustracija kao nuždnost. 3(92)
- Gašparović, Darko. Non bene pro toto venditur libertas auro! 6(90)
- Gašparović, Darko. Sloboda kao Ljubav. 12(82)
- Gašparović, Darko. Sloboda i neprijatelj. 25(83)
- Gašparović, Darko. Sloboda i život. 2-3(85)
- Gašparović, Darko. Sloboda zločina - zločin protiv slobode. 6(86)
- Gradečak, Stjepan. Komu smeta istina. 13(39) '
- Jonjić Tomislav. Fašizam i nacionalsocijalizam u demokratskoj Europi 1919.-1945. (VI). 15-16(82)
- Jonjić, Tomislav. Fašizam i nacionalsocijalizam u demokratskoj Europi 1919.-1945.(VII).23-24(83)
- Jonjić, Tomislav.Fašizam i nacionalsocijalizam u demokratskoj Europi 1919.-1945.(VIII).16-18(84)
- Jonjić, Tomislav. Fašizam i nacionalsocijalizam u demokratskoj Europi 1919.-1945.(IX.) 11-13(85)'
- Jonjić, Tomislav. Fašizam i nacionalsocijalizam u demokratskoj Europi 1919.-1945.(X.) 16-18(86)
- Jurcan, Vlado. Rat zastavama Istri. 4-5(84)
- Knezović, Jure. Kurdi - narod bez države. 6-8(84)
- Korskv, Ivo. Budućnost hrvatskog nacionalizma(II.) 2-3(84)
- M.P. Tko je kriv što neki hvale popa Đujića. 3(90)
- M.P.Smiju li se očekivati promjene u vanjskoj politici. 2(82)
- N.D. BiH izvršila agresiju na Hrvatsku!. 3(90)
- Pereković, Kaja. Opet manipulacije "antifašizmom". 2-4(86)
- Pereković, Kaja. Kreću li opet guske u magluž 4-5(90)
- Sekulić, Ante. Podunavski (Bački) Hrvati u zbijanjima 1848.-1850. 17-18(82)

BIBLIOGRAFIJA

- Šarić, Ferdo. Borba protiv Karadordevaca. 20(90)
- Šarić, Ferdo. Zločinci i kazne. 7-9(86)
- Šarić, Ferdo. Zločinci i kazne. (II.) 4-6 (88/89)
- Šimundić, Ivan. Hrvatska sudbina. 4(85)
- T.J. Hrvatski biskupi na oprezu. 2(90)
- T.J. Haaški kajak jednoklek. 2(90)
- Tomić, Mijat. Mišja družina i brod koji tone. 14(93)
- RASPRAVE**
- Božić, Zoran. Prilog poslanici Predsjednika Republike hrvatske. 8-10(88/89)
- Brdar, Josip Ljubomir. Odjeci partizanske proslave. : (Uz 55. obljetnicu X. korpusa zagrebačkog). 4(83)
- Dominis, Josip-Bepo. U Kočevskom rogu pobijeno je preko 40 tisuća ljudi, a ne 14 tisuća. 10.11(93)
- I vas, Ante-Toni. Lažni film o Jasenovcu. 23(88/89)
- Ivičević, Jozo. Zašto pohvale Titu? 78(90)
- J.O. Vojka Jelić i hrvatski Knin. 2(92)
- Jonjić, Tomislav. Napomene gospodinu Komaru, i drugome, ako ga zanima. 40-41(82)
- Jurcan, Vlado. Rat zastavama u Istri. 4-5(84)
- Karte na stol. 11(82)
- M.N. Jesmo li dužni onima koji nas plačaju. 2(92)
- M.P. Rade Bulat se smije, a državno odvjetništvo šuti?
- Obranić, Alfred. Klaun i (ili) pokvarenjak. 24-25(86)
- Pereković, Kaja. Pokolj nije posljedica ustашke politike. 10-11(91)
- Pereković, Kaja. Reagiranje Kaje Pereković (Povodom emisije Predraga Raosa na OTV-u, 6.svibnja 1999.)
- Šarić, Ferdo. Skandali i blamaže. (II.) 21-23(82)
- T.J. Tito je zapovjedio pokolj! 8(90)
- T.J. Zadah ocvalog varalice. 2(92)
- RAZGOVORI**
- Vučemil, Andrija. Đapić: Mi smo jedina relevantna pravaška stranka. 9-12(7)
- Vučemil, Andrija. Svjedočenje Gabrijela Oreškovića. 40(90)
- Vučemil, Andrija. Pomirba je alfa i omega hrvatske politika (prof.dr.Ivica Kostović) 4-6(90)
- Vučemil, Andrija. Treba zabilježiti sjećanja političkih uznika (Miroslav Mikuljan). 33(92)
- Vučemil, Andrija. Razgovor s Ivanom Gabešicom : Po broju članova i podružnicu Hrvatska čista stranka prava najjača je pravaška stranka! 3-5(93)
- Akrap, Mate. U vlaku... 47(93)
- Bičanić, Nikola. Krvavo hrvatsko poslijeratno proljeće.(III.) 37-38(84)
- Bičanić, Nikola. Krvavo hrvatsko poslijeratno proljeće u Gospicu (IV.) 34-35(85)
- Bičanić, Nikola. Krvavo hrvatsko poslijeratno proljeće u Gospicu(V) 39-40(86)
- Bičanić, Nikola. Krvavo hrvatsko poslijeratno proljeće u Gospicu. (VI.) 29-31(87)
- Bičanić, Nikola. Krvavo hrvatsko poslijeratno proljeće u Gospicu. (VII.) 52-53(88/89)
- Božinović, Tomislav. S majkom Ružom Šarčević robijala u komunističkim kazamatima. 43-44(93)
- Crnčić, Stjepan. Svjedok proglašenja NDH u Bjelovaru 8. travnja 1941. 36-38(93)
- Čišak, Bozo. Moja sjećanja na obranu Kupeša u drugom svjetskom ratu i sve bitke Kupreške bojne. 47-48(90)
- Čamba, Slavko. Sečanja. 54(82)
- Čamba, Slavko. Svjedočanstva. 40885)
- Ćavar, Mate. Kako su nas ubijali. 50(87)
- Dolenec Stjepan. Zašto su ubijeni?
- Dolenec, Stjepan. Tragedija obitelji Barusić. 40(83)
- Dolenec, Stjepan. Jedni od tisuća neznanih. 45-46(87)
- Dulić, Marija. Da se ne zaboravi : Subotički proces 1948. 47(87)
- Dulić, Marija. Subotički proces 1948: Sjećanje na vlc.Ivana Kujundžića. 60(88/89)
- Grabarević, Martin. Godišnjica jedne tragedije. 44(90)
- Hajnić, Vlado. Pripreme za obračun s nadbiskupom Stepincem. 21-22(85)
- Hajnić, Vlado. Zatvorske uspomene (I.) 48(91)
- Hajnić, Vlado, zatvorske uspomene (II.) 43-44(92)
- Hrčko, Neda. Tragedija obitelji Hrčko dogodila se u svibnju 1945. 49-50(86)
- Josipović-Mandić. M. Masovni pokolji Hrvata nakon završetka Drugog svjetskog rata - "izmišljotine ustaša"! 30-31(90)
- Knezović, Jure. Partizanski pokolj u Španovici. 26-27(87)
- Kocijan-Nikšić, Marija. Uz opis hrvatskog proljeća u Gospicu. 30(87)
- Kostanjevac, Marija. Priča o jednom stradanju. 43-44(87)
- Kostanjevac, Marija. Priča o jednom stradanju. 53(86)
- Majsak, Mijo. Moje sjećanje na krvave dane. 33(85)
- Mesarić, Zlatko. Drakonske kazne pred varaždinskim sudom 1947. 48(86)
- Nikolić, T. Od Petrinje i Dravograda do prolom šume (I.) 46(91)
- Nikolić, T. Od Petrinje i Dravograda do prolom šume. (II.) 46-48(93)
- Očić-Veliki, Vera. Radilište Raići. 41(85)
- Pereković, Kaja. Od Zagreba preko Bleiburga do Slavonske Požege (II.) 46(83)
- Pereković, Kaja. Od Zagreba preko Bleiburga do Slavonske Požege. 46-47(82)
- Perić, Damjan. Moj križni put. 6163(88/89)
- Peršić, Mira. Stradanje obitelji Franić. 52(86)
- Posavac, Zlatko. Zbog idealne slobodne Hrvatske vinkovački gimnazijalci suđeni 1947. 40-42(92)
- Posavac, Zlatko. Zbog idealne slobodne Hrvatske vinkovački gimnazijalci suđeni 1947.(11.) 40-42(93)
- Rumin, Ursula. Magdalena.: (Iz uspomena jedne njemačke političke uznice). 42(87)
- Sečen, Josip. Događaji u Gračanimu svibnju 1945. 41-42(86)
- Sertić, Stjepan. Nadbiskup Stepinac i robijaši drugog odjela Lepoglavske kaznionice.58-59 (88/89)
- Šćurić, Kata. Stradanje obitelji Franić (II.) 65-66(88/89)
- Šćurić, Kata. Stradanje obitelji Franić (III.) 45-46(90)
- Šimić, Josip. Moje uspomene na hrvatsku tragediju(I.) 64(88/89)
- Šimić, Josip. Moje uspomene na hrvatsku tragediju (II.) 42-43(90)
- Šimić, Josip. Moje uspomene na hrvatsku tragediju.(III) 43(91)
- Šimundić, Mate. Poratna ubojstva više imočana u Splitu i Zagvozdru. 34-35(82)
- Šimundić, Mate. Poratna ubojstva više imočana u Splitu i Zagvozdru. 42(83)
- Tomlinović-Samac, Augustin. Iz uspomena jednog hrvatskog robijaša. (XVII.) 51(86)
- Tomlinović-Samac, Augustin. Iz uspomena jednog hrvatskog robijaša.(XVIII.) 49-50(87)
- Tomlinović-Samac, Augustin. Iz uspomena jednog hrvatskog robijaša. (XVIII.) 57-58
- Tomlinović-Samac, Augustin. Iz uspomena jednog robijaša. (XVI.) 36
- Tomlinović-Samac, Augustin. Iz uspomena jednog robijaša.(XV). 43(84)
- Tomlinović-Samac, Augustin. Olujna noć./XIV/41(83)
- Tomlinović-Samac. Augustin. Iz uspomena jednog hrvatskog robijaša(XIII.) 45(82)
- Topalović, Vjenceslav. Eduard pl. Bono Bunić. 37-38(85)
- Topalović, Vjenceslav. Dr. Nikola Mandić - predsjednik vlade NDH. (Zašto je suden, osuđen i obješen 7. lipnja 1945.)39-40(87)
- Topalović, Vjenceslav. Krvava jesen 1944. u Lašvanskoj dolini. 78(88/89)

SJEĆANJA I SVJEDOČANSTVA

BIBLIOGRAFIJA

Vučemil, Andrija. Svjedočenje Gabrijela Oreškovića. 40(90)
Zorić, Bruno. Rad u emigraciji i osnivanje hrvatskog veleposlanstva. 48-49(83)
Zorić, Bruno. Sjećanje na jedno pokoljenje zadarske mladeži(L) 42-43(82)

STUDIJE

Jonjić, Tomislav. Komunisti iz Hrvatske i hrvatska država(I.) 17-19(87). Lit.
Jonjić, Tomislav. Komunisti iz Hrvatske i hrvatska država (II.) 20-23(88/89). Lit.
Jonjić, Tomislav. Komunisti iz Hrvatske i hrvatska država (III.) 13-15(90). Lit.
Jonjić, Tomislav. Komunisti iz Hrvatske i hrvatska država (IV.) 17-19(91). Lit.
Jonjić, Tomislav. Komunisti iz Hrvatske i hrvatska država (V.) 12-14(92). Lit.
Jonjić, Tomislav. Komunisti iz Hrvatske i hrvatske država (VI.) 21-23(93). Lit.
Kalmeta, Ratimir. Balkan i balkanomani. 56.57(90)
Mužić, Ivan. Stepinac i masonstvo. 29-31(82). (Lit)
Mužić, Ivan. Stepinac i masonstvo (II.) 17-19(83). Lit.
Mužić, Ivan. Stepinac i Masonstvo (III.) 11-13(84). Lit.
Mužić, Ivan. Metafizika masonstva. 10-12 (90). Lit.
Mužić, Ivan. Metafizika masonstva (II.) 14-16(91). Lit.
Mužić, Ivan. Metafizika masonstva (III.) 7-9(82). Lit.
Mužić, Ivan. Metafizika masonstva (IV.) 15-17(93)

SUMMARY, ZUSAMMENFASSUNG (SAŽETAK)

In this issue. 55(82) In diesem Heft. 56(82)
In this issue. 55(83) In diesem Heft. 56(83)
In this issue. 59(84) In diesem Heft. 60(84)
In this issue. 55(85) In diesem Heft. 56(85)
In this issue. 59(86) In diesem Heft. 60(86)
In this issue. 55(87) In diesem Heft. 56(87)
In this issue. 83(88/89) In diesem Heft. 84(88/89)
In this issue. 59(90) In diesem Heft. 60(90)
In this issue. 55(91) In diesem Heft. 56(91)
In this issue. 59(92) In diesem Heft. 60(92)
In this issue. 51(93) In diesem Heft. 52(93)

SVEĆENICI ŽRTVE PROGONA

Radić-Ilas, Milan. Hrvatski mučenici i iz-povjednici vjere Žumberka i Križevačke biskupije. 39- 40(85)
Radić-Ilas, Milan. Hrvatski mučenici i iz-povjednici vjere Žumberka i Križevačke biskupije. 4-45(86)

TRAŽE SE

Senjan, Branka. Traže se: Dragutin i Vladimír Janeš. 33(85)

Traže se Ivan i Želimir Hrčko. 50(86)
Traži se Zdravko Blažević. 66888/89)
Traži se Ivan Dusper. 66(88/89)
Traži se Franjo Franolić. 36(90)

U SPOMEN

Antunović, Jure. Petar Šjero Antunović: još jedna nedužna partizanska žrtva. 58(92)
Čubaković, Zlatko. Sjećanje na uzor - političkog zatvorenika, dr. Stjepana Krivošića. 53(91)
Erić, Ilija. U spomen žanu (Ivanu) Barbariću. 55(84)
Filips, Đuro. Sjećanje na Viktora Gaberščika. 49-50(85)
Foretić, Davorka. Dr. Vladimir Baković. 76(88/89)
Franić, Augustin. Oproštaj od pok. Zdravka Viskovića. 75(88/89)
Franić, Augustin. Povodom pedesete godišnjice mučeničke smrti Zvonimira Panića. 47(5)
Grgec, Radovan. Lovro Rogina. 46(85)
Jonjić, Dinko. Bruno Bušić s namaje! 5(92)
Jonjić, Tomislav. Sjećanje na dr. Milana Blažekovića, hrvatskog diplomata, publicista i znanstvenika. 53(83)
Jonjić, Tomislav. Umro je dr. Franjo Tuđman : Hrvatska se mora postaviti kao mjerilo u svakom trenutku. 2(93)
Jurišić, Marija. Branku Jurišiću. 53(85)
Kranjčević, Ivan-Vrpoljac. Josip-Pepo Peer ili uznički put jednoga kostajničana. 74-75(88/89)
Leško, Stjepan. Blažetić, Antun. Umro je Milan Vojvodić, bivši Manolićev smrtnjak. : (Hrvatska zastava na Kipu slobode u New Yorku.) 53(83)
Lozo, Zdenko. Nad odrom Brune Bušića. 6(92)
Marčinko, Mato. Živio je za Hrvatsku: Sjećanje na Krešimira Mikolčića. 53-55(92)
Pereković, Kaja. In memoriam Srećku Pšeničniku. 57(90)
Pereković, Kaja. Zdenki Crnković. 48(85)
Sever-Plešnik, Ruža. Spomen na Danicu Glumac Kuzmić. 54(85)
Spomen na prof. Nikolu Šiljega dopredsjednika HDPZ Podružnice Krapina. 57(86)
Šic, Rudolf. Sjećanje na dr. Milivoja Crnka. 52(91) '
Tomlinović Augustin. 58(92)
Topalović, Vjenceslav. Dr. Dragan Du-jmušić. 52(86)
Udovičić, Ivan Pokopani posmrtni ostaci Jo-sipa Senića. 54(84)
Vražić, Vladimir. Luki Laktašiću u spomen. 51(85)
Zerec, Stjepan. Na posljednjem ispraćaju hrvatskog viteza Petra Miloša na kla-genfurtskom groblju. 54(83)

UDRUGE

Knezović, Jure. Latvijska udruga političkih zatvorenika. 24-26(84)
Knezović, Jure. Madžarska udruga bivših političkih uznika. 19(85)
Knezović, Jure. Položaj bivših političkih uznika u Estoniji. 28(86)
Knezović, Jure. Važna sjednica predsjed-ništa Internacionalne asocijacije. 25(93)
Uloga i značenja Internacionalne asocijacije: konferencija za tisak. 30(92)
Vučemil, Andrija, Knezović, Jure. Osni kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika žrtava komunizma. 23-29(92).
Vučemil, Andrija. Novi predsjednik Interna-cionalne asocijacije Jure Knezović. 28(92)

UVODNICI

Jonjić, Tomislav. Budućnost hrvatskog na-cionalizma. 1(82)
Jonjić, Tomislav. Razlozi za optimizam. 1(83)
Jonjić Tomislav. Od podanika do građana. 1(84)
Jonjić Tomislav. Zaboravljeni Bosna. 1(85)
Jonjić, Tomislav. Policentrični razvitak Hrvatske. 1(86)
Jonjić, Tomislav. O legitimitetu. 1(87)
Jonjić, Tomislav. Pakt o nestabilnosti. 1(88/89)
Jonjić, Tomislav, provokatori. 1(90)
Jonjić, Tomislav. Pasivnost kao najgora obrana. 1(91)
Jonjić, Tomislav. Lovorike poraza. 1(92)
Jonjić, Tomislav. Izbori bez dr. Tuđmana. 1(93)
Pereković, Kaja. U tom mladom ljetu, vese-limo se. 1(82)
Pereković, Kaja. Počelo je već viđeno. I, 38(83)
Pereković, Kaja. Hod pod križem nacije. 1(84)
Pereković, Kaja. "Bolje rat nego pakt". 1(85)
Pereković, Kaja. "Kroz pusta brda vodi nas uski put". 1(86)
Pereković, Kaja. Escorial - Španjolska dolina izmirenja. 1(87)
Pereković, Kaja. "Antifašizam" slavilo se 22. lipnja. I, 12(88/89)
Pereković, Kaja./Dobrava/I, 12(90)
Pereković, Kaja. Nije proračun toliko pijan. K91)
Pereković, Kaja. Iskorak u budućnost. 1(92)
Pereković, Kaja. Advent je - dodji gospodine. 1(93)

DOPRINOS ZAJEDNIČKOJ I JEDINSTVENOJ KULTURI

Ovim esejem želim vas uvesti u područje prvotnih doprinosa riznici hrvatske kulture, obogaćenoj raskošnim doprinosom osoba iz Bosne i Hercegovine, pripadnika islamskoga tradicijskog i kulturnog kruga.

Upravo ovom bogatom nizu pripadnika islamskoga kulturnog kruga pripada i zasluga oplemenjivanja i stvaranja jedinstvene hrvatske kulturne baštine, koja je stvarana bez obzira na vjersku pripadnost islamsku ili katoličku, jer su činitelji - stvaratelji radili u cilju stvaranja jedinstvene hrvatske kulture.

Prvi pisani doprinosi književnika islamske vjere javljaju se u Bosni i Hercegovini u početku XVI. stoljeća, na štokavskom dijalektu i na ikavskom govoru, riječe na ijkavskom, pisani arapskim pismom. Stoga se ovako pisana djela ubaraju u tzv. hrvatsku aljamiado književnost.

Aljamiado (španjolska riječ od arapske al-ajamiah) znači pisanje arapskim pismom na nearapskom jeziku. Tako su arapsko pismo prilagodili Mauri-Arapi u Španjolskoj. Turci, Iranci i Kurdi, a u tzv. južnoslavenskim zemljama pod turском vlašću su književna djela na narodnom slavenskom jeziku, materinskom jeziku pisana prilagođenim arapskim pismom. Na navedenim orijentalnim jezicimajavljaju se i prvi književni radovi.

Dakako, najprije je riječ o književnim oblicima stvaranja vjerskih i pobožnih pjesama koje se nazivaju Ilahije i poučno-moralističkim pjesmama poznatijim pod nazivom Kaside. Ovom obliku književnog stvaralaštva pridružuju se pjesme pritužbenog karaktera koje se nazivaju Arzuhal (turcizam - arhuzal znači molba, predstavka, pritužba, peticija, politička pjesma, poslanica). Ovakovim pismom na svom hrvatskom jeziku obuhvaćeni su i prikazi religioznih priča, bajki, legendi i novela koji se nazivaju Hićaje, prema turkoj riječi hikajaja. Mahzar je bio književni oblik zajedničke molbe, peticije upućene višim turskim vlastima. Najposlijje, patriotske pjesme i pjesme ljubavnog sadržaja pisane su ovakovim načinom.

U osobnom dopisivanju hrvatski plemenitaši, begovi, age i njihove žene dopisivali su se na hrvatskom jeziku i pismu zvanom bosančica. Mehmed-beg Kapetanović Ljubašak prvi je koji otkriva

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ, dr.iur.

i upoznaje javnost s ovim oblikom književnog stvaralaštva i piše:

"Zanimljivo je dati derviši iako su svoj nauk primili na tuđem jeziku, opet niješ odvrgli svoj materinski jezik, opet im je toliko omilio da su voljeli tim jezikom otkriti svoje misli i zapisati pouke svojim suvjerenicima." (Istočno blago, 1897. god.)

Već oko 1588.-1589. javlja se pisac potpisani kao Mehmed Erdeljac, rođačelnik aljamiado književnosti, svojom "Hrvatskom pjesmom" - Chirvat Turkisi. Akademik Dubravko Ječić u jednoj svojoj nadahnutoj raspravi i odgovoru jednom od brisatelja istine, kojem naslov Mehmedove pjesme smeta, pa stoga utaja ovog pjesnika i izopćuje iz literature, piše: "...ali tvrdim, da taj naslov Hrvatska pjesma implicira Mehmedov osjećaj zajedništva s Markom Marulićem, koji, šezdesetak godina prije Mehmeda, za svoju Juditku kaže da je u versih haruachi slošena; štoviše, taj naslov (Mehmedov) svjedoči i njegovu (Mehmedovu) svijest o tom zajedništvu - zajedništvu kulturnom, književnom i jezičnom.

A ta se kultura oblikovala, na ovom prostoru od Jadrana do Drave, kao hrvatska kultura, ta književnost kao hrvatska književnost i taj jezik kao hrvatski jezik. Pa kad je na toj osnovi Marulić hrvatski pisac, ne bi li bila diskriminacija ili pak neodgovorna samovolja kad bismo Mehmeda Erdeljca hotice isključili iz hrvatske književnosti, možda samo zato jer se prohtjelo nekom (meni uza sve to sasvim nepoznatom i nadsave indiferentnom) Mustafi Imamoviću...." Piše ovo u svakom pogledu instruktivno štivo, upućeno u mjesecu srpnju daleke 1972. godine utajitelju s one strane, koje je i naputak krivotvoriteljima s ove strane.

U XVII stoljeću bilježimo pisca arzuhalu - pritužbi - Hadži Jusufa Livnjaka.

U istom razdoblju stvara i Muhamed Hevaji Uskuфи, leksikograf, tvorac hrvatsko-turskog rječnika, napisanog 1631. u stilu, koji predstavlja zasigurno prvi takav rječnik. Poznat je kao pisac ljubavne

pjesme, jednog spjeva o ženama. Piše pobožne pjesme i pjesme žarkih poziva na islam i naučava da su svi ljudi postali od jednog oca i majke i da su isповijedali u početku jednu vjeru. Hevaji piše o progonima, gramzljivosti, potkupljivosti turskih činovnika.

Rođen je u selu Dobrnje kod Tuzle oko 1601. ili 1602. Ime mu je Mehmed ili Muhamed a pjesnički pseudonim Hevaji značio bi Zračni. Smatra se da je pseudonim i naziv Uskufi. Kao dječak ostaje bez roditelja i luta po svijetu, te na posljeku dolazi i do Carigrada.

Umro je negdje oko 1651.

Hasan Kaimija Zrinović, derviš, poznat je po jednoj domoljubnoj, protumletačkoj pjesmi u kojoj govori o Hrvatima pod mletačkom vlašću kao o dijelu vlastitog naroda: "nemojte se kladiti, a Hrvate paliti, zato će te platiti, kad vam ode Kandija".

Hasan Kafi Pruščak jedan od najistaknutijih ličnosti XVI. stoljeća duhovne i književne Bosne, autor je brojnih djela iz filologije, prava, teologije, filozofije, povijesti i politike. Na francuski jezik, godine 1824. prevedena mu je studija - **Temelji mudrosti o uređenju svijeta**. Pisac poznatog Duvanjskog Arzuhalu - Mehmed Aga Pruščanin, rođen u Prascu ili kako se turski nazivala pogranična tvrđava Akhisar - Biograd, odakle je poslan u Duvno da čuva granicu. U ovom arzuhalu opisuje atmosferu vojničkog života i jadikuje nad teškoćama i nevoljama koje su ga zatekle čuvajući granice i pripremajući napade na susjedne mletačke i austrijske strane.

Jedan od najplodnijih pjesnika aljamiado ili alhamijado književnosti svakako je pjesnik poznat pod imenom Seid Vehab Ilhamija, pisac preko dvadeset ilahija i kasida.

Rođen je u Žepču oko sredine XVIII. stoljeća. Po nalogu Ali-Delaudin-paše zavavljen je u Travniku 1821. Poznati bunтовnik, ovaj derviš platio je glavom zbog jedne pjesme u kojoj je ustao protiv tađnjeg turskog poretku u Bosni. Pjeva ovako:

Turčin nema amela (ne čini dobra djela)

Krvida pravdu zamela...

Pjeva tako Ilhamija....Čudan zeman nastade

Sve zlikovac postade,

pjeva i plača glavom svoju slobodoumnost. Ovim stihovima izravno pravi distinkciju prema osmanlijskim-turskim okupatorima koji su to, bez obzira na istovjetnost vjere, čime neprijeporno definira pripadnost hrvatskom korpusu.

Umihana Čuvidina prva poznata pjesnikinja muslimanka i jedna od prvih pjesnikinja na hrvatskom jeziku. Autorica je poznate pjesme - Sarajlije idu na vojsku protiv Srbije. Rođena u Sarajevu oko 1870., bila je zaručena s Mujom Čamđži - bajraktarom koji je poginuo pod Loznicom u vojsci Alipaše Derendelije u vrijeme srpskog ustanka. Od žalosti nije se nikada udavala. Njen jedina pjesma sačuvana je u izvorniku, predstavlja ep od 79 stihova u osmercu i desetercu. Postoje dvije verzije ove pjesme - Sarajlije idu na vojsku protiv Srbije, jedna sačuvana u Travniku i druga u Mostaru. Jezik ove pjesme je čist i turcizmi se upotrebljavaju isključivo kad se opisuje janičarska odjeća. Umrla je u Sarajevu 1870.

Ševki /Svjetli/ - pjesnički je pseudonim Mula Mustafe Bašeskije. Rođenje u Sarajevu oko 1731./32. u Mimar-Sinanovoj mahali. Primio je solidno obrazovanje i postaje narodni pisar, neka vrsta odvjetnika. Pisao je nepismenom svjetu pisma. Sastavlja molbe, žalbe, ugovore potvrde, popise, ostavštine, te je u tu svrhu negdje oko 1763. iznajmio pisarnu u Sarajevu u neposrednoj blizini Sahat-kule. Od godine 1756. pa nadalje, sve do 1804.-05. počinje voditi i pisati Ljetopis doduše na turskom jeziku ali u njemu upotrebljava, mnoge hrvatske riječi, primjerice nazive mjeseci: siječanj, veljača, srpanj, lipanj, kolovoz itd. Poznavatelji njegovog djela ističu da je vidljivo da je mislio na hrvatskom jeziku a pisao turski, što nipošto nije smetalo sočnosti i čistoći stila. Stoga se za njegovu stilsku vještinu i kaže: "po Bašeskijinom opisu mogao bi slikar prenijeti sliku Sarajeva na platno". Kako je pisao i na turskom po svom djelu pripada i u književnike hrvatske islamiste. Autor je triju pjesama od kojih je najuspješnija Pobožna pjesma. Umro je u Sarajevu 1809.

Mustafa Firaki, sin je pjesnika i kroničara čiji sam životopis prethodno opisao. Sin Mustafe Bašeskije bio je na neki način predodređen da nastavi djelo svog oca. Zabilježen je kao pjesnik, prikupljač narodne poezije i kroničar.

Rođenje u Sarajevu 1775. Zabilježen je i po Ljetopisu, za kojeg tvrde daje stilski sličan očevom i čak i po karakterističnim izrazima koje upotrebljavaju i jedan i drugi.

Književni rad na polju tzv. Aljamijado književnost koji datira od XVI. stoljeća, nastavlja se i nakon austrougarske okupacije, no sada je sadržajno isključivo vezan uz vjersku tematiku. Iznimku čini ljudbavna lirika Fejza Softa učenika medrese (turcizam - vjerska škola) u Travniku. Za njegovu liriku poznavatelji tvrde, da je izuzetna po motivima, specifična po obrađivanju teme odnosa žena-muškarac.

Spomenut će redom još neke književnike koji su pisali na način aljamiado: Hasan Travničan, Jusuf-beg Čengić, Abdulkirim Teftedarija, Omer Humo koji je znatno pridonio upoznavanju javnosti s ovim oblikom hrvatske književnosti i znatno doprinio njenom promicanju.

Nastojao sam upoznati javnost s ovim oblikom hrvatske književnosti čiji je doprinos zajedničkoj jedinstvenoj hrvatskoj kulturi neprocjenjiv. Upravo na podlozi izloženih činjenica može se i pronaći odgovor svim onima koji pitaju koliki je broj Hrvata islamske vjere, kao i onima koji bilo iz neupućenosti, bilo iz neznanja, bilo zbog predrasuda, bilo zbog prihvatanja velikosrpskih šovinističkih retrogradnih, nazadnjačkih i isključivih stavova drže, da je Hrvat isključivo katolik, musliman Bošnjak ili pretežno "Balija", a najčešće ništa, u kakvo su golemoj, namjernoj ili nenamjernoj grješci, svjesnoj ili nesvjesnoj zabludi te kakovu masivnu štetu nanose ne samo hrvatskoj kulturnoj riznici, već i hrvatskom narodu, odričući se svog vlastitog tijela. Kada bi nastavili putem koji obilježavaju nastojanja u postdevedesetim godinama čiji su rodonačelnici i sprovoditelji u svakom smislu intelektualni inferiorci, štetočine i denacionizatori u formalnom i u duhovnom smislu, završili bismo u provaliji samozolacionizma i strahota isključivosti, kompromitirani, osuđeni i najposlje ismijani svugdje u svijetu.

U vezi ovih nakaradnih stavova pada mi na um jedna anegdota iz razgovora kralja Aleksandra i njegovog ministra Rade Pašića, koju je zabilježio ovaj potonji. Razgovaralo se o sudbini Istre. Kralj sugerira ministru da Istru prepusti Italiji, jer tamo žive "neki Hrvati i slični". Pašić je navodno odgovorio: "Visočanstvo, čuo sam za kraljeve, koji hoće više, ali ne za takve koji hoće manje". Naravno da ova srpska dosjetka nije uputa za postupanje u teritorijalnom smislu ali je instruktivna u

smislu postupaka grupice, nažalost hrvatskih štetočina, koji sebe nazivaju domoljubima, čiji se destruktivni talent iskazao u punom trogloditskom poimanju i sveobuhvatnoj sposobnosti da od većeg naprave manje.

Međutim, ne će to tako ići jer, gotovo sto godina prije nego što će se svijet i sjetiti da utemelji Poveljom o pravima čovjeka, priznanje i zaštitu takvih prava, na hrvatskom pravnom i filozofiskom nebnu, Dr. Ante Starčević stvara okvir poštivanja svih ljudskih prava i posebnosti čuvenom i prakticiranom izrekom: "Mi smo Hrvati narod s dvije vjere s kataličanstvom i islamom i to nije naša razlika nego naše bogatstvo".

I doista, možemo biti ponosni na ove izrijekom iskazane, prakticirane, duboko tolerantne misli kojim bi se podišio svaki narod. Stavovi, koji jesu dominanta vertikale hrvatskog duha i pružaju neprijeporno jamstvo daje isteklo vrijeme "konjokradicama" i lopovima i da takvi ne mogu istovremeno biti čuvari časti, života, imovine i riznice duha jednog naroda. Bez obzira, da li su s ove ili one strane granice i kako se nazivaju. Ostaju ono što su uvijek i bili. Sumnjivi ljudi i njihovi još sumnjiviji ciljevi i postupci. Oni ne mogu zasjeniti a pogotovo krivotvoriti stav većine. Njihovo vrijeme je isteklo.

Stoga, vratimo se razumu i onom što nas krasiti i kako to uporno tvrdim, pišem i govorim, istinskom a ne deklatornom duhu starčevičanstva, koji uvijek može premostiti sve razlike. Što skorije budemo uklanjali posljedice stravičnih događaja, istinskim i recipročnim poštivanjima, uvažavanjem posebnosti prava i interesa koji od tuda i proizlaze, rješit ćemo probleme koji nam za sada izgledaju ogromni i nerješivi.

Primjer Njemačke i Austrije, reći će mnogo sam po sebi onome koji razumije ili želi razumjeti. Pripadnici i jednog i drugog naroda, pripadaju istoj skupini naroda koja se po svim odlikama definira kao slična ili ista etnička pripadnost. To nije prepreka postojanju dviju različitih država. Mutatis mutandis, ne dovodeći u sumnju političku narodnu i konstitutivnu uteviljenost Bošnjaka i iz toga pravo na sve što je priznato Poveljom Ujedinjenih naroda, dapače, poštujući te činjenice u punom obujmu, ne izvodim zaključak o nužno različitoj etničkoj pripadnosti. Upravo suprotno. Bliskost ili differentia specifica ishodište je za što postojanje promicanje zajedničkih potreba i ciljeva.

Vjerujem u dobar ishod svih onih koji će uznastojati na ovom pravcu. •

Predsjedniku Vlade Republike Hrvatske
gosp. Ivici Račanu
Trg sv. Marka br. 3
10000 ZAGREB

Datum 05.02.2000.

Poštovani gospodine predsjedniče Vlade,
čestitajući Vama osobno na izboru za predsjednika Vlade Republike Hrvatske i Vašoj stranci, koja je u koaliciji s Hrvatskom socijalno liberalnom strankom na nedavnim parlamentarnim izborima u poštenoj i demokratskoj utakmici dobila većinu u Hrvatskome državnom saboru, Vijeće Hrvatskoga društva političkih zatvorenika želi iskoristiti prigodu, te izreći nekoliko prigodnih misli.

Kao što Vam je poznato, budući da ste i sami svojedobno razgovarali za naše glasilo *Politički zatvorenik*, Hrvatsko društvo političkih zatvorenika nestranačka je udružba, koja okuplja 8000 bivših političkih uznika.

S obzirom na to da smo u većini ujedno žrtve jugoslavenskoga komunističkog poredka, shvatljive su mentalne rezerve, koje kod nas postoje u pogledu bivšega Saveza komunista Hrvatske. Međutim, jednako tako, mi smo dobro svjesni da se "vremena mijenjaju i mi se mijenjamo s njima". Također imamo na umu da ste se Vi osobno i vodstvo SDP-a ispričali i ogradili od komunističkih zločina, te Vam zahvaljujemo na tom činu. Imamo na umu i to, da ste tijekom proteklih sudbonosnih godina, od 1991. nadalje branili pravo hrvatskog naroda na svoju slobodu i državnost.

Želimo čvrsto vjerovati, da taj smjer politike očuvanje hrvatske državne suverenosti, samostalnosti i nepovredivosti granica ne ćece napustiti ni sada, kad ste u prigodi odlučivati. Također želimo čvrsto vjerovati, da vladajuća koalicija ne će napustiti načelo jedinstvenosti hrvatskoga nacionalnog bića. Prilikom suradnje s Haaškim sudom u okviru preuzetih obveza, molimo Vas za zaštitu dostojanstva hrvatskog naroda i države. Za hrvatske političke uzniKE bila bi neprihvatljiva svaka ona politika, koja bi na bilo koji način preferirala ili diskriminirala Hrvate u Domovini u odnosu na one u iseljeništvu, ili bilo koju hrvatsku pokrajinu u odnosu na drugu.

S obzirom na stvorenu klimu, u kojoj raste sklonost da se Hrvate u Bosni i Hercegovini proglaši i tretira kao različit, pače manje vrijedan dio hrvatskog naroda, HDPZ osjeća dužnost dignuti svojglas i kazati, da postoji moralna, nacionalna i ustavna obveza hrvatske države, da pomogne opstanak, konstituivnost, jednakopravnost i slobodu Hrvata u BiH.

Ujedno želimo iskoristiti prigodu i podsjetiti na to, da su hrvatski politički uzniKE odrobijali oko pola milijuna godina u jugoslavenskim komunističkim tamnicama, logorima, na radilištima i gradilištima. Deseti i stotine tisuća egzistencija i obitelji bile su ugrožene još godinama ili desetljećima nakon izlaska iz zatvora. Osjećajući moralnu i zakonsku obvezu da se tim ljudima, koji su osuđeni samo zbog borbe za slobodu i državnost hrvatskog naroda, bar dijelom reparira nanesena šteta, Hrvatski državni sabor je donio Zakon o pravima bivših političkih zatvorenika.

Vjerujemo da nova Vlada, unatoč najavljenoj politici štednje, ne će dirati u naša stecena prava i da će, štoviše, ovaj danas relativno malobrojnoj skupini, ali skupini koja je zadužila čitav hrvatski narod pomoći hitnim izvršenjem zakonskih obveza. U tom smislu će Vijeće HDPZ-a predložiti izmjene Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika kako bi nepravda učinjena najugroženijima bila ispravljena.

Sa štovanjem

Vijeće HDPZ-a

U Zagrebu, dne 5. veljače 2000. •

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Potpredsjednica
Klasa: 007-01/00-01/24
Urbroj: 5030108-00-1

Zagreb, 28. veljače 2000.

HRVATSKO DRUŠTVO
POLITIČKIH ZATVORENIKA
Trg kralja Petra Krešimira IV, br. 3
10000 Zagreb

Poštovani,

Zahvaljujem na čestitkama koje ste uputili Vladi Republike Hrvatske, te zahvaljujem na nadi koju polaže u rad Vlade. Namjera ove Vlade je ostvarivanje nediskriminacije u svim segmentima i u tome će Vlada biti dosljedna. Jednako tako djelovat će na dobrobiti svih građana Republike Hrvatske i zaštiti nacionalnih interesa. Građani Republike Hrvatske poklonili su povjerenje novoj Vladi i Hrvatskome državnom saboru, te vas želim uveriti da će Vlada Republike Hrvatske sasvim sigurno učiniti sve što je u njenoj moći kako bi opravdala poklonjeno joj povjerenje.

S osobitim poštovanjem,

POTPREDSJEDNICA
Željka Antunović •

POZIV NA PREDPLATU

Unatoč svim nedostatcima, naš list je jedna od rijetkih, ako ne i jedina tribina, koja je uvijek otvorena djelatnim sudionicima borbe za hrvatsku državu.

Samo u *Političkom zatvoreniku* ostaju zabilježena sjećanja i svjedočenja o zločinima počinjenima nad Hrvatima u dyjema jugoslavenskim državama.

Na taj način mi pomažemo svjedočenju istine o hrvatskoj povijesti.

Stoga, ne dopustite da se *Politički zatvorenik* ugasi!

Predplatite se na naš list i među svojim znancima i prijateljima pronadite nove predplatnike i podupiratelje.

Pomozite da se ne zaborave zločini monarhofsističke i komunističke Jugoslavije! □

KRIŽARSKI OTPOR 1945.- 1950.: POZIV NA SURADNU

Dr. sc. Zdenko Radelić, znanstveni suradnik Hrvatskoga instituta za povijest, Zagreb, Opatička 10 (tel. 01/48-51-721), istražuje povijest oružanog otpora protiv jugoslavenske i komunističke vlasti 1945.-1950.. Jedan dio tog istraživanja već je objavljen, a sadrži priopćenje s 1. kongresa hrvatskih povjesničara, održanog u Zagrebu u prosincu 1999. Istraživanje bi vjerojatno bilo okončano knjigom, koja bi bila tiskana krajem 2000. ili početkom 2001. godine.

Dr. Radelić moli sve sudionike i svjedoke tih događaja za suradnju i pomoć. Usmena ili pismena sjećanja na križarske skupine, podatci o njihovim zapovjednicima, preslici dokumentata, fotografije križara i sl. bili bi od velike koristi za dokumentiranje i ovjekovjećenje toga teškoga i važnog dijela naše povijesti, pa pozivamo naše suradnike i čitatelje, da se obrate izravno auktoru na označeni naslov. □

PODSJETNIK NA ZBIVANJA 1941.-1943.

(OPSADA I OBRANA GOSPIĆA)

Do 18,00 sati, 10. travnja 1941. Gosićani, uglavnom mladi koji su izrastali i organizirali se, Ustaški stan Gosić preuzeo je civilnu, vojnu i redarstvenu vlast u Gosiću. Ustrojena je od mlađih "ustaških milicija", a već 11. travnja u vojarni okupljaju se vojni obveznici i ustrojava prva domobranska postrojba. Na sam Uskrs, 13. travnja ulaze u Gosić talijanske postrojbe. Ulazak je bez zaustavljanja kamionima prevezeni vojnici. Nakon nekoliko dana, krajem travnja na zahtjev Talijana raspушta se milicija, što prestaje iza potpisa "rimskih ugovora". Ponovno se okupljaju mlađići iz "milicije". U skupinama od 5-10 ljudi odlaze u mjesta sa srpskim stanovištvo, da pomognu ustroj vlasti NDH - pomažu oružnicima.

U ljetu 1941. (pisanje "Hrvatskog naroda") Srbi prikupljaju 100 tisuća potpisa na pismo, kojim od talijanskog kralja-cara i vlade Musolinija, traže da se područje Like, Sjeverne Dalmacije i zapadnih krajiških područja Bosne, pripove Italiji.

Krajem srpnja (27.VII.1941.) bune se Srbi u istočnoj Lici i na području Drvara. Toga i narednih dana uzimaju Srb, Donji Lapac i dijelove Bosne.

Ministar domobranstva i vojskovođa Slavko Kvaternik, 2.VIII 41. donosi odluku o ustroju "Ličkog zdruga generala Lukića" s ciljem pacifikacije pobunjenih Srba nacionalista i komunista, među kojima sudjeluju i hrvatski komuništi.

Potrebno ljudstvo okuplja se na prostoru Gračaca. Pristižu domobrani (pješaštvo, topništvo, konjičke postrojbe).

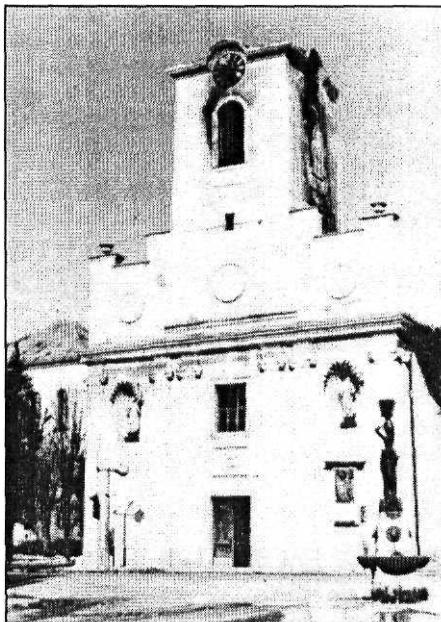
Talijani i pobunjenici potpisuju 11. VIII. 1941. tzv. "Otrički sporazum" prema kojemu pobunjenici priznaju i poštuju Talijane. Za uzvrat Talijani traže i zapovijedaju demilitarizaciju područja od hrvatskih postrojbi. Takav uvjet se prihvata sredinom kolovoza. Ustrojava se tzv. II - razvojačena zona, koja se proteže od granice sa Slovenijom preko Gorskog Kotara, doline Kupe /krajnja točka Karlovac/ pa Likom, Sjevernom Dalmacijom, Dalmatinskom zagorom, Hercegovinom (Mostar) do granice sa Crnom Gorom. Zapovjedništvo tzv. SUPERSLODA (Slovenija Dalmacija) smješta se u Opatiji i Rijeci (generali Vittorio Ambrosio, a kasnije Mario Roatta). Na ovom području od naših snaga ostaju samo oružništvo i redarstvo i manje domobranske postrojbe. Ne možemo vršiti nikakve na-

Piše:

Vladimir NAGLIC

padne djelatnosti, a talijansko zapovjedništvo operativni nadzor.

Okički sporazum je potpisalo pet predstavnika pobunjenih Srba, od čega četiri četnički nacionalisti i kraljevc, a peti potpisnik je Djoko Jovanić (kasniji paritzanski general) kao predstavnik komunističko-paritzanskih pobunjenika.

Župna crkva Navještenja Marijina u Gosiću

Talijani ograničavaju i ne vrše jače napadne aktivnosti prema pobunjenicima, čime im omogućavaju nesmetano organiziranje. Krajem 1941., partizani nastavljaju političkim i vojnim djelovanjem. Pod svoju upravu i zapovjedništvo uzimaju veći dio pobunjenih Srba. Šire prostor pod svojim nadzorom, napadaju manje talijanske posade i opkoljavaju im zнатne snage na području i samom mjestu Korenica.

Hrvati na Udbini se samoorganiziraju za obranu (dane bi doživjeli sudbinu Boričevca (iseljenje) ili pokolj kao u selima s malim brojem hrvatskog življa. U toj situaciji odlazi jedna satnija domobrana (pod vidom oružnika) na Udbinu. Kasnije zrakoplovima dolazi jedna satnija ustaša iz Bihaća. Godine 1942. dva puta partizani neuspješno napadaju Udbinu. U proljeće 1942. Talijani iz-

vode akciju u kojoj deblokiraju, ali i izvlače svoju posadu iz Korenice.

Talijani udovoljavaju traženjima naših vlasti i dopuštaju dolazak manjih ustaških postrojbi na području tzv. zapadne Like. U Gosiću dolazi do osnivanja II ustaške pripremne bojne, ali sa svega pedesetak mlađića od 17 do 20 godina. Ali i ta postrojba djeluje kao "milicija" (obavlja obuku uz redovito nastavljanje školovanja i rada). Nisu stacionirani u vojarne. U jesen 1942. stiže u Gosić 34. ustaška bojna i 2. domobranksa lovačka bojna.

Poločinom prosinca talijanskim blagoslovom dolazi do evakuacije vojske i ukupnog stanovništva Udbine. Vrši se probor preko Široke Kule i Ljubova prema Korenici (pada partizansko "gvozdeno Ljubovo" - na kojem su prostoru Talijani imali u zimi 1941-42. ogromne ljudske gubitke. Partizani zarobljuju na stotine Talijana, a i komandanta II. pukovnije divizije "RE". Prema spoznajama u zamjenu su dobili i oružje i provijant jer nisu imali ljudi (osim nekoliko uhićenih civila) za koje bi razmijenili zarobljenike.

Jedna digresija: U zimi 1941.-1942. bez znanja Talijana kao dragovoljci mobilizira se veći broj mlađića s područja Like, od kojih se u Zagrebu ustrojava "Lička legija", koja vrši napad na partizane na Kordunu, aiza togaka IV ustaški zdrug ide u Bihać. Iza pada Bihaća, početkom 1943. dolazi u Liku i Gosić.

Talijani se odlučuju na napuštanje Like i dijela Gorskog Kotara, (područje od Knina do Brinja i istočnih dijelova Gorskog Kotara). Početkom i u veljači mjesecu do prvih dana ožujka povlače se iz Gračaca, Medka i Otočca. Iz Otočca s njima zajedno odlazi naša malobrojna posada.

Poločicom ožujka izvlače iz Gosića svoju posadu (ojačana 2. pukovnija divizije "RE" (usput iskapaju i svoje poginule vojnike i odvoze iz prostora gosićkog groblja)). U travnju 1943. traže i dobivaju pristanak da se povuku naše postrojbe s širem područjem Gosića. Kada se to doznalo, veliki dio življa Gosića se odlučuje, iz straha od partizanske odmazde, na odlazak iz Gosića.

Političko i civilno rukovodstvo Gosića (veliki župan Jurica Frković), te vojno rukovodstvo IV ust. zdruga i 2. lovačke bojne (bojnik Delko Bogdanić) dolazi do zakl-

jučka da će to imati katastrofalne posljedice po hrvatstvo u cijeloj Liki. Odlučuje se da se Gospic ne napušta. Ova dvojica (Bogdanić i Frković) odlaze zrakoplovom u Zagreb, gdje od vlade i vojske traže da se Gospic brani - ne napušta. Dolaze i do Poglavnika. U tom traženju odmah im se pridružuje ust. pukovnik Tomislav Sertić (glavar stožera ustaške vojnica). Urgentnim postupkom putem vojnog predstavnika kod Komande SUPERSLODA (general Rumler) donosi se odluka o ostanku i obrani Gospicu. Ova dvojica se istog dana vraćaju u Gospic, a dva dana kasnije stiže i pukovnik Sertić.

Odmah se počinje pripremama za obranu Gospicu:

- osim zatećenih snaga od oko 1500 - 1800 vojničara i domobrana ustrojava se OBRAMBENA BOJNA GOSPIĆ u koju ulaze oni mladići iz pripremne bojne, kao i oko 300-400 građana koji obzirom na dob (osobe starije od 45 godina) nisu vojni obveznici,

- građani Gospicu (muško, žensko i mlađo) uzimaju alat u ruku i zajedno s vojskom iskopavaju oko 20 kilometara rovova streljačkih i strojničkih gnjezda oko Gospicu, i odvojene obrambene linije oko područja željezničke postaje,

- grupa od pedesetak djevojaka od 17 do dvadesetak godina preuzimaju dužnost i svake noći svim vojnicima u rovovima dostavljaju čaj ili rjeđe kavu za okrepnu tijekom noći

- racionализira se opskrba hransom

- uređuje se privremeno uzletište (logorište) izvan utvrđenog dijela obrane, koje se svake večeri napušta a jutrom ponovo izlazi na njegovu obranu, da bi se osigurala zračna veza

- izvodf se i ostali fortifikacijski radovi.

Čitav grad muško i žensko, vojska i građani postaje jedinstven vojnički logor s ciljem obrane grada.

Nakon što su u potpunosti obsjeli grad, partizansko zapovjedništvo na okolinu grada dovodi svoju VI. ličku (kompletну) i dvije brigade VIII. kordunaške divizije. Prema procjenama ukupno oko 6.000 partizana.

Konačno 2. svibnja u prvi sumrak topovskom paljbom najavljuju svoj napad. U tome im pomaže udjelom i I. tenkovska četa Glavnog štaba Hrvatske (tenkovi zarobljeni i dobiveni razmjrenom s Talijanima).

Napad traje do pred zoru 3. svibnja 1943. kada partizanske snage prestaju s napadom i počinju se povlačiti. Bitka bez imalo zastopa u vatri traje čitavo vrijeme te noći.

Kasnije pribavljenim izvještajnim podacima doznaje se da su te noći doživjeli najveći gubitak u ljudstvu u jednoj bitki na području Like, barem do tada. Procjena je više od 1000 izbačenih iz stroja. Procjena je potvrđena, kada list "Vjesnik" sedamdesetih godina u kronici partizanskog ratovanja objavljuje da su te noći imali preko 300 mrtvih partizana i izgubili 2 tenka. Opsada se nastavlja sve do 30. svibnja kadaje pravcem od Gospicu i Karlobaga preko Oštarija i Brušana izvršen probor i omogućena cestovna komunikacija Gospic - Karlobag. Probor od Karlobaga-Cesarice izvršila je jedna polubojna Obrambenog zdruga koju je vodio ustaški bojnik Frane Sudar. Ova postrojba ostala desetak dana na području s. Brušane, kada se je vratila u svoj matični sastav.

Spomen-ploča postavljena 22. srpnja 1990. Trajala je samo nekoliko dana.

Za čitavo vrijeme opsade (mjесec dana) naši gubici su 73 mrtva. Zanimljivo, kako je gradsko groblje sv. Marije Magdalene moglo biti izloženo puščanju i strojničkoj vatri, ukop pokojnika (i civila) vršenje na prostoru tzv. "šumskog depoa" tik uz zidanu ogradu gradske bolnice. Tijekom ljeta posmrtni ostaci su prenijeti i ukopani na gradskom groblju. Njihovi grobovi i grobovi ranije i kasnije pokopanih naših poginulih i umrlih vojnika Oružanih snaga Hrvatske su vandalski uništeni u skladu s uputama tadašnjeg Ministarstva unutrašnjih poslova.

Nikada više, pa niti poslije kapitulacije Italije, kada su se dočepali gomila oružja, partizani nisu pokušali napasti na taj grad Gospic, koji je dobio epitete "Siget" i "Alkazar".

Mišljenja sam da je talijansko napuštanje područja Like i dijela Gorskog kotara imalo za cilj ostvarenje srpske inicijative za pripajanje tega područja u državni talijanski prostor. Takvo mišljenje nije samo moje, nego su na takav način razmišljali i oni koji su donosili odluku o obrani Gospicu.

U prilog ovoj tvrdnji, kasnije će govoriti i poznati partizanski komandant i general-pukovnik bivše JNA, član drugog generalštaba, tzv. španjolski borad i član CK KPJ Veljko Kovačević. Kovačević kao autor

knjige "Kapelski krijesovi" i scenarist istoimene TV serije prikazivane sedamdesetih godina kroz "svog" talijanskog generala to i kazati. Naime u jednoj epizodi te serije, jedan talijanski "tenentcolonello" pita svoga generala (operemo napirlitan, fizički podsjeća na starog talijanskog maršala De Bonna), "Zašto napuštamo bez borbe tolike prostore" - Kovačević general mu odgovara: "Kada ovi odu, mi ćemo se vratiti, a sve će onda biti naše i samo naše." Kovačeviću, koji je bio i zamjenik ili pomoćnik vojnog ministra Juge, bio je moguć uvid i u najtajnije dokumente i podatke, kojima je ta vlast raspolagala.

Sve to ukazuje, na veličinu značaja te bitke za Gospic. To nije gola vojna bitka. To nije jedan od udaraca partizanima. Iseljenjem dijela stanovništva Gospicu (kojima bi vjerovatno, slično kao Udbinjanima i žiteljima Boričevca i sličnih mjesta, bio onemogućen povratak kućama) lančano bi dovodilo do smanjenja broja Hrvata u Gospicu i cijeloj Lici, što bi otvorilo prostor i stvorilo mogućnost totalne srbizacije Like, barem dijela istočnije od Gospicu. To se već uklapa u srpske želje i prohtjeve, koji podsjećaju na "granice od Karlobaga, preko Gospicu itd". Zaključak, to je bila bitka, koja je puno i veličanstveno pridonijela opstanku Hrvata i Hrvatske.

PS 1. Odmah iza napada na Gospic, pojavila se parizanska pjesma - osvetničkog i ubilačkog karaktera:

"PLATIĆETE GOSPIĆKI USTAŠE - PLATIĆETE PALE BORCE NAŠE"

U toj pjesmi je izvor masakra u Gospicu i oko Gospicu kada im je to došlo ruku 1945., a ne bajke i priče o "srpskom stradanju" i nekontroliranoj odmazdi.

PS 2. Tijekom rata, u zapovjednom je sastavu VI. ličke divizije, i u postrojbama u koje su stigli oni koji su jedno vrijeme pripadali toj diviziji, prodefiliralo oko tristo osoba. Od toga je dvadesetak bilo Hrvata, jedan nesrbin, a sve ostalo "braća Srbi".

PS 3. Popunidbeno područje (mobilizacijsko) za tu i kordunašku diviziju do tada, pa i kasnije (Valjevo) bio Kordun i onaj dio Like nastanjen potpuno ili u većem dijelu Srbima.

U Zagrebu, 2. travnja 1997.

Vladimir Cico Naglić, jedan od sudionika u toj bitci, u kojoj su se branili svi od 16 pa do preko 60 godina starosti. Rat završio kao ustaški zastavnik. •

STRADANJA HRVATA U VIROVITICKO-PODRAVSKOJ ŽUPANIJI

POPIS STRADALIH PRIPADNIKA HOS-a I CIVILA ZA VRIJEME II. SVJETSKOG RATA I PORAČA U GRADU SLATINI

U Slatini je najveći broj Hrvata stradao na tzv. slatinski krvavi Uskrs od 4. do 6. travnja 1944.

Partizani su upali u Slatinu kad juje branilo relativno malo vojnika. Zadržali su se dva dana, izvršili pokolj Hrvatskog življa, pa se povukli pred nadolazećim snagama HOS-a.

Slatina je za vrijeme II. svjetskog rata udomila velik broj Hrvata koji su izbjegli iz tzv. Zone I i II, područja koje su okupirali Talijani za vrijeme rata. Talijani su pod svoje okrilje uzeli četnike, naoružavali ih, oblačili i hranili, a oni su zauzvrat iz tih područja istjerivali Hrvate. Svi oni koji nisu uspjeli pobjeći bili su likvidirani.

Svi muški članovi obitelji koji su došli u Slatinu, priključili su se XV. ustaškoj bojni, koja je radi čestih napada na Slatinu bila tamo stacionirana.

Pri iznenadnim napadima na Slatinu sve viđenje Hrvate, a naročito one doseljene, ako se nisu uspjeli skloniti, partizani su likvidirali, bez obzira jesu li bili civili ili vojnici. Zato je među žrtvama tako velik broj Hrvata rođenih u drugim dijelovima Hrvatske.

SLATINSKE ŽRTVE

R.br., Prezime, Ime, G.rođ., Mjesto rođenja

1. ADAMEC Josip 1908. SLATINA
2. ALBREHT Matilda 1906. SLATINA
3. ANIĆ Luka 1922. ORLOVO POLJE
4. ANIĆ Nikola 1921. ORLOVO POLJE
5. ANTOLIĆ August 1907. PREGRADA
6. ARAMBAŠIĆ Dragutin 1899.
- BROĐANCI
7. ARAMBAŠIĆ Rudolf 1920. SLATINA
8. AUST Vladimir 1925. SLATINA
9. AUST Eduard 1918. SLATINA
10. BABIĆ Adam 1904. Donji MIHOLJAC
11. BABIĆ Stjepan 1915. SLATINA
12. BALENOVIĆ Šime 1921. SLATINA
13. BAJZA Vjekoslav 1922. SLATINA
14. BALEN Milan 1920. SLATINA
15. BALEN Fabijan 1918. SLATINA
16. BALEN Franjo 1922. SLATINA
17. BALENOVIĆ Adam 1883. PAZARIŠTU
18. BARANJ Mirko 1925. SLATINA
19. BARKOVIĆ Franjo 1917. SLATINA
20. BARIŠIĆ Andrija 1921. SLATINA
21. BARTOLOVIĆ Marko 1909. KAPTOL

Priredio:

Dragutin PELIKAN

-
22. BAŠKOVIĆ Josip 1920. ORLOVO POLJE
 23. BATRIČEVIĆ Dane 1912. SLATINA
 24. BATRIČEVIĆ Bosiljka 1922. STJEPOVCI
 25. BATRIČEVIĆ Zora 1942. SLATINA
 26. BATUR Grga 1877. PRIDRAGA
 27. BATUR Josip 1915. PRIDRAGA
 28. BEKČEVIĆ Bozo 1922. BRČKO
 29. BAUER Mirko 1095. SLATINA
 30. BEKAVAC Matej 1914. IMOTSKI
 31. BENCEKOVIĆ Alojz 1921. SLATINA
 32. BENCEKOVIĆ Tomo 1920. SLATINA
 33. BENČINA Martin 1916. LEPOGLAVA
 34. BILIĆ-DUJMUŠIĆ Tošo 1908. IMOTSKI
 35. BILIĆ-DUJMUŠIĆ Pero 1900. IMOTSKI
 36. BJELANIĆ Ivan 1922. BRČKO
 37. BLAŽEVIĆ Grga 1911. DRNJE
 38. BOBINAC Bozo 1924. OTOČAC
 39. BOČKINAC Antun 1908. ČRNOVCI
 40. BOGDANOVIĆ Franjo 1914. DARUVAR
 41. BOŠNJAK Ivan 1920. D. BAZIJE
 42. BRAJDIĆ Marko 1919. SLATINA
 43. BUCIĆ Luka 1915. SELINE
 44. BUCIĆ Mirko - SLATINA
 45. BUĆEIVAN 1921. IMOTSKI
 46. BUČEVAC Josip 1920. SPLIT
 47. BUDIMIR Ante 1921. ŽEPČA
 48. BUŠLETA Miljenko 1922. BENKOVAC
 49. BURGER Julije (župnik) 1885. KULA
 50. BUTKOVIĆ Tomo 1924. POŽEGA
 51. CAR Nikola 1910. D. MIHOLJAC
 52. CVJETKOVIĆ Zdravko 1923. JASENOVAC
 53. CINDRIĆ Antun 1926. KARLOVAC
 54. CRNKOVIĆ Mijo 1928. SLATINA
 55. CRNKOVIĆ Stjepan 1925. SLATINA
 56. CUKORPave 1901. SLATINA
 57. CUKORMijo 1906. SLATINA
 58. CVIK Josip 1898. OSTROVA
 59. CAPO Mirko 1919. BAKIĆ
 60. ĆALDAREVIĆ Rudolf 1924. SL. DRENOVAC
 61. ČARAPOVIĆ Petar 1921. G. SVILAJ

DOKUMENTI

110. HOK Stjepan 1917. SLATINA
 111. HOK Josip 1914. SLATINA
 112. HOK Ivica 1916. SLATINA
 113. HORVAT Mijo 1888. SAMOBOR
 114. HORVAT Josip 1909. SLATINA
 115. HORVAT Ivan 1903. SLATINA
 116. HORVAT Miško 1908. SLATINA
 117. HORVAT Imbra 1911 SLATINA
 118. HORVAT Šandor 1906 SOPJE
 119. HRUBA Ivan 1917. ĐURĐENOVAC
 120. HUBER Danijel 1918. SLATINA
 121. HUZJAK Bartol 1905. VRANEŠEVCI
 122. ILIĆ Ana 1892. SLATINA
 123. ILIĆIĆ Mirko 1903. LJUBUŠKI
 124. IVANKOVIĆ Ivan 1920. IMOTSKI
 125. JADEV Janko 1914. SLATINA
 126. JAGARČIĆ Stjepan 1921. SLATINA
 127. JAGODIĆ Janko 1922. SLATINA
 128. JAKŠIĆ Martin 1901. OTOČAC
 129. JELIČEVIĆ Ante 1923. BRČKO
 130. JALŽABETIĆ Dragutin 1921.
 BREZNICKI HUM
 131. JELIĆ Franjo 1921. SLATINA
 132. JELIĆ Ivo 1920. SLATINA
 133. JINDRA Karlo 1902. DARUVAR
 134. JOVIĆ Ivan 1923. ĐAKOVO
 135. JOZIN Stjepan 1922. ERDUT
 136. JOZIN Petar 1914. ERDUT
 137. JURIĆ Mile 1926. Donji LAPAC
 138. JURČIĆ Bozo 1917. SLATINA
 139. JURINIĆ Antun 1885. SLATINA
 140. KALANJ Valent 1914. LEDENICE-
 OMAR
 141. KARDOŠ Karlo 1913. SLATINA
 142. KASTANETI Antun 1913. SLATINA
 143. KATUŠIĆ Nikola 1909. PLETERNICA
 144. KAURIĆ Pavao 1920. GLINA
 145. KAŽUMAN Antun 1911. SINJ
 146. KEKES Stjepan 1915. SINJ
 147. KELEMEN Matija 1913. ĐAKOVO
 148. KINDER Stjepan 1920. SLATINA
 149. KLADU ŠIĆ Tomo 1922. KARLOVAC
 150. KIZIVATDuro 1903. SLATINA
 151. KLAIĆ Josip 1910. SLATINA
 152. KOMADINA Milan 1923. NOVI
 VINODOLSKI
 153. KOMADINA Rudolf 1928. NOVI
 VINODOLSKI
 154. KOVAČ Josip 1921. SLATINA
 155. KOVAČ Stjepan 1902. SLATINA
 156. KOVACIĆ Dragutin 1927. SLATINA
 157. KOZJAK Stjepan 1921. SLATINA
 158. KRALJ Rudolf 1924. SUBOTICA
 159. KRAUS Dragutin 1910. ĐULOVAC
 160. KRIZMANIĆ Jure 1906. SABORSKO
 161. KRIŽEK Antun 1886. KOPRIVNICA
 162. KRIŽAN Ivan 1921 SPLIT
 163. KRSNIK Stjepan 1900. SLATINA
 164. KRUŠKOVNIJAK Marija 1924.
 SLATINA
165. KRUŠKOVNIJAK Vera 1926. SLATINA
 166. KRUŠKOVNIJAK Viktor 1928.
 SLATINA
 167. KRUŠKOVNIJAK Zvonko 1926.
 SLATINA
 168. KRUŠKOVNIJAK Josip 1897.
 SLATINA
 169. KUBEŠ Pavao 1909. CRNAC
 170. KUFNERTomo 1909. ŠPANOVIĆA
 171. KUFNER Tomo 1916. G. JELENKA
 172. KUKIĆ Mijo 1921. LJUBUŠKI
 173. KUPANOVAC Stjepan 1910. SLATINA
 174. LULIĆ Ivan - SLATINA
 175. KURBATINSKI Stjepan 1913. DALJ
 176. KUTONA Josip 1923. ĐAKOVO
 177. LAH Ivan 1920. SLATINA
 178. LANG Ivan-Vladimir 1927. SLATINA
 179. LASIĆ Ivan 1922. BRČKO
 180. LAZAR Janko 1908. KLENOVNIK
 181. LAZARIĆ Ivan 1910. ZADAR
 182. LENARDIĆ Đuro 1914. ĐURĐEVAC
 183. LIBL Stjepan 1912. SLATINA
 184. LIPČIĆ Julijus 1908. SLATINA
 185. LITZ Antun 1914. SLATINA
 186. LIVORA Franjo 1911. SLATINA
 187. LOINA Stjepan 1911. KRAPINSKE
 TOPLICE
 188. LOVRAKOVIĆ Ivica 1928. SLATINA
 189. LOVRIĆ Franjo 1923. BRČKO
 190. LUČAN Ivan 1912. ERDUT
 191. LUKAČEVIĆ Mijo 1920. SLATINA
 192. LULIĆ Jure 1924. RAKOVICA
 193. LJEŠTAK Nikola 1921. SLATINA
 194. MADECKI Mirko 1921. SLATINA
 195. MAJDENIĆ Adam 1911. CRNKOVCI
 197. MAJETIĆ Mate 1921. SLATINA
 198. MANČE Andrija 1920. DAVOR
 199. MANDIĆ Mato 1922. BRČKO
 200. MANDIĆ MArko 1923. BRČKO
 201. MANDIĆ Đula 1923. BRČKO
 202. MANC Paul 1925. NUŠTAR
 203. MARAS Ivan 1917. VOĆIN
 204. MARENDIĆ Stjepan 1912. SINJ
 205. MAREČIĆ Pero 1904. SLATINA
 206. MARENić Ivan 1919. FERIČANCI
 207. MARIĆ Jovo 1920. SLATINA
 208. MARIJANOVIĆ Franjo 1908.
 SLATINA
 209. MARIJANOVIĆ Franjo 1922. BRČKO
 210. MARKOTA Šimun 1905. ČITLUK
 211. MARKOVIĆ Ivan 1914. SLATINA
 212. MARKOVIĆ Ivan 1907. SLATINA
 213. MARJANOVICI Lovro 1922. BRČKO
 214. MARUŠIĆ Ilijas 1921. METKOVIĆ
 215. MARTIĆ Đuro 1923. BRČKO
 216. MATAIJA Ivan 1927. SLATINA
 217. MATAIJA Ivan 1910. LEDENICE
 218. MATAIJA Milan 1924. SLATINA
 219. MATIJAŠEVIĆ Juraj 1921. BRČKO
 220. MATOKOVIĆ Đuro 1909. VAŠKA
221. MATURIĆ Ivan 1916. SLATINA
 222. MATURIĆ Stjepan 1925. SLATINA
 223. MEDAKOVIC Vlado 1921. SLATINA
 224. MEDVED Josip 1916. MILWAUKEE -
 USA
 225. MEDVED Mirko-Emerik 1921.
 SLATINA
 226. MEKIĆ Nikola 1909. NOVA
 GRADIŠKA
 227. MERKI Johan 1910. SLATINA
 228. MARKI Ivan 1912. SLATINA
 229. MESAROŠ Mato 1920. SLATINA
 230. METZGER Valent 1910. SLATINA
 231. MICIĆ Nikola 1921. BRČKO
 232. MIHALIĆ Zlatko 1920. SLATINA
 233. MIHALIĆ Ignacije 1915. GRUBIŠNO
 POLJE
 234. MIHALJEVIĆ Ivan 1921. ŠID
 235. MIKANOVAC Ivan 1912. ALJMAŠ
 236. MIKULEC Dragutin 1924. VARAŽDIN
 237. MILJKOVIĆ Ivan 1923. SLATINA
 238. MIŠKOVIĆ Ivan 1920. BRČKO
 239. MOHER Franjo 1913. SLATINA
 240. MUNJEZA Mato 1901. SPLIT
 241. MUSAC Stjepan 1902. OMIŠ
 242. MUSULIN Grga 1895. OPUZEN
 243. NAD Josip 1892. SLATINA
 244. NAD Ivan 1927. SLATINA
 245. NAD Đuro 1912. SLATINA
 246. NAGY Helena 1930. SLATINA
 247. NIKŠIĆ Blaž 1914. GOŠPIĆ
 248. NIKL Ivan-Johan 1904. SLATINA
 249. NAVAK Štefica 1926. SLATINA
 250. NOVAK Antun 1922. SLATINA
 251. NOVAK Rudolf 1925. SLATINA
 252. NOVOSELEC Stjepan 1925.
 SUHOPOLJE
 253. OJUROVIĆ Josip 1907. PERUŠIĆ
 254. OJUROVIĆ Mile 1909. PERUŠIĆ
 255. OJUROVIĆ Martin 1912. PERUŠIĆ
 256. OJUROVIĆ Stjepan 1918. PERUŠIĆ
 257. OBRANIĆ Ivan 1905. SLATINA
 258. OREŠKOVIĆ Mladen - ZAGREB
 259. OREŠKOVIĆ Tomislav 1925.
 PERUŠIĆ
 260. OROZ Đuro 1894. MAĐARSKA
 261. OSMANOVIĆ Josip 1910.
 PITOMACA
 262. OTOČAN Antun 1920. SOPJE
 263. OŽVALD Franjo 1919. SLATINA
 264. OŽVALD Josip 1919. SLATINA
 265. PATZ Franjo 1920. SLATINA
 266. PATZ Ivan 1925. SLATINA
 267. PACEREK Ivan 1918. NAŠICE
 268. PALACKIĆ Marijan 1912. VINKOVAC
 269. PALANŠČAK Mirko 1914. KRAPINA
 270. PALIJAN Franjo 1903. GORNJI
 KOSINJ
 271. PANIJAN Vladimir 1914. SLATINA
 272. PANTELIĆ Ilija 1883. GRAČAC

PAPA Franjo 1902. SLATINA
 PAPAJ Dragutin-Karo 1910. SLATINA
 PARADINOVIC Đuro 1913. SLATINA
 PARADINOVIC Josip 1914. SLATINA
 PAVKOVIĆ Mato 1905. ĐURĐEVAC
 PAVLOVIĆ Slavko 1904. RUŠEVO
 PAVLOVIĆ Milan 1915. ŠULKOVAC
 PAVOLKOVIĆ Drago 1923. DONJA MOTIĆINA
 PEKANOVIĆ Stjepan 1909. ČEPIN
 PEREKOVIĆ Jozef 1917. SLATINA
 PEREKOVIĆ Ivan 1923. SLATINA
 PEREKOVIĆ Miso 1923. SLATINA
 PERIĆ Andrija 1902. MADARSKA
 PERKOVIĆ Petar 1919. JEZERANE
 PEROVIĆ Ana 1881. JIČIN-ČEŠKA
 PETKOVIĆ Ivan 1923. SLATINA
 PETRIČIĆ Luka 1919. SLATINA
 PETRINIĆ Mate - SLATINA
 PETRINIĆ Dragan 1917. VIROVITICA
 PETROVICKI Josip 1907. SLATINA
 PETROVICKI Mirko 1911. SLATINA
 PETROVICKI Viktor-Viki 1913.
 SLATINA
 PETROVIĆ Pavao 1922. SLATINA
 PEZELJ Tomo 1910. SLATINA
 PILINGER Josip 1916. DARUVAR
 PITLERMijo 1924. SLATINA
 PLESTANJAK Feliks 1904.
 BUSOVAČA
 PODNAR Ivan 1904. SLATINA
 POŽGAJ Josip 1890. KOPRIVNICA
 POS Stjepan 1895. SUHOPOLJE
 PRAJZ Drago 1923. SLATINA
 PRPIĆ Stjepan 1909. OŠTARIJE
 PRPIĆ Stjepan 1912. KRIVI PUT
 PRPIĆ Josip 1907. KRIVI PUT
 PRSA Josip 1913. NOVA GRADIŠKA
 PUŠKARIĆ Jakov 1920. BRČKO
 RAD ANO VIĆ Mate 1908. SLATINA
 RAD ANO VIĆ Mirko 1921. SLATINA
 RADECKI Franjo 1922. SLATINA
 RADECKI Drago 1921. SLATINA
 RADINOVIC Josip 1915. SLATINA
 RADIĆ Stjepan 1914. SLATINA
 RAKIĆ Sofija 1925. SLATINA
 RAŠIĆ Stjepan 1921. LJUBUŠKI
 RAUHER Vjekoslav 1926. SLATINA
 RAUHERMijo 1901. G. MIHOLJAC
 REPIĆ Slavko 1919. SLATINA
 RENDULIĆ Martin 1926. VINKOVCI
 RES Ivan 1917. SLATINA
 RES Roman 1920. SLATINA
 RODENINI Antun 1917. SLATINA
 ROGULJA Živko 1912. NOVSKA
 REICHENBACH Slavko 1910.
 SLATINA
 RODENINI Feliks 1913. SLATINA
 RUŽAN Antun 1923. KRAPINSKE
 TOPLICE

328. RUŽAK Stjepan-Stevo 1923. KRAPINSKE
 TOPLICE
 329. RUŽAK Janko 1897. KRAPINSKE
 TOPLICE
 330. SABLJIĆ Jozo 1908. SINJ
 331. SABO Mato 1885. SLATINA
 332. SABO Antun 1914. SLATINA
 333. SANTNER Zlatko 1935. SLATINA
 334. SANTNER Vjekoslav 1927. SLATINA
 335. SCHAMS Eugen 1904. TUZLA
 336. SENKO Antun 1915. OSIJEK
 337. SMOLČIĆ Antun 1906. ČADAVICA
 338. SOKOLOVIĆ Slavko 1916. SLATINA
 339. SOLDO Silvestar 1905. MOSTAR
 340. SKELEDIJA Josip 1914.
 D. MIHOLJAC
 341. SERTIĆ Marko 1902. SINJ
 342. STRNAD Stjepan 1925. SLATINA
 343. ŠAJDLING Stjepan - SLATINA
 344. ŠAJTOVIĆ Stjepan 1925. VINKOVCI
 345. ŠANDL Ivica 191. SLATINA
 346. ŠARABOK Slavko 1917. SLATINA
 347. ŠARČEVIĆ Marko 1926. VINKOVCI
 348. ŠERIĆ Bonifacije 1907. GOSPIĆ
 349. ŠCULAC Stjepan 1929. SLATINA
 350. ŠIKIĆ Stjepan 1901. K. OŠTARIJE
 351. ŠIKIĆ Josip 1923. SLATINA
 352. ŠIKIĆ Đuro 1900. KARLOBAG
 353. ŠIKIĆ Ika 1905. OŠTARIJE
 354. ŠIKIĆ Gjuro-Jure 1922. SLATINA
 355. ŠIKIĆ Mirko 1920. SLATINA
 356. ŠIMEC Ivan 1919. D. STUBICA
 357. ŠIMOVĆ Petar 1927. OPUZEN
 358. ŠMIDER Josip 1911. OSIJEK
 359. ŠMIDERKOL Adam - SLATINA
 360. ŠMUCER Julijus - SLATINA
 361. ŠOMOĐI Andrija 1914. SLATINA
 362. ŠOMOĐI Mirko 1925. SLATINA
 363. ŠPORČIĆ Stjepan 1924. SLATINA
 364. ŠRENG Antun 1909. SLATINA
 365. ŠRENG Đula 1913. SLATINA
 366. ŠRENG Olga 1921. SLATINA
 367. ŠTIMAC Ivan 1911. SLATINA
 368. ŠTIMAC Ljudevit 1891. VOĆIN
 369. ŠTIMAC Dragutin-Kailo 1923.
 SLATINA
 370. ŠTRIBL Mirko 1923. SLATINA
 371. ŠUNJIĆ Jure 1909. OMIŠ
 372. TABORSKI Marija 1872. SV. HELENA
 373. TAKAĆ Đoro 1906. SLATINA
 374. TEŽAK Drago - SLATINA
 375. TOMAC Dragutin 1907. B/KUPI
 376. TOMAŠ Josip 1910. SLATINA
 377. TOMIĆ Anđelko 1926. ČAPLJINA
 378. TOMIĆ Nikola 1926. ČAPLJINA
 379. TOMIĆ Damjan 1926. ČAPLJINA
 380. TOMINAC Pavao 1915. FERIČANCI
 381. TOMAŠEVIĆ Marin 1911. OMIŠ
 382. TOMLJENOVIC Drago 1922.
 OTOČAC

383. UNGER Vladimir 1924. SLATINA
 384. UREMOVIĆ Jelka 1922. PERUŠIĆ
 385. UREMOVIĆ Joso 1922. PERUŠIĆ
 386. UREMOVIĆ Mile 1921. PERUŠIĆ
 387. VEGER Dragutin-Karlo 1904.
 SLATINA
 388. VEKIĆ Ivan - SLATINA
 389. VEKIĆ Stjepan 1911. MAKARSKA
 390. VIKERT Ivan 1922. SLATINA
 391. VIKERT Jozo 1926. SLATINA
 392. VNTER Ludovik-Alojz 1908.
 SLATINA
 393. VODA Zvonimir 1917. SLATINA
 394. VRANČIĆ Miško 1916. SLATINA
 395. VRKLJAN Ivan-Jani 1908. SLATINA
 396. VRKLJAN Ivan 1920. SLATINA
 397. VRKLJAN Mate 1923. SLATINA
 398. VRKLJAN Josip 1910. SLATINA
 399. VUKUŠIĆ Franjo 1922. SLATINA
 400. VUKUŠIĆ Ivan 1918. SLATINA
 401. WIRT Josip 1927. SLATINA
 402. ZAHANEK Franjo 1893. SLATINA
 403. ZAHANEK Vjekoslav-Leo 1923.
 SLATINA
 404. ZEMAN Živka 1923. SLATINA
 405. ZRINŠEK Mirko-Imbra 1909. KRA
 PINSKE TOPLICE
 406. ŽUBRINIĆ Mirko 1918. SLATINA
 407. ŽUGAJ Stjepan 1909. SLATINA
 408. ŽULJ Andrija 1915. KUPRES
 409. ŽUGAJ Josip 1914. SLATINA
 410. ANDIĆ Marko 1921. BRČKO
 411. DUJMOVIĆ Ivan 1921. IMOTSKI
 412. FELEŠINSKI Florijan 1916. SLATINA
 413. FULJEK Franjo 1922. MILJEVCI
 414. ČANKOVIĆ Kristo 1919. ZADAR
 415. MOLNAR Sandor-Šonji - SLATINA
 416. MOLNAR Dragutin-Karči - SLATINA
 417. MUŽAR Josip 1912. SLATINA
 418. NEĆAK Nedeljka 1914. KRBAVICE
 419. PAVLIĆIĆ Petar 1918. SLUNJ
 420. POKŠIVA Zlatko - OSIJEK
 421. ŠIMIĆ Josip 1919. VOĆIN
 422. TOMIĆ Damjan 1922. LOZNICA
 423. TOT Franjo 1915. PARKAC
 424. VALENČIĆ Mile 1921. OTOČAC
 425. VIKERT Franjo 1924. SLATINA
 426. VIDAKOVIĆ Josip - ĐAKOVO
 427. VRANJEŠ Dane 1886. BRLOG
 428. VUKELIĆ Andrija 1922. SENJ
 429. VUKOVIĆ Marko 1912. OGULIN
 430. VUKOVIĆ Tomo 1926. SINJ
 431. WEISNER Franjo 1904. PETRIJEVCI
 432. ZUPČIĆ Jelka 1942. SLATINA
 433. ŽALAC Josip 1914. SLATINA
 434. ŽERAVICA Bozo 1908. SINJ
 435. GRAHOVAC Milan 1908. SLATINA -

SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (III.)

POPIS POGINULIH - STRIJELJANIH, HRVATA NEKIH DIJELOVA SREDNJE BOSNE, U DRUGOME SVJETSKOM RATU (1941.-1945.) OPĆINA NOVI TRAVNIK

NASELJE: **BUKVICI**

**POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U
DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1.,VIDOVIĆ (MARKO) IVICA, rođ. 1921. u Bukvićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 23 godini u Požegi, RH, 1944.

2.,VIDOVIĆ (MARKO) MILAT, rođ. 05.04.1919. u Bukvićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. U 24 godini poginuo kao vojniku borbi s partizanima 16.05.1943. u Gařenici, RH.

3.,VIDOVIĆ (PAVAO) FRANJO, rođ. 1928., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 17 godini, 10.03.1945.

NASELJE: **BUGOJIĆI**

**POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U
DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1..BARTULović (STIPO) IVO, rođ. 1904. u Bugojićiima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 39 godini u borbi s četnicima 10.02.1943. u Rogatici, BiH.

NASELJE: **KASAPOVIĆ**

**POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U
DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1.,BRKAN () MARKO, rođ. u Kasapoviću, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao na Križnom putu, 1945.

2.,BRKAN () ANDRIJA, rođ. 1906. u Kasapoviću, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao u ratu.

3.,BRKAN () IVO, rođ. 1922. u Kasapoviću, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao u ratu.

4.,ČONDA() MARIJA, rođ. 1918. u Kasapoviću, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. U 26 godini u Kaščelu, Kovačićima ubili su je partizani 1944.

5..ČONDA (JURE) MARKO, rođ. 1920. u Kasapoviću, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao u ratu.

6..ČONDA (JURE) IVO ZV. DRMIĆ, rođ. 1918. u Kasapoviću, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao u ratu.

7.,ČONDAR.FIŠIĆ() KATA, rođ. 1922. u Kasapoviću, po nacionalnosti Hrvat, rimoka-

Piše:

Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ

3.,FRANČIĆ (STIPO) STIPO, rođ. 1924. u Zubićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. U 20 godini ubili su ga partizani, 22.10.1944. u Travniku, BiH.

4.,PROPADALO (IVO) STANKO, rođ. 1919. u Zubićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Ubijen u 22 godini na glijinom Vrhu, 23.08.1941.

5., SLIPAC () MATO, rođ. u Zubićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u logoru u Sisku, 1945. Viđen na povlačenju u Sisku, nestao.

6.,ŠKORO () ANTO, rođ. u Zubićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao na Križnom putu.

NASELJE: **STOJKOVIĆI**

**POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U
DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1.,ELEG OVIĆ (IVO) VILIM, rođ. 01.07.1916. u Dolcu-Stojkovićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. U 30 godini ubili su ga partizani, 1946. u Zubićima, BiH. Ubijen nakon povratka s povlačenja.

2.,GELO () FRANJO, rođ. 23.05.1905. u Stojkovićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Bio je općinski činovnik općine Bučići sa sjedištem u Stojkovićima. U 38 godini ubili su ga četnici - pljačkaši, 19.06.1943. u Pečaćima, BiH. Pokopan je u Rastovcima.

3.,GELO (ILJIA)NIKICA, rođ. 18.05.1890. u Stojkovićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Bio je lugar. Ubili su ga četnici u 52 godini, 10.04.1942. u Karamlijama, BiH. Pokopan je u Rastovcima.

4.,GELO (NIKICA) DRAGO, rođ. u Stojkovićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao.

5.,JUKIĆ()ANTO,rođ. 14.01.1910.,ponacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Živio u Kočevju-Slovenija, u 32 godini ubili su ga partizani u 6/42.

6.,KAJIĆ (IVO) MARKO, rođ. u Stojkovićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Neoženjen. Poginuo na Kozari, BiH.

7.,SLIPAC (JAKOV) ANTO, rod. 1910. u Stojkovićima, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Poginuo u 3 5 godini od partizana, 1945. u Sisku, RH. posljednji put viđen u Sisku - ljeto 1945.

OD ŠEZDESETORICE PREŽIVJELA SU SAMO TROJICA!

Rođen sam 1908. u Prenju, općina Stolac. Zbog dolaska Talijana u Hercegovinu, u proljeće 1942. napustio sam rodnu Hercegovinu, budući da sam se bojao uhićenja, jer su Talijani u mom selu uhiliti pet Hrvata katolika i jednog muslimana. Radi toga sam otišao u Srijemsku Mitrovicu, gdje sam imao rodbine. Zaposlio sam se na željeznici, u skladištu, te sam uskoro pozvao obitelj, tj. ženu, četvoro djece i roditelje.

U Mitrovici sam živio do borbi na srijemskoj fronti u jesen 1944. Povlačeći se skupa s frontom, dospio sam do Novske. I tamo sam radio na željeznici. Kako je rat došao do Novske, žena je s troje djece krenula prema Zagrebu (jedna je kćer umrla u Mitrovici od disterije), pa sam u svibnju 1945., na povlačenju prema Zapadu svratio u Zagreb, odakle sam produžio prema Austriji.

Otat i četiri sina na povlačenju

U isto vrijeme povlačio se i moj otac i nas četiri brata, ali nismo znali jedan za drugoga. Kretao sam se s rijekom civila, koji su išli prema Dravogradu. Nije bilo lako ostaviti obitelj, ali drugog izlaza nije bilo. Voda naše kolone bio je general **Ivan Jančić**. Sa mnom su bili **Stojan i Matiša Perić, Vidoje Perić, Dušan Raguž**, te jedan **Terkeš** kojemu se ne sjećam imena. Bili smo skupa sve do Dravograda, gdje smo kanili prijeći austrijsku granicu, ali u tome nismo uspjeli. Smjestili smo se na jednoj poljani, gdje su nas nadlijetalni partizanski zrakoplovi. Bio sam nazočan, kad nam je zapovijedajući general rekao da je potpisana kapitulacija i da je najbolje predati se. Na predaju su nas pozivali i partizanski letci, bacani iz zrakoplova.

Naša je mala skupina ipak odlučila pobjeći, ali nismo uspjeli prijeći Dravu, jer je dravogradski most bio srušen. Stoga smo bacili puške i krenuli natrag k Celju. Dvadesetak kilometara ispred Celja napravljen je zarobljenički logor. Tu smo se i mi predali. U logoru su bili brat mi **Damjan** i rođak **Boško Pazin**.

Jedne noći, mislim da je bio 17. svibnja, partizani su počeli vikati: "Diž' se bando!". Zbili su nas u redove i postrojili kolonu, te nas počeli tjerati kao stoku. Sprovodili su nas Bugari, a put je bez prestanka i odmora trajao cijelu noc. Bugarska nas je pratnja strašno tukla i maltretirala. Srećom, neki su Crnogorci presjekli

Piše:

Stanko PERIĆ

kolonu i tako nam omogućili da se zaustavimo u jednom šumarku te se malko odmormo.

Stanko Perić danas

Ujutro su nas pripojili drugoj, nepreglednoj koloni i nastavili tjerati prema Zagrebu. Seljaci u Sloveniji i Hrvatskom zagorju punili su valove vodom, ali smo svejedno bili iscrpljeni žeđu, jer nam pratitelj i nisu davali piti. Često se događalo da bi onaj, koji se zaustavi da se napije vode, tu i ostane, ubijen partizanskim tanetom.

Od nas 60 preživjela su samo trojica

Doveli su nas do Velike Gorice i smjestili nas u improvizirani logor. Tu su nam oduzeli sve što smo imali. Kolonage potom krenula prema Sisku, u logor Jordanovac. Kako su nam dopustili piti vodu iz kanala, kojaje očito bila zagađena, mnogi su dobili proljev i druge crjevne bolesti. U Sisku su razdvajali civile i domobbrane. Mi koji smo dospjeli u staklanu ostali smo živi, a drugi su većinom pobijeni. Iz moga voda bilo je oko 60 muškaraca, a spasila su se samo trojica: Dušan Raguž, Vidoje Perić i Terkeš. Provukli su se ispod žice i skrivajući se krenuli na jug, prema Duvnu.

U staklanu smo u teškim uvjetima ostali desetak dana. Hranu u pravom smislu riječi nismo ni dobivali, a ja sam još obolio od dizenterije. Povrh svega, nisam ništa znao o obitelji. Svaku se noć čula nedaleka

pojedinačna i rafalna paljba, pa smo stalno strahovali da bi svaki trenutak i na nas mogao doći red.

Vjerojatno me spasilo to što sam radio na željeznici, a njima su takvi trebali. Stoga su me uputili šefu željezničke postaje Sisak, ali mi je on kazao da se javim OZN-i. Na saslušanjima se ustanovalo, da je moj jedini grijeh to što sam se povlačio, ali su me pošteldjeli, jer su se svi željezničari povlačili. Stoga su mi dali propusnicu za Novsku, kamo sam krenuo nakon što sam ono malo dobivene hrane uspio ostaviti bratu, koji se i dalje nalazio u staklani. Mislio sam da ga vidim zadnji put, ali se, hvala Bogu, i on spasio. Na putu do Novske meni su, teško bolesnom, puno pomogla tri željezničara, rodom iz Konjica.

Ponovna uhićenja

Početkom lipnja 1945. iz Zagreba su mi došla žena, djeca i roditelji. Smjestili smo se u jedan trošan stan. Život je bio težak, stalno sam radio, a nigdje ništa svoga nisam imao. I onda, u studenome 1947. ponovno sam uhićen, a sa mnom i moj brat Andelko. Svezali su nas i odveli u Stolac. U tamošnjem smo zatvoru ostali 114 dana. U ćeliji nas je bilo trideset, a ujeti su bili nemogući. Skoro nas i nisu hranili, pa smo preživljavali samo zahvaljujući pomoći koju je dostavljala rodbina. Kako nam nisu mogli ništa dokazati, pušteni smo kući. Opet sam se vratio u Novsku i počeo raditi. Položio sam i ispit za konduktéra.

Ipak, mira ni dalje nije bilo. Ponovno sam uhićen u prosincu 1951. Odveden sam u Zagreb, pa opet u Stolac. Tamo mije istražitelj bio **Damjan Bošković**, koji se vrlo grubo odnosio prema meni, iako smo se otprije poznavali. Teretio me jedan musliman, Kapić, koji je bio na Golom otoku kao ibeovac. Vjerojatno je optužujući mene htio izvući se iz tamošnjeg pakla. Kazao je da bi lagao i na račun rođene majke, samo da se izvuče s Gologa.

Od Novske do Stolca kao stražar me pratio **Branko Pohorić**, Srbin iz Slavonskog Broda. On je bio više nego korektan prema meni. Bio sam svezan, ali me u vlaku odvezao. Omogućio mi je da se oprostim s obitelji, čak da žena kreće sa mnom u Hercegovinu. Najprije sam došao u stolačku UDB-u, a onda u mostarski okružni sud. Sudac mi je bio **Dušan Puđar**, a javni tužitelj **Koluder**. Po službenoj me dužnosti branio **Jure Jerković**. On me

pitao, mogu li koga navesti kao svjedoka obrane. Naveo sam imena više muslimanki i jedne Srpske, **Joke Pokrajčić.**

Od svih predloženih, sudac je prihvatio saslušati samo Srpsku, računajući valjda da će ona biti protiv mene. Međutim, ona je na saslušanju rekla da protiv mene ne može ništa reći. Kad je sudac negodovao zbog takvoga iskaza, ona je planula, prigovorivši sudu što je hoće navesti da lažno optuži nedužna čovjeka.

Glavna je rasprava održana u tri navrata, i na koncu sam po čl. 125. osuđen na 20 godina robije. Odvjetniku je žalbu Vrhovni sud odbio. Inače, bio sam nezadovoljan mlakošću njegove obrane, ali mi je kazao da se u ovakvim stvarima ništa ne može uraditi: odvjetnik je samo figura. Onaj musliman Kapić mi se kasnije u suzama ispričavao, što je svjedočio protiv mene.

U Zenici, Staroj Gradiški i Požegi

Malo nakon presude sproveden sam u Zenicu. Tamo sam našao puno vršnjaka i poznanika iz svoga i susjednih sela. Bili su tamо **Ivan Katić, Marijan Milanović, Mile Jarak, Pero Perutina.** Bilo je i puno svećenika. Svi su dobili po 20 godina, osim Perutine koji je suđen na šest. Kad su nakon dugogodišnjeg robovanja izšli iz tamnice, većinom su se razboljeli i umrli, ne dočekavši uspostavu neovisne Hrvatske.

Kako sam u Zenici radio na građevinskim poslovima, moja je obitelj tražila da me premješte u Staru Gradišku. Nakon treće molbe, u kolovozu 1954. su me tamo i premjestili. Nakon karantene, koja je u vrlo teškim uvjetima trajala 21 dan, radio sam na istovaru šlepova, prijevozu šljunka itd. Radilo se po čitav dan. Kasnije sam premješten u korpariju, a onda, zbog dobrog vladanja, u Požegu.

IZ Požege sam čak mogao posjetiti ženu i djecu za 29. studenoga, 1. siječnja i 1. svibnja. Bio sam poslovoda ostalim zatvorenicima. Tijekom zatvora u Požegi, 12 puta su mi dopustili posjetiti obitelj. Zapovjednica **Dara**, kojoj se prezimena ne sjećam, predložila mi je moliti za ujetni otpust ili sniženje kazne. Zahvaljujući molbi, snizili su mi kaznu na 13 godina, a 29. studenoga 1963. sam pomilovan i pušten kući.

Po dolasku kući u Novsku, javio sam se policiji. Rekli su mi da tako dobar dossier nije imao nijedan zatvorenik. Iako su mi obećali povratak na željeznicu, **Veljko Pribičević** to nije dopustio, pa sam nakon četiri mjeseca dobio posao u jednom građevinskom poduzeću. Iako težak, nastavio se moj život u ograničenoj slobodi... •

SUSRET U PROLAZU

U župi Kandija kod Bugojna u srednjoj Bosni živi Ante Miloš stradalnik Bleiburga i Križnog puta.

Prolazeći kroz Bugojno i župu Kandiju odmah kod Bugojna, sa župnikom Ivom Tomićem, uvratio sam se kod Ante. Uz kavu i bosansku šljivovicu Ante je počeo svoj Križni put ovako: "Imao sam mnogo u životu križnih putova, zapravo čitav je ljudski vijek pun tih križeva, ali težeg i strasnjeg nije bilo od onog bleiburškog, pogotovo od Bleiburga do Jasenovca i od Jasenovca do kuće. Od Kaknja do Bleiburga, iako sam taj put prepješačio, moglo se nekako. Bio sam mlađi i zdrav i nisam bio pod komandom i zulumom partizana. Ali od Bleiburga nazad, to je bio hod po paklu. Sami su nas davli pakleni pratili i vodili, mučeći nedužne ljude." Tako počće Ante svoj Križni put i Križni put tisuće i tisuće Hrvata, od vojnika do civila i od djece do staraca i starica. I taj je Križni put za mnoge Hrvate trajao od 1945. do 1990. Sve dok nije došla sloboda, stoljećima pokorene zemlje Hrvatske.

"Nedavno sam gledao mi televiziji film o toj našoj pregorkoj nevolji. Tu nije prikazan ni stoti dio strahote kakve su u stvari bile. To je bio pakao na zemlji. I svi su se vrazi pakleni iz pakla spustili na zemlju da nas Hrvate unište", nastavlja Ante svoja sjećanja na Bleiburg i Križni put. Veli damu dode ludilo u glavu čim se toga sjeti. I da nije zaboravio, već bi poludio.

- ličila Bogu, da se toga inočnog zaboravilo. Kad bih se svega sjećao, poludio bih. Kad se samo sjetim da sam i gol i bos i gladan i žadan danima i danima, kilometrima i kilometrima morao putovati pješice, zapravo trčati s onim zlikovcima koji su jašili na konjima. Ako bi samo časak stao i zaostao više te ne bi bilo, gotov si, puška bi ti sudila. Kao mrava mogao te je zgaziti svaki onaj koji je nosiće petokraku na kapi.

Uz to sve navalila na te gamad svake vrste. Uš jedna na drugoj. Maltretiranja i vrijedanja svakog časa i na svakom koraku, nabraja Ante te strahote od kojih ti se žeži kosa na glavi. Priča kako se mjesto kruha pasla trava, ali ni nje nije bilo. Ako si došao donje, nisi smio je sli, ode ti glava. Mjesto vode pio se mulj iz lokve pomiješan sa životinjskim izmetom. Ni tog nije bilo. Kod Banove Jaruge nekako se uspio izvući iz kolone, ali ga brzo uhvatiše i odmah s njim u logor u Jasenovac. I tu je podnio strašne muke. Iz Jasenovca ga dovedoše u Slavonski Brod, iz Slavenskog Broda u Bosanski Brod, iz Bosanskog Broda preko Doboja u Sarajevo. Svugde je proživiljavao paklene muke, mogao bi o tome napisati debelu knjigu i volio bi kad bi se netko našao i to zapisao, a on bi rado kazivao.

- 1. evo, opet sam ostao živ. Sve se može izdržati uz pomoć Božju, i čvrsto pouzdanje u Boga. Mene je to spasilo. Da nisam imao tog pouzdanja, ne bih izdržao, tvrdi Ante i od tada sve do dana današnjega slavi i hvali Boga na njegovoj pomoći. Onda proročki nastavi kako će se i ovo što je Hrvate u Bosni snašlo nakon Domovinskog rata sve

Ante Miloš - iskreni vjernik i domoljub - stradalnik je Bleiburga i Križnog puta

dobro završiti. Tvrdi da ćemo se svi mi Hrvati na svoja ognjišta vratiti. I Hrvati u Hrvatskoj i Hrvati u Bosni i Hercegovini. Njegova župa Kandija još je uvijek pusta i spaljena. On se prvi vratio u razrušenu kuću i bez krova i bez poda.

- Župa Kandija, posebno selo Kandija, središte župe u kojem je nekad bila župna Crkva i župni dvor, a sada ruševine, najlepše je bilo selo u uskopaljskoj dolini. Ležalo je pokraj brze i bistre rijeke Vrbasa. Sada u tom selu nema nijednog Hrvata katolika, osim mene, prijeđe Ante sa Bleiburga i Križnog puta bleiburškog na Križni put u ovom Domovinskom ratu. Priča s bolom u duši kako je morao bježati, ni kriv ni dužan, sa svog ognjišta i živjeti u tudem svijetu od 1993. do 1998.

- Onda rekoh ženi da više ne mogu živjeti na tudem ognjištu, a imam svoje. Kad mi na Križnom putu nisu ništa mogli partizani, uz pomoć Božju, neće ni muslimani. I tako sam se prvi vratio u svoje selo svojoj kući. Još se nitko ne vraća, a ja sam ovdje već tri godine. Popravio sam kuću. Stavio sam pod i podigao krov. To nije bilo toliko teško koliko je bilo teško ostati na svom podu i pod svojim krovom. Izgonili su me iz moje kuće, ali seja nisam dao. Rekao sam im da me mogu samo mrtva izbaciti iz moje kuće, s moga ognjišta. Rade mrtav iz kuće nego živ u carskim dvorovima. I to sam im rekao, raspričao se Ante Miloš, stradalnik Bleiburga i Križnog puta od Bleiburga do svoje kuće, zatim ovog Križnog puta iz Domovinskog rata. I opet je kod svoje kuće.

Ovaj susret u prolazu bijaše prošle 1999. kadaje jedini Ante Miloš živio sam sa svojom ženom na području svoje župe. Ovih dana čujem da se u župu Kandiju vratilo stotinjak Hrvata katolika u svoju župu Kandija na svoja ognjišta, a u samo Bugojno oko 4000.

Stjepan DŽALTO

NA VRATE DOMAJE

*Beč, Beč, Beč, karta od sreč,
sečaš me sečaš - kaj je prešlo več!*

Posle skritoga sonca nad Bečom je bilo sivo nebo i grad je kesno prispal vu mrtvili. Po vulicaj blodeli so samo "noćni ftići". Sim i tam prebežal je po koj taxi, žandarmerija, špancerale se gospe s cucki. Zdena jesen tiska mojo misel, budi najglubnje bečke dosetke.

Beč je grad o kojem je vredno pisati. Mi "dotepeci" z vrat domaje severne Hrvatske, hodamo lagodno po Beču, slično kak i v Zagrebu. Slušamo tulike nam poznate monarhijske reci, s kojemi so se negda služili naši stari. One so malo skrivljene, ali nam domače, v srcu prirašcene.

Tu čitamo sakakove bertaške nazive: zagorske, slavonske, dalmatinske, bosanske. Vidi se i pozna naš čovek. Te Beč, koji je negda zapovedal hrvačkom zemlom, koji je sudil i sekel glave Zrinskom i Frankopanom, denes je samo turističko šetalište jednoga maloga naroda. Beč, negdašni, starinski z gotskimi scifraštessi cirkvami, hižami, dvorcami. Tu so dogački dunavski mosti, podzemni tuneli, cirkusi Pratera, opere gospocke kočije se to pripada jedne velike kulturne familije onoga cajta. Tak, oseti se i vidi tu, što nam je negda, kak i denes zapovedal i dirigeral. Joko se lepi i vu dvorske odaje, carevske raskoše gde so se negda bogeki častili. Si oni denes, i njivoi potomki, trdo spe vu podrumu Kapuciner cirkve. Oni so nam ostavili i gliboke trage jedne civilizacije, koje i mi pripadamo, pa makar denes kaj rekli.

Te svet zna da mu je povest slavna s krunami na glavaj. I zato se i denes oseča srečen. Hrvati vu Beču i Austrije, koji so se več tam vdomačili ili se školjuju, more se reci, imajo velike vuglede i položaje vu društvu, dok to drugi stranci nemajao.

Beč, raskoši i dela. Vu nem se još žote povesni dvori Šenbruna, ograđeni s piloti koji puno o sebe pripovedajo. Vnutre so mebli, zlatne vure i kočije koje so vlekli osem konjov, na kojaj so se zemalski bogi svadbovali. Oni, koji so po Evrope narode strajuvali, naveščali im rate, podpisivali pakte, plačkali bogčijo.

Pa kaj denes s toga šega? Veki so prehujali, dvorci im se podpuklili, zlatniki poskrili. Prisečamo se da so te gracke dvore i hiže, vu cajtu Monarhije, delali i naši stari

Piše:

Slavko ČAMBA

japice. Oni so plačali ekstra poreze za Beč. Još znamo da so Beča Hrvati 1848. leta z banom Jelačićem občuvali od Mađarov. I još onda, i sad, kagda da smo im zanavek sluge. Sad Beč hrvački težakov: pokorni, mukotrpni, skrčeni, žalosni. Vu podrum-ska prelaj, vlažnaj kotaj, čuvari, zmetlari hiž, stranci smeja i trpljenja. Tu, širom i sakod vu mravinjaku prometa, prebjija se, žive, skeči, beži, dela naš čovek. Vmarja ga samoča bez žene i dece, žmiče Judove srebrnjake, žmeko devizo s kojom si kani vu domaje pobolšati živlenje. Se zbunjen, nezna komu pripada. Jel onem koji so mu crlenga pašuša dali, koji ga čekajo dok se vrne da ga oplačkajo, da mu v glavo zasade da je Jugoslaven. O, ta žmeka pečalbarska PEČALBA!

Tu so i naši hrvački zbeglice - emigranti. Nuz ne se vrte Titovi udbaši. Oni se vide i med "Gastarbajteri" prisluškivajo, slikajo, mudro pripovedajo, kak Ježuš skušavajo. O, ta Boza dušobrižnička, katolička hrvačka misija, vu srcu grada, cirkva Am Hof. Ona je srčena žila verskoga, nacionalnoga živlenja. Ona je spasitelica za Hrvatski raseljen narod. Ona teši, skupla našega čoveka, daje mu roko pomočnico. Vu nejinom krilu, širom sveta, hrvački tepenci najdo si svojo reč, duševnoga mira i kotkanesrečne Domaje.

On koj je probal te zna, daje kisel tudj kruv, daje krvav strancu žul. I kakje negda naš putnik Preradović, napisal:

"Tuđa zemla ima svoje, ne poznaje jade tvoje

- tuđa ljubav ljubi svoga...

I tu, na vrate Domaje, nastavljam svoje živlenje po Beču.

Beč, 1970.

NEGOV BANAT

Rodil se je vu banatske ravnice gde ga je mivalo zbuđeno i zalazno sonce. Gazil stopami za svojemi preci, preveč imal rad rođeno grudo vu kojo so se tuliki negvi, prije nega poskrili, v zemlo stopili.

Crno polsko rodeće tlo, dogačko i široko kak joko seže, zasejano zlatnem žitom i kukuruzi, kak da se sakojega leta,

pak odnova oče strošiti i dati banatskomu težaku zafalnico - bogatoga kruva.

Vu te polske blagodate kak kakovo čudovište, rasteže se i sveti motna reka Dunav, koj beži, beži, vusmerava svoje toke. Okolu na okolu bleškajo se vitki topoli, bela sela, cirkveni zvoniki, prekriveni polski poti. Po pote s koli beže zriktni debeli konji. Tera je "lala" krepki kočijaš. Krej nega sedi namiguša sneja, vračajo se svojega salaša. I tu, cvete bogactvo kraja, običaja, blagostanja na svojem rođenom materinskom tlu.

-1 bilo nas je tam - pripoveda mi pajdaš Georg Kegler - više narodov, nacija, nacijonalnosti: Mađari, Nemci, Srbi, Hrvati, Slovaci, Čehi. Čez veke smo se navek med sebom poštivali, razmeli, obnašali svoje običaje. A onda, od jedanpot, leta 1946. za nas Nemce, koji nas je onda v Juge bilo više od 500.000 došel je sudni den...

Zločesti, krvnik Tito, poslal je svojo vojsko koja nas je gole naterala po Srbije vu logore, gde smo spačavali. Moja žena i stareša kčer, vrmle so od tifusa v logoru Šabcu. Mlajšega mojega brata z drugemi mладеми, z vlakom so je odpelali prek Maderske, nekam vu Sibir, gde im se je zanavek zgubil trag i glas.

Posle sedam meseci robije, z vlakom so nas odpelali do austrijske granice, kričali nam: "Banda, fašisti! Ite, nek vas Hitlerrani"!

I eto, denes sem još tu, posle 30. let, v Beču. Živem sam, vu malom grackom stanu, poklopren i žalosen. Tu sem si zasluzil penzijo, tu je moj materin jezik, ali ne Domaja.

Bil sem si kupil "snajperko gevero" prije nekuliko let, dok sem čul da bode Tito došel v Beč. Čekal sem ga na "resker", ali me je bečka žandarmerija zaprla z drugemi pajdaši i pustila dok je krvnik otisel. A moja je snajperka ostala v hiže pod postelom.

Još navek senjam o svojem salašu, o svojem Banatu. Čul sem, dok so nas z doma v logor oterali, da so v našo veliko selo nastanili bosanske partizane i srpske četnike koji so još tam. Molim se Bogu da me pozive vu snage, da se zmognem, makar gda, vrnoti na svoj rođeni prag, vu dom moji precov.

Spripovedal mije se to vu zanosu. Več posle nekuliko let pokosila je crna smrt Georga Keglera, a da se negove namere spunile neso. •

Uspomene Štefa Dolenca (I.)

OD NOVIGRADA PODRAVSKOG DO BLEIBURGA I NATRAG

za sve molbe i preklinjanja mojih roditelja da ih ne napuštam i ne krećem na daleki put u nepoznato, ja sam s većom skupinom pripadnika Ustaške mladeži u Jurišniku, među kojima su bili: Ignac Markeš, Ignac Ledinski, Stjepan Posavec, Duro Puhalo, Petar Pevač, Fransek Simunić i mnogi drugi, krenuo u Koprivnicu, odakle smo vlakom 1. svibnja 1945. nastavili put preko Varaždina i kroz Hrvatsko Zagorje u Zagreb.

Putovanje je bilo otežano i trajalo je, koliko se sjećam, 2-3 dana, jer smo morali stajati jako dugo na nekim željezničkim postajama.

Došavši u Zagreb, bili smo smješteni na Krešimirovu trgu u dvorišnoj zgradiji. Ako se ne varam, tu se danas s ulične strane nalaze prostorije HDPZ-a. Dan prije napuštanja ovoga našeg privremenog boravišta, prisustvovali smo u crkvi u Zvonimirovoj ulici svibanjskim pobožnostima, te smo iste noći krenuli pješice kroz Zagreb u nepoznato. Nakratko smo zastali pred HNK-om i malo se odmorili i dremuckali kod Zdenca života, da bi se pred zoru uključili u ogromnu i dugačku kolonu pripadnika HOS-a i civila, koja se kretala Illicom prema Zaprešiću. Usput smo svratili u vojarne prije Črnomerca, u nadi da nađemo nešto od suhe hrane, ali na našu veliku žalost, već su drugi prije nas pokupili skoro sve vrijedno spomena.

Cesta kojom smo se kretali bila je prepuna vojnika, civila, vojnih vozila, motorkotača i seljačkih zaprežnih kola s konjskom i kravskom zapregom.

Kod Banskih dvora u Zaprešiću, jedan dio kolone upućen je prema Dubravki u Hrv. Zagorju. Jedino mije to mjesto ostalo u sjećanju. Već drugog dana pješaćanja, počeće su tegobe sa želucem, koji je tražio svoje, a mi od onih siromašnih Zagoraca nismo mogli dobiti drugo, već tu i tamo komadić kukuružnjaka ili času vina. Na moju sreću ja sam imao nešto cukora u kockama i cvibaka sa sobom i to mi je jako dobro došlo.

Gdje smo prešli slovensku granicu ne znam, ali znam da smo se opet našli u velikoj i nepreglednoj koloni, koja se kretala, kako smo čuli od starijih, prema Celju.

Vojnici sujoš uvijek išli pod punom ratnom spremom, jasno i oružjem, i tu je bilo svih rođova vojski, te još i njemačkih postrojbi. Biloje i nadlijetanja neprijateljskih aviona, pa smo se moralni sklanjati s ceste. U Celju su se odjednom pojavili partizani i Celje je bilo puno zastava s crvenom zvjezdrom. Nas nisu dirali, a osim toga Boban im je sa svojim sinovima pokazao, da nemaju nikakve šanse na uspjeh, ako nas napadnu. U Celju je dosta toga bilo zapaljeno i gusti dim se nadvijao svuda, jer je bilo pojedinačnih borbi, a osim toga i Nijemci su predavali oružje, jer je Njemačka potpisala 9. svibnja kapitulaciju.

Posvuda je bilo odbačenoga njemačkog oružja, pa tako i najnovijeg modela jurišnih pušaka sa spremnikom od 30 metaka, ali nažalost u dijelovima, da ih partizani ne mogu

Piše:

Stjepan DOLENEC

koristiti. Nekolicini nas nije bilo baš jako teško sastaviti te ondašnje "kaljišnikove" i uzeti ih preko prsiju. Obične puške smo pobacail u grabe, no prije toga zatvarače smo pobacali u potok. Jasno, veseli što smo se uspjeli bolje oboruzati, isprobali smo to oružje gadajući portulanske šalice na telegrafskim stupovima uz cestu. Kretanje je bilo jako usporenio, jer cesta je bila uska i potpuno zakrčena ljudima i raznim vozilima. No, došao je kraj i tome i takvom sporom kretanju. Usljedio je žestoki napad sa svih okolnih brda s desne strane ceste, uz koju je tekla nekakova rječica, a s lijeve strane je bila željeznička pruga. Partizani su napali svom žestinom. Slijedi naredjenje: "Uništiti sva vozila i prebaciti se u šumu s lijeve strane ceste." Konjske zaprege su se isprezale, a kola gurala u rječicu. Mnogi su bacali sve potrebno sa sebe, pa čak i naprtjače, ali oružje se nije bacalo. Kamioni, osobna vozila su se uništavala, sve je gorjelo i odzvanjalo od neopisive vriske i cike. Nije bilo vremena u tom paklu puno razmišljati. Prateći pogledom obučene vojниke brzo smo se i mi jurišnici prebacili u šumu, a gdje je bilo već sigurnije. Mnogo teže je to uspjelo civilima, a pogotovo ženama sa djecom.

Mnogo ih je stradalo i ostalo mrtvih i ranjenih na cesti. Što je bilo s ostalima, ne znam, ali neki su se kao na pr. Tereza Šokec sa sinicom Ivom, starim 10 godina, ijoš neki mještani vratili svojim kućama. Istine radi od 226 sudionika povlačenja iz Novigrada, 70 njih se nikada nije vratio. Ja kao i moji kolege, mlađi i neiskusan u tom paklu, usprio sam uzeti jedan vojnički telečak s ceste, ne znajući što se u njemu nalazi, zadržati obješenu o rame kutiju od zaštitne maske punu streljiva, a torbu koju sam nosio sa sobom odbacio sam.

U tom paklu prebacivali smo se od stabla do stabla, sve dublje u šumu, ni sami ne znajući kuda i gdje? Negdje na čelu su se valjda nalazili časnici, dočasnici i strojnici, jer su oni preko veze koju smo međusobno održavali, bili stalno pozivani da idu naprijed. Nakon kratkog predaha negdje duboko u šumi, formirala se i opet kolona, kroz koju su se prenosile stalno neke obavijesti i to od onih ispred sebe i predavali smo je onima iza sebe. Ako nije bilo nekih obavijesti stalno smo ponavljali VEZA, VEZA, jer je malo trebalo da onako iscrpljeni i umorni, gladni i žedni, jednostavno ne zaspimo stoeći na nogama. Onaj tko to nije probao, teško će povjerovati da je nešto takvo moguće, ali svi oni koji su bili u sličnoj situaciji, vrlo dobro znaju da ne izmišljaju i da je to uistinu tako bilo.

Tu i tamo smo naišli na poneku praznu planinarsku kuću, a u jednoj od njih smo čak na tavaru našli nešto osušenih kruški (mi ih nazivamo tepke), a koje smo grickali i cuclali s na-

dom da utažimo glad. Na prvom malo duljem predahu, poodmaknuvši duboko u šumu, ja sam se oslobođio moje kutije od zaštitne maske i streljiva koje je bio u njoj, i ostavio sam si samo dva uioška, jer prilikom povlačenja u šumu nisam uspio prije se oslobođiti toga tereta.

U pitanju je bilo spašavanje golog života. No, konačno sam tada usprio i pogledati sadržaj mojega telečaka pokupljenog s ceste, kao što sam to već spomenuo. S velikim nestupljenjem sam ga otvorio i u njemu našao dosta fotografija, neke dokumente, notes sa olovkom, pribor za brijanje (ja se tada nisam još brijaо), nešto rublja, dosta fine kože (boks) za cipele i to smotane u role i što je najvažnije dosta cukra u kockama. Sudeći po dokumentima i fotografijama, taj je telečak pripadao nekom časniku PTS-a. Zadovoljan sadržajem telečaka, već sam si zamisljao kako će mi postolar napraviti lijepe cipele od te kože, a još sam se više veselio kockama šećera. No kada smo kog tog telečaka, da odmah i opišem kako sam ostao bez njega. Nakon predaje samio što smo bili svrstani u kolonu, zapao je taj ruksak jednom partizanu za oko i morao sam mu ga dati. Ipak mi je bilo najviše žao šećera, koji je bio u njemu, jer mi je nažalost ostalo svega nekoliko kocki šećera u džepu od hlača.

Napredujući kroz šumu i proplanke u nepoznatom pravcu, nadlijetali su nas avioni, a prema rječima starijih bili su engleski. U daljinu su se nalazili visoki vrhovi prekriveni snijegom, a rečeno nam je da su to Alpe. U toj koloni je bilo dosta Novigradacivila,anoć prije dolaska na Bleiburško polje, imao sam sreće jer sam u nekoj kapelici našao mjesto i to ispred olтарa, na kojem seje nalazio i malijastučić, koji je služio valjda ministrantu, te sam konačno onako umoran i iscrpljen nakon par dana lijepo i spavao.

Spuštajući se niz tu planinu ugledali smo s jednoga proplanaka ogromnu poljanu s nepreglednim mnoštvom, a došavši bliže vidio sam da su to vojnici svih mogućih rođova hrvatske vojnica i puno civila. Vojnici su još uvijek bili pod oružjem, a poljanom su kružile kojekakove glasine, baš kao i engleski veliki avioni koji su nas nadlijetali, a u daljinu na cesti bilo je i nekolicina engleskih tenkova. Govorilo se da ćemo biti prebačeni u engleske logore, te da će naša vojska zajedno sa Englezima i Amerikancima krenuti natrag uništiti komuniste, itd. itd.

No drugi dan, točnije 15. svibnja, prenijela se tom ogromnom poljanom zapovijed o predaji oružja, jer daje tako dogovorenio između engleskih vlasti i trojice hrvatskih generala, te partizanskog pukovnika Baste. Govorilo se da su naši pregovarači bili domobrani general Herenčić, te Danijel Crljen, a za trećega ne znam koji se spominjao. Rok za predaju je iznosio jedan sat vremena. Tada je na poljani nastala prava zbrka i pomutnja. Neki su odlagali oružje sa suzama na očima, neki plakali kao mala djeca. S odora i kapa skidale su se oznake, ali to nisu htjeli učiniti svi. Neki se nisu

predavali, kao na pr. bobanovci, već su krenuli natrag prema šumi i dalje u Austriju. Mi gotovo djeca, postupali smo kao i većina, ali nam je bilo najteže odložiti na hrpu naše puške.

Bilo je tu dosta i Koprivničanaca. Sjećam se Stjepana Vrbana i pogotovo Vlade Borčaka zvanog "Vujec", koji je imao i jedan mali pištolj 6.35 mm i nije ga htio baciti, već ga je sakrio pod pazuhom. U koloni smo se razdvojili i mnogo godina kasnije mije ujak rekao, da je ipak na nagovor starijih bacio onaj svoj omiljeni pištolj. Teško mije danas sjetiti se svih tih događaja s Bleiburškog polja i formiranja kolona. Jednostavno nisam bio kao ni mnogi stariji svjestan što se to najednom s nama dogodilo. Govorilo se da idemo svaki svojoj kući, a menije bila samo želja, da se čim prije pojavit doma, te da se najedem i naspavam. Zaboga, bio sam mlađ, neiskusan i željan života, a danas kad se toga sjetim jednostavno mislim, da je sve to bio neki čudan san, a ne gorka zbilja.

Odjedanput, kao grom iz vreda neba, medu nama su se svorili partizani. Tada je nastalo veliko komešanje i zbrka. Počela je velika galama, padale su razne naredbe i počeli su nas svrstavati u kolone i po godinama rođenja, rođovima vojske i sli. Ni sam ne znam koga su sve odvajali pred mostom u Dravogradu. Koliko se sjećam skoro svi ustaše, legionari, oružnici bili su upućeni prema Mariboru t.j. na lijevo, a mi ostali domobrani, civilni, a i neki drugi smo upućeni u kolonu koja je krenula desno prema Slovenjgradecu.

Na samom križanju gdje smo se odvajali, posljednji puta sam vidio i Josipa Horvatića (bio je zrakoplovac), rođenog brata Ivana Horvatića-Čuka-prvoborca, koji je ubijen u općinskom dvorištu u Novigradu 1943., kao i Ivana Trnskog. U kojoh su koloni oni završili ne znam, ali se nikada nisu vratili svojim kućama.- U tu kolonu prema Mariboru otišli su i mnogi Novigraci, kao Marko Ljubić, Ivan Ljubić, Franjo Harabaza, Pero Perošić i neki drugi od kojih se mnogi nisu vratili nikada svoju kući. (Upravo sam se prisjetio da, dok smo bili još u Zagrebu i kada smo prolazili Ilicom, iz kolone se odvojio Franjo Šimunić-Miškarčev rođen 1930. i otišao kod svoje rodbine, te je i danas živ, a Stjepana Posavca smo jedva nagovorili da ne učini isto, jer je imao tetu u Zagrebu, pa je nastavio put s nama da bi mu se kasnije izgubio svaki trag u Bjelovaru.)

Nakon konačnog formiranj kolona, one su svaku nastavile svoj marš, svaka u svom pravcu. Od toga silnog mnoštva vojnika i civila samo razrvstavanje je sigurno potrajalo dosta dugo, no mi koji smo krenuli nismo znali niti što se događa s onima ispred, kao ni iza nas.

Sada tek nastupaju muke i nevolje za sve sudionike tih kolona, a taj marš je prozvan Kružnim putom. To mu ime u cijelosti i odgovara. Nije trebalo dugo čekati, pa da se lješinari ne obruše na nas i sada je počela opća pljačka sve vrijednjeg što smo posjedovali. Prvo je na udar bio nakit, lančići, narukvice, prstenje, te satovi, a onda obuća i odjeća. Uz naš četverored, jašili su partizani i partizanke na konjima, koji su dizali veliku pršinu, koja nam je još više otežavala ionako jadno stanje u kojem smo se nalazili. Svaki onaj koji nije mogao podnijeti tempo kretanja i izostao bi iz kolone, ustrijetljen je kao pseto.

Nismo mi hodali normalnim korakom, već smo morali i trčati. Najlošije smo prošli kroz naseljena slovenska mjesta, gdje su nas dobri

naši susjadi Slovenci batinali čime su stigli. To oruđe za batinjanje se sastojalo od čepova (naziv za štap sastavljen od dva dijela, povezan međusobno kožom s kojim se nekada vršilo na primitivan način žito) raznih prutova, vila i ostalog što im se našlo pri ruci. Najgore su prošli oni krajnji redovi u četveroredu. Ja sam se uspijevao onako malu ugurati u sredinu i obično sam izbjegao ovo milovanje.

Mi smo marširajući po onim makadamskim putovima dizali veliku pršinu, koja nam je zadavala još više nevolja, skupljajući se u grlu, a vode nirotkuda. Sretanje bio onaj koji je uspio, izmaknuvši budnoj pratrni stražara: ugrabiti malo vode (kišnice) koja se nalazila u grabama uz cestu, i to porcijom koje smo svi zadržali i visjele su nam o pojasu. Mnogi su nesretnici platili svojim životom i taj pokušaj, da dođu do par gutljaja vode. Nije tada bila rijetkovidjeti u grabama i uginule konje, ako tko to uzima u obzir, kada te spopadne jaka žed, a koja je daleko gora od gladi.

Jednom je i meni uspjelo ugrabiti malo vode u porciju, ali je bila jako mutna, pa sam morao skinuti rupčić, koji sam nosio svezani sa četiri čvora na glavi umjesto kape, i preko njega sam uspio progutati nešto te ogavne tekućine, da bi mi svejedno sjeo mulj u grlu, pa mije bilo još gore nego prije. Na glad smo bili već ogugali jer smo ga osjećali još dok smo isli prema Sloveniji. Eto, dokazano je i na nama, da čovjek može puno izdržati bez jela i unatoč maršu od otprilike i do 40 km dnevno, pa možda i više. Noću smo obično bili zauzavljeni na nekim sajmistiama ako ih je bilo, ili na kakav ograđeni prostor, da bi onda "drugovi" mogli u miru nas pregledavati i eventualno pronaći koji prošvercani sat, nalivpero, prsten i slično, a dane govorim o dobrim odijelima, kabanicama i cipelama. Još uvijek se našlo lijepo obučenih pripadnika vojnica, a ti su se morali oprostiti s svojom odjećom, a u zamjenu su dobili ušljive dronjke od slavnih "oslobodioca".

Znali su nas jednostavno iz čista mira zauzaviti, te nas postrojiti ujedan red, da bi se onda tu našli neki oficiri, pa i civilni, išavši od jednog do drugog izdvajali pojedince i to bez riječi i postrojili ih uza zid i jednostavno ih naočigled sviju poubjalji. Zašto? To samo dragi Bog i oni znaju. Bilo je slučajeva da su tako postrojene u jedan red, brojili i odvajali svakog desetog, bez obzira je li to bio vojnik ili civil, te ih smaknuti. Gdje se tu poštivala Međunarodna konvencija o ratnim zarobljenicima. Na te događaje ni do danas nisu Englezni dali odgovor, a svjesno su nas izručili Titovim partizanima na klanje i odstrel kao divljač. Tako smo gladni,jadni i žedni domarširali i do Zidanoga Mosta, gdje je konačno izvršen detaljni pregled na mostu, jer smo morali ići jedan po jedan.

Na moju veliku žalost tu sam i ja konačno ostao bez moje ručne ure (dobio sam ju na dar od roditelja po završetku III. razr. realne gimnazije u Koprivnici), penkala i cipela. Moje cipele su priča za sebe. Valent Brlek i ja smo imali skoro nove cipele, pa smo jadni mislili prešvercati se preko mosta i to tako daj a dadem jednu moju veću cipelu, a on meni njegovu manju, pa ćemo ih nositi preko ramena, a onda kada predemo most ćemo obuti svaki svoje cipele. I meni i njemu su uzeli cipele, a mi smo si našli neke jako poderane i odbačene za zamjenu. Bili smo uistinu mladi i naivni.-

(nastavite će se) •

Nenad Piskač: "Očeva šutnja", Brkić i sin, Zaprešić, 1999.

Mario BILIĆ

Trećom po redu zbirkom pjesama, naslovljenom **Očeva šutnja**, Nenad Piskač otkriva nam se kao pjesnik izbrzdan brazdama "pravednoga pluga" - kako sam kaže u jednoj pjesmi stihući o zemlji. Ovaj samotnički glas u kakovoničnom zviježđu hrvatskoga lirskoga neba **Ijušti** se do samouništenja za ljubav onih vrijednosti koje s godinama proporcionalno blijeđe i nestaju. Stih, gol i okrvavljen bzbiljom, nadnešen nad strah od nestajanja u koncentričnim krugovima metaforičke mržnje u narastanju, svjedoči neizdrživu bol pjesnikovih domislja u svijetu kakva mu je slika podstrašta.

U ciklusu **Poste restante**, izložen propitkivanju sadržaja od kojih se gruša krv i obnevidjeva od svjetlosti, u zagonetci pisama otkriva nam se duša koja se daje u nepovrat: istinska i bliska, prokušana u vatru u kojoj "riječ ne sagorijeva", s kojom se u se ulazi i odgoneta stvarnost.

U ciklusu **Grobovi i Bogovi** sučelit će se s virovima stvarnosti optočene nimalo virtualnim utvarama koje su prisupodobive u oblicima olova i baruta. Ratnički i ljubavnici ponijet će pjesmu u onaj čarobni krug gdje sama ona titra i izgara za svetost sanja o slobodi i njezinu djelatnom ostvarenju s puškom u ruci i ranom na srcu. Pjesnik nije zavjetovan odgovorima kao ultimatumom. Ne ttoši se u obrazloženjima nego samo daje naznake zla u koje smo potonuli i iz njega izronili čišći za dionicu koju stvara obrana od zla i zločina. Tako će u ciklusu **Kristali jasnoće** zaci u vlastito pročišćenje uma i duše pjevajući o nevinosti zemlje i dječjeg pogleda. Zagledan u ogledalo svakodnevice, zaigran dječjim osmijehom i maštom pronicljivo svoje kristale jasnoće slaže u sliki željenoga svijeta, bliskog svom pjesničkom poslanju.

U završnom ciklusu, naslovljenom **Kameni vrt**, Piskač se vraća sadržaju kamena metaforički suobličenom karakternoj osobini iz koje su i potekli ovi stihovi. Kamenje ugrađen u arhitekturu ove pjesničke zbirke kap most koji spaja kontinentalnu i jadransku Hrvatsku. On izriče postojanst i odolijevanje vremenu, putokaz i smjernicu. A pažljivo odabran, u pravoj majstorskoj ruci, drži i podnosi i najteže kušnje vremena. Piskač je pronašao takav kamen.

K.P. DOM SLAVONSKA POŽEGA (drugi put)

Jzišavši iz K.P. Doma Požega, došla sam u Sikirevce, selo nedaleko SI. Samca, jer su se moji roditelji iz Petrinje vratili na svoju očevinu. U početku na posao nisam ni mislila, ali nakon godinu dana odmaranja shvatila sam da ne mogu živjeti na teret roditelja i da moram nešto poduzeti. Kroz tih godinu dana ipak sam radila kao "volunteer" u općini, ne doduze, redovito, nego kad je trebalo obračunavati porez, popis stanovništva, proletnu i jesensku sjetu i sli. i tada sam radila od jutra do sutra. Za to vrijeme bila su me pohodila 2 uđbaša iz Županje, koji su me na sve moguće načine nastojali, kako oni kažu, opametiti i privesti normalnom životu; čak su mi obećali mjesto učiteljice u samim Sikirevcima, ali samo pod jednim uvjetom, a taj je bio da nedjeljom ne idem u crkvu, u mjestu gdje radim, jer bi to negativno utjecalo na mladež. Bilje je to prekrasna ponuda, ali i zamka, jer što raditi zimi kad padne snijeg, ili u jesen kad počnu dosadne kiše, a željeznička postaja je od sela udaljena 2 km, drugo - što će od mjene još tražiti. Glatko sam odgovorila "ne" i tako sam širom otvorila vrata novom procesu, koji je uslijedio nakon nekoliko godina. Uvidjeh da za mene nema mesta u Sikirevcima, osim ako izdam samu sebe, pošla sam u Osijek i preko veze dobila posao u Žitnom fondu, ali kao krpčica vreća.

Ni sama ne znam kako sam pozvana u robno knjigovodstvo, gdje sam marljivo učila i radila, a ljeti za otkupa pšenice, non stop dežurala i zamjenjivala sve redom, jerniko se nije otimao za posao za koji nije bio plaćen. Jednom me tako, na poslu sreto Živko Dabić, školski kolega iz Petrinje, a koji je bio visoki službenik Ministarstva prehrane u Zgbu. Nisam ga prepoznala koliko je od debljine promijenio fizionomiju. Na pitanje "Adelka, poznash li me?", odgovorih: "Ne", a on mi izvadi svoju osobnu kartu i ja se skamenih. Znala sam što me čeka. Drugi dan dobila sam otaz uz prijeteće riječi da će od sada moći jesti kruh samo svojim žuljevima.

Poslije, kad sam tražila posao nisam spominjala kvalifikacije, a kad bi me upitali da li sam pismena, odgovorih niječno. I tako kao nepismena dobila sam posao na Zelenom polju, u Osijeku, na pilani. Tu sam se vrtila oko gatera i nisu znali što bi

Piše:

Adelka NIKOLIĆ

sa mnjom, nego sam mela i razvlačila piljevinu, dovlačila drva i grozno se dosadivala. Kako je to već bilo doba lova na informbirovce, upravitelj pilane g. Dajčman upitao me jednog jutra da li bih mogla nešto korisno raditi, jer mu je računovoda uhićen i nema nikoga tko bi mu obračunao plaće za radnike. Gledala sam u njega s nevjericom i pomislil - provokacija -, a on ponovi pitanje. Sjetih se tada da su ga radnici hvalili kao poštenog čovjeka, a i mene je znao subotom puštati ranije kući kako bih stigla na vlak za Sikirevce. Tiho odgovorih "da". Kad sam ga poslije upitala kako je pomislio da znam nešto drugo raditi osim raznašanja piljevine, odgovorio mi je: "Znate, gledao sam vaše ruke!".

Brzo sam naučila kubiciranje, ali sreći je brzo došao kraj. Dođe neka inspekcija i iz grada, i kad me našla za pisaćim strojem, a ne za gaterom, kao u čudu upitali su kako ja kao nekvalificirani radnik zauzimam mjesto kvalificiranog radnika. Šef se uzvrpoljio, uzeo krivnju na sebe, ali ništa nije pomoglo. Na licu mjesata ostala sam bez posla, bila sam otpuštena. Bez bonova za prehranu, bez točkica za tekstil, htjela sam se vratiti roditeljima.

U to vrijeme stanovaši sam kod obitelji Trišler, koji mi nikako nisu dopustili da odem, nego su mi govorili: "Borite se, već će se nešto naći!" Tako sam bez da sam išta plaćala bila redoviti gost za njihovim stolom. Nekako sam u isto vrijeme srela Zlatu Radauš, koju sam od prije poznavala, i kad je čula za moje nevolje brzo me odvela "Singeru" do svog šefa. On me samo upitao da li želim raditi kao učiteljica krojenja i šivanja. Ja sam odgovorila potvrđno, ali sam odmah dodala da o tome ništa ne znam. Tu sam baš sasvim nepismena. On se nasmijao i dodao: "To je naša briga". Mi se ne bavimo politikom, nego radom i samo radom. Tako dobih posao.

Iz Ljubljane došla je glavna učiteljica i ostala sa mnjom 3 mjeseca, a onda sam poslana u Suboticu, pa u Zagreb na praktičan rad. Brzo sam učila, jer se radilo o biti ili ne biti. Tako je to bilo do 5.6.'52 god, kad sam ponovno uhićena. S poslom sam bila

zadovoljna, iako mi je praktični rad zadao dosta muke. Znala sam noćima sjediti uz modne žurnale i od papira krojiti modele. Nisam išla ni na kakve sastanke, nisam bila član sindikata, držala sam se podalje od politike. Udba je pratila moj rad i moje ponašanje i njihova ocjena bila je negativna.

Trebalo je nešto učiniti i učiniše. Pronađoše jednu našu supatnicu iz logora, koja se nikako nije mogla zaposliti i iskoristili su njezinu nevolju. Postade njihov suradnik. Bila je to Maja O. iz Osijeka. U Udbi je sastavljena skupina od 5 osoba, a koje smo se sve međusobno poznavale, jer smo već prije toga bile zajedno u logoru. Bilo nam je podmetnuto: "Danica" /stari broj "Ustaše" i Meštirovićev pismo, kojim on osuđuje četnike za paljenje i rušenje starih povijesnih crkava po Dalmaciji.

Sav taj materijal trebalo je prepisati i raspačati, no ništa od toga nije bilo učinjeno. Suđene smo bile u Osijeku na Okružnom sudu 6.9.1952 god. zbog kaznenog djela 118 st. 1 i 2 na kazne: Dr. Stanka Rotkić na 4 god, Adelka Nikolić na 4 god, Anka Todorović na 4 god. Zalata Radauš na 2 god i Marija Šugar na 1 god. Kažnjene smo bile, jer smo tako potkopavale Narodnu vlast i vršili neprijateljsku promidžbu time što smo željele ponovnu uspostavu hrvatske države po uzoru na zapadne demokracije. Prije suđenja bila sam zatvorena u Tvrđi /Osijek/, a istražitelj mi je bio Milan, Hrvat, ne sjećam mu se prezimena, koji mi je neizravno dao do znanja da uhićenja nije trebalo biti, da sam poslušala druga X, koji je stanovaši u istoj kući u kojoj sam i ja stanovaši, bio je udbaš.

U to vrijeme svaka veća zgrada imala je svog uđbaša. On me jednom pozvao da pođem s njime na općinsko glasovanje, što sam ja odbila, rekavši da nemam pravo na glasanje još 10 god. "Ništa zato, dobit ćeš pravo glasa, ako ideš sa mnjom" odgovorio mi je. Nisam pošla, ali sam brzo iz tog bilje uhićena. Na sudu mi je sudac rekao: "Sada te ne sude Srbi, nego Hrvati." Po pravomoćnoj presudi negdje iza nove godine 52 na 53 otpremljena sam za SI Pocu, koja je služila kao karantena. Tu sam ostala 14 dana. Doček nije bio ni malo ljubazan, izgovorila mi je mnoštvo uvredljivih riječi, a kad ju je drugarica

Ankica upozorila da je to učiteljica Adelka, glatko je rekla: "Briga me" i nastavila sa psovskama.

Kako nisam mogla jesti morala sam hranu bacati u koš za smeće. Na dan izlaska iz karantene upitala sam kuda će s kruhom, odgovor je bio: "Bacaj u W.C!" Rekoh: "Zaštopat će se!" "Bacaj, kad ti kažem, ponovi Mica. Plati će, imam novac!" Ljutito ponovi "Bacaj". Uzalud sam povlačila lanac W.C, bio je je zaštopan. "Imaš ruke, zavrktotala je drugarica Mica i zaključala me u W.C. Osjećala sam se poniženo do te mjere da nisam mogla zaustaviti suze. "Bože moj, otkud toliko pokvarenosti, zloče i mržnje, da se može toliko uživati i naslađivati u tuđoj bespomoćnosti". Nije mi preostalo drugo, nego da rukama čistim W.C, koji je na površinu izbacio ne samo kruh, nego i svu ogavnu prljavštinu. Nakon dugog mučenja uspjela sam odštopati W.C, a kad me je otključala rekla je smijući se: "Vidiš, sve se može kad se hoće."

Od svih komandirki drugarica Mica ostala mi je u najgoroj uspomeni. Drugi dan odmah sam prozvana na vanjski rad, a to su bili "Djokići", poljoprivredno dobro. Upravo se rigolalo za sadnju vinograda / tako rekoše /, da li je vinograd ikad posađen ne znam. Normu koju nam je bila određena nisam mogla odraditi a нико mi nije smio pomoći. Stražar mije obećao da će kopati do jutra, ali obećanje nije održao. 1/2 sata poslije odlaska kolone, odveo me u dom. Sjećam se i rada na bazenu u SI. Požegi. Radili smo odjutra do večeri sa pauzom od 1 sata za vrijeme ručka. Pored kruha i kobasicice, dobivali smo od grada i po 5 cigareta. Kako nisam bila pušač, uvijek sam nekoga obradovala, jer za pravog pušača cigareta je bila važnija od kruha. Vozili smo pune tačke betona, ili smo taj beton nosile na tragačama preko jedne daske i bacali u dubinu od nekoliko metara. Niko nas nije pitao da li nam srce jače kuca od straha, gledajući pod sobom provaliju.

Nije bilo milosti. Trpali su nam kolica do vrha i nisu marili za naše slabašne ruke i noge, koje su klecale pod teretom. Poštede nije bilo, pa ako je koja pala, morala sam dići i nastaviti s radom dalje. Kad je bazen bio gotov, jedne nedjelje, preko razglosa, čule smo kako je bazen izgradila jugoslavenska vojska. Posao koji nas je veselio bio je npr. punjenje slamarica novom slamom. Kreveti su morali biti uvijek besprijeckorno namješteni. U tu svrhu imali smo i daske za glačanje, jer za loše spremlijen krevet išlo se u samicu. Često su nas posjećivale razne komisije, koje su se

uvijek divile redu koji je vladao po sobama, ali nisu imali ništa protiv toga, što je u jednoj sobi bilo 20 osuđenica. Oni su mislili isto, što i službenici Doma, Neka pate, to su i zasluzili.

Znala nas je posjetiti i po neka komisija da vidi koliko smo se preodgojili i kako je kazna utjecala na možebitno novi pogled na život. Bilo je raznih provokativnih pitanja, a odgovor je bio redovito protivan onome što su željeli čuti. Znali smo da od naših odgovora ovisi pomilovanje, ali bili smo tvrdi i nepokolebivi. Bar na nekakvu suradnju hteli su me prisiliti postavivši me za osobnog starješinu kriminalnika. Mislili su - pa valjda ne će i njih štititi -. Prevarili su se, jer sam odmah čim sam unišla u sobu rekla im da ih ne će cinkati, ali da ih molim da poštuju kućni red, u protivnom će ja za njih odgovarati.

Mogu reći da nisam imala problema, osim što sam nekoliko puta prala hodnik, jer nisam prij avila da se u sobi puši a što je bilo strogo zabranjeno. Naime postojala je čik pauza, kad je bilo dozvoljeno pušenje na hodniku. Jednom sam u cipelarnici morala očistiti blatne cipele, jer se neko bio prošvercao sa zamazanom obućom. Naslušala sam se strašnih priča iz njihovog života. Tu su bile: đeparice, prostitutke, čedomorke, ubojice iz ljubavi, ubojice iz osvete. Pričale su otvoreno, bez imalo srama i grižnje savjesti, čak je izgledalo da se tim nedjelima hvale. Tako je jedna hladnokrvno priznala da je s ljubavnikom ubila muža i zakopala ga u temelju neke nove zgrade. Od tih strašnih priča noću sam imala ružne sne, ili uopće nisam mogla zaspasti. Pitala sam se tko je kriv za tako krivo formirane savjesti? One su se valjale u blatu, ali to nisu vidjele, na protiv, ponosile su se svojim nedjelima. Osjećala sam se sretnom, kad sam bila oslobođena te časne dužnosti sobnog starještine.

Vraćena sam u sobu k svojima, a onda sam nekoliko mjeseci prije izlaska poslana u šivaču radionicu. Radila sam na odjelu po mjeri. Polako se bližio kraj mojoj muci, ali mi do zadnjeg časa nisu dali mira. Jednom me drugarica Dara održala mi predavanje o tome kako se uopće nisam ni malo popravila i kako će od sada kada dodem na slobodu jedino vlastitim rukama i žuljevima zarađivati svoj kruh, jer za mene nešto bolje i lakše ne će biti u ovoj državi, ali prije odlaska u karantenu doživjela sam i jedan svjetao trenutak. Ta ista Dara morala mi je uručiti pismo iz Makedonije, iz Skopja, gdje mi g. Penčo Pelivanov od "Singera" nudi posao i želi dobrodošlicu.

Pismo je bilo pisano ne tintom, nego srcem. Drugarica Dara mogla se samo gristi što njezine prijetnje ne će biti ostvarene.. Prije odlaska na slobodu primila sam dvadesetak adresa za poruke roditeljima. Znala sam da će me na izlasku pretresti od glave do pete, zato sam zamolila jednu kriminalku, koja je zajedno samnom izlazila na slobodu da preuze me papir sa adresama, što je ona vrlo rado učinila. Tako je 5.6.1956. završeno moje drugo robovanje od 4 god.

U svemu sam u logoru odležala 6" godina. Tada započinje moj novi život na slobodi. Punih 10 god. nije bilo za mene mjesta u Hrvatskoj. Radila sam u Makedoniji: Skopje, Tetovo, Bitola, zatim u Bosni u Šćitu, u Hercegovini u Listići / Široki Brijeg / pa zatim u Vojvodini: Zmajevu, Titel Novi Sad. Kad je 1966. "Singer" likvidiran preuzeo me "Bagat". Bilo mi je ponuđeno mjesto Vinkovci, a koje sam žarko željela i Boga molila, jer su mi roditelji iz Sikirevaca prešli u Vinkovce. Posao sam dobila na čudesan način, a da se nisam nikom poklonila ni za milost zaiskala. Od 82 god. sam umirovljenica: živim u Vinkovcima sa svojom nećakinjom Spomekom. Živim mirne savjesti jer Hrvatsku nisam nikada ni u mislima izdala. Ja je uvijek kao nekada u srcu nosim. •

SONET

Ja ne znam što si, jer ti ne znam lice;
jane znam tko si, jer ti ne znam ime.

Tihi prhut prestrašene ptice?
Blieda strofa moje skromne rime?

Tvoja mi kosa u snu zavijori,
u plać mi padne kao akcent boli.

Ne mogu znati što u meni gori
i kog to moja tiha čežnja voli.

Jesi li pjesma u staklu večeri
ili si miris bagrema u kosi,
proljeće plavo što nježno treperi?
Volim te, draga, ma da ne znam tko si!

1942.

Tomislav PEĆARINA

IZ USPOMENA JEDNOGA HRVATSKOG ROBIJAŠA (XXIV.)

ljedeća lijepa priča o amnestiji vezana je uz "udarništvo" na robovskom radu i to uz mnogo osuđenika.

Najednom vanjskom radilištu uprava je obećala amnestiju udarnicima tj. onima koji uspješno dovrše jedan teški nasip. Mnogi osuđenici, željni slobode, povjerovali su obećanju uprave, navalili životinjski na rad, iscijedili i posljednje atome snage iz svojih izmučenih i mršavih tijela i postigli nevjerojatne radne učinke, izvršili plan. Neki treveniji osuđenici nisu povjerovali obećanjima, nego su radije štedjeli, koliko je to bilo moguće, svoje skromne snage. Ponekad su upozoravali svoje supatnike-udarnike na vjerolomnost uprave, usput rugajući se njihovoj naivnosti, ali bez uspjeha.

Ovo udarništvo išlo je u stvari na štetu svima osuđenicima, jer je uprava, videći učinak radnika, vršila pritisak i na ostale osuđenike da više rade.

A "udarnici" su uz blagoslov uprave, formirali posebne radne jedinice od izabralih, fizički jačih ljudi, pa su već i zbog toga mogli postizati bolje rezultate. Na taj su način ostali bili dvostruko prikraćeni, pa su proglašavani zabušantima i saboterima, te su bili na razne načine ponižavani i kažnjavani.

Najljepše bilo na kraju, kadje došla amnestija, a njih nije obuhvatila. Može se samo zamisliti ogorčenje i očaj prevarenih, uz dobru dozu zluradosti i ruganja onih drugih. Svi su "amnestiju" dobro zapamtili i izvukli pouku. Na žalost, upravi je još uvijek ostalo u rukama "najpedagoškiye" sredstvo: batina, poznata dobro još iz faraonskih vremena.

Na vanjskim radilištima, sve tamo do kraja 1950. nije bilo nikakvih stimulansa za radni učinak, osim već spomenutih. Tek tada počeli su uvoditi neke simbolične novčane naknade, od kojih se moglo kupiti mjesecno eventualno par kutija cigareta. Da ironija bude veća, i od tih simboličnih zarada, morali smo "dobrovoljno" upisivati i Narodni zajam, koji je tada bio u modi. To je bio "patriotski gest" i bio je nagradivan pohvalom od uprave, a ismijavanjem i negodovanjem osuđenika. Prilikom upisivanja tog zajma, morali smo navesti ime i adresu osobe kojoj će nakon isteka roka biti vraćen zajam. Jedan naš supatnik, Hercegovac po imenu R. B., dao je ovu adresu: Haile Selassie, Adis Abeba. Nije mi poznato dajeće dotični gospodin ikada primio tu pošiljknu.

Svi koji su imali na "računu" koji dinar, upisivali su "dobrovoljno" zajam, osim jednoga. Bio je to jedan bivši milicionar po imenu Ivan. On je jednostavno demonstrativno izjavio: Ne dam!, stoje izazvalo zaprepaštenje osuđenika i uprave. On je bio osuden na deset godina zato stoe kao milicionar jednom prilikom, kadje vodio desetak osuđenika na popravak telefonske linije na relaciji St.

Piše:

Augustin TOMLINOVIĆ-SAMAC

Gradiška-Okučani, ove jednostavno pustio da idu kuda hoće.

Par dana nakon upisa zajma, jedne noći, nestao je sa radilišta, "zbrisao je". To je u Lokvama bio jedini slučaj bijega. Nikad više nismo čuli za njega.

A jedan od najljepših bisera, vezanih uz ovu temu, u ljubljenoj nam Jugi, odigrao se na sljedeći način: Po proglašenju amnestije, tj. objavljivanja imena pomilovanih u Službenom listu, naši dragi referenti izvadili su iz tog popisa imena "svojih" štićenika tj. pitomaca Stare Gradiške. Šef Udbe na taj popis dopisao je na svoju rukujoš određen broj imena. Zatim su ih sve prozvali uz objašnjenje da su pomilovani.

Osuđenici novajlije po dolasku u "Dom", dobivali su obično najlošiju odjeću i obuću, često obične prljave dronjke. Vremenom su se snailazili i uz pomoć mita, uglavnom cigareta, ili poznanstva ove su dronjke zamjenjivali za bolje. Uz to treba znati da pitomac St. Gradiške nije smio posjedovati nikakvu civilnu odjeću, uključujući i donje rublje, osim čarapa. Bolju odjeću i obuću dobivali su samo miljenici uprave, a do nje su mogli doći i radnici u uslužnim radionicama ili skladištu. Tako su postupno, trgujući s njima i drugi zamijenili lošije za bolje.

Također je bio običaj, a možemo reći i nesani zakon, da oni koji odlaze kući, s onima koji ostaju, također zamjenjuju, ali ovaj put bolje za lošije. Osim ove državne imovine, supatnicima-prijateljima, se ostavljala i ona skromna privatna imovina: hrana, cigarete, čarape, igla, konac, pisaljka, papir za dopisivanje s kućom. Druge imovine osuđenik i nije mogao legalno posjedovati. Ako je slučajno, što je bila velika rijekost, poneki uspio kroz brojne premetačine prokrumčariti i koju knjigu, ili nož, to se također obavezno ostavljalo onima koji ostaju. Najdragocjeniji su bili priručnici stranih jezika.

Dakle, kad su ovi pomilovani bili prozvani, morali su se na brzinu spakovati i poći u izlaznu karantenu tj. posebnu prostoriju, strogo odvojenu od ostalih. Ako je bilo moguće, po onom "nepisanom zakonu", među prijateljima je brzo izvršena zamjena "lošije za bolje" kao i ostavljanje većine privatne imovine. Isto su tako na brzinu priopćene i poruke koje je trebalo prenijeti rodbini prijatelja onih koji ostaju u zatvoru.

Pomilovani su u izlaznoj karanteni obično proveli dan-dva, da si urede ili nabave civilnu odjeću, obave "oprostajne razgovore" sa svojim "dobrim domaćinima" i dobiju otpusnice.

Ne može se ni zamisliti kakav je to divan osjećaj i uzbuđenje, nakon toliko godina, biti

na korak do slobode. Mnogi nisu mogli ni spavati. Tu se mnogo pričalo, pušilo i šetalo po tjesnoj prostoriji. Tu su se kovali najljepši, obavezno ružičasti planovi, tu se čovjek ponovno radoval, ovaj put svjestan svog radanja. Neki su pjevali, radovali se, galamili. Drugi su bili na izgled mirni, ali u njima je kuhalo burnije nego u galamđžija.

Rijetki su stvarno bili mirni, staloženi. To su bili oni koje je robija prekalila, oplemenila. Ipak, ni oni nisu bili sasvim ravnodušni. Tek, možda poneki pesimist još je uvijek pomalo sumnjao u slobodu. Robija je već "po prirodi stvari" sklon pesimizmu: "Žar je moguće da se baš meni posrećilo da budem na tom popisu? Pa nije za to bilo nikakvih navještaja. Jest da sam mnogo izdržao, ali ostatak je još veći."

"Ah, pa ne moram ja baš uvijek biti baskuz, neće se valjda baš kod mene pojavit neka pogreška."

Što li moji kod kuće sada rade, da li misle na mene, da li mi se nadaju? Koga će prvoga ugledati, zagrliti, poljubiti, hoće li moći preživjeti taj susret? Kako li će me primiti moji prijatelji, znanci, kako moj mali rodni rad? Hoće li me primiti kao sina razmetnoga ili kao zločinca? Hoće li znati hodati ulicom, a dane držim ruke na leđima, hoće li i dalje pred svakim milicionarom skidati kapu, hoće li se znati snaći u novoj situaciji, hoće li moći nastaviti nedovršenu školu, hoće li naći zaposlenje? Možda će me odmah pograbiti u vojsku? Jeza me hvata kad na to pomislim.

Da bar imam svršenu maturu, bilo bi pola godine vojske manje. Tek sad vidim kako slobodan čovjek ima mnogo želja i problema nasuprot zatvoreniku koji ima samo jednu želu.

Ovi su se posljednji sati baš odužili, nikad im kraja. A možda je to i dobro, jer ako me amnestija slučajno prevari, ipak sam se naučio "slobode" barem dva dana. Kakav je to divan osjećaj! Nema ničega što se može usporediti sa slobodom. A i ovi posljednji sati čekanja morat će nekako proći, jer nema nikoga tko bi ih mogao zaustaviti.

(nastavit će se)

ISPRAVAK

Tekstu "Moj gospodin Bog drug sekretar", objavljenom na 16. str. prethodnog broja nedostaje potpis autora. To je g. **Bruno Zorić**. U pjesmi **Grlice Curiš** stih "u stroju stojimo" krivo je otisnut kao "u storju stojimo". Među osmrtnicama je ime pok. **Petra Majica** objavljeno kao "Patar". Ispričavamo se!

U POVODU 56. OBLJETNICE SMRTI DON NIKA FANTELE

Od dana kad su komunisti proglašili diktaturu proleterijata, do naših dana, kad su izgubili vlast u SSSR-u i Istočnoj Europi, u svijetu su ubili preko sto milijuna ljudi (prema nedavno objavljenoj "Crnoj knjizi komunizma".)

Tu se ne spominju one žrtve koje su počinili jugo-komunisti.

Dr. Juraj Batelja priredio je prošle godine "Crnu knjigu o grozovitostima komunističke vladavine u Hrvatskoj". Tu je pokušao na šezdeset stranica prikazati zlodjela komunističke vladavine u Hrvatskoj.

Međutim, za opisati i pobrojiti spomenute zločine moglo bi se napisati cijelo enciklopedijsko izdanje.

Pokojni kardinal i blaženik Alojzije Stepinac opisujući svoje zatvorske patnje kaže: "Ljudi su u komunističkim zatvorima ili logorima podvrgnuti bez prestanka strašnom duševnom pritisku, kojeg ne može pravo shvatiti nitko tko nije prošao kroz strahote njihovog postupka." Nabrojala postupke, pa kaže: "Sve ovo i bezbroj drugih stvari izgledaju sitnice, ali komunizam znade sve to tako spojiti jedno s drugim da nije rijetko slučaj, da polude ili se ubiju ili posve klonu i predaju se na milost i nemilost komunizma, kao ono ptićice, koje nemaju snage, da više polete, kada se nadu na domakzemlje otrovnice."

Kako Drugi svjetski rat nije zaobišao ni našu Domovinu, komunisti su iskoristili priliku i došli na vlast. Pri tome su prolili obilje krvi i napravili mnogo zla.

Sve te ratne i poratne nevolje zahvatile su i otok Lastovo, koji je imao i tu tužnu činjenicu daje od 1918. bio odvojen od svoje Domovine i nalazio se pod okupacijom Italije.

Prve lastovske žrtve bili su mladići koje je Italija mobilizirala, pa pogibaju u njihovoj vojsci. Nakon toga partizani mobiliziraju mladiće koji su se stjecajem prilikom našli na njihovoj strani, pa opet nastaju daljnje žrtve. Konačno, usporedo, dok još rat traje, ubijaju tzv. "narodne neprijatelje" - istaknute stanovnike Hrvate Lastova. Ne samo to nego od Lastova, predivnog kutka prirodne ljepote učiniše stratište ljudi koje su dovodili na taj otok da ih pogube. Sično se dogodilo s otocima Korčulom, Jakljanom, Visom i donekle Mljetom.

Piše:

Dr. Augustin FRANIĆ

Na Lastovu se zna za strijeljanje mlađih Njemaca ratnih zarobljenika u polju Laže, civile i ratne zarobljenike strijeljane i bačene u jamu u području brda Velji vrh u polju Pržina, strijeljane ratne zarobljenike na otočiću Mrčari, strijeljane ratne zarobljenike na Zaglavu i bačene niz visoke Baške stijene u more, pa ubojstvo dvojice stanovnika Lastova na groblju i posebno mučenje i ubijanje, te utapanje u more don Niku Fantele.

Sve nabrojeno bilo je isplanirano u zločinačkim glavama i komunističkim štabovima.

Prizor s Lastova

Nije slučajno za vrijeme zločina nad Don Nikom Fantelom, s Visa na Lastovo doplovio Ivan Mordin-Crni koji je 8. veljače 1944. isplovio za Pelješac. Međutim, nije imao sreće, pa je već 11. veljače uslijedila i njegova smrt. U uvali Prapratno dočekali su ga Nijemci i ubili. Taj po zlu poznati komunist, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, član ZAVNOH-a i na kraju narodni heroj, poznat je po zločinima u ovom kraju.

Kad se promatra zločinačke postupke nad ljudima na Pelješcu, Korčuli, Mljetu, Visu, Lastovu jasno je da su to u skladu s beogradskim direktivama radili, na veliku žalost, sluge i nevaljalci iz našeg naroda.

Budući se ovih dana navršava još jedna obljetnica od likvidacije i mučeničke smrti don Niku Fantele, potrebno je o njemu reći nekoliko riječi u kontekstu svega onoga što je ovdje nabrojeno.

Rođenje 9. rujna 1880. u Lastovu od oca Nikole i majke Ane rod. Damjanović. Zaređen je za svećenika 28. kolovoza 1904. Gimnaziju je pohađao u Dubrov-

niku od 1894. do 1901., a bogosloviju je studirao u Zadru od 1902. do 1905. Njegovo je službovanje dugačko i raznovrsno. Početak života i završetak je na Lastovu. Od ukupnog službovanja najmanje je proveo na Lastovu. Školske godine 1904/05. započeo je kao prefekt u centralnom sjemeništu. Od 1905. do 1907. župni je pomoćnik u Korčuli. Već 1908. pomoćnik je u Malom Stonu. Od 1908. do 1914. župni je pomoćnik na Pilama, u Dubrovniku. Od 1914. pa sve do 1921. u Mlinima je župni upravitelj. Jedno kraće vrijeme tj. od 1921. do 1922. u rodnom Lastovu je župni pomoćnik, pa zamjenik župnog upravitelja i na kraju župnik. Od tada je uglavnom u vojnoj službi. Tako je stalni vojni svećenik na Cetinju od 1922. do 1925. Nakon toga je u razdoblju od 1925. do 1927. viši vojni svećenik pri službi II. armijske oblasti u Sarajevu. U vremenu od 1927. do 1934. na službi je pri brodarskoj podoficirskoj školi u Šibeniku. Od 1934. g. do 1935. je v. d. rektora crkve Svetog Vlaha u Dubrovniku. Iza toga odlaže u mirovinu.

Dana 6. veljače 1944. javio se na poziv u tzv. partizansku Komandu mjesta u Lastovu. U noći je mučen i prebijen, te je sutradan 7. veljače 1944. takav, jadan, natočaren na mazgu, odveden u uvalu Sv. Mihovil, ukrcan na brodić, izmučen i ubijen, te u ranim jutarnjim satima utopljen uz obalu Lastova.

Rođen na ovom otoku, gdje je utrošio dio svog života i mučenički umro, isticao se svojom dobrotom i plemenitošću, pa ga je narod volio i cijenio. Nije stoga čudo što se od 1990. pa do danas na dan njegove smrti redovito održavaju komemoracije i polažu vijenci u more, na onom dijelu gdje je utopljen s vezanim kamenom oko vrata.

Don Niko Fantela ostat će za sva vremena lik mučenika hrvatskog svećenika i domoljuba.

Hvala mu na žrtvi za vjeru Otaca i ljubav prema Domovini.

Vjerujem da je ovaj ugledni Lastovčanin, svećenik, domoljub i mučenik ugledao lice Gospodinovo i da moli za svoj hrvatski narod, a posebno za one koji su pošli krivim putem i počinili grozne zločine.

Nad Lastovom iz njegovih usta lebde Kristove riječi: "Oprosti im, Gospodine, jer ne znaju što čine!" •

I ODE NAŠ CICO!

Piše: Kuja Pereković

Nakon teške i zločudne bolesti Cico-Vladimir Naglić preselio se u Vječnost. Gicu mnogi poznaju po strpljenju dok je kao tajnik zagrebačke podružnice HDPZ pomagao i upućivao sve koji su od njega tražili pomoći, da dođu do svojih prava kao bivši politički zatvorenici. Istina, znalo se dogoditi da je on, u prevelikoj "revnosti", previše toga obećao, a baš svima i nije na vrijeme želju ispunio. Ali, nikad nije bio grub ni namrgoden u kontaktu sa sugovornikom.

Njegovi supatnici iz Lepoglave i Stare Gradiške pamte ga po neslomivu karakteru, kao tihog robij aša koji se radije povukao iz sredine gdje bi netko mogao osjetiti da njegova prisutnost ugrožava sigurnost razgovora kojeg su robijaši znali voditi. Jer, on robijaš, a brat mu na suprotnoj strani milicajac - stražar. Nije Cico primao zbog toga nikakve povlastice ili olakšanja. Dapače, on bi to po vlastitom shvaćanju u političkom opredjeljenju, odbio. Ali Cico je bio intelligentan i shvaćao je situaciju i psihu ljudi koji su, možda i u prikrivenim mislima, pomisljali da bi mogao popustiti u ljudskoj slabosti pod utjecajem brata da ga iskoristi u ponudi poboljšanja uzničkog položaja. A Cico je tvrd i nepokolebljiv Ličanin, koji strpljivo nosi svoj križ i vuče svoju robiju s boli u srcu što je sudsina odredila okolnost da su jedan robijaš, a drugi silnik postojeće vlasti.

Njegovi kolege s robije sjećaju se čestitosti tog štutljivog Gospićana, ali zbog njegova karaktera, ostaje trajna međusobna povezanost među logorašima. Zbog toga se u Klubu HDPZ okupljaju, napotičaj baš našeg Cice, stari logoraši iz Stare Gradiške. Cico Naglić sročio je riječi za spomen ploču koju smo postavili na samicama u St. Gradiški, a glas:

Tisuće žena, muževa i mladeži hrvatskih rodoljuba u Jugoslaviji robijali su u KPD Stara Gradiška. Prisilni rad, studen i žega, glad i batine, samice i okovi, smrt i uboštva bili su im sudsina. Snagom svesti i ponosa nadjačali su bol i patnju. Njima u čast i slavu Hrvatskoj i svijetu na sjećanje. 1996. HDPZ

Danas, kad smo u velikom broju došli na Mirogoj da ispratimo dragog i poštovanog Cicu, zapazili smo ozbiljna lica. Molili smo, zajedno sa svećenikom, za pokoj njegove duše. Doduše, bio je prisutan i onaj njegov brat, o kome je naprijed bilo riječi, uz Cicine nećake koje je volio. Ali žalosno je bilo promatrati da preko njihovih usana nije prolazila molitva, nisu niti učinili znak križa jer su zaboravili vjeru djedinjstva i pradjedova. Jasno nam je zašto je Cico uvijek bio sjetan: on je proživljavao duševnu patnju što su se braća našla na suprotnim stranama - jedni branitelji NDH, a drugi ružitelji. Boljelo je Cicu i sjećanje što je brat ubio brata u logoru.

Ali Cico, mi, Tvoji robijaši, poštivali smo Tvoju bol. Nismo Te ispitivali o toj sudsini. Vidimo da su Ti na posljednji ispraćaj došli tvoji Ličani, a mr. Nikica Bičanić oprostio se s Tobom toplim riječima. Svi mi želimo da smireno počivaš u ovoj hrvatskoj zemlji za koju si se borio kao mladi hrvatski častnici i trijo kao častan robijaš. Pokoj ti vječni udijelio Gospodin! □

NAD ODROM VLADIMIRA NAGLIĆA CICE

Piše: Mr. Nikica BIČANIĆ

Dragi Cico! Za mene si, od kada te znam - Cico, a vjerujem i za mnoge druge i za sve koji te znamo, iako je tvoje pravo ime Vladimir. I da me netko zapita za Vladimira Naglića, u svakidašnjoj smušenosti bi me zatekao i ne bih mu, ono što se kaže, iz puške, odgovorio. A na spomen imena Cico, čak kad se i ne bi o tebi radilo, ti bi mi pred očima sjejavno.

E pa, dragi moj Cico, mi se, Gospićani, a tako valjda i drugi koji živimo ovdje u Zagrebu, kao što si i sam znao, rijetko okupljamo. Pogotovo sada kad je mir i kad nas ništa, kao što se događalo u ratu, ne potiče na to posebno. I, nažalost, jedino kad nas smrt pozove, onda se ovdje, na Mirogoju, sastanemo. I, dabome, kad se u svibnju svake godine ovdje skupimo da se prisjetimo senjskih žrtava na sv. Misi zadušnici na kojoj si, dragi naš Cico, među nama, Gospićanima, ti prednjačio! Uz sve to, nijedan sprovod Gospićanina ovdje ti nisi propustio, a da nisi na njemu bio.

I kud baš sad, kad će uskoro u proljeću propupati novo, mlađo ljeto i kad su prve ljubice i visibabe počele probijati snježne krpe ispod našega divotnog Velebita, pod kojim smo odrasli? E, Gospić, Gospić! Puno smo toga u njemu preživjeli. I mi smo imali svoju mladost i svoje veselo i razigrano djelinjstvo. I što nas vremenska bujica dalje odnosi, to nas naša sjećanja i naša osjećanja vraćaju našim početcima. A bilo je lijepo i bilo je veselo onda kad smo Boga vidili u starom slastičaru Poglajnu i kad smo po gospičkim ulicama majurcali za sladoledaram. I ti, Cico, i ja i najviše nās je pripadalo srednjem staležu i, premda nismo imali ni previše, ni pre malo, bili smo zadovoljni jer smo bili mlađi. Ono što su za gospodu bili bonboni, nama su bile cukrice: kisele, parrene i one fine, svilene, dok za gospodske bronhije i kikije nismo ni marili.

A ono, po čemu smo se jako razlikovali od bogatih i u čemu smo bili imućniji i bogatiji od njih, to je bila istina da smo mi iz srednjih staleža imali Božić jednom u godini, a bogatim je on bio svaki dan. I zato, barem što se tiče jela i pila i kolača i svega onoga, nama dječurliji, finoga, oni ga nisu mogli poštivati poput nas, pa kao da ga nisu ni imali!

Učeni zemljopisci bi se sigurno grohotom nasmijali kad bi čuli da govorim kako smo se, kad smo bili mlađi, usred našeg Gospića kupali u rjeci Liki, jer, oni znaju da kroz Gospić protiče rijeka Novčica. A na toj našoj Novčići koju smo, sam Bog zna zašto, zvali Lika, imali smo divnu, čistu, bistro vodu i kupališta koja su stariji od nas krstili imenima: Demokratsko, Monte Carlo, Venecija. Na njima je bila duboka voda i divno kamenje za skakanje u vodu.

I onda je došao rat i pretvorio naš Gospić u žarište učestalih sukoba i stalnih borbi.

Kad sam jučer javio ravnatelju Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima, prof. Radovanu Grgeču, da si umro, Radovan mi je pričao o vašem zajedničkom robijanju u Lepoglavi. On nije zdravstveno sposoban da bude danas ovdje, s nama, i zamolio me je da Te i u njegovo ime pozdravim. Cico, on mi je pričao i o svom lepoglavskom "Crnom bataljunu" i o članu tog bataljuna, mlađiću Zvonku Paniću, koji je 1949., u svojoj 19. godini, ubijen u lepoglavskom zatvoru, a Ti si svake godine u ožujku, na dan njegove pogibije, odlazio na sv. Misu zadušnicu, njemu posvećenu, u njegovo rođno mjesto Podturen kod Čakovca. Toliko si ga, Cico, volio.

A kad si, nakon robije, radio u zagrebačkim tekstilnim poduzećima "Korana" i "Zagrebtekstil", isticao si se svojim dobrim odnosima s ljudima. Pa kad si u "Zagrebtekstilu", nakon godina rada, i do viših položaja dogurao i bio pomoćnik direktora za opću upravu, sve do svoje mirovine, bio si sa svima dobar i nikom se nisi zamjerio.

Posljednje Tvoje angažiranje je bilo u HDPZ. Bio si tajnik zagrebačke podružnice Hrvatskog društva političkih zatvorenika, zajedno s vodstvom te podružnice i s vodstvom cijelog Društva, do kraja svog života si nastojao pomoći bivšim hrvatskim političkim uzniciima. I pomagao si im savjetom i na razne načine, koliko si god mogao.

Posebno, dragi Cico, treba spomenuti Tvoju ljubav prema nogometu i tvoje čvrste veze s NK Dinamom i NK Zagrebom u čijoj si upravi bio. Prijateljevalo si s Vachom, Jerkovićem i drugim legendama hrvatskog nogometa i uspomena na Tebe će zauvijek ostati u njihovim srcima!

Cico, ti se nisi ženio i svoju si ljubav posvetio svojim nećacima Ognjenu, Gvozdenu i Borisu, koji te je iz ljubavi zvao "moj štrikane". Jednako si volio i svoju nećakinju Nedu. I sad, kad se na ovomu svijetu s Tobom rastajemo, želja je nas, svih Tvojih prijatelja, da Ti laka bude naša slobodna i lijepa hrvatska gruda i neka Ti Svevišnji, dobri Bog dade u njoj vječni mir! •

U SPOMEN

JURE PANDŽA

12. svibanj 1923. - 11. siječanj 2000.

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Varaždin

U SPOMEN

JANA OŽEG

preminula 28. siječnja 2000.

u 86. godini života

Laka joj hrvatska zemlja!

U SPOMEN

FRANJO HRESTAK

preminuo 2. veljače 2000. u 91. godini života

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

VID MAGJAR

12. lipanj 1926. - 31. prosinac 1999.

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

VLADIMIR NAGLIĆ

preminuo 16. veljače 2000. u 73. godini života

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

ZORAN KOTARSKI*Laka mu hrvatska zemlja!*

U SPOMEN

MATE LONČAREVIĆ

preminuo u 79. godini života

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

FRANJO JURAČIĆ

preminuo 5. siječnja 2000.

SERAFINA KOVAČIĆ TURK

preminula 6. siječnja 2000.

ROBERT MATOLNIK

preminuo u 71. godini života

*Laka mu hrvatska zemlja!***BRANKO LATKOVIĆ**

preminuo 22. siječnja 2000.

SLAVKO MALUS

preminuo u 71. godini života

*Laka mu hrvatska zemlja!***VIKTOR CRNIĆ**

preminuo 29. siječnja 2000.

HDPZ Podružnica Sisak

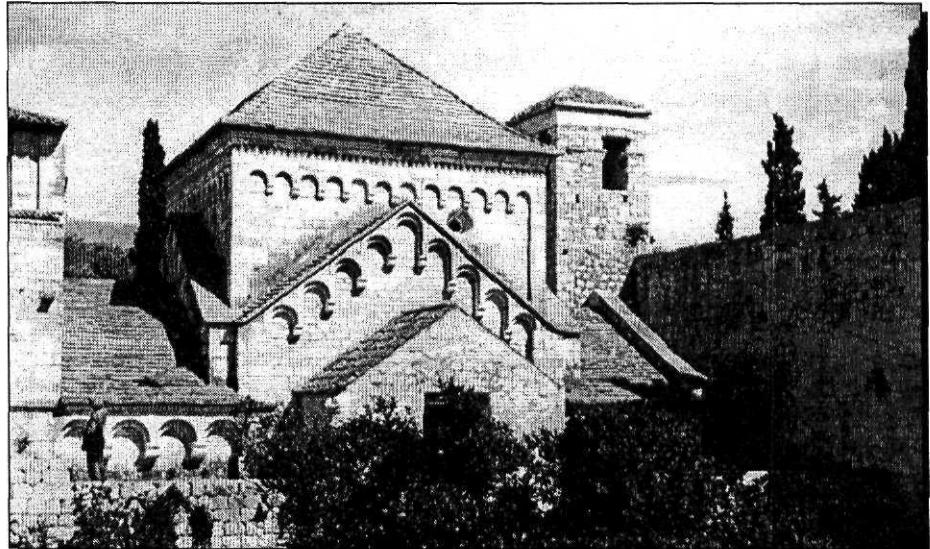
Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Rijeka

IN THIS ISSUE

Renown Croatian Catholic writer, **Friar Ljudevit Rupčić**, writes about Christian morals and the defence of small nations. The advancing process of globalisation in its current form does not offer sufficient security that the rights of so-called small nations and their ethnic, state and cultural identity will be preserved. It is particularly for this reason that, in the centre of small nations, grave caution is to be found and even opposition to the establishment of a new world order. The experiences of the Croatian people point us toward caution. National and human rights for Croats were, and even today are, withheld or limited with the most undemocratic methods. A great deal of the so-called democratic West negligently watched Croatia's suffering, putting aside their great, ceremoniously proclaimed principles for the sake of mere interests. This Hippocratic behaviour is in opposition to Christian morals. In fact it is in the interest of the community of free nations, to respect and nurture the rights of each individual and the rights of each nation.

The recent Croat-Muslim conflict in Bosnia-Herzegovina pushed back memories on earlier, long standing harmony between Catholics and Muslims in that country. Renown Muslims who patriotically considered themselves Croats are touched on in the text by **Mirsad Bakšić**. Historic, linguistic and ethnographic research indicates joint, Croat ethnic roots both for Bosnian Catholics and Muslims. His-

St. Mary's Romanic church on the island of Mljet

torical development and several centuries of foreign occupation led to the emergence of varying national feelings. Nevertheless, reminding of joint roots can help us overcome the war wounds and to create a new, harmonious co-existence.

Our magazine transforms numbers into thousands of names whom the communist partisans, or rather, the Yugoslav communist regime killed. This regime manipulated with the number of victims for decades, never allowing proper scientific research to be conducted to establish demographic verification of the facts. Croatia today wishes to know the facts and our list attempts to help towards this aim. In this issue, the list of communist victims is from various areas of Croatia and is brought to us by Vjenceslav Topalović (Central Bosnia), Dragutin Pelikan (Slatina, Podravina) and Mladen Šomek (Ozalj, Karlovac).

Ivan Bonus writes about the watering down of Croatia's Srijem region. The region once belonged to Croatia while after 1945, part of it was brought under Serbia. The Yugoslav regime systematically took steps to deliberately re-settle Croats and bring in new Serb residents. The forgotten city of Vukovar, that eastern Croatian town which in 1991 was bestially devastated by Yugoslav and greater-Serbian forces, killing a large number of prisoners and wounded from the Vukovar hospital is the topic with which Ljubica Štefan, concerns herself. Štefan was bestowed with the Medal of Justice which is awarded by the Israeli Yad Vashem. To forget Vukovar would be to come to terms with the atrocities committed which simply cannot be allowed, Stefan concludes.

•

IN DIESEM HEFT

Der Bedeutende kroatische katholische Schriftsteller Franziskanermönch **Ljudevit Rupčić** schreibt über die katholische Moral und Verteidigung kleiner Völker. Der fortschreitende Globalisierungsprozess in seiner jetzigen Form gibt nicht genug Sicherheit, dass die Rechte sogenannter kleinen Völker, sowie ihre ethnische, staatliche und kulturelle Identität bewahrt werden. Eben deswegen entstehen bei kleinen Völkern Bedenken und sogar Widerstand vor der Errichtung der neuen Weltordnung. Die Erfahrung des kroatischen Volkes weist auf Vorsicht hin. Die National- und Menschenrechte der Kroaten waren und sind auch noch heute entzogen und durch äußerst undemokratische Mittel beschränkt. Ein großer Teil des angeblich demokratischen Westens hat mit großer Gleichgültigkeit die kroatischen Leiden beobachtet, indem er seine große, feierlich proklamierte Grundsätze, den eigenen Interessen unterworfen hat. Ein solches Benehmen ist heuchlerisch und ist der katholischen Moral widrig. Es ist eben im Interesse der Gemeinschaft freier Völker, die Rechte jedes Einzelnen und die Rechte jedes Volkes zu respektieren und zu pflegen.

Der neuliche kroatisch/moslemische Konflikt in Bosnien und Herzegowina verdrängte die Erinnerung an die frühere langwierige Übereinstimmung der Katholiken und Moslems in diesem Lande. **Mirsad Bakšić** erinnert in seinem Text an bedeutende Moslems, die sich im nationalen Sinne als Kroaten fühlten. Die geschichtliche, sprachliche und ethnografische Forschungen zeugen über gemeinsame kroatische ethnische Wurzeln bosnischer Katholiken und Moslems. Die geschichtliche Entwicklung und

Tvrđa (Festung) - geschichtlicher Kern der Stadt Osijek

mehrhundertjährige fremde Besetzungen führte zur Bildung eines andersartigen Nationalgefühls. Gerade die Erinnerung aber an gemeinsame Wurzeln kann dabei helfen, die Kriegswunden zu heilen und ein neues harmonische Miteinanderleben zu gestalten.

Von Heft zu Heft bringen wir Tausende Namen von Menschen, die die kommunistische Partisanen bzw. die jugokommunistische Gewalt umgebracht hat. Diese Herrschaft hat Jahrzehnte lang mit ausgedachten Opferzahlen manipuliert und ließ ihre wissenschaftliche demografische Verifikation nicht zu. Kroatien will heute Tatsachen wissen und unser Blatt versucht, dabei behilflich zu sein. In diesem Heft veröffentlichten **Mag. Vjenceslav Topalović** (Mittelbosnien), **Dragutin Pelikan** (Slatina, Podravina) und **Mladen Šomek** (Ozalj, Karlovac) die Verzeichnisse der kom-

munistischen Opfer aus verschiedenen kroatischen Gebieten.

Ivan Bonus schreibt über die Zersetzung des Kroatentums in Srijero, einem Gebiet, das bis 1945 Kroatien angehörte und welches danach Serbien angeschlossen wurde. Die jugoslawische Obrigkeit hat systematisch Schritte für die geplante Entvölkerung der Kroaten und Bevölkerung der Serben vorgenommen. Über das vergessene Vukovar, der ostkroatischen Stadt, die im Herbst 1991 die jugoslawische und großserbische Macht bestialisch vernichtete, wobei eine große Anzahl der Gefangenen und Verwundeten des Krankenhauses in Vukovar niedergemetzelt wurden, schreibt **Ljubica Štefan**, Trägerin des Gerechtsordens, der ihr vom israelischen Yad Vashem zugeteilt wurde. Vukovar zu vergessen, wäre ein beispielloses Verbrechen und dies ist unzulässig, meint die Autorin. •

DESCRIPTIO TOTIVS ILLYRIDIS.

